

Bibl. mare a Lic. "Regina Maria" Bucuresti.

LITERATURA ROMÎNA

2166948

1830 — 1900

Curs stenografiat după D-l profesor

14
" 1945

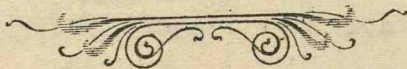
O. Densușianu

53564

DE

HENRI STAHL
Stenograf al Senatului

Doi. Dⁿⁱ = Paulina Aslan

1900 — 1901

153/181

1643

ISTONIA LITERATURII ROMËNE

1830 - 1900 -

--000--

| Lecția de deschidere, ținută în 8 Decembrie
1900 apare în broșură separată. |

Lecția IIA

Dlor, începem seria scriitorilor pe care îi vom
studia anul acesta cu

IOI HELIADE RĂDULESCU

In multe privințe activitatea acestui scriitor se
întâlnește cu cea a lui Asachi. Vom vedea că Heliade
Rădulescu a făcut pentru Muntenia ceea ce a fă-
cut Asachi pentru Moldova, Asachi s'a inspirat în
multe puncte de Heliade. Ar fi urmat poate de aci
ca să studiem întâi pe Heliade și pe urmă pe Asachi
N'am făcut-o și am preferat să ne ocupăm întâi de A-
sachi și să lăsăm pe Heliade pentru anul acesta din
motivul următor: Asachi nu putea fi izolat în anul

L. A. nițel heliade

trecut de scriitorii din Moldova mai importanti pe care i-am studiat. Acesta este un prim motiv. Al doilea motiv este următorul: Asachi a murit înainte de Heliade Rădulescu prin urmare acest din urmă scriitor se apropie mai mult de epoca noastră și lucrează mai mult timp de cât Asachi; însă al treilea motiv, cel mai important este următorul: Asachi reprezintă încă, după cum am spus anul trecut, spiritul vechiu al literaturii noastre dintre anii 1830-1840 și chiar dacă a trăit mai mult de anii 1830-1840 cu toate acestea reprezintă încă vechea școală mai mult sau mai puțin Heliade. Rădulescu este mai aproape de noi, în scrierile lui vedem mai bine spiritul literaturii contemporane, prin urmare studiindu-l pe el ne apropiem mai mult de ceea ce ne interesează de aproape.

Cu aceste cuvinte întroducătoare trecem la studiul activității lui Heliade Rădulescu. Să schițăm întâi viața lui: Se dă ca dată a nașterii

sale anul 1802; îl mențin și eu cu toate că n'am putut să-l controlez de aproape și am oare-care îndoielă asupra lui. Știți cum aproape toate datele care se dau în manualele noastre de literatură trebuesc refăcute pentru că, o repet, sînt de cele mai multe ori greșite. Ceea ce mă face să mă îndoiesc de data 1802 este un pasaj dintr'o scriosare a lui însuși Heliade Rădulescu, publicată, cum vom aminti astăzi în colecțiunea Scrișorilor din exil, și unde Heliade amintește că la 1851, pe cînd se afla în Paris, avea 50 de ani. Este greu de spus dacă înțelege Heliade Rădulescu 50 de ani împliniți sau a dat numai o cifră aproximativă; așa încît dacă la 1851 ea de 50 de ani bine înțeles că s'a născut la 1801. Heliade Rădulescu și-a scris autobiografia, găsim această autobiografie în prefața scrierii sale publicate în franțuzește "Mémoires sur l'histoire de la génération roumaine", dar nu găsim într'însa data nașterii sale: ne spune numai că s'a născut la

Tîrgoviște. Atîta tot știm cu siguranță, despre data nașterii sale și pînă la alt control punem ca dată a nașterii lui Heliade anul 1802 făcînd restricțiunea pe care am amintit-o.

Ca tînăr copil vine la București și se înscrie în cursul pe care-l începuse la Sfîntu Sava Gheorghe Lazăr. Urmează cu multă asiduitate acest curs timp de mai mulți ani pînă cînd Lazăr, părăsind țara se întoarce în Transilvania. Heliade Rădulescu este atunci considerat ca demn să-i urmeze și în adevăr este numit profesor tot la Sft. Sava și în timp de 6 ani aproape continuă activitatea pe care o începuse Lazăr: este profesor de gramatică, de istorie, de matematică, de logică etc. Heliade Rădulescu descrie singur într-o scrisoare către Costac e Negruzi, publicată cu alte cîte-va în Convorbiri Literare, greutățile pe care a avut să le întîmpine la început în cariera sa de profesor. Voi cita, deși este cam lung, pasagiul la care fac aluziune, pen

tru ca să vedeți cât a trebuit să lupte Heliade Rădulescu încă de la începutul activității sale. Tot pasagiul se referă la modul cum își preda el lecțiunile la Sft. Sava. Iacă ce spune contimporanului său, C. Negruzi:

"am început lecțiile mele de gramatică pînă cînd pînă cînd am sfîrșit cu dînșii un curs de matematică și de filozofie în limbă națională în vreme de 6 ani, fără să mă întreb ce fac fără să vie cine-va să încurajeze pe școlari. Venia iarna: lemne de nicăiri; fie-care școlar aducea cîte un lemn de pe unde găsea, care abea era în stare să încălzească preajma unei sobe sparte ce umplea casa de fum și să topească pelziii de zăpadă ce vijelia îi repezia pe ferestrele cele sparte. Tremurînd cu mîna pe compas și ce cretă, vă făceam lecția și Dumnezeu a binecuvîntat ostenelele noastre ce era niște minuni ale drăcostei și ale hotărîrei".

Scrisori către C. Negruzzi, Conv. Lit. XII, 307

Astfel 6 ani prin urmare Heliade Rădulescu a luptat cu toate greutățile ca să predea lecțiunile sa elevilor de la Sfintu Sava.

La 1826 găsește Heliade un tovarăș de muncă, un tovarăș foarte util de care s'a servit pentru îndeplinirea cîtor-va din planurile sale, pe Costache

Golescu care în timpul Eteriei plecase peste graniță și după cinci ani s'a întors în București. Impreună cu Costache Golescu Heliade înființează o societate pe care o intitulează "Societatea Literară". Scopul acestei societăți era următorul: 1) înființarea de școli: de școli primare în fie-care sat; de școli normale în fie-care capitală de județ și de școli superioare în București și Craiova. Un alt scop al acestei societăți era întemeierea de jurnale scrise în limba română și un al treilea în sfârșit era Fundarea unui teatru român. Din aceste puncte Heliade Rădulescu n'a putut împlini decât unul mai bine anume: înființarea de jurnale românești. În adevăr la 1839, după ce societatea literară fusese silită să se desființeze dincauza ocupațiunei rusești Heliade publică la 10 Aprilie întâiul jurnal românesc "Cărierul Român". | Vi-aduceți aminte din lecțiunile din anul trecut, că Asachi a publicat în Moldova "Albina Românească" în Iulie aceltiaș an. | În timpul acesta Heliade se ocupa cu politica și

ia o parte activă la frământările din care trebuia săse nască unele idei și în special elaborarea Regulamentului Organic.

Pe la 1828-1829 Heliade Rădulescu era partizan al politicii rusești. El împreună cu majoritatea Românilor, în special aristocrația, vedea în Ruși salvatorii Tărei românești; a publicat chiar o odă la 1828 în care slăvea evenimentul venirii Rușilor și faptul că ei căutau să se intereseze de soarta țărilor române. Vom constata însă mai departe că în privința politică, Heliade și-a schimbat mai târziu opiniunile și cu cât fusese admirator al Rușilor înaintea pe atât a devenit neîmpăcat inamic.

În timpul când se ocupa și cu politica Heliade voește să continue planul pe care-l formulase la 1826 când împreună cu Golescu întemeiasă societatea literară. De astă-dată găsește un alt tovarăș pe Ion Cîmpineanu. Împreună cu el la 1833 pun bazele unei societăți numite de astă-dată Societatea Filar-

monică. În multe privințe scopul era același și de
astă-dată ca și cu câți va ani mai înnaite. Jurna-
lul fusese realizat , prin urmare acest punct nu mai
avea de ce să figureze în noul program al societății
rămînea numai întemeierea teatrului și după aceea un
alt punct care nu figura la 1826: desrobirea țigani-
lor. Heliade întemiînd cu Cîmpineanu societatea fi-
larmonică se silește de la început să cu deosebire
mai mult interes înființării teatrului românesc.
Am amintit încercările cari se făcuse pînă la so-
cietatea filarmonică în lecțiunile din anul prece-
dent, ne vom opri acum în special la studiul activi-
tății lui Heliade în această direcțiune și în gene-
ral al societății filarmonice: Societatea Filarmo-
nică se întemează, cum am spus, la 1833. În Ianuarie
1834 se publică un prospect în care Heliade, împreu-
nă cu alții: Arista, Cîmpineanu arată scopul pe care
urmărea societatea și căuta să recruteze cît mai
mulți elevi ca să poată întemeia un așa zis, astăzi

conservator, o mică școală de muzică și declamațiune. Au venit elevi mulți, din toate părțile, puțin instruiți desigur dar după multe efortări și numai după 7 luni Heliade împreună cu Aristia au reușit să facă pe acești elevi atât de ignoranți la început să reprezinte --| laudele cari li s'au adus în jurnalul de atunci. Înt exaterate este adevărat|-- bine sau rău câte-vă piese traduse în românește. Dacă citim discursul lui Heliade prin care în August 1834 a rezumat activitatea, pe 6, 7 luni numai a societății filarmonice și a atras tot de o dată atențiunea ascultătorilor asupra meritelor elevilor cari vreau să se prezinte la examenul de declamațiune, de sigur că trebuie să dăm lui Heliade toate laudele noastre și să-i recunoaștem partea lui mare de merit în înființarea acestei mici societăți și în special al teatrului românesc. După un an doi, această societate a putut să devină așa zicînd o adevărată societate dramatică; reprezentațiunile s'au înmulțit

tațiile s'au înmulțit și piese numeroase, cu deosebire din literatura franceză, tragedii și drame au început să se traducă. Lucrurile au mers bine la început timp de 3 ani. Intraprinderea lui Heliade și a lui Cîmpineanu nu era însă bine văzută în țară străină, în special de Ruși; și chiar din o parte de Romîni, în special de pătura aristocratică. Nu era bine văzută de Ruși pentru că în București era consul Rückmann care era mai reacționar decît predecesorul său Kiseleff care a făcut mult bine pentru țară și care a căutat să desvolte la noi cultura națională. Rückmann din contra căta din toate sfortările lui să împedecce or ce inițiativă mai independentă și de naționalizare; el și-a găsit instrumente în chiar Romîni cari pentru diferite motive nu puteau privi ca bună încercarea lui Heliade Rădulescu și Cîmpineanu, erau niște oameni invidioși, pătimiți de patimi meschine. Au început atunci intrigi la teatru și în corpul societății chiar. Singur He-

liade s'a plîns mai tîrziu în cartea sa ISAHAR cum aristocrația noastră a căutat să-i puie bețe în roate în ceea ce privește teatrul; anume la pagina 62 din cartea sa Isahar se plînge cum boerii veniau la la teatru cu bilete gratis, nici nu credeau că teatrul este demn să-l plătească, și cu bilete gratis veneau ca să fluere și să descurageze pe studenții aceștia cari se improvisaseră actori, sau ca să-și arate desgustul pentru piesele cari se reprezentau și să strige contra seriozității excesive care domnea în acest teatru înființat de Heliade prin faptul că se reprezentau prea multe tragedii și drame.

Indirect atuncea, din aceste certuri, a venit ideea ca să se caute să se reprezinte și piese cum ar fi farse, vodeviluri etc. Intențiunea prigonitorilor teatrului era să discrediteze teatrul și au și reușit pentru că publicul începînd, din cauza investigațiilor, să impună lui Heliade și lui Cîmpineanu să schimbe mai mult sau mai puțin programa și să la-

se ceva de o parte tragediile și dramele și să le înlocuiască cu comedii și cu o literatură mai amuzantă. Ei bine din faptul acesta a rezultat că pe urmă neputându-se juca bine aceste comedii, farse, vodeviluri, au început chiar aceia cari fusesse în contra tragediilor să se plîngă de modul copilăresc cum se jucau aceste noi piese așa încît publicul a început încetul cu încetul să strige în contra direcțiunei care voia să o dea teatrului aceia cari ascultase la început de sfaturile care li se dedese. Este interesant de citit un articol din această epocă anume de la 1835-36 cînd s'a întîmplat această discordie în conducerea societății filarmonice și public. Articolul a apărut în Gazeta Teatrului și este înălțit de Barbu Catargiu care se ridică în contra faptului că tragediile, și dramele fusesse lăsa-te la o parte pentru a fi înlocuite printr'o literatură mai ușoară. Iacă pasajul unde Catargiu cază să condamne această direcțiune:

"nimic sublim, nimic de simțire nu se mai văzu

nimic nu mai mișca inimile noastre, nimic nu mai făcu să mai vărsăm o lacrimă. Cîntecele și rîsul, satira și ridicolul...Lăsați bufoneria, lăsați satira pe seama acelor suflete înghesuite, pe seama acelor duhuri sărace...Priviți teatrul o școală de morală"

Gazeta Teatrului 1836. p. 96.

Barbu Catargiu avea de sigur dreptate dar și Heliade urmărea acelaș lucru și cînd a întemeiat teatrul împreună cu Cîmpineanu voia să facă din teatru o instituțiune, o adevărată școală moralizătoare; dar intrigile amestecîndu-se rezultatele au fost în contra aște tărilor lui Heliade. Prin urmare la teatru inimizii lui Heliade au reușit să desguste publicul și să-l depărteze de la întreprinderea aceasta. Pe lîngă românii entuziaști cari întemeiaseră societatea filarmonică s'au introdus încetul cu încetul și cîți-va străini, cîți va rău voitori, cîte-va elemente îndoelnice cari voiau să introducă discordia în sîmul acestei societăți. Si de astă dată Heliade ne dă amănunte asupra modului cum s'a dizolvat societatea filarmonică la 1837 și cum a văzut zădărnice pentru mult timp planurile pe care de

vizase . Intre incidentele care au adus dizolvarea societății filarmonice , de mică importanță în fond Heliade ne amintește pe două din care un incident copilăresc în fond tragic pe de o parte, comic pe de alta. Veți vedea ce era acest incident: o persoană netrebnică pe care Heliade o numește Sarsailă, a asistat la câte-va ședințe ale societății filarmonice unde a auzit vorbindu-se de diferite lucruri: de emanciparea omului, de emanciparea scalviilor, de emanciparea țiganilor la noi și într'o zi întorcându-se a casă găsește pe mama lui certînd o țigancă. El atuncea scandalizat întru cît-va se adresează mamei lui și îi spune: "cum insulti această creatură eșită din mîinile divinității?" Bine înțeles că mama Dlui Sarsailă a rămas lovită de aceste observațiuni ale fiului ei, l'a calificat de impertinent; dar fiul nu tocmai înzestrat cu maniere gentile a dat un brînci mamei sale care a căzut pe scări. Lucrul acesta s'a aflat în oraș și a început să se

vorbească că acel domn Sarsailă a maltratat astfel pe mama sa din cauza lucrurilor auzite la societatea filarmonică. Prin urmare era un mic motiv care a putut foarte bine fi utilizat de rău voitorii lud Heliade ca să discrediteze societatea. Dar a intervenit o altă întâmplare mai gravă care a avut de urmare dizolvarea societății filarmonice: De astă-dată o persoană străină a contribuit la desființarea societății filarmonice: Un om suspect, un oarecare doctor străin Tavernier, care reușise și el să pătrundă în Societatea Filarmonică. La 1837, el apare într'ozii la o ședință a societății și pentru că în societate se hotărâse ca dacă vre-unul din membrii ar fi comis un lucru nelegal să se pună chestiunea pe tapetul societății și numai pe urmă să se ceară satisfacțiune pe altă cale, Tavernier a profitat de acest lucru, se ridică și spune că are să destăinuiească un lucru grav în contra unei persoane care făcea parte din societate chiar. Doctorul Tavernier ascultat spune lucrul următor că acelaș domn Sarsailă

ia venise cu cîte-va zile înainte la Dînsul să-l roage în calitate de doctor să-i dea o otravă ca să învenineze pe un polonez, un nenorocit care părăsise Polonia, venise în țară și găsise un adăpost în familia lui Sarsailă. Lucrul de sigur putea să fie adevărat dar putea să fie și o invențiune, în or ce caz Doctorul Tavernier a fost ascultat, a fost crezut și atunci s'a ridicat unul din membrii societății căpitanul Voinescu acela care a publicat poeziile lui Iancu Văcărescu, și spună că în calitate de militar nu poate să mai stea în mijlocul unei asemenea societăți de scelerăți. Cuvîntul se repetă și demisiunea lui Voinescu este urmată de cea a mai multor membrii. Din ziua aceea societatea era dizolvată, intențiunile răuvoitorilor se realizase. Din asemenea mici motive Heliade s'a văzut silit să renunțe la ceea ce-și propusese să realizeze la 1833 cînd înființase societatea. Astfel Heliade se retrage iarăși din activitatea pe care o avea în a-

fară de aceea a sa personală și se reculege iarăși ca să continue publicarea seriei de lucrări pe care le începuse.

Peste cît-va timp Heliade revine iarăși la politică, se amestecă cu mult entuziasm în afacerile țării românești și pînă la 1848 ia o parte din cele mai active la toate evenimentele mai însemnate din țara noastră; în special în revoluțiunea de la 1848 Heliade joacă un rol însemnat. Nu este aici locul ca să calificăm activitatea politică a lui Heliade, aceasta este mai mult de atribuțiunea unui istoric. La 1848 Heliade redactează proclamațiunea așa numită de la Islaz, care era oarecum programa întregii revoluțiuni și care rezuma revendicările pe care le cerea poporul român în contra Rusiei în special. Heliade în acest timp se schimbase în sensul că pe cînd de la 1828-30 era partizanul Rusiei în programa de la Islaz se arată ca înverșunat dușman al supremației rusești, singur în diferitele sal

publicațiunii ne arată motivele pentru care-și schimbăse opiniunile politice de mai înainte. Într'un loc ne amintește iarăși un mic incident care i-a deschis ochii și l'au făcut să înțeleagă intențiunile pe care le urmăreau Rușii, ne spune anume că după ocupațiunea rusească de la 1828, veni la dînsul într'o zi un căpitan de geniu, un polonez care îi comunică că este însărcinat de o comisiune să studieze starea țărilor romîne, să facă un raport asupra stării financiare, economice etc a țării și să vorbească puțin și despre originea și trecutul poporului romîn. Pentru partea aceasta din urmă spune lui Heliade că a venit la dînsul pentru că el crede singur competente de-ai da cîte-va indicațiuni. Heliade expune părerile lui căpitanului polonez care despărțîndu-se de dînsul îi promite că va redacta raportul său în sensul care îi fixase Heliade. În una din zile primește o invitațiune de la acest căpitan polonez și ducîndu-se la acea invitațiune gă-

sește acolo adunați la ceai mai mulți prieteni. La un moment dat Heliade Rădulescu este chemat de căpitanul polonez de o parte ca să-i citească raportul pe care avea să-l prezinte asupra țărilor române. Când citește Heliade acest raport rămîne ca trăs nit, pentru că era cu totul altceva decît ceea ce spusese dînsul în acel raport: căpitanul spunea în raport că țările romîne sînt slave că numele de Vlah sau de Valah este de origine slavă, că vine de la un oare-care căpitan slav Veliki de la care s'ar trage toți Romîni, că în scriere întrebuițăm alfabetul slavonesc, în sfîrșit că sîntem un popor de origine slavă. Heliade se uită uimit la el. Căpitanul însă izbucnește de rîs și atunci îi spune: am scris acestea e drept dar convingerea mea este cea pe care mi-ai spus-o Dta; și dacă am scris altfel decît convingerea mea este că raportul mi s'a impus să fie scris astfel, să descriu astfel țările romîne încît să se pară că sînt slave sau slavizate ca Ruși să poată să aibe pretențiuni de încorporare.

Heliade ne spune că din ziua aceea a deschis ochii și a înțeles intențiunile perfide, cum le califică el, ale Rușilor; așa încît numai putea fi vorba, zice Heliade, de continuarea politicii pe care o începusem, de aceea am așutat cu orice preț să mă arăt dușman Rușiei. La 1848 Heliade este silit să părăsească țara în urma revoluțiunei și pleacă în străinătate prin Transilvania în Germania s'a dus la Paris de unde apoi a călătorit la Constantinople, în Elveția în Anglia etc.

În Paris Heliade nu s'a oprit din activitatea lui a scris literatură dar mai mult articole politice. Aici Heliade a avut un rol frumos pentru că în publicațiunile sale franceze unde da o privire asupra trecutului țării românești și unde căuta să justifice caracterul revoluțiunei românești de la 1848, Heliade a expus lucrurile în așa fel încît străinii au început să se intereseze de ceea ce se petrecea pe malul Dunării. Dacă de pe la 1850 am ajuns să fim mai bine cunoscuți în Franția și Anglia această

trebuie să o recunoaștem, o datorim în mare parte lui Heliade pe lângă alții ca Alexandri, Cogălniceanu etc. Heliade cît a fost la Paris a scris, a întrat în relațiune cu persoane însemnate, a scris articole politice în jurnalele: Temps, la Réforme, La Presse, L'Événement și au început și alții să apere cauza romîină și să arate care erau intențiunile lor. Heliade a petrecut la Paris pînă la 1851 și a avut de luptat cu multe greutăți. Cei rămași în țară îl părăsise în cele din urmă îl condamnau chiar și-l învinuiau de falimentul revoluțiunei de la 1848 în Muntenia. La 1851 părăsește Parisul dar nu se poate întoarce în țară fiind proscris, se îndreaptă spre Chio, unde era familia lui, și petrece aici pînă la 1859 cînd părăsescă Kisselef în acel an se întoarce în țară și -și continuă mai departe activitatea.

Intors în țară după un exil de 11 ani, Heliade nu se mai amestecă mult în politică, are de luptat cu învinuirile cari îi se aduceau de dușmanii mulți pe

cari îi avaa și de atunci s'a cufundat cu desăvîrșire în literatură. Cînd se întemeiază Academia romî-nă la 1866, prezidase cele d'întîi ședințe însă nu-mai revine pentru că voia să impună sistemul său de ortografie sar vederile lui lingvistice n'au fost aprobate. Heliade își vede mai mult sau mai puțin influința lui paralizată, continuă a scrie pînă la 1872 cînd moare la 27 Aprilie. Astfel se încheie activitatea lui Heliade Rădulescu.

Trecem la studiul operilor sale.

Ca și pentru Asachi o să fiu silit să dau o bibliografie a scrierilor lui, sînt silit pentru motivul pe care-l cunoașteți: că în manualele noastre de literatură bibliografia este foarte neglijată. În privința lui Heliade stăm ceva mai bine, găsim indicațiuni bibliografice mai exacte, mai complete în manuale; dar cu toate acestea am avut ocaziunea să rectific unele erori. Sînt cîte-va scrieri pe cari le am văzut atribuite lui Heliade dar pe care nu le-

am putut procura și pentru că am obiceiul să mă încred numai în ceea ce văd, nici nu le voi aminti.

Mă întreb dacă cumva sînt în adevăr ale lui Heliade Văd atribuite lui Heliade traduceri cari ar fi putut fi scrise de Heliade dar pentru că n'am indicațiuni precise nu voi cita prin urmare decît seriile pe care le cunosc de visul. Voi aminti scrierile lui Heliade urmînd ordinea cronologică. Amintesc întîi scrierile pe care Heliade le a publicat fără dată așa încît nu știm în ce an trebuiesc clasificate. Așa este "Principii de ortografie romînă".

După tipar, după spiritul și după ideile expuse aici cartea pare a fi de pe la 1850 sau 1860.

Incepînd de la "Curierul Romînesc" din 1829 Heliade a scris următoarele opere cu coprins foarte variat lingvistix, istoric, politic etc. Cu un an înainte de Curierul Romînesc a tipărit la Sibiu o "Gramatică Romînă". Vom reveni mai de aproape asupra acestei gramatici cînd vom studia mai de aproape acti-

vitatea filologică a lui Hellade. La 1830, ca un adaus literar la suplimentul Curierului Românesc tipărește traduceriile sale ale Meditațiunilor Poetice ale lui Lamartine. - La 1831 publică traducerea din franțuzește a tragediei Fanatismul sau Mahomet de Voltaire; în acelaș an avem de înregistrat Adausul Literar, partea II la Curierul Românesc care coprinde regulele sau gramatica poeziei, prelucrat după Boileau și Marmontel. - La 1832 în două broșuri publică iarăși o carte tradusă după Marmontel de povești moralizatoare: "Bărbatul bun și femeia bună". Tot la 1832 publică un manual de aritmetică după Francoeur. - La 1834 în 3 broșuri tipărește traduceri din Lord Biron sub titlul "Scrierile lui Lord Biron". - La 1835 tipărește comedia lui Molière: "Amfitrion". Văd citată de unii o edițiune la 1826 dar mă întreb dacă a existat acea edițiune, în orice caz singura edițiune pe care o cunosc eu este cea de la 1835. - La 1835 mai tipărește împreună

cu comitetul Societății Filarmonice: "Gazeta Teatrului". - La 1829 tipărește un nou jurnal care completește "Curierul românesc" anume "Curierul de Ambe Sexe" care apare pînă la 1847. A doua edițiune o retipărește la 1862. - La 1836 avem de semnalat o Mică culegere din scrierile lui Heliade" după cum este chiar intitulat și în care se coprinde discursul pe care l'a ținut Heliade la 1834 la examenul elevilor societății Filarmonice, mai coprinde cîtevaversuri etc. La 1837 tipărește: "Cristianismul la începutul său" singur o numește imitațiune, este o imitațiune din englezește.- La 1840 publică poema biblică "Căderea Dracilor". - La 1841 "Prescurtare de gramatică romîno-italiană" și în acelaș an: "Paralelizm între dialectele romîn și italian". Vom reveni asupra acesteidin urmă cărți cînd vom studia împreună vederile filologice ale lui Heliade.- La 1843 publică o mică broșură cu coprins politic: "20 Decembre 1843, La extraordinara generală aduna-

nare". - La 1846 publică o traducere după A. Dumas "Coricolo". - La 1847 traduce tot după Dumas "Speronare". - Opera importantă a lui Heliade, indispensabilă pentru or cine voește să studieze evenimentele întîmplate la 1848 în Muntenia și în general toată activitatea desfășurată de Romîni în timpul revoluțiunei este scrierea apărută la 1850 în limba franceză: "Souvenirs et impressions d'un pros-crit". Paris. - Tot la 1850 la Paris tipărește: "Le protectorat du Czar", unde între altele amintește de faimoasa afacere Trandafirof asupra căroră voi reveni, - La 1851 avem de înregistrat o operă de o importanță tot așa de mare ca și "Souvenirs et impressions d'exil" de care vi-am vorbit anume: "Mémoire sur l'histoire de la régénération roumaine ou sur les événements de 1848". - La 1851 apare încă o altă carte importantă: "Epistole și acte ale oamenilor mari din 1848", operă importantă pentru studiarea evenimentelor din timpul revoluțiunei

tot așa ca și cele două citate .- Dacă deschidem Enciclopedia Română la articolul Heliade, unde de altmintererea este o notiță scrisă mai bine decât multe altele asupra literaturii române, veți găsi atribuit lui Heliade o carte italienească, un volum de versuri apărut la Paris la 1851 intitulată "Heliade nu și-a pus numele pe această carte prin urmare n'avem dreptul să i-o atribuim lui. În această carte găsim lucruri curioase și cari întru cât-va ne face să ne întrebăm dacă nu sînt inspirate de la Heliade; sînt cîte-va versuri cari laudă și ridică în slava cerului pe Heliade astfel se spune: "Tu ai ridicat patria ta nenorocită precum se ridică soarele în Italia" "Tu ai aprins scînteia sfîntă de iubire de patrie etc" și în poezia "Triplă alianza" ni se spune: "Tu creator fericit de versuri în tocmai ca Dante" și într'alt loc: "Viața lui Heliade este paralelă cu a lui

Dante. Vedeți asemănări exagerate: scriitorul român pus de o dată pe aceeași scară cu Dante! Ne întrebăm de unde vin lucrurile acestea? Spun drept că nu pot spune singur. Pe pagina întâia a cărții sînt cîte-va versuri scrise de un român care iscălește Isai. Prin urmare să admitem că era autorul italian? E greu să fi scris romînește, trebuie să fi dat la cine-va să le scrie, sînt numai 4 versuri!?

Heliade însă insistă și amintește această publicație în două scrisori din exil în scrisorile publicate la pagina 128 și alta la 208, însă după afirmațiunile lui nu putem hotărî cine era autorul. La pagina 128 zice că autorul este un italian; la pag. 208 spune că era o autoare, o italiancă; prin urmare este o contradicțiune grea de explicat. Se pare însă în orice caz că persoana aceea era cunoscută lui Heliade sîntem îndreptățiți prin urmare să spunem că Heliade singur a fost autorul mai mult sau mai puțin al acestor laude pe care o mîină străină le-a scris. Vedeți prin urmare că era o mică slăbiciune

care de altminterenea se poate erta unui om care a făcut atît de multe! - La 1851 avem de înregistrat o prescurtare a Istoriei Romînilor republicată la 1861. - Intre 1854 și 1857 scrie 3 broșuri franceze "Dosier relatif aux principautés Danubiennes", "Une Dacie cosaque et une Roumanie turco-phile", "Profession de foi" unce exprimă ideile lui în contra supremației rusești și a politicei pe care o aprobase înainte. - La 1860 publica o mica poema eroico-comică: "Tandalida". Lucrarea din punctul de vedere literar n'are mare însemnătate. Voi spune cîti-va cuvinte asupra ei pentru că nu vom reveni cînd vom studia pe Heliade ca poet. Coprinsul este o aluziune la încercarea politică pe care o urmărea unii diplomați ai Europei de la 1850-54. Singur Heliade ne arată în prefața edițiunei de la 1860 împrejurările în care a scris această poemă eroico-comică: Pe la 1850 cîti-va emigrați poloni cari petreceau în țară cari erau în Franța, începură să răspîndească o ves-

te că anume se avea în ențiunea să se reconstituia-
că Polonia în sensul ca să fie unită cu principa-
tul român al Moldovei și Munteniei sub titlul de
regatul polono-român. Singur Heliade cînd era la
Paris la 1851 a auzit de lucrul acesta și faptul a-
cesta i s'a părut că nu poate fi luat în serios, pre-
cum n'a fost, și de aceea l'a parodiat în această
scriere: "Ciclopele Tristei figure, sau Tîndala și
Păcală. - La 1856 avem de înregistrat 3 mici procla-
mațiuni, un fel de discursuri politice adresate
Romînilor. - La 1856 dă o descriere a Europei după
tractatul din Paris. Cartea este însă publicată sub
pseudonumele Ion Prosdocius. Prin urmare nici aici
nu găsim numele lui Heliade, nu mai încapе însă în-
doială că această carte este autentică a lui Heliade
și i se atribuie cu drept cuvînt: stilul, ortogra-
fia, ideile sînt aceleași ca în toate operele lui
Heliade. - La 1856 iarăși traduce cîte-va articole
din jurnalul Conservatorul care începuse să apară a-

atuncea și le publică în broșuri scurte. - La 1857
avem să înregistrăm o publicațiune foarte interesan
tă: "Dossier relatif aux principautés Danubiennes"
este expunerea părerilor lui politice și vederile
altora. La 1858 avem "Crucea de Argint" traducere
din Eugène Sue. - În acelaș an Biblia tipărită la
Paris. - Tot în acest an un fel de reflecțiuni filo
sofice-religioase bazate pe biblie și intitulate
"Biblice". - La 1859 avem de înregistrat o operă
însemnată intitulată "Echilibru"; partea a doua es
te intitulată "Isachar" și e interesantă prin faptul
că aici scriitorul român dă o seamă de indicațiuni
asupra activității sale pînă la 1848 și între altele
amintește de societatea de la 1826 de societatea
Filarmonică - La 1861 apare edițiunea doua din
"Prescurtare la Istoria Românilor" - La 1860 sub
titlul "Poezii inedite" a publicat și poezia "Măci
șul și Florile" asupra căreia vom reveni; coprinde o
prefață intereseantă acest volum unde Heliade revine

asupra părerilor Sale și rezumează activitatea Ro-
mânilor pe terenul cultural de la 1830-1860 vederi
le nu sînt juste în multe privințe. Se plînge mult
de neglijența cu care se studiază literatura clasi-
că la noi. Căta anume să arate că pe la 1830 puțini
cari învățau mai serios, cunoșteau mai bine litera-
tura grecească și latină decît contemporanii săi.
În acelaș an avem al doilea volum din "Biblioteca
portativă". "Poeziile inedite" formau volumul întîi
al acestei biblioteci. - La 1861: "Proces general
între două hordii" scriere politică care se referă
la chestiunea împroprietăririi țăranilor. - La 1863
"Votul și răs-votul universal". În acelaș an: "Insti-
tutiunile Romîniei" - Tot în acest an "În memoria
Mariei Păuceasca", o cunoștința a scriitorului
Tot în acest an a publicat discursul pe care l'a pro-
nunțat la înmormîntarea lui Iancu Văcărescu. - Ia
1864 "Proprietății și sătenii" în acelaș an: "Uni-
rea și Unitatea" a părăută la Iaș. - La 1868 tipăreș-

te Fragmente. Ateneul român" o conferință ținută
de Dinsul De la 1858-1870 a publicat cursul său de
poezie unde a republicat o mare parte din poeziile
sale Din această lucrare putem studia mai bine pe
Heliade ca poet. - La 1869 R "prescurtare din isto
ria Românilor", edițiune nouă. - La 1870 "Cântarea
Cântărilor" - In acelaș an "Cresti nizmul și cato
licismul". - La 1872 "Poezii noi", cîte-va poezii
dintre care și Sburătorul - La 1878 s'a publicat
după moartea lui "Brutus" tragedie după Voltaire
La 1884 "Satire" pu cîlicate de fiul său. - La 1888
"Profesiunea de credință" a lui Heliade Radulescu asu
pra evenimentelor politice. - La 1892 "Istoria cri
tică", tipărită în două volume operă rămasă inedită
cît a trăit autorul. - La 1891 s'au publicat "Scri
sor din Exil" ale lui Heliade Rădulescu de editura
N B Lăcusteanu, interesante pentru reconstituirea
volajurilor lui Heliade în străinătate în perioada
de la 1848-1859 interesante și prin faptul că ve

dem aici cât a avut Heliade să lupte cu inimicji
săi: mai este interesantă publicațiunea aceasta pen
tru că se stabilește dintr. însă că proclamațiunea
de la Islaz este în adevăr datorita lui Heliadei
s'a contestat între alții și de Ion Ghica care o
atribuia lui Bălcescu însă după cum a dovedit Dl.
Lăcusteanul adevărul este că proclamațiunea de la
Iaz din 1848 nu poate să aibe alt autor decit pe la
Heliade; este un stil frumos care amintește stilul
lui Bălcescu dar dacă ne gândim la epoca în care a
fost scrisă Bălcescu și Heliade erau scriitori, cari
seriau mai bine românește și nu e de mirare să se
atribuie opera aceasta lui Heliade. - Am amintit că
Heliade colabora la jurnalele : "La Réforme, le
Temps, L'Evènement" după aceea se mai spune că a
tradus pe Zaira lui Voltaire care s'a perdut însă în
evenimentele de la 1848. - In memoriile sale spune
că a tradus pe Herodot și din literatura franceză
mai noua pe Guizot, Georges Sand etc în sfârșit spu

ne în scrisorile din exil cit și în memorii ca a lucrat la un dicționar enciclopedic îl putem considera ca cel dintâi dicționar românesc. Această lucrare nu s-a dat încă la lumină și nu știm dacă se mai află printre manuscrisele rămase de la Heliade în orice caz în "Scrisori din exil" amintește această lucrare și spune că a ajuns pînă la litera M

Acestea sînt operele lui Heliade Rădulescu. Vom reveni asupra activității sale cu de amănuntul și o vom studia din toate punctele de vedere. Un punct numai voesc să releviez înainte de a trece la aprecierea critică a operilor sale Heliade Rădulescu a făcut mult de sigur pentru țară deși a avut să lupte cu foarte mulți dușmani; unii au profitat de unele momente în care s'a arătat mai inconsecuent și am văzut aceasta cînd și-a schimbat părerile lui privitoare la politica Rusiei, dar cine nu și le schimba pe atunci?! După aceea au căutat să-l învinuiască de falimentul, mai mult sau mai puțin al revoluției

nei din Muntenia de la 1848. Pînă la 1859 îl vedem precum se dovedește din scrisori, îl vedem continuu căutînd să se apere contra acelor cari îl bănuiau și căutau să-l descrediteze în ochii compatrioților lui: și întors în țară încă și pînă la sfîșitul vieții lui avu de luptat cu aceia cari voiau să-l înnegreasca. Si-a găsit, după moarte, un apărător în Dl. Lăcusteanu care i-a publicat scrisorile. Acum doi ani, cînd iarăși a revenit chestiunea autentici-tății proclamațiunii de la Islaz unelejurnale spuneau că nu Heliade este autorul acestei proclama-tiuni, Lăcusteanu atunci a publicat o broșură: "Acte proprii a contribui la mărirea lui Heliade Rădules-cu" în cari cauta să arate cît de nedrepte au fost acuzațiunile aduse lui Heliade și cît de rău a fost tratat omul acesta cu toate bine-facerile pe care le adus țării.

Heliade trebuie privit ca unul din cei mai însem-nați scriitori ai noștrii și ca un om de acțiune mai

ales, în multe privințe omul de acțiune a preponderat asupra scriitorului. Este om de acțiune prin faptele pe care le-am amintit, după aceea prin generozitatea lui. În adevăr era un om foarte generos, dar dușmanii lui nu-i iau recunoscut nici această calitate. Pentru a dovedi aceasta n'avem decît să amintim notița pe care în amărăciunea sufletului o adăuga la Isachar, 78., unde vorbește de încurajările pe care le a dat tinerilor:

"N'am dori să venim la nevoia de a ne număra cîte scrieri am tipărit gratis încurajînd junii și corigîndu-le stilul. Stiu aceștia cîți au aflat ospitalitate teascurile tipografiei mele."

Prin urmare era o nobleță dezinteresată la el, cău-
ta cît mai mult să facă binele, să încurajeze pe
aceia cari lucrau în aceeași direcțiune ca dînsul.

LECTIA III.

Rămîne ca să studiem în lecțiunea de astăzi și să apremiem activitatea literară a lui Meliade Rădulescu. Din biografia pe care am dat-o înaintea de

Crăciun ați putut vedea cât de vastă și de variată este activitatea acestui scriitor: a început a publica jurnale ca ziarist; în același timp ca autor manuale didactice; ca traducător: diverși și numeroși autori în majoritate francezi dar și germani și întru cât-va englezi: pe Lord Byron și a continuat cu opere originale. În politică a scris numeroase articole politice; a adresat proclamațiuni către poporul nostru din exil sau din țară; s'a ocupat cu chestiuni de filologie; a căutat să reformeze limba noastră; să-și impună vederile lui în această privință. A scris versuri: nenumărate lirice, epice, mai puțin dramaturgice; în această parte are mai mult merit ca traducător și în sfârșit, pînă la finele vieții sale a continuat să se ocupe aproape cu toate genurile de literatură. Este prin urmare Heliade Rădulescu un adevărat spirit enciclopedic așa cum numai mișcarea noastră literară de la începutul secolului trecut și renașterea culturală din care am ajuns ceea ce

sîntem a putut să producă oameni cum au fost în a-
fără de Heliade Rădulescu: Asachi și alții.

Heliade a continuat a scrie, după cum am spus,
pîna la sfîrșitul vieții sale. Unii i-au reproșat
că ar fi trebuit să se oprească mai înaintea pentru
că în adevăr între 1850 și 1870 multe din scrieri-
le sale nu mai poartă tiparul de mai înaintea, au-
torul susține teorii exagerate, vom vedea că din a-
cest punct de vedere atît încercările lui filolo-
gice cît și poetice sînt în multe privințe condem-
nabile și prin urmare ideile pe care le a exprimat
între 1850 și 1870 nu au avut influința pe care vo-
ia autorul să le aibe. Prin urmare, zic unii, ar
fi fost bine ca să numai scrie Heliade Rădulescu
pentru că ceea ce a scris în partea din urmă a ac-
tivității sale nu merită multă atențiune sau n'are
o deosebită valoare. Cu toate acestea nu judecăm
lucrurile tocmai așa: în adevăr este un mare dar
pentru un scriitor să știe cînd să și oprească ac-

tivitatea lui literară; dar unii sau prin deprindere, sau pentru că țin la amintirile plăcute ale activității lor fecunde de la începutul carierei lor literare, continuă să scrie pînă la sfîrșitul vieții. Așa a făcut și Heliade și nu-l putem condamna pentru că chiar acolo unde Heliade susține teorii exagerate pe care nu le-au împărtășit nici contemporanii săi și cu atît mai puțin noi astăzi sînt interesante părerile lui și merită să fie discutate și în acelaș timp teate aceste părerii sînt semnificative, sînt caracteristice pentru mersul general al culturii noastre și în special al literaturii în această epocă de renaștere. Prin urmare noi vom trebui să studiem pe Heliade Rădulescu și către sfîrșitul activității sale literare, să examinăm greșelile pe care le-a comis atuncea și să nu căutăm să condamnăm totdeauna cu asprime precum fac mulți.

Vom studia pe Heliade ca filolog și ca poet pent

tru că cu deosebire în aceste direcțiuni a voit el să taie brazdă adîncă în literatura noastră. Cu toate acestea or unde l'am studia pe Heliade Rădulescu fie în proză fie în versuri îl regăsim același chiar atuncea cînd este pe declinul activității lui, multe din defectele lui amintesc calitățile sale de odinioară pentru că aceste calități ușor s'au putut transforma în defecte.

Din toată opera lui Heliade Rădulescu putem să rezumăm în cîte-va cuvinte caracteristica generală a ei. La Heliade Rădulescu o notă predominantă care în acelaș timp dă farmec operilor sale este nota umoristică. Din acest punct de vedere se aseamănă cu toți scriitorii noștri cari au fost mai romînești: la autorii noștri care redau mai bine caracterul nostru găsim mult umor, umorul este înăscut Romînului și pentru a ne convinge de aceasta n'avem decît să citim literatura noastră populară. Umorul îl puteți studia foarte bine la Heliade Ră-

dulescu cu deosebire în "Vocabularul cuvintelor străine" unde sub o formă ușoară, glumeață cată să convingă pe cititori de lucruri care altfel expuse ar fi greu de întipărit în minte.

Pe lângă umor la Heliade Rădulescu o altă notă caracteristică este satira. A publicat multe portrete satirice; în fabullă este foarte mușcător; este mușcător în deosebire în scrierile în proză; n'avem decît să răsfoim "Isachar" unde în contra boerilor își aruncă tot veninul pe care-l avea în contra acestei clase; n'avem decît să răsfoim colecțiunea bogată din "Curierul de ambe sexe" ca să vedem cît de mușcător era scriitorul nostru.

O altă calitate este ușurința cu care Heliade și-a asimilat cunoștințe din toate literaturile. Si aceasta este o caracteristică scriitorilor noștri. Nu găsim multă profunditate, multă originalitate nu vedem vederi numeroase, dar găsim o uimitoare putere de asimilațiune în toate literaturile mai

în cea franceză, germană și italiană. Ei bine la Heliade Rădulescu vedem în numeroasele prefete pe care le-a tipărit, la cursul de poezie generală, multe cunoștințe dar cunoștințe care pe vremea lui se puteau câștiga foarte ușor din dicționare enciclopedice și manuale școlare dar totuși cunoștințele acestea în împrejurările în care trăia scriitorul nostru erau uimitoare și dovedea un progres mare față de scriitorii noștri din secolul al XVIII și chiar unii de pe la începutul sec.XIX.

Acestea sînt cîte-va puncte unde vedem pe Heliade de la începutul și pînă la sfîrșitul activității sale literare.

Trecem acum la analizarea operei lui după specialități, vom vedea pentru fie-care din direcțiunile în care a scris, ideile pe care le-a formulat și pe cari a căutat să le propage. Vom studia întîi pe Heliade ca filolog Poate că termenul de filolog

ar fi cam pretențios și ar fi mai bine să zicem că gramatic, ca reformator al limbei române. Aici găsim mai ales la Heliade caracteristica pe care am amintit-o mai sus: cunoștințele lui variate nu totdeauna temeinice dar bine asimilate și clar expuse. În unele părți îl vedem încercînd să fie original dar de o originalitate rău aplicată. Sînt curioase teoriile lui lingvistice așa în gramatică; dar acolo este mai moderat unde vedem însă teorii extravagante este în prefața vocabularului cuvintelor străine; după aceea în paralelism între limba română și italiană.

Un lucru pe care Heliade a căutat să-l urmărească a fost chestiunea transformării limbilor, chestiune de care s'au ocupat alții mult mai competenți iar nu ca Heliade un simplu amator care a dat soluțiunile care i conveneau lui mai bine și care sînt destul de curioase: așa după Heliade limbile se transformă din următoarele cauze: climatul, igno

ranța poporului, barbaria în care trăește el și lipsa de gust. Foarte interesante sînt exemplele pe care caută să le aducă Heliade Rădulescu ca să justifice teoria sa; este ferm convins că după latitudine și longitudine; după schimbările de temperatură se produc și schimbări în limba unui popor unde e frig, urmează după Heliade, că limba e mai aspră; unde e cald, limba se îndulcește. Iacă cum se exprimă el aplicînd această teorie Romînilor în ceea ce privește schimbările aduse în limba lor:

" Romîni din Dacia nu putură scăpa de destul guturai și începură a pronunța toate vocalele cînd pe nas cînd cu gura închisă"

XXVI

Mai departe:

" A face însă din "anima, înemă, inimă" a pronunța A pe nas, eată ce se numește guturai al limbelor, gîscănărie, jargon".

XIII.

E original vedeți Heliade, foarte original chiar, dar bine înțeles că asemenea relațiuni pe cari le stabilea autorul între climat și modificările în-

tîmplăte limbei noastre sînt iluzorii; poate cere să fie un punct de dreptate și părerea aceasta a lui Heliade că or ce schimbare fonetică are în fond ca origine o schimbare fiziologică în organizațiunea organelor vocale; în acelaș timp este tot așa de adevărat că schimbărea fiziologică este determinată de schimbări externe în climat, o climă mai dulce sau mai aspră poate să aducă schimbări în organele vocale; dar ca să vadă cine-va numai în aceasta cauza de schimbare a unei limbi și să esplice numai prin temperatură trecerea lui A la Ă mi se pare că este ceva cu desăvîrșire fantastic.

În altă parte iarăși revine la chestiunea aceasta și dă mai multe exemple pentru ca să probeze influința climatului asupra schimbărilor limbei zice:

"În frig conșcanele mai dulci devin aspre: scribere devine schreiben la Germani; S se schimbă în ș servus dă șerb...."

din cauza guturaiului cum spunea în altă parte!

"B. și V labiale se schimbă în guturali: bine se face ghine; movilă se face moghilă; P

labial se preface în K gutural: kiept, kicior"
XXVI

Dacă filologia s'ar face așa ușor am avea mai mult filologi în țara noastră; dacăar ajunge ca prin transformarea temperaturii să se transforme labialele în guturale; - fenomen pe care l'am studiat acum 3 ani, - atunci bine înțeles că numai ar fi nevoie de filologie și de lingvistică și ar ajunge un institut de meteorologie.

Prin urmare vedeți o idee curioasă pe care am ținut să o relev pentru că poate nici Heliade nu a luat-a așa în serios ci a expus-o pentru că i-a dat ocazia să facă glume și în adevăr își expune asemenea teorii într'o formă foarte glumeață. Dar pe lângă asemenea teorii extravagante, găsim unele care arată multă pătrundere la Heliade, chiar în această materie unde, nici ca în altele, nu era bine pregătit; anume: l'a frapat pe Heliade când a studiat limba noastră, un fenomen pe care-l cunoașteam cu t.
Lit. ?

toții și care a trebuit să lovească pe or cine a studiat limba română în comparație cu alte limbe frecvența mare a diminutivelor în limba noastră. Heliade s'a întrebat de unde această predilecțiune la noi pentru diminutive? și aici Heliade a dat de astă-dată o explicațiune care arată multă penetrațiune și formulează o teorie care ar putea să servească de lege lingvistică anume: că popoarele asuprite sînt acelea cari au o deosebită predilecțiune pentru diminutive și lucrul se explică ușor: cînd cine-va se simte asuprit și se adresează cître cineva cată să-și îndulcească vorbirea dar un mijloc de a îndulci limba, de a o armoniza în acelaș timp, -- sau de a o ridiculiza cîte-o dată întrebuițînd prea multe, cum a făcut Konaki, -- sînt tocmai diminutivele. Așa încît țăranul la noi, fiind asuprit și timid față cu pătura care conducea, cînd venea să vorbească în fața boerului, el umilit, smerit, cată să-și îndulcească limba și să întrebuițeze cu-

vinte mai blînde și pentru aceasta le diminutiva; venea la boer și vorbea de căscioara lui, de mes- cioara lui de pînișoara lui. Si mai jos de cît ță- ranul în privința aceasta stă țiganul la noi; ți- ganul se simte umilit față de romîn și de aceea îi zice "Romanico" cînd se adresează la el; de aceea țiganul cînd vorbește cu noi întrebuițează mai mult de cît țăranul diminutive pentru că se simte mai jos pus oare-cum și caută să fie simpatic în sensul lui cu un asemenea limbagiu. Si această ie- dee a lui Heliade este foarte justă este adevărat că atunci cînd un popor este asuprit diminutivele încep să fie mai dese.

Acestea sînt cîte-va idei generale, ca să zicea așa, lingvistice ale lui Heliade.

Studiind limba romînă Dînsul a urmărit încă și alte chestiuni de ordine mai specială anume chestiuni de gramatică, de reformă a limbei, de ortografie etc. Din acest punct de vedere avem de distins la Heliade

de două faze în activitatea lui gramaticală; două faze care în acelaș timp se raportă și la activitatea lui poetică anume: faza întâi care este cumpătată, unde scriitorul cu mult bun simț dă soluțiuni și caută să-și impună vederile lui în privința cultivării limbii noastre. În gramatica de la 1828 vedem rezumată ca să zicem așa activitatea în prima ei fază a lui Heliade în domeniul gramatical. Prefața acestei gramatici este interesantă, nu atât prin noutatea ideilor cât prin vederile drepte a faptelor, cuprinde cam următorul lucru: autorul în nainte de toate cată să arate care sînt aceia cari l-au precedat în această direcțiune; pe urmă urmărește două chestiuni în care se întălneste întru cât-va cu unii din predecesorii săi; pe de altă parte însă își impune unele vederi ale sale proprii anume este chestiunea neologismelor și chestiunea ortografiei. Heliade ca și Iorgovici s'a ocupat cu îmbogățirea limbii noastre prin neologisme; Iorgo-

vici știți că a căutat să derive din rădăcini românești, franzezești și romanice în general, termeni noi în limba română pentru ca să exprime cutare idei; cutare termen tehnici special. Heliade, în gramatica sa, nu propune tocmai lucrul acesta ci admite traducerea chiar a termenilor străini, francezi în special, și naturalizarea lor în limba română. Prin urmare o soluțiune pe care astăzi o considerăm ca definitiv admisă, introducerea cuvintelor străine aducându-le mici schimbări apropiate de spiritul limbei noastre. În această privință Heliade prin urmare nu prezintă nimic mai noi și nimic care să-l deosebească de cei cari l-au precedat.

În privința ortografiei el caută un lucru pe care alții îl perduse într-o oarecare măsură: anume simplificarea ei; nu simplificarea ortografiei latine - La 1828 publică gramatica cu caractere cirilice, - ci simplificarea alfabetului cirilic. Era o sforțare inutilă în fond pentru că mai

mult sau mai puțin caracterele cirilice nu mai aveau un trai lung; chiar Heliade scria în același timp cu caractere latine; dar pentru că cu toate acestea alfabetul cirilic era răspândit, Heliade în gramatica de la 1828 caută să-l simplifice; simplificarea aceasta se reducea la suprimarea câtorva semne cum era Theta care se înlocuia prin T; Omega prin O; de asemenea diftongul EA să nu se mai scrie cu semnul Ieti

În gramatică de la 1828 Heliade atinge o chestiune în care indirect căuta să răspundă acelor care erau părtași ai curentului latinist, anume acelor care erau pentru o ortografie din punctul de vedere al originii cuvintelor. Iată cum se exprimă Heliade la pagina 17 din prefață:

"Pentru ce nu scriem după cum pronunțăm, când scriem pentru cei cari trăesc iar nu pentru cei morți.... Noi nu scriem pentru strămoșii noștri pe care i-a adus marele Traian aci ci pentru contemporanii noștri."

Aici Heliade face de departe aluziune la sistemul etimologic la tendința de latinizare a cuvintelor ne spune să nu complicăm prea mult ortografia. Vedeti prin urmare la Heliade în această parte a activității sale mult bun simț și soluțiuni cât se poate de drepte așa cum trebuie să le vadă un om care cunoaște bine trecutul limbii române și care nu era stăpânit prea mult de tendința de reforme.

Acestea însă n'au durat tocmai mult la scriitorul nostru; Heliade a revenit, - lucru curios - la ideile împărtășite și formulate de scriitorii transilvăneni, schimbându-le și aceasta când ele deja îsi arătase neaplicarea lor la reforma ortografiei limbii române. Intre 1839 și 1870 Heliade caută cu desăvârșire să dea alte soluțiuni la chestiunile de care se ocupase în gramatică de la 1828 soluțiuni opuse și care ne uimesc de la un om care înaintea fusese așa de clar și de logic. În privința neologismelor Heliade dă între 1840 și 1870 alte solu-

țiuni: anume spune că neologisme putem să introducem dar introducându-le să eliminăm indirect unele cuvinte străine; să împrumutăm de la Francezi, de la Italieni dar să eliminăm cuvintele slavone; nu merge este adevărat cu excesul lui de reformă în această privință pînă unde mersese Petru Maior și alții; e de părere că unele cuvinte adînc înrădăcinate în limbă pot să rămîna dar cu toate acestea este de preferat, zice el, chiar atunci cel puțin scriitorii să întrebuinteze mai curînd cuvîntul romanic decît cel slavon; așa poporul poate să zică "cinste" pînă cînd s'o ajunge să se introducă cuvîntul romanic; dar scriitorii ar face mai bine să elimineze "cinste" și să introducă cuvîntul "onoare". În vocabularul de la 1847 Heliade spune următoarele din care veți vedea pe de o parte influența tardivă a scriitorilor transilvăneni și pe de altă parte contraziceri cu ceea ce zisese pînă a-

tunci:

" E ruşine, Domnilor, să combatem cu atîta rău-
tate tot ce este adevărat roman şi să ne fa-
cem apărătorii unor vorbe pe cari pe cît le a-
ţinea pe atît ne sînt nişte suvenir ale unei
epoce de plîns şi de ruşine, pecetie de slca-
vie pe frunţile noastre. Romîni, luaţi-yă în-
napoi literile şi vorbele voastre, căutaţi-le
pretudindeni pe unde se vorbeşte limba romîină
cantaţile în cărţile voastre, în manuscritele
voastre, în limbile surori, în latină şi res-
tabiliţi-yă în drepturile voastre."

Vocabular XXX.

Din acest pasagiu se vede clar formulat tendinţa
nouă a lui Heliade Rădulescu. La sfîrşitul acestui
vocabular, care coprinde o prefaţă destul de vastă
Heliade dă o serie de 1200 cuvinte străine pe care
le a cules el şi cari, după părerea sa, puteau foar-
te bine fi înlocuite sau prin derivate romîneşti
| aici revine întru cît-va laprincipiul lui Iorgo-
vici | sau prin împrumuturi directe de la cele-l-al-
te limbi romanice, sau din limba latină. Percurgînd
acest vocabular de cuvinte unde sînt însemnate în-
tîi cuvintele slavone şi greceşti urmîndu-le ime-
diat cuvintele propuse de Heliade pentru a le în-

locui, vedem cuvinte ca "basma" pe care Heliade propune să-l înlocuim prin "năsar" de la "nas"; "prosep" să fie înlocuit prin "mînuşberg"; "obezi" prin "cepi". - Mi-aduc aminte că într'un loc din operele lui Heliade citind "cepi" nu pricepeam bine rămăsesem surprins crezînd că vorbeşte despre o "ceapă" pe cînd era vorba de "legătură" de "obezi"

Prin urmare vedeți aici pe Heliade cu desăvîrşire schimbat.

Acolo însă unde se vede mai mult exagerările sale este cînd spune că din toate limbile romanice una mai cu seamă merită atenţiunea noastră şi că filologii cari ar voi să reformeze limba noastră ar trebui să se adreseze cu deosebire ei; această limbă este limba italiană. Heliade printr'o împrejurare în instrucţiunea pe care o căpătase, cunoştea de o potrivă de bine limba italiană ca şi cea franceză; cu toate acestea pentru motive pe care nu le-aş putea spune a avut o predilecţiune mult mai

mare pentru limba italiană decît pentru cea franceză; într'un pasagiu din "Paralelism între limba italiană și cea romînă" spune chiar că limba franceză n'ar trebui să servească nouă de model, că este o limbă prea svîturată, prea ușuratecă și de multe ori lipsit de armonie, de putere de expresiune în poezie pe cînd limba italiană este mult mai dulce și este cît se poate de potrivită pentru poezie; atunci Heliade, plecînd de la punctul că limba romînă este înrudită cu cea italiană, caută să arate că în fond nici nu sînt deosebiri mari între aceste două limbi, că sînt numai mici distincțiuni datorite împrejurărilor culturale dar că limba romînă este în unele privințe mai latină poate decît cea italiană și că limba noastră se deosebește întru cîtva de cea italiană pentru că nu a produs o literatură așa de bogată ca cea a Italianilor de aceea, zice Heliade, ar fi mai ușor nouă a produce o literatură romînească dacă am italianiza limba și am cău-

ta să urmărim modelul literaturii italiene. Ideea aceasta o exprimase încă înainte de 1841 Heliade înainte de a publica "Paralelismul" într'un dialog din "Curierul de Ambe Sexe" din 1839, un dialog între un presupus țăran român și între un italian; aduce acolo cîte-va cuvinte care în adevăr sînt identice în romînește ca și în italienește: "pane" "pîine; vino, vin"; o conversațiune care nu poate proba mult pentru o asemănare atît de frapantă între limba romînă și cea italiană; în or ce caz Heliade a fost atît de mult pasionat de această comparațiune încît în cele din urmă ajunsese să scrie romînește după modelul ortografiei italiene și introducînt în limba noastră o mulțime de cuvinte italiene. Așa pentru ca să arate cît de ușor am putea da noi limbii romîne farmeceul pe care-l are limba italiană, -- un farmec care vom vedea nu există pentru că a degenerat în grotesc -- dînsul ia cîte-va versuri din italiană și le traduce în romînește însă

cu cuvinte italianizate care bine înțeles n'au putut nici o dată exista în limba română și pe cari nu le găsim întrebuintate decît la Heliade. Așa de exemplu în "Paralelismul" între limba română și italiană" luînd două versuri din sonetul lui Ippolito Pindemonte la mormîntul lui Petrarca: "Sul sepolcro del Petrarca in Arqua:

Quando rimbomberà l'ultima tromba,
Che i più chiusi sepolcri investe esferra

Cari versuri s'ar putea traduce astfel într'o bună romînească care se putea scrie și pe timpul lui Heliade: "Cînd va răsuna trîmbița din urmă care isbește și desface mormintele cele mai tari etc" - este vorba de judecata din urmă, - dar Heliade zice că ar fi mai bine pentru cultivarea limbei romîne să traducem aceste versuri astfel:

" Quând va resbumba ultima trumbâ
Quare quele mai închige morminte înveste și
desferrâ.

Vedeți că aici este culmea tendinții de reformă a limbei romîne dar tendință de astă-dată italianistă

și nu latinistă.

Este curios că Heliade a căutat să-și aplice teoriile acestea în privința reformei limbei noastre și apropierea ei de italiană în poezie. Dar chiar după 1840, când în versuri scria și propunea să se scrie cu astfel de italianizme, în proză Heliade a publicat la 1856 o carte scrisă într-o limbă românească fermecătoare: "Descrierea Europei după tratatul din Paris" și "Isăchar" unde nu vedem de loc tendința aceasta, scrie atunci Heliade românește. În proză după 1840 cum scrisese înaintea de această dată în proză ca și în versuri. După 1840 numai când scrie în versuri este stăpănit de ideea ca să apropie limba noastră de poezia italienească. Aceasta a fost un bine pentru că aplicînd la poezie ideile sale de reformă a limbei imediat s'a putut vedea, am putea zice, partea lor ridiculă; imediat s'a putut vedea că nu poate să prindă asemenea reformă. Dacă de exemplu Sincai, Maior, Micu ar fi făcut versuri în loc de gramatica de la 1805, curentu

latinist n'ar fi ajuns să amețească atâtea capete de
cameni instruiți imediat s'ar fi văzut că nu se po-
te aplica.

Lui Heliade i s'a reproșat mult că și el a cău-
tat să strice limba noastră italianizînd-o. Cu toa-
te acestea trebuie să observăm un lucru: ceea ce a
făcut Heliade a frapat prin faptul că cuvintele pe
care le-a introdus erau italienești, dacă cum-va
Heliade ar fi căutat să introducă mai mult franțu-
zisme decît existau pîna atunci în limbă, bine înțe-
les că lucrul n'ar fi părut așa de extraordinar;
dar pentru că nu eram deprinși cu limba italiană și
pentru că cuvinte ca "tromba, răsbumbare" nu puteau
să loviască plăcut urechea noastră nedeprinsă cu
limba italienească, de aceea tendința aceasta a pă-
rut așa de extravagantă; dacă Heliade ar fi apli-
cat la reforma limbei romîne mai mult ideea de a
introduce cuvinte franțuzești, poate că aceia cari
l-au condamnat ar fi găsit lucrul natural.

Vedeți prin urmare că în partea din urmă a activității sale filologice, Heliade rătăcește cu desăvârșire dar a rămas singur rătăcit pentru că n'a făcut școală precum au făcut Sincai și alții; prin urmare ideile lui Heliade au rămas izolate n'a trebuit să luptăm cu ele pentru ca să arătăm neaplicarea lor. Fiind deci o încercare izolată, un singur capriciu al unui scriitor, nu merită să fie atât de mult condamnat pentru că nu era așa primejdios pentru unitatea limbii române.

Trecînd la a doua parte a activității lui Heliade, studiîndu-l anume ca poet, vom avea de constatat faze corespunzătoare: Pînă la 1840 Heliade Rădulescu ne scrie într'o romînească curată, limpede. Pentru a vedea aceasta n'avem decît să citim "Sburătorul" este singura poezie unde vedem mai bine calitățile pe care i le cunoaștem pînă la 1840. Știți care e subiectul acestei poezii: este o credință luată din poporul nostru și pusă în versuri.

anume credința că o fată tânără îndrăgită a fost tentată de un sburător, personaj mistic. Iacă cum descrie în cele două strofe de la început Heliade Rădulescu tortura unei fete din popor stăpănită de dragoste și care are credința că un sburător i-a adus această pacoste; ea se destăinuște mamei ei și i spune ce simte, cum numai găsește liniște și căeri și acestea într'o românească foarte plăcută după cum veți vedea:

"Vezi, mamă, ce mă doare și pieptul mi se bate,
Mulțimi de vinețele pe sîn mi se ivesc;
Un foc s'aprinde'n mine, răcori mă iau la spate,
O mi ard buzele mamă, obrajii-mi se pălesc!"

"Ah' inima-mi zvîcnește!...și zboară de la mine
Imi cere nu ș ce-mi cere... și nu știu ce i-aș da:
Si cald și rece, uite, că-mi furnică prin vine;
In brațe n'am nimica și par'că am ceva."

Vedeți foarte bine este descrisă în cuvinte puțin pretențioase psihologia iubirii după concepțiunea de la țară. Atîta a rămas din activitatea poetică a lui Heliade pentru că pe urmă a început să scrie în romîno-italiană. La 1872 se publică poezia lui He-

liade: Serafita unde nu mai regăsim de loc pe scriitorul de mai înainte. Cunoașteți această poezie care a fost mult utilizată cu deosebire de dușmanii lui Heliade, ca să-l compromită din punctul de vedere literar; ideea i-a fost chiar reproșată lui Heliade pentru că nu este tocmai edificanță pe lângă formă. Începutul acestei poezii îl știți poate din antologii unde este citat ea simplă curiozitate; strofa de la început este de o formă cât se poate de exotică:

Esti bellă Seraphita, bellissimă ntre zee;
Tu ești al frumuseței și gemmă și moment,
Te văz și văz Olimpul, grădinele empyree,
Ești fericirea lumii ci centru'n firmament.

Pe urmă urmează că este: "o constelațiune polară, un triunghi mistic" etc..

Astfel Heliade Rădulescu a căutat să aplice poeziei ideile sale asupra reformei limbii.

Cu toate acestea dacă din punct de vedere artistic, câte-va din poeziile sale nu pot să fie puse pe planul "Sburătorului" cu toate acestea ne vom opri a-

supra cîtor-va pentru că sînt importante din punctul de vedere al literaturii noastre ca gen care a fost cultivat de Heliade anume Heliade a făcut sfîrșiri mari ca în afară de poezii lirice să scrie într'un gen mai înalt, să dea poeme didactice și epeice. Ca poemă didactică ne-a dat Anatolida concepută pe un plan foarte vast și unde Heliade a căutat să rezumeze reminișcențele lui filozofice din diferite scrieri străine pe care le citise. Subiectul acestei poeme didactice este creațiunea.

În cîntul întîi caută să arate starea caotică a lumii; lupta elementului bun cu cel rău și victoria elementului bun asupra celui rău. În cîntul al doilea vine creațiunea: cum Dumnezeu a făcut toate elementele etc. Într'alt cîntec descrie pe Adam și Eva și poema sfîrșește cu omorîrea lui Abel de către Cain. Ca idee nu găsim nici aici multă originalitate; am spus că sînt reminișcențe din scriitorii străini pe care i citise; cu toate acestea este o idee

În toată această poemă a lui Heliade pe care vreau să o relevez, idee care nu este proprie lui Heliade dar care nu mai fusese exprimată în literatura noastră poetică; anume Heliade caute să arate în cîntecul intitulat "Arborele științei" că știința este aceia care a adus nenorocirile omului și căderea lui; știința a făcut pe om să-și caute singur greutăți și nenorociri: securea sa și măciuca este o fabricațiune datorită unui progres științific; de asemenea corabia este datorită unei înaintări în privința mijloacelor de fabricațiune prin urmare este un progres ; dar cînd are cine-va securea sau măciuca în mîină și în acelaș timp este dușman altui om poate să-i aducă nenorociri; cînd ai o corabie poate să te înnece; de aceea omul procurîndu-și prin știință unele bunătăți tot prin știință și-a adus nenorociri; știința a făcut ca să ne complicăm viața și să întroducem în traiul nostru elemente care pot foarte bine să fie întrebuințate chiar ca

destructive a existenței noastre.

Un alt punct pe care voi să-l relev din Anato-
lida este următorul: în partea din urmă a poemei
am spus că Heliade vorbește despre omorîrea lui A-
bel de către Cain, cu aceasta sfîrșește chiar poe-
ma; dar Heliade introduce în această compunere a
lui un element foarte curios: voește să scuzeze pe
Cain, să arate că fără intențiune a omorît pe Abel
și aceasta pentru ca să nu prezinte Biblia ca imo-
rală. Pentru dînsul Biblia este imorală prin faptul
că omorînd Cain pe Abel este fratricid, ceva imoral
deasemenea înmulțirea oamenilor a trebuit atunci să
fie datorită unui incest prin urmare Heliade spune
că este o concepțiune cu totul imorală; de aceea
cată, vorbind de omorîrea lui Abel de către Cain,
să introducă o schimbare folosindu-se de o istorisi-
re ce i-a fost făcută, și a cărei expunere o regă-
sim și în poezia lui Grigorie Alexandrescu ucigașul
fără voie: la 1846 Heliade în călătoriile sale vi-

zitase un penitenciar; unde vorbind cu un condamnat la muncă silnică acesta i-a spus că i s'a dat aceas-
tă pedeapsă pentru că o dată fiind la munca câmpu-
lui, se odihnea după masă sub un copac, nevasta lui
fiind lângă dînsul și a viaat că un lup s'a apro-
piat ca să-i răpească nevasta, în vis a luat sapa
lângă care adormise și a omorît pe nevasta sa fără
să știe prin urmare și pentru această crimă fusese
condamnat. Aceasta este ideea pe care vom vedea-o
în poezia lui Grigorie Alexandrescu. Ei bine Heli-
ade se folosește de acest fapt și-l introduce în tex-
tul poemei sale pentru ca să arate că Abel dacă a
fost omorît de Cain, Cain n'a fost criminal și că
l'a omorît fără intențiune. Dar biblia arată poziti-
că Cain a fost criminal și din cauza fratricidului
lui Cain păcatul a urmărit pe toți descendenții lui
Cain. Prin urmare vedeți este un element cu desă-
vîrșire stîngaciu și condamtabil.

In afară de poeme didactice Heliade ne-a mai dat

și poeme epice. În acest gen Heliade a reușit tot atît de puțin ca și în genul precedent. Cunoașteți de sigur numai din înregistrările făcute poema sa Mihaida scrisă pe la 1844 și din care n'a publicat decît două cînturi dar cari ne pot da o idee de ce ar fi fost întreaga poemă-.

Cîntul întîi este cît de poate de prolix ca și al doilea și în cele cîte-va mii de versuri pe cari le a publicat Heliade acțiunea vedem că nu începe încă Cîntul întîi povestește cum Mihai caută să plece în contra Turcilor din cauză că este inspirat de Dumnezeu prin intermediarul unui înger; vcește să facă prin urmare din Mihai un fel de trimes al lui Dumnezeu ca să apere legea creștină în contra păgînilor. - În cîntul al doilea ne povestește de sfatul boerilor la curtea lui Mihai, ei se plîng de asupririle suferite din partea Turcilor și hităresc să pornească în contra lor împreună cu Mihai; un boer atuncea se duce în odaia de alături ca să co-

munice planul lui Mihai; Mihai este încântat de intențiunea boerilor și apare în sala boerilor. Astfel se sfârșește cîntă al doilea.

Heliade cînd a publicat în "Cursul general de poezie" epopea aceasta ne-a dat-o sub forma italienezatăcu toți termenii aceia de efect ridicol pe cari i-am văzut în poezia Serafita. Iacă buni-oară cum face portretul lui Mihai cînd, după ce se lasă o cortină își face aparițiunea în sala unde îl așteptau boerii:

..... un mare om propasă |merge înaintea|
Si repede-și aruncă ochire aquilee
Si pasă drept la jețul ce sta'naintea Crucii
Un stat înalt și nobil, un fort de maiestate,
O frunte mare, scoasă, ce cugetă departe.
Schînteietori ochi ageri, sprîncene ebenine
Un nas roman, o buză pacifică, ridentă,
O barbă marțială, un piept ce sparge soarta
C'o tare paciență și brațe musculoare
Tunica cîrmizie de catifeu deschisă
Cu ghiambe, frunzi de aur....

Nu este Mihai, bine înțeles, este un fel de exhibiție de circ, s'ar părea că vedem un clown sau așa ceva dar nu e Mihai. Intr'o asemenea limbă descrie-

erea portretului lui Mihai este de un efect cît se poate de ridicol . Dar nu numai atît Heliade în această poezie a căutat întru cît-va să urmeze și el exemplul contemporanilor săi: de a prezenta trecutul nostru cu mult prea strălucitor; introduce în poema sa idei cu desăvîrșire anacronistice. Astăzi nu-l mai putem privi pe Mihai în tocmai cu aureola în care-l vedea pe Mihai chiar Bălcescu; nu putem de asemenea să idealizăm pe Mihai cum s'a făcut pe la mijlocul secolului trecut; documentele istorice publicate mai de curînd n'arată ce de multeori a fost mai inconștient de cum credeau aceia cari l'au ridicat în slava cerului; cu deosebire o chestiune unde nu putem să împărtășim ideile celor mai mulți ideile împărtășită și de unii istorici cum că Mihai Viteazul ar fi avut în minte unirea tuturilor țărilor locuite de Romîni. Ei bine Heliade tocmai aceasta ia capunct de plecare ca să glorifice pe Mihai Viteazul așa exemplul unde logofătul lăsar adresîndu-

se adunării boerilor zice acestora:

.....fratele Moldavul
Si dincoaci Transilvanul e într'aceeași stare
Si toți avem nevoie să ne întindem mîna
In strînsă legătură și unul pentru altul
Dă sară spre'ntărire. Iar Sîrbul și Bulgarul
De -și simte după și jugul, scoată arma
Si cauză comună cu noi vie să facă

Heliade deci merge mai departe ne spune că nu numai Mihai ar fi avut în vedere să unească Muntenia cu Moldova și cu Transilvania dar chiar să facă o confederațiune balcanică în care să intre alături de noi Sărbii și Bulgarii. Un asemenea lucru era de ne conceput pe vremea lui Mihai. Prin urmare vedeți că din punctul de vedere al fondului cît și a formei încercarea lui Heliade era nereușită. Or cît de exagerate ar fi fost paginile frumoase din trecutul nostru cu toate acestea asemenea exagerări erau prea duse departe încît o asemenea epopeă nu putea să aibe o deosebită influință.

Am mai avea de amintit încă una din poeziile lui Heliade care dacă din punctul de vedere artistic

nu poate fi comparată cu Sburătorul și din punctul de vedere al concepțiunii nu poate fi pusă alături de Anatolida și Mihaida, dar care oare-cum a avut răsunet este fabula "Măcișul și Florile.". Această fabulă își datorește popularitatea împrejurărilor în care a fost compusă de Heliade și publicată: La 1846 s'a trimes din Rusia un oare-care Trandafirof ca să ia în antrepriză minele țării. Faptul acesta a scandalizat pe patrioții noștrii din cauză că se credea că Trandafirov pentru a lucra la mine adusese și lucrători ruși prin urmare ar fi fost un început de colonizațiune rusă la noi în țară. Unii au văzut o mare primejdie în această întreprindere; între aceștia a fost și Heliade care a făcut o opozițiune vie, a intervenit poate indirect pe lângă Bibescu, dar Domnul nu era un om energic în asemenea împrejurări prin urmare Trandafirof putea foarte bine dacă ar fi depins numai de Domn să continue planurile și întreprinderea sa; Heliade a re-

curs atunci la Fabulă și a compus "Măcișul și Florile" unde sub o formă alegorică, foarte transparentă de altminterenea, face aluziune la afacerea Trandafirof arătând primejdia care ar decurgea pentru țară. Fabula a fost tipărită în foi volante s'a răspândit cu mare iuțeală, s'a popularizat ideea că afacerea Trandafirof era o primejdie pentru țară. și Obșteasca Adunare a oprit darea în întreprindere lui Trandafirof a minelor țării noastre.

Aceasta este tot ce putem cita din activitatea poetică a lui Heliade. Incolo muncă multă foarte multă și pentru cine citește de aproape operele sale vede cu melancolie cât de mici sînt rezultatele față de eforturile puse de Heliade în această direcțiune.

Acolo însă unde Heliade merită în adevăr titlul de scriitor, unde este artist în toată puterea cuvîntului este în proză. Proza lui alături de cea a celor-va scriitori ca Bălcescu, Negruți, este ce

cea mai armonioasă din câte s'au scris între 1850-1860 și pe lângă darul natural pe care-l avea Helade , se vede la el multă sfortare de a scrie într' un stil în grijit și romînesc în acelaș timp. Singur ne-a mărturisit școala pe care și-a impus-o, preceptele ce a urmat pentru ca să ajungă la perfecțiunea stilului lui, în cîte-va scrisori adresate lui C. Negruți ne destăinuiește laboratorul lui ca să zicem așa în care și-a pregătit stilul cu care a apărut mai tîrziu în public, ne spune anume că a început prin a traduce pentru el în continu din și în limbi străine căutînd totdeauna energia și armonia; stilul lui este nervos, și aceasta este o caracteristică a tuturilor scriitorilor mai mari romîni, - un stil care arată mai multă revoltă, o sbuciumare internă, și această calitate o vedem la Helade. Intr' un pasagiu dintr' o scrisoare adresată lui Negruți zice:

"Limba romîină este o limbă polisilabă mai polisilabă poate decît cea turcească; dar eu cu-

noșcînd defectul acesta al limbii noastre am căutat să-l evit și m'am silit în aceea ce se poate a scăpa de acea întindere leneșă și de acele terminațiuni cari ni l-au dat străinii ce învățau rău și urît limba noastră."

Pe urmă în altă parte Heliade spune că cu deosebire citirei textelor bisericești datorește clasicitate stilului său; este un stil "sacadé" cum zice Franzezul, un stil nervos, și în această privință; în conciziunea cugetării Heliade a fost influințat de stilul religios al Bibliei; este poate singurul dintre scriitorii noștri la care vedem un stil aproape decalchiat după stilul biblic; în traducerea pe care a făcut-o a Bibliei; în studiile pe care le a făcut asupra unor mici comentarii făcute asupra Bibliei vedem sfortări la Heliade ca să întipărească stilului său caracterul biblic, apocaliptic aproape. Această caracteristică a stilului său o găsim cu deosebire în articole politice și în scrierile sale istorice așa este cartea pe care am amintit-o "apărută la 1856: "Descrierea Europei după tractatul di

Paris" găsim versete aproape în acelaș stil ca și stilul bibliei; așa încît Heliade ca prozaist își este mult superior decît ca poet și curios: ca prozaist este unul din scriitorii noștrii cei mai poetici; cînd citim însă versurile lui nu găsim poate decît pe Konaki cari să fi ajuns în poezie la un asemenea prozaism așa încît rezumînd calitățile și defectele în acelaș timp ale scriitorului nostru a am putea spune că Heliade este poetic în proză și prozaist în poezie; a scris o proză poetică și o poezie foarte prozaică.

Cu acestea terminăm iarăși cît se poate de scurt descrișă, activitatea acestui scriitor.

LECTIA IV

Studînd activitatea lui Heliade Rădulescu am amintit și despre încercările lui de a reforma limba romînă. Pentru ca să arătăm diferitele teorii cari s'au formulat în această privință în epoca di

mic deosebit, este o simplă gramatică dogmatică, reguli, definițiuni. Către sfârșitul ei autorul se ocupă și dînsul de chestiunea scrierii limbei romîne cu caractere latine. Gramatica a fost scrisă cu caractere cirilice, dar caută să rezolve chestiunea ortografiei latinești. În privința acestor teoriiile lui Săulescu n'au fost de loc aprobate. Așa de exemplu căutînd semne pentru transcrierea sunetelor *î* și *ă* dînsul în loc să profite de experiența celor care-l precedase, în loc să simplifice lucrul caută din contra să le amplifice așa pentru transcrierea sunetului *ă* propune un semn care seamănă întrucît-va cu thita grecesc, pentru transcrierea lui "î" propune "oe"; pentru transcrierea diftongului "ea" în loc de a propune alipirea sunetelor care compune acest diftong EA propune *ea*. Incercarea lui n'a reușit.

Mai este interesant Săulescu din alt punct de vedere anume ceea ce a expus în gramatică, a căutat să

pună în practică mai bine în colecțiunea sa de folclor. În manuscrisele rămase de la el, asupra cărora s'a publicat o dare de seamă de Dl. Marian s'a găsit o colecțiune destul de bogată de poezii populare care ar fi fost foarte interesante dacă N-ar fi fost modificat cum vom vedea, mai ales interesantă este colecțiunea de descîntece din care Săulescu a publicat fragmente în "Foaia pentru minte" la 1847. Dar Săulescu era stăpînit de ideea pe care am văzut-o și la alți scriitori: Asachi și a anume patriotismul dar un patriotism à outrance, cu l'am putea numi după un termen francez: un patriotisme care mers pînă acolo încît să altereze chiar texte, să le falsifice cu desăvîrșire, - Săulescu știm că a fost întru cît-va amestecat în falsificarea faimosului izvod de la Clănău care fusese făcut numai ca să satisfacă ambițiunile patriotice care dominau atunci ca să se arate trecutul nostru mai glorios de cum fusese. Săulescu urmează aceeași

tendință: în colecțiunea lui de descîntece anume, introduce o sumă de cuvinte și pentru ca să compli ce și mai mult ocupațiunea lui, după ce introduce cuvintele inventate de el, vine, - ca și cînd ar fi fost populare, - să le esplice singur. Bine înțeles din momentul ce le fabricase el îi venea ușor să le esplice. Așa de exemplu în unele descîntece introduce "zînele parnasiene", de la Parnas, bine înțeles cată să le esplice. In or ce caz autorul a falsificat mult textele populare. De asemenea, nu știm pentru ce, în loc de "maica Domnului" pentru ca să evite termenul slavon "maică" pune "matra Do nului" de la "mater". Maerge mai departe: nunumai că alterează textele populare pe care le-a găsit în sensul acesta, dar în acelaș timp fabricează singur texte de natura aceasta: așa de exemplu în colecțiunea lui se află o rugăciune scrisă în sti- lud descîntecelor, după ritmul descîntecelor și ca- re rugăciune el spune că a auzit-o de la un bătrîn.

și a transcris-o așa cum i-a spus-o Rugăciunea poartă titlul: "Rugăciunea sfântului Nichita daco-românul martirizat în secolul al Va. Stim cine a fost Nichita, martirologul ne spune că a fost un sfânt în peninsula Balcanică Săulescu caută să arate că amintirea lui s'a păstrat la Romîni din secolul al V pînă în secolul al XIX prin urmare caută mai mult sau mai puțin probă pentru vechea teorie a acelor care caută să găsească cu orice preț amintiri istorice păstrate la nordul Dunării.

Aceasta este pe scurt activitatea lui Săulescu. Ați văzut cît de nenaturale erau teoriile lui și cît de puțin puteau să prindă.

L A U R I A N

Alături de Săulescu și continuînd de astă dată curentul latinist al lui Sincai, Maior, Micu pe care l'am studiat anul trecut, avem să ne ocupăm de Laurian.

Este un scriitor care ocupă o pagină frumoasă în

literatura noastră și în istoria dezvoltării noastre culturale de pe la mijlocul secolului trecut. A avut merite frumoase, merite reale pe terenul în vătămintului și cu deosebire pe terenul istoric. Pe terenul filologic vom vedea întru cât-va cât de hazardate au fost teoriile lui cum a exagerat mai mult ceea ce primise de la cei care-l precedase.

Născut la 1810, Laurian și-a făcut studiile la Cluj, la Sibiu și pe urmă la Viena. La 1841, chemat în țară, vine la București și între profesor de filozofie la Sft. Sava. La 1848, evenimentele din Transilvania și revoluțiunea, îl cheamă iarăși acolo; se duce plin de entuziasm, ia parte la mișcarea de pe câmpul Libertății împreună cu Barnuți și cei 1-al-ți. După aceste evenimente voia să se întoarcă în țară, era însă proscris, petrece pînă la 1851 în afară de granițele țării cînd e chemat în țară ca inspector școlar. Petrece la Iași, ia parte mai pe urmă la înființarea universității din

București, la înființarea Academiei asistînd în urmă or de cîte ori era vorba de a se rezolvi chestiuni privitoare la limbă, cum fusese acelea propus se de Academie la 1881. Moare după o activitate de altmintererea cumvedeți, destul de însemnată. Operile lui principale sînt următoarele: | Mă voi dispensa de o bibgraffe detaliată cum am făcut pentru Asachi, Heliade unde mulțimea operilor din care unele foarte însemate, mă obliga să dau o bibliografie mai mult sau mai puțin completă. Operele lui Laurian le găsiți enumerate aproape în toate manualele de literatură. ^{lio} Memăvomi mărgini să ne ocupăm de scrierile acelea unde se văd bine exprimate ideile pe care le a susținut cu deosebitre pe terenul filologic.

Laurian debutează în filologie cu Tentamen Criticum apare la 1840 în limba latină. Este o lucrare care a făcut epocă pe atunci și care a atras atențiunea nunumai a Romînilor dar și a străinilor care se o-

cupau de limba noastră. Era foarte natural ca această operă să dea naștere la discuțiuni pentru că teoriile erau așa de extravagante, expuse cu atîta îndrăsneală în cît nu era posibil ca să nu fie contestate de cei mai mulți. Laurian a mers mai departe decît Sincai, Maior și Klein în încercările lui de reformă a limbii; a căutat să treagă cele din urmă concluziuni care se pueau trage din principiile stabilite, fundamentale, ale școalei latiniste. Pe cînd, -- și ne ocupăm de chestiunea ortografiei -- Micu, Maior, Sincai limba romînă este scrisă în așa mod încît tot se mai da oare-care atențiune particularităților proprii ei: și, pe cînd sonurile: **ă, î, ț, ș, z** găsim semne speciale adăugate de asupra sau dedesubtul literelor, Laurian face tabulara de toate aceste încercări, și voește să scrie romînește aproape așa cum se scria limba latină: "cîine" după dînsul trebuie scris "cane" fără nici un accent, nici un semn pe A; "zic" trebuie după

Laurian să fie scris "dico".

Acolo unde vedeți cu deosebire tendința lui Lauria este în partea din urmă din Tentamen Criticum unde caută să reconstitue trecutul limbei noastre și, pentru ca să ne dea o idee de fazele prin care a trecut limba noastră în cursul veacurilor pînă în secolul al XVI, ia tatăl nostru și plecînd din textul latin caută să arate care au trebuit să fie, după ideea lui - diferitele forme ale tatălui nostru în limba romînească pînă în secolul al XVI așa: iacă cum leagă Laurian limba romînă de limba latină servindu-se de formula tatălui nostru : In secolul întii colonizațiunea Daciei, ne dădea, zice Laurian începutul următor al Tatălui Nostru

"Pater noster qui es in coeli"

prin urmare forma latină. Mai departe, - nu ne spun ne în ce epocă, putem admite secolul al III, IV, V VI forma

"Patre nostru qui esci in celi"

Nu ne spune autorul dacă se mai pronunța "esci" sau "ești" etc. Mai departe în faza treia:

"Patre elle nostru qui esci in celori..."

În faza patra:

"Parentele nostru quale esci in celori..."

Și în faza vincea din secolul al XV, aceea care a precedat formele tatălui nostru cum le cunoaștem din texte:

"Tatăl nostru quale esci in celori".

Și pentru ca să ne convingă mai mult de lucrul acesta, Laurian pune tatăl nostru transcris sub aceste diferite forme și în comparațiune cu celelalte limbi romanice ca să arate cu deosebire legătura între limba română și siciliană, pune formula aceasta în afară de Tentamen criticum și într-o notiță pe care a publicat-o asupra istoriei limbii române "Brevis conspectus historiae Romanorum" 35-36.

Prin urmare acestea sînt pe scurt ideile pe care Laurian le exprimă în Tentamen Criticum pentru refor-

marea limbei române. Putem aminti că într'un lucru a văzut just anume: că limba română derivă din latina vulgară și nu din latina clasică, dar în privința aceasta n'aveaprioritatea.

Mai înainte de a trece la altă operă lingvistică a lui Laurean, rămîne să amintim alte scrieri unde Laurian merită atențiunea noastră: este cel dintîi care ne-a dat o istorie, o privire mai completă asupra dezvoltării Romînilor, o istorie a Romînilor. Această Istorie a avut succesul ei pe atunci și a fost tipărită chiar în mai multe edițiuni. De asemenea o lucrarea importantă pe terenul istoric este publicarea pe care a făcut-o Laurian de documente originale împreună cu Bălcescu în Magazinul istoric între 1845-47. Din acest punct de vedere vom vedea cînd vom studia pe Bălcescu că Laurian a avut o deosebită importanță în dezvoltarea gustului pentru istoria noastră veche. De asemenea o scriere însemnată, tot pe terenul is-

toric , a lui Laurian este cea intitulată: "Die Rumänen der Oestereichen Monarchie" 1849, lucrare de care nu se poate dispensa or cine studiază istoria Românilor în 1848.

Făcînd abstracțiune de aceste publicațiuni istorice ale lui Laurian ne rămîne să ne ocupăm de altă publicațiune la care a contribuit, la care a colaborat Laurian între 1870-80 anume: Dictionarul limbii romîne, publicat de Laurian și Maxim cu sprijinul Academiei Romîne. V'am amintit de această operă în lecțiunea de deschidere din 1899-1900, v'am amintit în treacăt bine înțeles, voi căuta astăzi să fac istoricul acestei opere, un istoric care nu este tocmai așa de ușor de reconstituit și care încă nu s'a făcut pentru că nu sînt mulți aceia cari să citească Analele academiei romîne. După procesele verbale din analele academiei romîne, vom căuta să reconstituim istoricul acestei opere care e caracteristică în istoria literaturii noastre fi-

lologice.:

La 1867, curînd după întemeierea Academiei, cei care făceau parte din această instituțiune și-au propus să elaboreze un dicționar al limbei romîne. și s'a început a se aduna material. Cipariu, care făcea parte din academie, avea singur un glosar de termeni romînești eșiți din întrebuintare pe care Cipariu le extrăsese din texte vechi din secolul al XVI și al XVII. Prin urmare o parte din dicționarul limbei romîne era deja elaborat de Cipariu. Alți cîțievă membrii ai Academiei și-au propus să adune termeni din popor dar cu toată buna-voința care se depunea, încercarea lor n'a mers departe și tot dicționarul a rămas un simplu proiect pînă la 1869, cînd chestiunea reveni iarăși în discuțiune. Academicianii atunci au hotărît să dea numai decît dicționarul pe care-l promisese la 1867 și care, își închipuiau ei, era neașteptat cu nerăbdare de Romîni. Discuțiuni au început asupra modului cum

să se redacteze. dicționarul; în cele din urmă Laurian în înțelegere cu Maxim și majoritatea membrilor cari luau parte la ședință, au luat hotărârea ca acel dicționar să fie tipărit în modul următor: să aibe două părți: partea întâia să coprindă fondul latin din limba românească; partea doua fondul străin; pentru că, după părerea lor, un dicționar nu era numai un repertoriu după care să se studieze trecutul și starea actuală a limbei, dar în acelaș timp o lucrare de reformă. Se propune deci în August 1869, ca să se publice dicționarul astfel:

partea întâi: Elementele latine; din limba română;

partea doua: un Glosar de cuvinte străine; și se zicea că glosar de cuvinte străine înseana că acel glosar trebuia să arate fie-cărui scriitor, fie-cărui romîn, care-și respectă limba și stilul când scria, să-i arate care erau cuvintele pe care trebuia să le propage și cari erau cuvintele pe cari trebuia să le îndepărteze. Astfel în August 1869

după propunerea lui Laurian, se primește cu unanimitatea membrilor cari erau de față, publicarea dicționarului în acest fel și se hătărește în acelaș timp și numărul de exemplare care trebuiau tipărite se hotărește un tiragiu de 4000 exemplare; unii aveau speranța frumoasă că vor ajunge la o a doua edițiune chiar după tipărirea celor 4000; dar s'au înșelat. Au mai venit atunci și alte chestiuni în desbatere, chestiuni privitoare la partea materială a dicționarului cât și a redactării lui. În privința părții materiale a publicării dicționarului acestuia au fost lungi discuțiuni, după cum se vede din procesele verbale, asupra cheltuelilor pe care le cerea un asemenea dicționar, cheltueli cari nu s'au căutat să fie cât se poate de mici ci din contra cât se poate de exagerate. Vă voi cita câte-va propuneri din care veți putea vedea că pe lângă chestiunea patriotică mai era și un alt motiv care anima discuțiunea înprejurul acestei opere. Se pro-

pune ca din aceia cari vor colabora la dicționar să se numească o comisiune specială de trei membri cari vor avea responsabilitatea redactării dicționarului, care să redacteze dicționarul din materialele date de cei 1-lalți. Dl. Sbiera propune ca fie căroră din membri comisiunei să primească 7 galbeni pentru foaie de dicționar tipărită, și 2 galbeni revizia foalei. Dl. Maxim nu primește propunerea cere 15 galbeni de foaie tipărită dar mai modest cere doi galbeni pentru revizie. - probabil că n'ă vea de gînd să revadă. - Dl. Hodoș admite propunerea lui Maxim de 15 galbeni dar revizia o suie la 3 galbeni. După aceste urcări continue se pune la f vot și se votează 15 galbeni și 5 galben de revizie de coală. Cu acesteasta perdut timp în multe ședințe în sfîrșit la sfîrșitul anului 1869 și începutul anului 1870 se prezintă Maxim și Laurian cu cîteva soale: ă coli din dicționar și 2 din glosar, tipărite. Trec acestea sub ochii tuturilor membrilor

prezenți la Academie, fie-care-și prezintă observațiuni și de aci iarăși discuțiuni dacă sunetul F trebuie scris cu F sau cu PH. Dl. Coroianu spune că conform principiilor stabilite în 1867-68 când Academia formulase o ortografie provizorie, trebuie scris PH; Maxim și Laurian tipărise cu F simplu. Se pune la vot dacă alfabetul trebuie scris cu F sau cu PH și cu 5 voturi contra 3 se hotărăște ca să se scrie cu PH de aceea a rămas așa în dicționar precum ați văzut. De asemenea mai erau și alte chestiuni; nu numai cele privitoare la ortografie anume membrii academei, în dicționarul limbii române, partea întâi; pe lângă formele latine egzistente în limba română căutau să introducă altele fabricate de dînșii pentru ca să îmbogățească fondul latin al graiului nostru; ei bine în cele trei coale care coprinde litera A, Laurian și Maxim au introdus câte-va forme fabricate de ei; și iarăși di discuțiune dacă forma fabricată trebuia să fie ad-

să; era de exemplu o formă "recipisă" la litera R Laurian și Maxim, pentru ca să îmbogățească limba nu știu pentru ce, a propus un sinonim "accepisă" de la "accepta" și iarăși discuțiune dacă "accepisă" trebuie admis alături de "recepisă" pentru a figura în dicționarul limbei române, în cele din urmă iarăși se votează și cu 4 voturi contra 3 numai s'a hotărât ca "accepisă" să nu figureze în dicționarul Academiei și așa a rămas.

Astfel merg lucrurile în liniște într-o vreme până în Septembrie 1870. Incepuse să se vorbească deja în afară de Academie de această operă și chiar unii membri ai Academiei au văzut în cele din urmă că planul care fusese fixat la 1869 putea să ducă la ridicol și au început atunci dezertări, șovăiri și membrii care înaintea la 1869 votase redactarea dicționarului așa cum o făcuse Laurian și Maxim au început să-și arate regretele lor pentru acel vot; astfel Gheorghe Sion la 1870 în Septembrie într-o

ședință a Academiei vine și spune că nu mai înțelege excesul de reformă care reese din acest dicționar al lui Laurian și Maxim zicînd: am aprobat proiectul în 1869 dar cînd am văzut coalele nu mai pot să subscriu o asemenea lucrare, nu înțeleg ca să se introducă în dicționar litere de lux! | prin care înțelegea buni oară: l, i, din "fiu" care e scris în dicționar "filiiu"; sau N în "ântâniu" pentru "întîi" etc. Cu toată opozițiunea însă a lui G. Sion Laurian și Maxim continuă mai departe după planul proiectat. Intervin apoi alte mici discuții în micioanimoziția anume dl. Hodoș într-o ședință, după ce vede coalele tipărite cere cuvîntul și întreabă cu ce drept Laurian și Maxim și-au pus singur numele pe dicționar pentru că în adevăr pe lîngă cei 3 membrii ai comisiunii de redactare, din care rămăsese numai doi în cele din urmă: Laurian și Maxim, au fost hotărîți și alți colaboratori: Hodoș

Barițiu, R , Sion și dintre cei cari mai trăesc astăzi Dnii Caragiale, Urechiă. După aceea ia în discuțiune prefața și spune că nu o admite. Observațiunile lui Hodoș însă nu sînt ascultate.

O opozițiune mai gravă se face acestui dicționar la 1874 cînd tipărirea lui era deja destul de înaintată. Anume: pînă atuncea Odobescu stătuse de o parte, nu luase parte la ședințele unde se hotărîse publicarea dicționarului după cum făcuse și Alexandri, care de altmintererea nu s'a amestecat de loc în chestiunea dicționarului; la 1874, Odobescu, văzînd cît de greșită este calea care se urma intervine și voește să arate cum s'a înțeles rău redactarea unui asemenea dicționar; Odobescu după multe discuțiuni, în care examinează enormitățile coprinse în acel dicționar face propunerea ca dicționarul să nu fie despărțit în două, un dicționar trebuie să fie numai o listă de cuvinte în care să se arate întrebuintărea lor, istoricul lor și originea lor

și nici de cum să se despartă o asemenea operă în două părți și să recomande numai o familie sau alte de cuvinte; de asemenea mai propune ca neologismele care au fost introduse să fie păstrate dar să nu se mai adauge altele de felul celor care au fost introduse de Laurian și Maxim; mai propune în fine ca să se lase partea dicționarului prea vastă asupra etimologiei cuvintelor. De astă-dată opozițiunea are mai mult succes, Laurian și Maxim se văd izolați pentru că alătur de Odobescu găsim pe poetul Gheorghe Sion, pe Caraiani cari mai înainte votase principiile lui Laurian și Maxim. Nu se hotărăște nimica însă și Academia ia deciziunea să numiască o comisiune de revizuire a coalelor tipărite, vre-o 40 pînă atunci, de Laurian și Maxim. În comisiune se numesc: Barnuțiu, Odobescu, și din cei cari trăesc: Sturdza, Ionescu, Urechiă. Comisiunea ia în cercetare sfertul de dicționar al lui Laurian și Maxim și își expune părerile sale, con-

cluziunile ei nu se depărtează mult de cele ale lui Odobescu, cu toate acestea voește, această comisiune să scuzeze întrucît-va dicționarul care fusese aprobat mai înainte după planul dat de Laurian și spun că autorii ar fi putut evita defectele dicționarului dacă ar fi cunoscut mai bine literatura noastră veche din secolul al XVI, căci ar fi văzut că acolo sînt multe cuvinte vechi romînești sau latinești și n'ar fi fost nevoie de a introduce altele etc, etc dar comisiunea din această scuză trage o concluziune: pentru că dicționarul acesta or cum ar fi el redactat tot este o operă, și deși nu este o operă pe care o putem considera ca desăvîrșită, cu toate acestea nu perdem speranța că vom da ceva mai bun și pentru aceasta n'avem decît să ne pregătim pentru o nouă edițiune a acestui dicționar făcută după un alt plan. Dar pentru aceasta ne trebuie încă ceva, -- observațiunea era justă, -- ne trebuie să publicăm textele vechi, să retipărim

textele noastre vechi, să publicăm manuscrisele ascunse prin biblioteci și la fie-care din texte să adăugăm glosare și în urmă să se procedeze la întocmirea dicționarului limbii române. De aceea comisiunea de revizuire concluda ca să se pună la dispozițiunea cîmpur-va membrii ai Academiei mijloace ca să tipărească operele lui Coressi și manuscrise din secolul al XVI, operele cronicarilor etc. Astfel opiniunea comisiunei de revizuire de la 1874 era un deziderat care însă nu s'a împlinit nici pe jumătate pentru că Psaltirea lui Coressi a fost tipărită fără un glosar precum ceruse Academia; s'a tipărit Psaltirea Scheiană dar iarăși fără glosar; s'a tipărit Cantemir dar cu un glosar imposibil în sfîrșit ceea ce a opinat la 1874 nu s'a realizat. Prin urmare cu toată comisiunea de revizuire, Laurian și Maxim au continuat să-și tipărească dicționarul și să-l tipărească deplin a apărut în adevăr în 3 volume, două mari, dicționarul propriu zis și

unul mai subțire coprinzînd glosarul. Părțile rele ale acestui dicționar vi le-am spus deja cu altă ocaziune, tendințele acestui dicționar erau de sigur exagerate dar sînt și unele părți bune pentru că la fie care cuvînt se dau locuțiunile întrebuintate în popor și chiar astăzi un lexicograf nu se poate dispensa de această lucrare; dar ca material filologic, ca interpretare de cuvinte, ca spirit care domina în alcătuirea listei de cuvinte, schimbările care i s'au dat, bine înțeles că lucrarea n'are valoare. Un lucru pe care bine înțeles nu-l puteau evita pe lîngă alte defecte era următorul: o distincțiune bună între elementele străine și elementele latine din limba romînă; chiar astăzi cînd un filolog ar lua sarcina de a da un dicționar conceput după planul de atuncea, s'ar întreba dacă ar ajunge să-și atingă scopul pentru că chiar astăzi nu putem ști definitiv care sînt elementele latine și cari cele străine în limba noastră, foarte multe cu

vinte avînd încă o origine obscură.; se pricepe cum Laurian și Maxim luînd o sarcină atît de grea, au făcut bine înțeleș o sumă de confuziuni și au introdus o sumă de enormități în opera lor: găsim cuvinte latine trecute în glosarul cuvintelor străine pent u că nu le cunoștea originea și alte cuvinte străine trecute ca latine pentru că nu le știa că sînt străine și voia să le arate ca latine așa "bu-curie" este trecut ca cuvînt latin pe cînd e străin "cuteza" este trecut ca cuvînt grecesc și o mulțime de asemenea erori cari nu puteau pe atunci să fi evitate. Cu toate acestea ar fi putut face ceva mai bun chiar în epoca aceea de la 1870-80; la 1870 știți bine că Cihac a publicat "Elementele latine în limba romînă" de și unele păreri ale lui sînt exagerate dar spiritul lucrării este mult mai științific și de o deducțiune filologică mult mai serioasă publică apoi elemente străine în limba romînă, unde găsim iarăși defecte dar vedem priviri mai jus-

te asupra părților din care se compune limba română și în general a elementelor străine cuprinse în ea. Prin urmare chiar Maxim și Laurian ar fi putut să ne dea un dicționar scris într'un spirit mai științific, dacă ar fi avut o educațiune filologică mai serioasă. Astfel cum este opera aceasta, prin urmare n'are valoarea care i se prevedea. Acest dicționar a costat viața unui om a lui Maxim, pentru că din 160 coale cât coprinde singur Maxim a redactat 113 coale Laurian 30 și restul Cipariu, Hodoș. După aceea a mai costat dicționarul peste 120000 franci și cu toate acestea vedeți, năci astăzi nu avem un dicționar dat de Academie. Dacă am adăuga la înțelegerea făcută atunci și publicarea textelor vechi precum propusese comisiunea din 1879, pînă acum dicționarul etimologic al limbii române costă, socotind publicarea Magnum Etimologicum, fără exagerare 300000 franci. Astfel putem dar schița istoricul acestui dicționar. Partea mare, cum am văzut, la alcătuirea

dicționarului a luat-o Maxim și Laurian.

Ceea ce voesc să amintesc este următorul lucru: să nu se creadă cumva că aparițiunea acestui dicționar arată că între 1870 și 1880 curentul latinis era încă în floare la noi; atacurile care se aduceau dicționarului aveau să se lupte mai mult cu o fantomă, cu un mort; era o atacare de multe ori rău plasată pentru că curentul latinist era mai mult sau mai puțin discreditat pe la 1870.

Dicționarul este propriu vorbind, după cum s. a recunoscut mai târziu de către unii membrii ai Academiei, este opera lui Laurian și Maxim: dacă proiectul redactării dicționarului a fost admis și de alți membrii, el reproduce mai mult părerile filologice ale lui Laurian și Maxim, așa încât ei singuri au căutat, mai mult sau mai puțin, în epoca aceea să salveze curentul latinist care pentru alții era deja în faliment și care nu mai putea bine înțelege să-și găsească un adăpost decît poate la Academie.

filologiei noastre; dar opera lui suferă de numeroase defecte: 1) autorul a ținut cu multă obstinațiune la principiile vechi formulate de Maior și modificate de el întrucît-va și de la 1850 pînă la 1875 cînd termină cariera lui filologică nu a schimbat aproape nimic din părerile pe care le susținuse înaintea. Aceleași vederi le-a repetat și a căutat să le impună cu toate că putea vedea că timpul lor trecuse mai mult sau mai puțin. Cipariu însă a avut o influință mai mare în Transilvania s'a format chiar o școală așa numită Cipariană. Din acest punct de vedere influința lui a fost mai mare decît a lui Laurian și Maxim; aceasta se datorește împrejurării că Cipariu cu toate că este adeptul cel mai fidel al principiilor celor 3 învățați transilvăneni de pe la sfîrșitul secolului al XVIII și începutul secolului al XIX, cu toate acestea și-a impus unele mici rezerve și într'un moment a făcut concesii curențului fonetic.

Mal înainte de a aminti activitatea lui filologice, să dăm câte-va date asupra vieții lui de altmintererea de adevărat savant, consacrată întreaga ocupățiunilor literare. Cipariu se naște la 1805 lângă Blaj în satul Ba.... .[?], studiile și le face la Blaj unde le termină la 1825 în același an este numit profesor tot în acel oraș, profesor de limba română, de teologie și filozofie, schimbând necontenit catedre. La 1841 îl găsim cu funcțiunea de canonic: pe urmă ca director al gimnaziului din Blaj pînă la 1875. El moare la 1887. Aceasta este scurt schițată, viața lui. S'a amestecat și el în luptele politice de la 1848 cînd a publicat un jurnal: Organul Luminării; a scos apoi jurnalul "Organul Național" care a durat numai cît a ținut epoca evenimentelor de la 1848. În afară de politică, unde de altmintererea mai mult entuziasmul din tinerețe al epocii din 1848 l'au tîrît, și-a consacrat toată viața lui filologiei. În această direcție a

lăsat :

"Elemente de limbă română" la 1854; "Acte și Fragmente" la 1855, o lucrare importantă de astă dată nu atât pentru filologi cît pentru istorici; sînt o sumă de documente interesante privitoare la istoria bisericească a Romînilor de peste munți, la uniți. La 1855 "Disertatio latinitatis lingua valachice" Disertațiune asupra latinității limbei romîne unde expune vederile lui, pe care le-a repetat mai tîrziu. O operă a lui însemnată apare la 1858 este : "Crestomatia" sau "Analecte."

La 1862 un mic "Discurs" ținut la asociațiunea transilvăneană, a fost unul din fondatorii acestei societăți și se ocupă în acel discurs de originea Romînilor avînd aceleași vederi ca și școalalatină. La 1865 apare o operă însemnată a lui: "Principii de limbă și scriptură".

Intre 1867 și 1872 apare o revistă interesantă pentru orice filolog: "Arhiviu pentru filologie" și

cariera lui se termină cu o "Gramatică" apărută în două părți la 1969 și 1897, operă care de altminte relea a fost aprobată de Academia română

Ideile lui Cipariu asupra limbei române sînt următoarele: în privința trecutului limbei române, și al doilea privire la reformele care trebuiesc aduse ei.

Asupra trecutului limbei române Cipariu nu se deosebește mult de toți cei-l-alți ai școlii latiniste anume susține și el originea din Dacia a limbei române dar spre deosebire de alții susține că e originară din latinavulgară. Dar și asupra lui Cipariu avem de făcut aceeași observare pe care am făcut-o fiind am studiat pe Maior anume: cu toate că recunoaște principiul acesta, principiu recunoscut deja de pe la începutul secolului al XIX de filologii străini anume că toate limbile romanice derivă din latina vulgară, nu-l aplică însă totdeauna pentru că Cipariu nu a căutat să profite mai mult, să cunoas-

că mai de aproape cercetările făcute asupra latinii vulgare care se tipărise în străinătate cum era Suchard etc; Maior scrisese când latina vulgară era aproape necunoscută dar lipsa de atențiune a lui Cipariu asupra acestei ramuri, bine înțeles că era intrucît-va de condamnat.

Asupra limbei luată în toată desvoltarea ei și așa cum se prezintă astăzi și cum trebuie să o modificăm, Cipariu admite următoarele vederi: 1) studiind textele din secolul al XVI, texte pe care le a avut la dispozițiune la Blaj, Cipariu ajunge să-și formulezeo idee pe care a susținut-o mai târziu, a supra reformei limbei romîne. Anume, el constatase că citind textele din secolul al XVI, limba era mai bogată atunci, - mai bogată după gustul și părerile lui, mai bogată adică în elemente latine. - El văzuse că la Corresi și la scriitorii religioși din secolul al XVI întîlnim forme care astăzi nu se mai aud nicăeri de și sînt de origine latină; atunci lu

Cipariu i a venit în minte că asemenea cuvinte pot fi reinnoite. Dar nunumai atîta Cipari face următorul raționament: dacă în adevăr de la secolul al XVI pînă în secolul al XIX s'au pierdut, într'un interval atît de scurt, atîtea termeni, ce trebuie să admitem pentru epoca mai mare care se întinde în tot evul mediu pînă în secolul al XVI ?! Așa încît, zice Cipariu, de la secolul al doilea, de la colonizațiune și pînă în secolul al XVI, în tot intervalul acesta în care n'avem documente ca să putem urmări direct evoluțiunea limbei romîne, a trebuit să se piardă multe, foarte multe cuvinte de origine latină așa încît este datoria noastră dacă ne interesăm de limba romînă să reinnoim pe lîngă cuvintele din secolul al XVI alte cuvinte care poate au existat într'o vreme și cari noi filologii avem dreptul să le readucem la viață. Astfel caută Cipariu prin urmare să elimineze indirect elemente le străine din limbă introducînd elemente latine

mai vechi cari dispărușeră.

Asupra ortografiei Cipariu se arată mult mai moderat decît Laurian. admite și el necesitatea unu sistem etimologic și punctul principal pe care-l invoacă Cipariu pentru ca să justifice acest principiu este următorul. zice anume că limba romînă are trebuință de unificare, trebuie să se scrie în Muntenia ca și în Moldova și Transilvania înșă aceea tă condițiune nu o putem găsi decît adoptînd sistemul etimologic luînd ca punct de plecare originea fie-cărui cuvînt și căutînd prin urmare să scriem mai mult sau mai puțin cum este cuvîntul latin în chipul acesta vom ajunge mai curînd să unificăm scrișul, să scriem cu toți Romîni într'un singur fel atît într'o provincie cît și în alta romînească. dacă am introduce sistemul fonetic, atunçi am introduce anarhia în limbă pentru că am lăsa o poartă deschisă tutulot deosebitelor dialecte: Moldoveanul ar scrie cum pronunță el, Munteanul idem și Transil

văneanul de asemenea prin armare numai urmărind principiul etimologic, căutînd pentru fiecare cuvînt a da forma lui originală; numai atunci vom ajunge a contribui și la unificarea limbii romîne și la crearea unei limbi literare.

Bine înțeles cu toată convingerea, cu tot entuziasmul cu care Cipariu apăra asemenea idee putea ușor să găsească obiecțiuni serioase de la alții pentru că chiar admițînd principiul fonetic, în special al unui fonetism temperat, al oamenilor culti cari caută mai mult sau mai puțin să înlătore limba dialectală pe care au întrebuințat-o în copilărie, se poate ajunge la unificarea limbii, dar Cipariu nu vede altă soluțiune de cît adoptarea sistemului etimologic.

Asupra altor chestiuni de ortografie Cipariu admite de exemplu menținerea lui U scurt; admite încă scrierea grupului "ki" rezultat din latinul "cl" plus vocală prin "CL" așa scrie "ocli" în loc de

"ochi": ca argument Cipariu invoacă limba macedo-română și iastro-română unde grupul acesta s'a păstrat pentru că n'am adopta acest grup și în daco-română apropiindu-ne scriind astfel, de latină.

Face însă unele concesii fonetismului, și de aceea, școala lui fiind mai moderată, a câștigat adept și anume face concesii în unele puncte cum este cazul diftongilor, așa de exemplu admite să se scrie:

| ? | "deu" din "Dumnezeu" dar nu "Dumnedeu" cu D fără sedilă, prin urmare arată că "E" s'a diftongat. | ? |

nu ia prin urmare numai modelul latin al latinității clasice.

Acestea sînt pe scurt părerile lui pe care le-a rezumat în "Principii de limbă și de scriptură" astfel:

" Fie-care sunet să se scrie cu litera latină originală și între mai multe forme fonetice alege pe cea mai apropiată de latină."

Cipariu, dacă din punctul de vedere al reformei limbii române a introdus teorii cari au putut să

să găsească cîți-va adepți astăzi însă ei le-au părăsit și cu drept cuvînt, prin urmare Cipariu n'a înțeles că epoca școalei latiniste era trecută și că noul curent mergea cu totul în altă direcțiune; cu toate aceasta Cipariu este unul din filologii noștrii cei mai însemnați de pe la 1870-1880 cu deosebire este însemnat pentru un punct pe care l'am atins indirect mai înaintea anume este acela că el a deșteptat în noi gustul istoric pentru trecutul limbei romîne în special; pînă la el este adevărat și Săulescu încercasă să studieze pe Coresi etc. dar mai mult ca amator; Cipariu însă pune așazicînd temelile școalei istorice în filologia noastră. Am amintit cum ajuns Cipariu la lucrul acesta: simțind necesitatea îmbogățirii limbei romîne n'a văzut altă soluțiune decît reînvierea termenilor din secolul al XVI și de aceasta a trebuit să studieze documentele și textele literare din această epocă așa încît Cipariu a început activitatea lui filolo-

gică nu atît cu tendința de a reforma limba cît mai mult de a cunoaște trecutul ei. Laurian însă am văzut că de o dată la 1840 a deputat în filologie cu Tentamen Criticum cu tendința de a introduce modificări în felul de a scrie limba noastră.

Vipariu însă întîi a căutat să studieze bine trecutul limbei noastre să auleagă ici și colo forme vechi și la 1855 îl vedem tipărind "Crestomația" sa "Analectele" care este cea d'întîi crestomație de texte vechi romînești dînd gustul de a studia literatura noastră mai veche. Aceasta este partea însemnată din activitatea lui Cipariu și din acest punct de vedere a deschis calea altor filologi ca Dl Hăjdău și alții arătînd interesul mare pe care trebuie să-l dăm textelor noastre mai vechi.

A R O N P U M N U L

- : - + - + - + - : - : - : - : - + - + - + - : - : -

LECTIA V

Pentru ca să terminăm cu studiul scriitorilor

din epoca de pe la 1870 care s'au ocupat cu istoria limbii și literaturii române și au încercat să reformeze limba noastră, ne rămâne să amintim pe Aron Pumnul

S'a născut la 1818 în Transilvania. Studiile și le-a făcut la Osorchei apoi la Blaj, la Cluj și la Viena pînă la 1846. În acest an se întoarce la Blaj este numit profesor și ocupă această funcțiune pînă la 1848 cînd ia parte la evenimentele din timpul revoluțiunii împreună cu Barnuț etc și din cauza persecuțiunilor cari au urmat în contra lui și a celorl-alți șefi cari au condus mișcarea de la 1848, a fost silit să părăsească Transilvania și să fugă în principate. Vine la București rătăcește mai mult timp prin Muntenia trece pe urmă în Moldova la Iași apoi se îndreaptă către Bucovina ca să-și găsească un azil. Aici face cunoștința lui Hurmuzachi și altora care-l sprijinesc și prin insistența fruntașilor bucovineni la 1849 reușesc să i se creeze o ca-

teilor de literatură română care este păstrată pînă astăzi la Universitatea din Cernăuți. Această catedră a fost încredințată de guvernul din Viena lui Aron Pumnul care-și-a exercitat funcțiunea de profesor pînă la 1866.

De la Aron Pumnul ne-au rămas puține scrieri; una este importantă pentru dezvoltarea studiilor de istorie literară la noi anume este o **Crestomație** apărută timp de mai mulți ani în 4 părți; este interesantă prin faptul că el cel d'întîi a căutat să arate prin fragmente luate de la diferiți scriitori evoluțiunea noastră literară în timpurile cele mai vechi. După aceea notițe biografice și bibliografice însoțesc fie care scriitor amintit de Pumnul; ele sînt interesante și de multe ori sînt singurele izvoare după care putem reconstitui viața multor scriitori de ai noștri. Din acest punct de vedere poate fi considerat ca cel d'întîi care a da o istorie a literaturii noastre în ordinea cronolo-

gică. În afară de această carte a mai publicat o gramatică românească în limba germană, la Viena: „Gramatick der rumänishen Sprache” apărută la 1864.

Mai în urmă^a scris cite-va disertațiuni scurte privitoare cu deosebită la limba română. Toate aceste disertațiuni publicate la diferite ocaziuni, au fost întrunite de Dl. Sbiere într'un volum consacrat lui Aron Pumnul în 1887. Să vedem care sînt ideile pe care Aron Pumnul le urmărește în aceste disertațiuni privitoare la limba română: 1) a fost profesorul școlii latiniste așa cum o cunoaștem de la Sineai, Maior etc. Întru cît va a complectat cunoștințele pe care le căpătase de la învățații transilvăneni prin studii personale; în special vedem pe Aron Pumnul mai bine familiarizat ceva cu literatura filologică străină (aminteste de exemplu lucrările lui Dietz, ale lui Fuchs asupra latinei vulgare) și consideră, în tocmai ca filologii românici din străinătate, de pe la 1850, consideră limba română direct din latina

vulgară. Acolo unde Aron Pumnul arată ideile lui personale a fost în ceea ce privește reforma ortografiei limbii române. A fost și el unul din aceia cari au apărut emanciparea limbii române de scrierea ei cu alfabet slavon dar a mers mai departe de cît cei cari i'au precedat. Școala lui a fost calificată de școala fonetică spre deosebire de școala etimologică transilvăneană: dar fonetismul lui nu trebuie confundat cu fonetismul pe care-l cunoaștem noi astăzi. Iacă anume ideile lui privitoare la fonetism și a modalității cum trebuie scrisă limba română: el consideră că în limba română sînt cuvinte cari au urmat legile fonetice și altele nu și voește să uniformizeze întregul material de asemenea cuvinte: constată de exemplu că totdeauna în cuvintele latinești trecute în limba română grupul consonantic „ct” a dat „pt” că „mentum” a dat „mînt”, că „n” intervocalic a trecut la „r” că „b” a dat „v” că să aplice regulile fonetice la toate cuvintele din

limbă să aplice legile fonetice și în special neologismelor sau cuvintelor mai vechi intrate în limbă de la idiome străine; așa pentru că „pectus” a dat „piept” în limba română admite uniformizarea tuturor cuvintelor cari conțin grupul „ct” de aceea nu trebuie zis „obiect” ci „obiept”; de asemenea nu trebuie zis: „regiment” ci „regimint” pe urmă faimosul sufix „tionem” care după Aron Pumnul trebuie să apară totdeauna sub forma „ciune” după cum zicem : „rugăciune” trebuie să zicem și „năciune” iar nu „națiune” de aceea chiar școala lui a fost intitulată de școala ciunismului și aceia cari au împărtășit asemenea idei au fost numiți Ciuniști.

Pricepeți că o asemenea tendință de reformă nu putea să prindă bine rădăcini pentru că Aron Pumnul dintr'alt punct de vedere lăsa de o parte firea limbei române și nu făcea distincțiune între ceea ce era adevărat vechiu românesc și ceea ce fusese introdus de curind; nu știa că elementele mai

noii introduse în limbă au fost primite numai cu mici modificări și uneori fără a fi de loc supuse legilor fonetice mai vechi ale limbii.

Altă idee pe care o găsim la Aron Pumnul este a cea privitoare la termenii tehnici în limba noastră. Deja văzusem cum gramaticii transilvăneni își frământase mintea cu inventarea unei terminologii gramaticale în special și pe urmă al unei nomenclaturi științifice în general; ei bine Aron Pumnul caută să rezolve chestiunea aceasta în modul următor: găsește o soluțiune foarte simplă: traducerea a care căror termeni străini prin cuvinte românești: așa „ortografie” este un cuvânt străin, compus din grecește, pentru ca să redăm în limba românească acest termen tehnic trebuie tradus prin „bine scriință”; „filozofie” se va zice: „știemint”; „logica”: „cugetămint”; „psihologia”: „sufletămint”; „gramatică”: „limbămint”. Pri urmăre vedeți este o soluțiune care pe noi astăzi ne face să sârjdem.

Acestea sînt cîte-va idei generale asupra activităţii filologice a lui Aron Pumnul. Mai puţin de cît alţii teoriile lui nu au putut face şcoală; a venit ce e drept şi mai tîrziu decît alţii care-l precedase dar şi teoria lui în multe privinle era mult mai extravagantă şi mai greu de aplicat. În cîte-va jurnale de pe la 1850, 1860, 1870 chiar, găsim cuvînte scrise aproape aşa cum propunea Aron Pumnul, găsim scris: „obiect, năciune” dar asemenea lucru a dispărut în curînd. Astăzi are un reprezentant în Dl Sbiera, profesor la Cernăuţibcare caută să urmeze în toate punctele principiile fixate de Aron Pumnul. Dar şcoala aceasta a dispărut cum a dispărut şi altele contimporane ei.

Cu acestea încheiem literatura aceasta a gramaticilor; asupra căreia ne-am oprit mai mult pentru că este interesantă cînd studiem epoca renaşterii noastre culturale de la începutul şi mijlocului secolului trecut.

Nu vom mai reveni asupra acestei chestiuni. Deja în lecțiunea de deschidere 1899-1900 am arătat rolul pe care l'a jucat Academia și numai revenim asupra acestei chestiuni ; de asemenea în lecțiunea trecută când am studiat dicționarul am amintit normele urmărite de Academie. Dină în 1870 putem considera prin urmare școala latinistă ca domnind în parte însă dar discreditată deja în altă par te și de unii părăsită cu desăvârșire. Pe urmă aceia cari au venit să se ocupe cu limba română, numai au avut tendințe de reformă; au venit numai să o scruteze din punctul de vedere al trecutului și al stărei ei actuale și dar nici de cum din punctul de vedere al reformei limbei; prin urmare aceștia erau mai mult filologi de cît gramatici; mai mult oameni de știință de cît reformatori.

Trecem acum la studiarea unui alt gen înrudit cu filologia anume la I S T O R I E .

Cînd ne-am ocupat de Laurian, vă aminteam că din-

tin această dată este primită ca oficială, o veți găsi în toate manualele de la Odobescu care i-a consacrat mai multe notițe. N'am putut controla această dată. Credeam să găsec ceva material de controlat al acestei date în hîrtille rămase de la el care se găsec la Academie; credeam să găsec un pașaport al lui Bălcescu dintre anii 1840-1848 dar n'a găsit nici acel pașaport nici vre-o altă indicațiune

Nicolae Bălcescu este fiul unui funcționar modest Barbu Bălcescu. Iși face studiile sub îngrijirea unui profesor de limba grecească; pe urmă este înscris ca elev al lui Heliade la liceul Sft. Sava . In vîrstă de 18-19 ani Bălcescu părăsește școala și urmînd sfatului familiei sale și aplicațiunii lui se consacră carierei militare, se înscrie în rangul de cadet în arma cavaleriei. Bălcescu însă era un temperament impetuos, întreprinzător și un om de inițiativă. In armată voește să facă un fel de școală în care voia să învețe pe soldați elemente

de istorie, de geografie dar în special de istoria patriei. Își începe lecțiunile, ține discursuri înflăcărâte patriotice în care căuta să reamintească câte-va pagini din trecutul istoriei noastre. Dar din această pricină Bălcescu începe să fie rău privit de cei de sus și de cei cari sprijineau politica rusească în principate; este acuzat chiar că vrea să răsvrătească pe soldați și în cele din urmă este silnit să potolească entuziasmul lui. În acelaș timp însă face cunoștință cu Cîmpineanu și la 1838 fondează cniar împreună cu el un fel de societate care după intențiunea lor trebuia să reformeze cu desăvîrșire Tările romîne. Bălcescu și Cîmpineanu formulează un fel de constituțiune nouă a țărilor romîne. Cîmpineanu îl însărcinează să facă propagatorul principiilor în principate iar el voește să plece în Franța și alte părți ca să pună în curent străinătatea de schimbările cări voiau să pducă în organizațiunea principatelor dunărene. Cîmpineanu călă-

torește cît-va timp în străinătate, dar deja se aflase scopul călătoriei lui și cînd se întoarce în țară este prins și închis la mănăstirea Plumbuita. Faptul acesta a revoltat pe Bălcescu; își găsește un tovarăș în Mitică Filipescu și împreună cu el cată să facă opozițiune Domnului Alexandru Ghica care îndrăsnise să închidă pe Cîmpineanu; dar Bălcescu și Filipescu sînt prinși, considerați ca conspiratori în contra statului, sînt dați în judecată și în cele din urmă citați înaintea tribunalului. Pozițiunea lui Bălcescu era mai grea decît ce a lui Filipescu, pentru că ea în armată. Tribunalu a decis ca ei să fie condamnați la moarte. Osînda însă le a fost schimbată în închisoare pe timp illimitat. Mitică Filipescu, în urmă trailui rău la care era supus în închisoare, muri peste puțin. Niculae Bălcescu, închis la mănăstirea Mărgineni a stat în chis de la 1841-1843 cînd a fost liberat. În acest an face cunoștință cu Laurian și împreună

lucrează la desmormîntarea din monumente a trecutului nostru istoric. Deja de cînd era în școala de la Sft. Sava, Bălcescu citise aproape toată literatura noastră istorică; continuă mai departe cu studiile istorice acum că-și găsise un tovarăș de muncă în Laurian, face mai multe călătorii în țară prin mănăstiri, căutînd în toate părțile documente hriscave, pregătess colecțiunile de documente, studiile istorice care aveau să apară în Magazinul Istoric. Această colecțiune apare în adevăr la începutul anului 1845. Volumul I începe cu un Cuvînt înaintea" chiar al lui Bălcescu. Este interesantă prefața aceasta care pe lîngă mici observațiuni cuprinde și lucruri de știință și chiar o înregistrare a monumentelor noastre istorice mai vechi. Este interesantă această prefață pentru părerile pe care le exprimă la început Niculae Bălcescu asupra atențiunei care trebuie să dăm noi Romîni în special, studiilor istorice și asupra efectului bine-

făcător pe care asemenea studii le-ar putea avea asupra întregii noastre dezvoltări culturale. Bălcescu a publicat multe în colecțiunea aceasta. La 1846, între articole înregistrate în Magazinul istoric, tipărește și un studiu asupra stării muncitorilor plugari din ambele principate. Studiul acesta a fost privit cu ochi răi din cauza ideilor pe care Bălcescu le prezenta aici și colofn corpul articolului; anume la sfârșitul acestui studiu Bălcescu vrea să treagă oare-care învățături din faptele pe care le examinează și să arate cu deosebire starea mizerabilă în care a trăit totdeauna țăranul român. Vorbind de revoluțiunea de la 1821 adaugă că această revoluțiune nu a folosit țăranului care poate era mai mult în drept să tragă profit din ea:

"...clasele înnaite care singure se folosesc de drepturile țării câștigată mult, dar pozițiunea țăranilor nu luă nici o prefacere"

Si mai departe:

"vai de acele nații unde un mic număr de cetățeni își întemeiază puterea și fericirea lor pe robirea gloatelor! Ele pier!! Astfel noi văzurăm în zilele noastre o nație puternică și vitează, cu care odinioară ne luptam împreună pe câmpul slavei pentru libertate și creștinătate; o văzurăm căzînd cu sgomot, zdrobită în bucăți; o văzurăm chiar în anul acesta frămîntîndu-se în mormîntul său fără a se mai putea ridica, nu din nevoia puternicilor săi vrăjmași, dar din pricină că și acolo o aristocrație egoistă călcase în picioare drepturile omenirii!

Aceasta era deja ca un fel de proclamațiune în genul aceloră din timpul revoluțiunii de la 1848.

Bine înțeles că tînărul înflăcărat nu putea să nu atragă atențiunea asupra lui a celor de la guvern. Niculae Bălcescu era din nou amenințat să fie închis însă a evitat aceasta plecînd în străinătate. Pleacă acolo cu un scop anumit: voește anume să se ocupe cu o pagină frumoasă din istoria noastră cu Mihai Viteazul. A cercetat în acest scop toate bibliotecile unde a putut petrece, în special cele din Franța și în timp de doi ani a adunat materia-

lul numeros de care avea nevoie pentru redactarea operei sale. La Paris, după ce împreună cu alți cîști-va studnenți romîni de acolo înființase un fel de societate revoluționară care trebuia să importe în țară ideile din apus, și care a făcut pe urmă pîedestalul tuturilor aceleora care au avut un rol în mișcarea de la 1848, Bălcescu se hotărăște să se întoarcă în țară, ca să se pună în fruntea acelorora cari voiau să schimbe starea noastră de lucruri. La 1848 ia parte la toate evenimentele mari împreună cu Heliade, Golescu și în urmă încercării zadarnice de-aș realiza planul lor Bălcescu este silit să părăsească țara.

Bine înțeles, ca și pentru Heliade, nu vom avea să ne ocupăm de aproape cu rolul lui Bălcescu la 1848, aceasta ar cădea în sarcina unui istoric. Bălcescu, dus sub escortă pînă la frontieră este silit, după cum am spus, să părăsească țara, este trecut peste Dunăre împreună cu alți Romîni, și a-

junși la Semplici este pus în libertate.

Ajuns la Semlin, Bălcescu își pune în gând să înceapă o nouă campanie: Bălcescu anume era convins că în interesul nostru, al Munteniei și Moldovei p
atunci, era ca să ne unim cu Ungurii, să facem cu
dînsii acțiune comună în timpul revoluțiunei dela
1848, pentru ca să ne putem opune Slavilor și cu
modul acesta să fim ca un fel de zid între Ruși și
Serbi. Astfel Bălcescu, ajuns în Transilvania,
caută prin toate mijloacele să-și puă în aplicare
ideile lui, să-și găsească partizani; se adresează
Ungurilor, căpeteniilor lor, lui Cosuth după ce
vorbește cu Iancu, Axente cu toți inițiatorii re-
voluțiunei de la 1848, ca să ajungă la o înțele-
gere între Unguri și Romîni pentru ca împreună să
formeze o armată puternică cu care să se poată opu-
ne puterei rusești. Iacă ce scria Bălcescu de la
Debrețin lui Ion Ghica. Scrisoarea, foarte intere-
santă este publicată de Ion Ghica în cartea "Amin-

tiri de pribegie" 3 Iunie 1849:

"aici am elemente mari între Romîni. De aş avea puşti multe şi un bun general romîn, aş pune o armată de cel puţin 30000 oameni pe picioare."

Pentru realizarea acestei idei, Bălcescu a călătorit prin Transilvania avînd să se lupte cu multe greutăţi. Într'o altă scrisoare către Ion Ghica în care deziluzionat povesteşte la început despre cruzimile întîmplăte în luptele dintre Unguri şi Romîni, în scrisoarea din 6 Iunie, Bălcescu zice:

"Dezamăgit, deziluzionat. Aceasta m'a mîhnit, m'a disperat! Sînt într'o poziţiune echivocă iubesc pe Romîni şi mi-ar părea rău să se sti gă..."

De sigur rolul lui Bălcescu era foarte curios: de o parte Romîni şi Unguri cari se înfierase în luptă; pe de altă parte el care ţinea să vadă aceste două popoare inamice împăcate şi împreună ajungînd idealul pe care-l urmărea el. În urmărirea acestei chimere, Bălcescu parcurînd Transilvania, a căutat în toate părţile mijloace de a o

realiza. In cele din urmă văzînd cum merg lucrurile în urmă bătăliei sîngeroase date între Romîni și Unguri, văzînd că Rușii intră în Transilvania bine înțeles că nu mai i-a rămas speranța să-și ajungă ținta. Părăsește Transilvania și se îndreaptă spre apus luînd drumul lung al pribegirii. Pe la sfîrșitul anului 1849 ajunge la Paris. Aici își continuă studiile intrerupte cît-va timp din cauză evenimentelor de la 1848 începute însă din timpul cît petrecuse deja în străinătate între 1846-48 continuă opera sa capitală: Istoria lui Mihai Viteazul. Adună iarăși material din toate părțile și la 1851 începe redactarea definitivă a acestei scrieri. Deja din 1847 redactase cîte-va capitole așa un capitol asupra lui Răsvan a fost publicat chiar în Magazinul Istoric dar l'a modificat pe urmă încorporîndu-l în opera întregă. Putem spune deci că Bălcescu urmărea de tînră opera aceasta dar nu a început redactarea definitivă decît în

1851. Dar deja sănătatea lui Bălcescu începuse să se resimtă de mizeriile pe care avusese să le îndure în pribegiile și călătoriile lui în străinătate și chiar la sfârșitul anului 1851 se vede silit în urma sfaturilor doctorilor să părăsească Parisul, să seretreagă în împrejurimile lui la Ville d'Avray întorcându-se numai din când în când la Paris așa la 1852 în special, ia parte la un banquet dat în amintirea evenimentelor întimplate la 3 / 15 Mai 1848 dar în acelaș an este silit să se schimbe locuința lui de la Ville d'Avray în sudul Franței în insulele Hyères unde era climatul mai dulce necesar sănătății lui; puțin după aceea părăsește și Franța și se îndreaptă spre Italia. Dar înainte de a veni în Italia, vrepăzându-și poate sfârșitul, coprins de dor de țară, vine la Constantinopole cu speranța ca Domnul i va satisface această cerere: vine chiar pînă la Galați cu această speranță; dar intrarea în țară i fu interzisă

și fu silit să se îndrepte spre Italia. În Octombrie 1852 ajunge la Neapole; în curînd pleacă la Palermo unde stă numai cîte-va săptămîni și moare de ftizie.

Asupra datei morței lui Bălcescu s'au exprimat oare-cari îndoeli în privința zilei morței lui. De la Odobescu se pune ca dată a morței lui ziua de 28 Noembre stil nou adică 16 Noembre stil vechi și în toate părțile veți găsi data de 16 Noembre pentru moartea lui Bălcescu. Si lucru curios este că chiar aceia cari erau în stare să știe mai bine lucrul acesta cum era Alexandri, Cogălniceanu și alții totmai aceștia nu știu data preciză așa de exemplu în Romănia Literară de la 1855 ni se spune că Bălcescu a murit la 16 Noembre; în jurnalul "La voix de Roumanie" Marsillac spune că Bălcescu a murit la 30 Noembre. De unde a luat indicațiune aceasta nu știu și se poate pune la îndoială preciziunea ei. Data de 28 Noembre nu se poate admite

și iacă pentru ce: în timpul din urmă s'a tipărit testamentul lui Bălcescu. Testamentul acesta rămăsese la atelierul ospătăriei "Trinacria" din Palermo. Pentru a se lua testamentul lui Bălcescu și scrierile rămase de la el guvernul a trimis la Palermo pe Dl. Niculae Ionescu care a readus testamentul. Testamentul a rămas printre hîrtiele ministerului instrucțiunii publice apoi au fost trecute Academiei care l'a publicat la 1894 în Ateneul Român. Din textul testamentului se vede în ce sărăcie a murit Bălcescu. Dar din textament rezultă că Bălcescu l'a iscălit în 29 Noembre prin urmare nu putea în consecință să fi murit în 28! și mai sînt iscăliți în testament și cîți-va martori Prin urmare admițînd chiar că Bălcescu să fi murit în ziua redactării testamentului nu trebuie să ne oprim la data de 16/28 Noembre ci trebuie să admitem data de 17 sau poate 18 Noembre. Prin urmare vedeti și aici o dată care trebuie

controlată. Vedeți prin urmare cu câtă îndoială trebuie să primim datele care se repet în manualele noastre de literatură.

De la Bălcescu ne-a rămas relativ multe scrieri multe articole publicate în Magazinul Istoric; după aceea cite-va monografii cum este monografia publicată la Paris la 1850 și intitulată: "Chestiuni economice despre principatele românești" o broșură asupra Puterii Armate" este un articol publicat întâi în România literară și mai târziu în Magazinul Istoric. După aceea este opera sa capitală: Istoria lui Mihai Viteazul". Asupra Cîntărei României, atribuită lui Bălcescu pe nedrept, cum vom vedea, ne vom opri cînd vom studia pe Alecu Russo. În afară de aceste scrieri tipărite au rămas de la Bălcescu manuscrise. Manuscrisele au fost depuse în două rînduri la Academie o dată de Odobescu și cite-va indicațiuni asupra acestor manuscrise și a coprinsului lor puteți găsi în Analele Academiei

seria întâi tom.X.; pe urmă actele de care amintea depuse de Dl. Mandrea dăruite la 1897 al căror conținut este expus în Analele Academiei din pag. 165. Din ceea ce a scris însă Bălcescu ne putem face o idee limpede de ideile lui cari, dacă ar fi trăit, desigur că n'ar fi făcut decît să sporească și ar fi dezvoltat mai departe ideile pe care le apăraseră încă din tinerețea lui. Studind în special istoria lui Bălcescuo idee generală reiese care rezumă modul cum a interpretat el faptele și care i servea lui de sfat și de pildă totdeodată pentru viitor pentru că voia ca o asemenea idee să fie împărtășită și de alții și să fie dusă la deplină îndeplinire. Anume : ideea principală a lui Bălcescu este că noi Romîni n'am jucat un rol important istoric decît atunci cînd am avut o putere armată bine organizată; prin urmare idealul nostru, dacă voim să ne înjghebăm într'o națiune puternică și să ne impunem altora, trebuie să fie ca să ne in-

teresăm de armată. Ideea aceasta l'a urmărit pe Bălcescu totdeauna. Debutul în literatură și l'a făcut tocmai cu un articol asupra acestei chestiuni anume cel d'întîi articol scris de el este "Puterea armată a Romînilor" apărut în Foaia științifică și literară cum și în "Propășirea din Iași la 1844. Aceeași idee o regăsim bine exprimată într'o scrisoare din 1849 publicată în amintiri din pribegie a lui Ion Ghica unde spune iarăși: că

"Romînismul nu se va putea dezvolta și scăpa de atîtea vrăjmași ce-l apasă pîncă cînd ambele principate" . . vor avea o armată puternică.

Acesta fiind punctul de plecare al lui Bălcescu era natural ca el să-aleagă din istoria noastră tocmai pagina unde i se părea lui că armata romînească a jucat un rol însemnat și a lăsat o urmă glorioasă. Ar fi putut să aleagă epoca lui Ștefan cel Mare dar această pagină a fost aleasă de Bălcescu epoca lui Mihai Viteazul, și atunci a început să scrie cu gîndul acesta cărtea sa Istoria Ro

mînilor sub Mihai Vodă Viteazul".-

Să vă amintesc cîte-va indicațiuni asupra tipării acestei opere pentru că asupra ei ne vom opri mai mult:

Am spus deja că un capitol detașat s'a tipărit în Magazinul istoric și că redacțiunea definitivă a început-o Bălcescu în 1851 dar n'a putut-o termina. Opera lui se termină cu cartea cincea și chiar aceasta nu este tocmai completă: după planul pe care și-l fixase mai trebuie să cuprindă o a șasea carte. Din aceasta nu ne a rămas nici notițe nici cel mai mic plan. Prin urmare opera lui principală nu este terminată. Cît a trăit el nu a văzut tiparul decît fragmentele apărute în Magazinul istoric. În 1855 a fost publicat fragmente în Romnia literară de Alexandri, Cogălniceanu etc. Manuscrisul a fost studiat mai tîrziu de către Odobescu care a început să publice părți din el; în traducerea în Revista Romîna; n'a putut să conti-

nue Odobescu atunci s'a hotărît să se publice în volum separat și dorința aceasta s'a îndeplinit. Astăzi istoria lui Bălcescu a apărut sub îngrijirea lui Odobescu, în două edițiuni.

Vă spuneam care era punctul de plecare al lui Bălcescu și cu ce tendințe a început să studieze epoca aceea care i se părea lui mai interesantă din care a făcut subiectul scrierii sale principale. Singur, călar în cartea I, intitulată "Libertatea Națională" arată pentru ce anume s'a fixat asupra epocii lui Mihai Viteazul:

Deschid sînta carte unde se află închisă gloria Romîniei, ca să pun înaintea ochilor fiilor ei cîte-va pagine din viața eretică a părinților lor. Voi arăta acele lupte uriașe pentru libertate și unitate națională, cu care Romîni sub povața celui mai-vestit și mai mare din voievozii lor, încheiară-veacul al XVI. Povestirea mea va cuprinde numai 8 ani 1593-1601, dară ani din istoria Romînilor cei mai avuți în fapte vietești, în exemple minunate de jertfire către patrie. Timpuri de aducere aminte glorioasă! timpuri de credință și de jertfire! cînd părinții noștri, credincioși sublimi, îngenuchiau pe cîmpul bătăliilor, cerînd de la Dumnezeu armatelor laurii biruinții sau cununa martirilor!

și astfel îmbărbătați, ei năvăleau unul împotriva a zece prin mijlocul vrăjmașilor, și Dumnezeu le da biruința, căci el e sprijinitorul pricinii drepte, căci el a lăsat libertatea pentru popoare și cei ce se luptă pentru libertate, se luptă pentru Dumnezeu!

Moștenitorii ai drepturilor pentru păstrarea cărora părinții noștri s'au luptat atîta în veacurile trecute, fie ca aducerea aminte a acestor timpuri eroice să deștepte în noi simțămîntul datoriei ce avem d'a păstra și d'a mări pentru viitorime această prețioasă moștenire!

Astfel începe cartea lui Bălcescu.

upă o introducere privitoare la starea țării ne introduce în scenă pe eroul principal Mihai Viteazu Vom vedea cum l'a privit Bălcescu pe Mihai Viteazu să vedem întîi cum îl introduce în cartea lui. În secțiunea III cartea I:

În acel timp de chin și de jale strălucea peste Olt, în Craiova, un bărbat ales, vestit și lăudat prin frumusețea trupului său, prin virtuțile lui mari și felurite, prin credința sa către Dumnezeu, dragostea către patrie, în-găduiala către semenii, omenia către cei mai de jos, dreptatea către toți de o potrivă, prin sinceritatea, statornicia și dărnicia ce impo-dobeau mult lăudatul său caracter. Acesta era Mihai banul Craiovei

Era natural ca astfel privit, Mihai Viteazul să

apară în ochii autorului ca un om extraordinar, ca un erou în adevăr de poeme epice și tocmai astfel ni-l prezintă în luptele sale pe Mihai Viteazul așa de exemplu să cităm un pasagiu din descrierea bătăliei de la Călugăreni, unde ne spune că Komî-nii începuse puțin a slăbi, a da îndărăt înaintea Turcilor și că Mihai Viteazul atunci se asvirlă în fruntea armatei pentru a se opune dușmanului. Iacă cum ne descrie Bălcescu această aparițiune a lui Mihai Viteazul în fruntea oștirii sale:

Ridicînd ochii către cer, mărinimosul domn chiamă în ajutor protecția mîntuitoare a zeu lui armatelor, smulge o secure ostășească de la un soldat, se aruncă în coloana vrăjmașă ce-l amenința mai de aproape, doboară pe toți ce se încearcă a-i sta împotrivă, ajunge pe caraiman pașa, îi sboară capul, isbește și pe alte capete din vrăjmași și, făcînd minuni de vitejie, se întoarce la ai săi plin de trofee și fără de a fi rănit.

Descrieri de asemenea natură găsim în epopeile clasice și în epopeile franceze din evul mediu. Astăzi Mihai Viteazul nu mai este privit așa cum îl vedea Bălcescu și contemporanii lui; în urma

cercetărilor mai noi, în special ale Domnului Iorga, nu mai încapă îndoială că Mihai Viteazul n'a fost un om cu calități așa de extraordinare după cum și-l închipuia Bălcescu. A fost un viteaz, de sigur, un reprezentant demn al curajului românesc de oștean; dar a arătat incapacitate politică îndată ce s'a lovit de intrigile diplomației. Mulți din domnii noștri dacă au căzut victimă a fost tocmai din lipsă de educațiune politică pe care o vedem în apus și pe care o găsea cine-va imediat ce trecea fruntariile Carpaților. Mihai Viteazul a căzut din cauza intrigilor diplomației austriace. Austriezii, ca cei cari conduceau afacerile de peste munți, erau formați la școala diplomatică europeană apuseană și poate mai mult la școala machiavelică italienească. Prin urmare un om ca Mihai Viteazul, când a avut de a face cu un Rudolf sau Sigismund n'a înțeles planurile lor de o ambițiune machiavelică, de aceea n'a putut să ducă la îndepli-

nire planurile sale. După aceea Mihai Viteazul a căzut și victima temperamentului său și tocmai aici se vede lipsa lui de diplomație: era un om impetuos, mînios, care într'un moment de supărare spunea ce avea să facă său arăta ura lui contra acelorora pe cari poate ar fi trebuit să-i menajeze încît dușmanii profitau de toate aceste slăbiciuni ale viteazului român pentru ca în cele din urmă să-l ducă la catastrofa în care a căzut. Așa încît dacă este vorba să vorbim de Mihai Viteazul ca om politic, ca diplomat, bine înțeles că rolul lui este șters, slăbiciunile i es imediat în relief ca viteaz însă are părțile lui frumoase pe care și astăzi trebuie să i le recunoaștem. Bălcescu însă a voit să-l prezinte sub amîndouă punctele de vedere ca un om cu desăvîrșire extraordinară în epoca aceea și greșelile lui politice a căutat să le scuzeze așa de exemplu cînd vorbește de rolul pe care l'a jucat Mihai Viteazul față de țărani; după

aceea atitudinea pe care a luat-o el față de cei din Transilvania asupra tuturor acestor fapte Bălcescu căută să treacă cât mai repede pentru că vedea că ele erau ca o pată la gloria lui Mihai Viteazul. Astăzi bine înțeles Mihai Viteazul nu-l mai privim așa cum ni-l înfățișase Mălcescu. Bălcescu însă este scuzabil căci era stăpănit de legenda care se formase în jurul numelui lui Mihai Viteazul și care continua să trăiască de la începutul secolului al XVII; pe lângă legendă era și tendința la Bălcescu ca la toți contemporanii săi să se arate că și noi am avut oameni mari, și mai era încă tendința de a pune asemenea oameni ca o pilă pentru contemporanii scriitorului care să servească de încurajare pentru viitor. Prin urmare Bălcescu, inspirat de asemenea sentimente, a trebuit să scrie așa în epoca în care a scris. Patriotismul lui Bălcescu este scuzabil, patriotismul l'a făcut să vadă lucrurile altfel de cum erau,

condamnabil este patriotismul care falsifică documente istorice și un patriotism de natura aceasta am văzut la Asachi, la Săulescu cari au căutat cu intențiune să falsifice teste numai pentru ca să ne măgulească susceptibilitatea noastră patriotică. Ei bine Bălcescu n'a procedat așa, n'a văzut este adevărat, lucrurile cum le vedem astăzi dar aceasta din cauză că istoria nu ajunsese la dezvoltarea pe care o are astăzi, Bălcescu a studiat pe Mihai Viteazul mai mult după cronici cari pentru partea aceasta a istorie noastre nu pot servi mult pentru că în ele se amestecă și legenda. Astfel deci, cu toate că istoria lui Mihai Viteazul a lui Bălcescu din punctul de vedere istoric n'are astăzi o valoare mare, cu toate aceasta ca o manifestare a spiritului care domnea pe la 1850 este foarte interesantă chiar esențiune făcînd de calitățile ei literare; ea rezumează toate părțile lui Bălcescu, și este în acelaș timp opera căreia și-a

consacrat viața lui întreagă.

Aș mai cita câte-va pasagii din cartea aceasta pentru că cu deosebire stilul este acela care a trecut-o la nemurire. Stilul lui Bălcescu pe lângă acela al lui Heliade este cel mai frumos pe care-l putem constata la scriitorii de pe la mijlocul secolului trecut la Heliade însă se vede mai mult impetuoșitatea omului politic; stilul lui este de multe ori mai încurcat, prea nervos poate se vede mai mult omul combativ; Bălcescu, cu toate că a jucat un rol în politică, cu toate acestea stilul lui este ceva mai liniștit, mai limpede. așa cunoașteți descrierea pe care a dat-o Bălcescu de exemplu asupra Călugărenilor; de asemenea descrierea frumoasă asupra Ardealului nu le citez pentru că le puteți citi în orice antologie.

Dacă venim acum să comparăm cele două genuri literare urmărite pînă acum în cele din urmă câte-va lecțiuni, avem de constatat o deosebire anume:

am văzut în studiile de limbă, de filologie, care au fost ideile care au predominat pînă la Aron Pumnul, am văzut că în general s'au repetat aceleași idei, le-au dezvoltat puțin, dar în fond noutatea nu e așa mare precum trebuia să ne așteptăm. Încît pînă la 1860-70, făcînd excepțiune pentru Cipariu care a introdus o metodă nouă și a stimulat gustul pentru studiile de istoria limbii în trecut, nu găsim vre-o activitate care să fi fost fecundă în urmările ei. Nu tot așa pe terenul istoric.

Bălcescu a continuat întru-cît-va școala transilvăneană dar a dezvoltat-o: anume am văzut că Sincai n'a mai scris istoria cum o scrisese cronicarii, că el a căutat să reconstituie trecutul cu ajutorul documentelor. Ei bine Bălcescu merge mai departe decît Sincai: istoria lui e răzămată pe documente, pe cronicile care se tipăreau pe atunci după acea pe manuscrise.

deja un progres. Mai este încă un progres în modul cum a înțeles Bălcescu să aleagă capitolele din istoria noastră. el n'a făcut ca Petru Maior de exemplu, n'a studiat epoca cea mai obscură: Evul mediu înțelesese că mijloacele nu-i puteau permite ca să scrie o operă istorică așa obscură; după aceea nu vedea poate nici utilitatea ei și a ales mai bine o altă epocă caracteristică. Dar n'a înșirat numai fapte, - defect pe care-l are Sincai întrucît-va, - Bălcescu a căutat să le pună în legătură or ce eveniment cu organizațiunea, instituțiunile țărilor noastre așaam văzut articolul pe care l'am văzut asupra stării muncitorilor; de asemenea a studiat organizațiunea noastră militară și toate aceste studii nu erau decît o pregătire pentru opera aceasta Mihai Viteazul. Cată prin urmare să arate importanța instituțiunilor, viața noastră, dar nu să înșire numai fapte fără să stabilească legături între ele ci arăta totdeauna și faptele

care contribuise la asemenea evenimente. Prin urmare din acest punct de vedere Bălcescu se apropie mai mult de școala istorică modernă și față de Sincal arată mai mult progres decât Heliade, sau Aron Pumnul de exemplu. Așa încît dacă luăm de comparam filologia și istoria pînă la 1850 de sigur că din punctul de vedere al progresului avantajele sînt pentru genul istoric.

Vom vedea că Bălcescu nu este izolat în privința aceasta că între 1840 și 1850 genul istoric a luat o dezvoltare mare la noi și că Bălcescu nu este decât un reprezentant al școalei interesante care s'a format între 1840 și 1850.

LECTIA VI .

Mă voi ocupa astăzi de unul din oamenii cei mai mai însemnați de la noi, însemnat atît ca scriitor cît și ca om politic și care cu spornica lui activitate a umplut o jumătate de veac din istoria noastră contemporană, cu:

mai pentru partea care altfel ar fi rămas cea mai obscură din viața lui 1850-60. Din diferite notițe pe care le a alăturat la letopisește; după aceea din indicațiunile pe care le-a dat singur în discursul pronunțat la Academie în 1891 cu cîte-va luni înainte de moartea lui, putem reconstitui viața lui mai cu seamă pe la 1860, care este partea cea mai importantă din viața lui cînd atît din punctul de vedere literar cît și din punctul de vedere politic, își manifestă toate ideile pe care avea să le pună în circulațiune.

Cogălniceanu, se naște, după cum spune singur, la 6 Septembrie 1817. Studiile sale elementare le face în pensionul francez Lincourt din Iași. Ne povestește singur viața lui din școala franceză Lincourt ne arată seriozitatea cu care se ocupa el ca tînr cu deosebire de literatură într'o carte apărută la 1849 intitulată "Iluziuni pierdute". Pe lîngă

gă o parte din viața lui sentimentală din copilărie, ne vorbește și despre petrecerea lui la școală. Iacă ce spune de exemplu după ce amintește că s'a ocupat cu deosebire de studiul limbilor, că cunoaște bine limba franceză, germană în cele din urmă adaugă: "

"De aritmetică nu zic nimic, eram cel de pe urmă....

Pasagiul acesta este interesant mai ales în artea de la sfârșit în sa vom vedea spiritul pe care-l vom găsi în toată opera lui Cogălniceanu și supra căruia vom reveni.

" și nici pînă astăzi încă nu știu nici a aduna nici a înmulți. Aceasta mi-a stricat foarte mult; căci tocmai adunarea și multiplicarea sînt foarte folosite în țara noastră. Fericit acela carele știe aduna și înmulți, fericit acela carele știe ce însemnează semnele plus și minus; un an de slujbă pentru dînsul este ca trei pentru alții."

Este o satiră foarte frumoasă, cum vedeți, a moravurilor noastre, acest spirit satiric de altminterelu îl regăsim în toată cartea aceasta.

După ce-și termină studiile în pensionul Lincourt este trimis în străinătate și nu de familia lui a-tît cît prin îngrijirea lui Mihail Sturdza anume: mătușa lui M. Sturdza avea o deosebită simpatie pentru Mihail Cogălniceanu; la moartea ei a rugat pe Mihail Sturdza să îngrijească de viitorul acestui tînăr și cînd la 1834 M. Sturdza ajunge domn se îngrijește de slaturile pe care i le dădese mătușa lui și împreună cu fii lui Dimitrie și Grigore îl trimite pe M. Cogălniceanu în străinătate în tîi în Franța la Luneville în casa abatelui Lhomme unde și-a făcut educațiunea pînă la vîrsta de 20 ani. Dar Mihail Cogălniceanu fu silit să părăsească Franța și faptul acesta are o deosebită importanță în activitatea lui și în tot restul vieții sale anume: consul rusesc din Iași nu privea cu ochi buni trimiterea tinerilor moldoveni în Franța care trecea pe atunci drept țară revoluționară; s temea ca tinerii aceștia întorcîndu-se în țară vor

aduce ideii răsvrătitoare; de aceea consulul rusesc impune lui Mihail Sturdza ca numai de cît s'î dispună ca cei doi copii ai săi împreună cu Mihail Cogălniceanu să părăsească Franța și să fie trimiși într'o țară mai pacinică ceea ce s'a și făcut și atît Cogălniceanu cît și cei doi fii ai Domnitorului fură trimiși la Berlin. La Berlin sosește Cogălniceanu la sfîrșitul ianului 1835. Aici urmă cursurile universitare studiază istoria cu vestitul istoric Rancke cursuri de drept cu Gans și în acelaș timp leagă legături importante cu învățați și scriitori din Prusia. Singur ne spune cum Humboldt a avut o deosebită simpatie pentru el; de asemenea cum a legat relațiuni cu romanicerul celebru atuncea Wilibald Alexis. Aceste relațiuni ale lui Cogălniceanu au avut o influință decizivă în activitatea lui pentru că tînărul moldovean a avut ocaziunea să cunoască bine aspirațiunile Germanilor din vremea aceea și în acelaș timp să vadă ce ar

putea folosi unui român și în general țării noastre de la ceea ce domina ca idee în apus. Așa încât Mihail Coghălnicea nu ajunge în scurt timp să lege relațiuni importante și fiind în acelaș timp o figură simpatică fiind un obiect de curiozitate prin chiar faptul că era moldovean era calificat în unele cercuri "Der schwarze Grieche" "Grecul negricios". În sfârșit Mihail Coghălniceanu grație chipului cum a stuiut să profite de petrecerea lui la Berlin; grație legăturilor pe care le-a contractat acolo, ajunge să se ocupe serios și să-și croiască pentru viitor întreaga activitate pe care avea să o urmeze.

Deja când era la Berlin la 1836, văzând interesul care se dădea în Germania pentru studiul istoriei și cunoscând pe de altă parte cât de ignoranți eram noi în privința trecutului nostru; cât de ignoranți erau chiar străinii asupra istoriei principatelor, se hotărî să dea o istorie a Românilor

În limba franceză. Înainte însă de a termina această lucrare; după îndemnul lui Humbold, se hotărî să comunice străinătății câte-va notițe asupra literaturii noastre de aceea redactează un scurt articol publicat în "Magazin für Litteratur" a lui Lehmann care a apărut în Ianuarie 1837. Cînd după aceea apare istoria țării noastre: "Histoire de la Valachie". Este o lucrare meritorie pentru epoca aceea. Cogăniceanu voia să îmbrățișeze toată istoria noastră și într'o scrisoare pe care o scria lui Asachi la 1837 cere informațiuni pentru Regulamentul organic. Prin urmare voia să ducă istoria țărilor romîne pînă în epoca cînd trăia el. Volumele cîte au apărut nu coprinde decît jumătate din materia pe care voia să o trateze: se ocupă cu trecutul nostru în Evul Mediu și după ce trece în revistă epocile istoriei noastre pînă la Fanarioti sfîrșește cu o schițare a domniei acestora, descrie moravurile lor, starea noastră cul-

turală și în general secolul al XVIIIa.

Lucrarea este făcută cu destulă erudițiune pentru vremea aceea; sînt citate 75 de opere între care manuscrise externe, cronci romîne.

În afară de Istoria Romînilor M. Cogălniceanu în acelaș an, tot la Berlin, tot în limba franceză publică un mic studiu lingvistic asupra Tiganilor moravurile lor, intitulat: "Esquisse sur les Tsigains". Este o lucrare care a fost apretiată favorabil de mulți dar de specialiști a fost tratată caun simplu amuzament, ca o lucrare lipsită de seriozitate. În or ce caz și lucrarea aceasta arată năzuințele tînărului Moldovean să se ocupe cu lucruri cari puțin interesau pe compatrioții lui.

Mihail Cogălniceanu petrece la Berlin pînă la 1838. Petrecerea aceasta a fost foarte importantă pentru el și singur recunoaște bine-facerile pe care le datora culturii germane în special în cu-

vîntarea pe care am amintit-o deja ținută la Academie. Revenind cu plăcere asupra timpului pe care-l petrecuse la Berlin se exprimă în modul următor arătîndu-și recunoștința pentru Universitățile din Berlin în special și pentru cei care i deschisese calea nouă :

"Universității din Berlin, a doua mea mamă Universității Frederica Wilhelma...exemplului ce mi-ai dat, amorul pentru patria germană și pe care l-am găsit în toate păturile societății germane, fie nobile, fie burghezii, datoresc eu amorul pentru patria romîină și spiritul liberal care m'a însuflețit în toate acatele vieții mele."

Cu deosebire în activitatea lui politică Cogălniceanu s'a folosit de cele învățate la Berlin și cînd pleacă de acolo singur ne spune că:

" M'am întors în țară la 1838 cu angajamentul de a face din țara mea o monarhie întemeiată pe baze democratice, lucrînd la desființarea robăiei Tiganilor, la proclamarea egalității de drepturi și îndatoriri pentru toate clasele și întreaga națiune romîină, la emanciparea clăcășilor și la deplina lor înproprietărire "

Cu deosebire o reformă importantă în istoria noastră pe care v'om aminti-o imediat anume : împroprietărirea țăranilor întîmplată la 1864, grație stăruinței lui Cogălniceanu, este datorită influinței culturai germane asupra scriitorului moldovean. Un eveniment de natura aceasta se întîmplase în Prusia la 1811 și ideile care circulase atunci, după ce bine-facerile care au rezultat de această reformă putuse să fie foarte bine cunoscute de Cogălniceanu și cînd a plecat din Berlin a plecat cu programul fixat pentru ceea ce avea să facă aproape 30 de ani mai tîrziu.

Întors în țară, Mihail Cogălniceanu, cu toate că avea programul lui politic fixat, se dedă mai mult literaturii. Este însărcinat chiar curînd după aceea cu redactarea unui juraal. În timpul acestanrenumele lui Asachi atrăgea pe Cogălniceanu și Albina Romînească fiind singurul jurnal moldovean mai cunoscut, Cogălniceanu între printre cola

boratorii acestui jurnal făcându-și debutul literar în suplimentul aceluiași jurnal intitulat: "Alauna Românească". În acest jurnal a debutat în literatura românească prin câte-va traduceri din limba germană și scurte articole asupra istoriei.

Începuturile acestea nu sînt iscălite cu numele lui găsim sau simplu: "L.M" sau C.L.M.N." Numai începe îndoielă că aceste traduceri, după Schiller sînt ale lui Mihail Cogălniceanu. Vom găsi confirmarea faptului acestuia imediat cînd vom aminti activitatea lui la 1840, cînd iscălește iarăși două opere sub inițialele "L.M. însă pe de altă parte găsim confirmarea că el este în adevăr cel care folosea acele inițiale.

După aceste mici începuturi în literatură română, [pînă acum scrisese literatură străină în limba germană, franceză], începe redactarea unui jurnal important pe vremea lui nu atît din punctul de vedere literar cît din punctul de vedere cultural.

"Foaia sătească" care apare de la 1839-1851 însă Cogălniceanu n'a ținut decît cît-va timp redacțiunea sa. Este important jurnalul acesta pentru că este un fel de jurnal care se adresează poporului: sînt fel de fel de sfaturi pentru viața practică, literatură, putem zice absolut de loc și Cogălniceanu nu și-a publicat scrierile sale literare pe aici.

După 1839 Mihail Cogălniceanu întreprinde planuri literare mai vaste; găsește în acelaș timp asociați în cîți-va din oamenii din Moldova care se manifestase deja și începuse să publice pe terenul literaturii anume găsește pe Costache Negruți și pe Vasile Alexandri. Împreună cu ei publică la 1840 Dacia Literară.. Este una din cele mai importante reviste pe care avem de înregistrat în literatura noastră pînă la 1850. Numai că acolo găsim cele d'întîi scrieri ale lui V. Alexandri, Negruți, dar în acelaș timp găsim și articole impor-

tante, capitale din activitatea atât istorică cât și literară a lui Cogălniceanu. Cînd ne vom ocupa de părerile lui literare în special, vom avea de amintit cîte-va pasagii din articolele pe care le scria la 1840 în Dacia Literară.

În afară de aceasta, în acelaș an, pe lîngă că publică această revistă literară, i se încredințează lui Cogălniceanu și direcțiunea teatrului românesc și la această direcțiune este asociat cu Alexandri și Costache Negruți. Vi-aduceți aminte deja din anul trecut din cele ce spuneam asupra începutului teatrului românesc, moldovenesc în special sub Asachi; V'am arătat care era spiritul care domina aceste începuturi sărace și cum în cele din urmă Asachi n'a reușit să facă din teatrul românesc ceea ce credea că va ajunge să îndeplinească.

La 1840, cînd teatrul ajunge în mîinile lui Cogălniceanu, Alexandri și Negruți direcțiunea se schimbă cu desăvîrșire. Este un alt spirit care

domnește în special un spirit mai național care începe a dormi în literatura dramatică. Nu insistăm mult asupra acestui fapt, cînd vom studia pe Alexandri vom reveni asupra acestei schimbări de direcțiuni a teatrului nostru la 1840. Voesc numai să amintesc aici că Cogălniceanu nu numai oficial ca să zicem așa, ca simplu director a colaborat la reforma teatrului nostru la 1840 dar că el singur a început să localizeze și să traducă piese teatrale, ușoare, după gustul timpului precum a lucrut și Vasile Alexandri. Anume: în "Repertoriul teatrului de la Iași" un fel de mică colecțiune de piese dramatice care a început a se tipari chiar de la 1840 după ce teatrul a ajuns în mîna acestor trei scriitori moldoveni, găsim la numerele 5 și 6 două piese ușoare intitulate una: "Două femei în potriva unui bărnat" și alta: "Orbul fericit" Aceste piese sînt iscălite iarăși "L.N.". Dl. Bogdan Duică mi-a atras atențiunea asupra lor pentru Lit.22.

că nu credeam să fie ale lui Cogălniceanu de care
ce Cogălniceanu nu le a amintit precum n'a amintit
nici despre Iluziuni Perdute încît mă îndoiam dacă
în adevăr ele ar fi ale lui Cogălniceanu. Cu toate
acestea nu mai încap îndoială că el este acela ca
re a tradus și localizat aceste două mici piese
Anume: într'un calendar tipărit la 1844 se dă o mi
că listă de cărțile apărute cum se zicea pe atunci
în "cantura" sau editura "Foaiei săteanului" Intre
aceste cărți seînt amintite și piesele aceste două
însă sub inițialele M.K. dar se știe bine că Cogălniceanu
a iscălit multe articole din Dacia Lite-
rară și din alte reviste sub aceste inițiale numai
încap îndoiala că el este acela care în adevăr a
localizat acele două piese.

La 1841 tipărește încă scrierea sa intitulată
"Iluziuni pierdute". Vom vedea care este coprinsul
acestei cărți deja atinsă în treacăt și trecem mai
departe cu schițarea activității lui Cogălniceanu.

La 1841 începe să atragă atențiunea Moldovenilor pentru cercetările sale istorice.. În străinătate publicaseam văzut istoria Românilor; de astă dată cată să deștepte la noi în țară gustul pentru ocupațiunile istorice. Tipărește o revistă iarăși foarte importantă, tot atît de importantă aproape ca și Dacia Literară anume Arhiva romînească care apare în două volume. Volumul întîi complet la 1841 al doilea după o întrerupere de 4 ani la 1845. Volumul întîi coprinde pe lîngă unele articole iscălite de Cogălniceanu asupra lui Sincai etc și mici scene din istoria noastră; coprinde repertorii bogate de documente și hrisoave. Era prin urmare o colecțiune ca aceea pe care a dat-o Bălcescu și Laurian mai tîrziu în Magazinul istoric. Volumul al doilea din aceeași publicațiune coprinde acelaș lucru: tot documente care pot fi și astăzi utilizate cu profit de un istoric. La 1843 Cogălniceanu este însărcinat cu funcțiunea

de profesor la Academia sau Liceul din Iași. Împreună cu Ghica își încep lecțiunile lor însă timpul în care trăiau ei nu era timpul liberalismului; după aceea multe idei revoluționare frământau capul tinerilor însărcinați cu predarea acestor cursuri Cogălniceanu deschide cursul său la 24 Noembrie 1843 și și-l deschide cu o lecțiune privitoare la istoria Romînilor, acesta era obiectul pe care voia să-l predea. Este importantă lecțiunea aceasta de deschidere, a publicat-o singur mai târziu în jurnalul Propășirea. Este interesantă pentru că putem cunoaște bine activitatea lui Cogălniceanu și vederile lui istorice dintre 1840-50. Acolo cu deosebire își face ca un fel de profesiune de credință ca istoric.

Se citează multe pasagii din acest discurs al lui Cogălniceanu nu voi face citații univoi aminti numai câte-va pasagii pe carele cunoașteți: unde aorbește anume de importanța istoriei naționale.

arată că pe Români tot așa de bine poate să-i intereseze și mai mult poate paginile istorie lui cum l'ar putea interesa paginile strălucite ale istoriei Grecilor, întrucât un Român și-ar asimila mai multefaptele ũmii Alexandru cel mare cînd avem și noi eroi ca Stefan cel Mare, Mihai Viteazul? Dar un punct asupra căruia voi să vă atrag atențiunea și care este clar exprimat în discursul de la 1843 este acela privitor la modul cumpătat, puțin fanatic, cum a înțeles Cogălniceanu patriotismul în deosebire de mulți scriitori din epoca lui: anume: era în Moldova pe atunci Laurian de exemplu care a scris o istorie a Romînilor dar nu o începe cu colonizațiunea Daciei cel puțin cum se credea pe atuncea ci cu Romulus și Remus; prin urmare pentru Laurian și acei cari erau din școala lui istoria Romînilor trebuie să înceapă cu istoria Romanilor. Ei bine Mihail Cogălniceanu se exprimă categoric în contra acestei direcțiuni istorice și în

special asupra modului așestuia de a ne măguli patriotismul căutînd totdeauna a aduce aminte de Romani, de ce-au făcut ei, pentu ca să știm ce să facem noi Romîinii: Intr'un pasagiu spune:

" De geaba ne lăușăm cu titlul de Roman; dacă ne-am trage chiar din Ercule dacă sîntem mișei mișei rămînem .."

Este o idee care nu este originală, în sffrșit, da ne-arată foarte bine cum Cogălniceanu a fost mai cumpătât, mai moderat și nu s'a lăsat să fie răpit de ideile dominante din timpulsău.

După un curs de cîte-va luni la Academia din Iași Cogălniceanu este silit să părăsească funcțiunea lui de profesor; chiar de la deschiderea cursu lui s'a început a se atrage atențiunea domnului pentru ideile deșteptătoare care erau exprimate în acea cuvîntare. Cogălniceanu a putut continua su-pravegheat însă de aceia care se îngrijau de păstrarea stărei noastre și obiceiurilor vechi de amor țire în care trăiam pînă la 1848. Mihail Sturdza

în cele din urmă, cedînd insistențelor consulului rusesc și al altor interesați în această materie impune lui Mihail Cogălniceanu să se retragă și în adevăr este silit să-și ărasească postul acesta după ce făcuse cursul de istorie a Romînilor pînă la întemeierea principatelor.

Cogălniceanu își continuă însă înaintea activității lui și un an mai tîrziu la 1844 tipărește o nouă revistă. | Si pe vremea aceea revistele aveau un trai prea scurt dar altele erau motivele care provocau încetarea aparițiunii revistei, era censura anume care interzicea aparițiunea unui jurnal de îndată ce scriitorii care colaborau la ea erau prea liberali și-și exprimau prea clar vederile lor considerate de multe ori revoluționare. Acelaș lucru se întîmplă cu Dacia Literară după ce a apărut un an a fost suprimată din ordinul guvernului. Propășirea" apare la 1844 însă nici ea n'are o soartă mai îndelungată apare numai cîte-va nu

mere și dispăre. Dar chiar de la numărul întâi s'a petrecut cu dînsa un lucru curios anume: apăruse sub titlul "Propășirea, foaie științifică și literară" dar "Propășirea" a părut un termen prea revoluționarcare arăta ținta spre un ideal nou de aceea i s'a impus lui Cogălniceanu și lui Negruzzi, Alexandri care colaborau la această revistă să se steargă titlul "Propășirea" și să i se lase numai sub titlul "Foaie științifică și literară" ceea ce și avu loc și cele cîte-va numere următoare din această revistă au apărut sub acel titlu.: "Foaie științifică și literară" stergîndu.se "Propășirea"

La 1845 Cogălniceanu pe lîngă altele începe a publica și calendare. Bine înțeles că astăzi cine publică calendare nu arată tocmai multă seriozitate pentru că genul acesta s'a discreditat dar pe vremea aceea nu erau lucrurile așa: un calendar era o ocupațiune care putea fi foarte serioasă și pe atunci, cînd literatură nu se făcea, în unele ca-

calendar se putea publica fel de fel de lucruri în calendare vedem numele lui Alexandri, al lui C. Negruți al lui Cogălniceani figurînd în aceste calendare publicau din operele lor pentru ca să atragă gustul pentru literatura romînească și le publicau într'o rubrică care astă-zi pare curioasă anume "Magazin de petrecere". așa fie care calendar avea un magazin de petrecere în care erau grămădi te articole de natură ușoară, serioasă, articole de istorie chiar dar toate scrise interesant și cu tendința de a mări gustul pentru literatura națională..

În acelaș an: 1845 Cogălniceanu tipărește un fel de lucrare pregătitoare pentru una mai importantă pe care o pregătea de mulți ani și care avea să apară ceva mai tîrziu anume extrage din cronicile noastre și din manuscrise cîte-va pasagii în care cronicarii vorbesc și despre unele evenimente întîmplute în afară din țara noastră și chiar unele

le evenimente de la noi în legătură cu evenimentele din străinătate. Intențiunea lui Cogălniceanu era anume să arate străinilor cum că și la noi s'a scriisvoare istorice importante care ar merita să fie cercetate și cunoscute de străini. De aceea ia aceste fragmente din cronicarii noștrii și le traduce în franțuzește publicându-le la Iași la 1845, sub titlul: "Fragments tirrés des chroniques moldaves et valaques", lucrare foarte utilă mai mult pentru străini mai puțin însă pentru Români pentru că puțin mai târziu după câți-va ani Cogălniceanu ne-a dat o colecțiune importantă de cronici moldovenești și muntenești.

La 1845 Cogălniceanu pleacă în străinătate anunțînd plecarea aceasta a sa în prefața volumului al II din Arhiva Romînească, se duce la Paris. Din Paris, după cîte se poate vedea din o mică notiță rămasă în manuscrisele lui care se găsesc astăzi la Biblioteca Academiei, petrece cît-va timp în Spania

urmărește evenimentele politice importante întimplate atunci acolo, scrie chiar câte-va articole privitoare la acele evenimente; propabil că se duse se acolo cu însărcinarea de corespondent la jurnale străine, articolele lui erau scrise în limba franceză. N'am putut urmări unde s'a oprit corespondența lui știm însă că Cogălniceanu a publicat după 1848 la Paris în jurnalul la Presse; după aceea în Belgia a publicat articole în L'Indépendance Belge, după aceea în Germania în National-zeitung corespondențe dar de astă dată privitoare la evenimentele din țara noastră și la istoria noastră. În sfârșit nu putem ști dacă corespondența aceasta din Spania pe care o găsim în manuscrisele amintite, s'au publicat de el.

În Paris stă pînă la începutul anului 1846 și se întoarce în țară. Se întoarce cu aceleași idei cu care venise întîi în țară ca tînăr și anume cu hotărîrea fermă să schimbe organizațiunea țărilor noă

stre și profită de întâmplările din apus ca să provoace și în Moldova o mișcare după cum se provocase în Muntenia. Intors în țară Mihail Cogălniceanu se pregătește deja pentru mișcarea de la 1848. Rolul lui Cogălniceanu în această mișcare îl cunoașteți nu este tocmai eroic date împrejurările în care s'a petrecut revoluțiunea de la 1848 în Moldova, care a fost poate o păpușărie mai mare poate decât în Muntenia. În sfârșit, după scurtele evenimente pe care le cunoașteți din cursul de istorie Românilor întâmplate la 1848, după arestările făcute în întru-nirea aceea care avea să proclame fel de fel de reforme și la care participa și Mihail Cogălniceanu, o mare parte din cei care participase au fost prinși acei care nu fusesse arestați au fost siliți să părăsească Moldova între acestea se găsea și Cogălniceanu care se îndreptă spre Bucovina. De la Cernăuți își formulase ideile lui pe care nu le putuse realiza și proclama mai bine în Iași din cauza gu-

vernului anume la 1848, curînd după ce a părăsit Iaşul publică o broşură intitulată: "Dorinţele partidelor naţionale din Moldova." interesantă pentru or cine face istoria revoluţiunii de la 1848, a mişcărilor noastre din întîia jumătate a secolului trecut. În această broşură Mihail Cogălniceanu şi-a fixat tot programul lui politic pe care l-a urmat totdeauna cu consecuenţă. Vorneşte despre toate faptele pe care avea să le îndeplinească mai tîrziu: despre înproprietărirea ţăranilor, despre libertăţile pe care le a dat cîţi-va ani pe urmă luînd parte în divanul ad hoc.

Din Cernăuţi, Cogălniceanu pleacă mai departe în străinătate se duce la Paris, colaborează la jurnalele pe care le-am amintit şi pune în curent străinătatea cu evenimentele întîmplăte la noi şi aspiraţiunile Romînilor. După ce se potolesc lucrurile, după ce deja o mare parte din refugiaţi se întorc se în ţară, şi Cogălniceanu revine la Iaşi unde-l

găsim la 1852. Tot în acel an tipărește o lucrare
căreia i-a consacrat o parte din tinerețea lui . Di
1833 ne spune el, cînd avea 16-17 ani începuse să-
adune ici și colo manuscrise vechi din cronicarii
noștrii, a le colaționa și studia. În 1852 publică
un volum care cuprinde cronicile moldovenești, vo-
lum care în acelaș timp pe lîngă că cuprindea lec-
țiunea de deschidere publicată în Propășirea la 1844
și reprodușă aici cuprinde și o prefață interesantă
unde Cogălniceanu %și arată vederile asupra politi-
cei și literaturii în acelaș timp; pe lîngă prefa-
ță mai publică în acel volum și cîte-va notițe bio-
grafice asupra cronicarilor cari erau coprinși în
acest volum asupra lui Ureche, Neculcea etc.

Cogălniceanu are prin urmare meritul acesta de a
fi căutat să desmormînteze cele d'întîi cronicile im-
portante ale noastre și ceea ce este încă intere-
sant și merită a fi relevat este că Cogălniceanu de
ja de la 1852 ne-a dat toți cronicarii pe care i-a

avut Moldova; de la Cogălniceanu pînă astăzi nu s'a mai descoperit un alt cronicar moldovean și Miron Costin, Urechiș, Neculce au fost deja publicați de el încă de la 1852. Edițiunea a apărut în 1872 pînă la 1874 în trei volume. Meritul mare pe care are cu deosebire edițiunea de la 1872 este că pe lângă cronicile moldovenesti și muntenești cuprinde și manuscrise|?|; prin urmare Cogălniceanu alături de Bălcescu și Laurian sînt acei cari au întemeiat istoriografia noastră și cari au înlesnit istoricilor munca de rea reconstitui trecutul nostru și încercările istorice care s'au publicat în cei din urmă ani ai secolului al XIX. De sigur că din punctul de vedere al acestei activități Mihail Cogălniceanu are prioritatea căci de la 1833 îl vedem că începuse să se ocupe cu studiarea cronicarilor; pe Bălcescu l-am văzut ocupîndu-se la 1840 și publicînd cercetările sale la 1845 cu Laurian în Magazinul Istoric. Cu toate acestea nu trebuie să uităm un lu

cru probabil că atât Bălcescu cât și Mihail Cogălniceanu s'au încurajat reciproc în căutarea și desegroparea vechei noastre literaturi istorice pentru că nu trebuie să ne închipuim că scriitorii de la mijlocul secolului al XIX n'au trăit în strînsă legătură unii cu alții, Vasile Alexandri ne spune de exemplu că s'a întîlnit foarte des cu Bălcescu și Cogălniceanu la moșia lui Costache Negruți și că acolo legau legături scriitorii moldoveni cu cei munteni acolo își schimbau ideile și să încurajau să urmeze acelaș plan deșteptarea gustului pentru studiarea trecutului nostru. Pînă prin secolul al XVIII și chiar începutul secolului al XIX vedem pe scriitorii munteni și moldoveni mai separați, lucrînd fie care separat de alții; însă de pe la 1830 îi vedem în continuă relațiuni unii cu alții și ceea ce a început de pe la 1830 n'a făcut bine înțeles decît să se accentueze și mai mult după unirea principatelor. Ei bine Cogălniceanu din acest punct de

vedere are aceleași merite ca și Bălcescu și i putem atribui numai prioritatea pentru că în unele prvințe Bălcescu n'a făcut decît să urmeze lui Cogălniceanu care a început înaintea lui să se intereseze de trecutul nostru istoric.

Importanța activității istorice a lui Cogălniceanu merită să fie relegată și din cauza următorului punct: anume singur recunoaște și a exprimat această în diferite ocaziuni, că din motive politice, și pentru că opta să reformeze țara noastră a căutat să cunoască trecutul ei. Sînt foarte puțini oamenii politici cari pînă la 1850 să se fi interesat să scruteze trecutul nostru istoric precum făcuse Mihail Cogălniceanu; un om politic, pentru ca să aibă influența pe care a avut-o Cogălniceanu trebuie înaintea de toate să cunoscă trecutul țării sale să știe de unde a plecat, care-i poate fi viitorul. Cogălniceanu a înțeles importanța istoriei pentru viața politică a lui în special și a profitat de ea

mulți ar fi trebuit să profite de exemplul lui
căci nu sînt puțini oaménii politici de astă-zi
cari nu știu istorie nici cît știe un elev de cla-
sa VII bine pregătit.

Cogălniceanu ziceam a tipărit la 1852 cronicile
moldovenesti. La cîți-vă ani mai tîrziu îl vedem
scoțînd un jurnal anume "Steaua Dunării" pe care
l'a numit singur el "Jurnalul unirei. Cel d'întîi
număr apare la 1855. Era publicat cu intenținea
de a face din acel jurnal tribuna ideii importante
a Unirii Principatelor la care a participat Cogăln-
niceanu jucînd un rol atît de însemnat. Sînt mai
multe articole politice aici, articole de fond; în
tru cît-va caracterul literar dispare în Steaua Du-
nării; dar cu toate acestea din cînd în cînd gă-
sim și aici cîte-va articole ale lui Cogălniceanu
sau ale prietinelor săi privitoare la mișcarea li-
terară. Din 1855 Mihail Cogălniceanu apare deja
mai cofundat în luptele politice și mai amestecat

În viața politică. Programul pe care și-l fixase deja de când era la Berlin, pe care l'a formulat la 1848 în "Dorințele partidelor liberale" cată acum cu or ce preț să-l îndeplinească. El este membru în divanul Ad hoc la 1857, după ce se întrebaser țările române care erau reformele pe care le credeau ele necesare. Cogălniceanu ia în Divanul ad hoc conducerea luptelor politice și se pune între apărătorii ideii principale din care și-a făcut tribuna lui politică. Întîia lui idee era Unirea. Să urmărim planurile politice ale lui Cogălniceanu pentru că este interesant să vedem prevederea lui pătrunderea lui și în acelaș timp spiritul lui fin diplomat de care a dat probe în viața lui; bine înțeles aceasta aparține mai mult istoriei politice; dar epntru a cunoaște mai bine personalitatea lui este interesant să amintim și punctul acesta:

Intîi și întîi Cogălniceanu a căutat să câștige

partizani pentru ideea care i era mai scumpă: Ideea Unirii. Erau și alte chestiuni importante de- sigur era de exemplu chestiunea secularizarea monăstirilor, alungării elementului clerical străin care nu voia cu nici un preț să se desfacă de averile pe care le căpătase; era după aceea chestiune înproprietărilor realizată la 1864; ei Cogălniceanu a crezut oportun să nu pună de o dată toate aceste chestiuni delicate în care susceptibilitățile diferitelor pături ale societății noastre să fie puse în joc: când ar fi vorbit despre înproprietărirea țărănilor imediat s'ar fi răsculat boerii cum s'a și întâmplat la 1864; de asemenea s'ar fi făcut foarte inpopular dacă ar fi amintit de secularizarea monăstirilor înainte de 1857. A căutat întîi să realizeze unirea și-și ajunge în adevăr scopul în divanul ad hoc la 1857 încep deja lupte pentru această idee pentru care luptase și în Steua Dunării și-și vede în adevăr visul împlinit vis

pe care Alecu Russo și alții nu l'au putut vedea realizat. După ce acest prim punct al planului său politic fu realizat Cogălniceanu merge mai departe. La 1862 Cogălniceanu aduce în discuțiune chestiunea secularizării monăstirilor. Opozițiunea era de prevăzut, și a fost o opozițiune puternică datorită intereselor materiale care erau în joc, lucru foarte natural: elementul acesta străin, grecesc, era foarte bogat și când se zice bogăție la noi se înțelege și influință prin urmare era imposibil ca Cogălniceanu să nu găsească o rezistență puternică planurilor lui; cu toate acestea: cu tactica lui, cu spiritul lui pătrunzător, și în acelaș timp cu elocuența lui puternică în care știa să-și exprime argumentele au făcut ca la 1863, în Decembre, a reușit să ducă la îndeplinire și această reformă și să se secularizeze monăstirile. Rămînea un lucru pentru ca să-și îndeplinească idealul politic: înproprietărirea țaranilor; desființarea clăcii.

Pentru aceasta luptase el din 1848; dar și-a amînat punerea în îndeplinire a acesteidei pentru motivele pe care le-am amintit și după Unire, după secularizarea monăstirilor aduce în discuțiune și chestiunea aceasta. Aici iarăși, bine înțeleg, a avut de întălnit rezistență. Partidul contrar lui Cogălniceanu era condus de un adversar puternic Barbu Catargiu unul din cei mai mari oratori ai noștri dar după ce el moare asasinat de un asasin rămas necunoscut; dispărînd unul din acei cari conduceau partidul advers celui condus de Cogălniceanu, Cogălniceanu ajunge, în urma unei lovituri de stat prin care caută prin forță să impună reforma aceasta la 2 Mai 1864, să aducă la îndeplinire planul acesta al înproprietăririi țăranilor.

Cu anul acesta 1864, activitatea politică a lui Cogălniceanu putem zice că se încheie în prima sa parte. Vin apoi alte evenimente pe care parte le a aprobat parte le a desaprobat, vin schimbările po-

litice și Cogălniceanu se retrage mai mult sau mai puțin din viața politică, rămânând un simplu sfătuitor la care au recurs oamenii politici cari au luat după el conducerea țării; cu toate acestea când s'au întâmplat evenimente importante cum a fost războiul de la 1877 Cogălniceanu reapare iarăși pe scenă, necesitatea lui se simte din nou, toți reclamă prezența lui și ia o parte tot așa de activă cum luase între 1848 și 1864.

In timpul acesta Cogălniceanu trăește când în țară când în străinătate. La 1872 înainte de a reveni în politică am amintit că a publicat edițiunea a doua din Letopisețe, edițiune care în multe privințe am putea zice că este opera lui întreagă. După 1872 Cogălniceanu se retrage și din viața literară reapare numai în viața politică cum am spus la 1877; în cele din urmă nu mai contribuie decât ca simplu reprezentant al națiunii evenimente de o mare importanță ne mai repetându-se cu aceeași du-

teală ca mai înainte; el moare la 1891 în 20 Iunie. Aceasta este vița lui Mihail Cogălniceanu.

Rămîne să tecem la aprețierea acestei activități în special din punctul de vedere literar.

Cogălniceanu a scris mai puțin în literatură dar a formulat mai multe idei pe care voia să le inspire scriitorilor care voiau să facă în special literatură.

În tinerețea lui am amintit că a publicat cîteva poezii, traduceri în Alauta Romînească, La 1841 publică broșura pe care am amintit-o Iluziuni Perdute. Broșura aceasta este scrisă cu oare-care gust literar și dacă din punct de vedere estetic n'are o deosebită importanță, este interesantă pentru amintirile lui Cogălniceanu din tinerețe și după aceea pentru descrierile pe care ne dă despre societatea moldovenească pe la 1850. Este această carte o simplă butadă, găsim satiră, ironie puțin de toate în sfîrșit un amuzament așa în treacăt pe care

scris Cogălniceanu și pe care de altmintererea se pare că l'a repudiat singur: în scrierile sale de mai târziu nu a amintit de această lucrare literară nici de poezii nici de Iluziuni Perdute cu toate acestea Iluziunile Perdute pot fi interesante și merită să ne oprim un minut asupra lor. Iacă anume ce povestește Cogălniceanu în această butadă : După o introducere prolixă depărtată de subiect Cogălniceanu vine în sfârșit la chestiunea pe care și-o propusese când dăduse acestei broșuri titlul de Iluziuni Pierdute anume descrie dragostea pe care ar fi avut-o când era în pensionul Lincourt, cu o fată anume Niceta ; num lua împreună lecțiuni de limba franceză, cum profe sorul le dăduse să traducă din *Télémaque*. Iacă cum descrie el dragostea lui :

"In puțin amorul nostru se suia în diapazon și așa unind glasurile ca într'un imn ceresc cu o frăgezie nespusă strigam în gura mare: *Ca lypso ne pouvait se consoler du départ d'Ull lysse.*"...

Pentru că trebuie să amintesc că Cogălniceanu luase numele de Ulise iar Niceta pe cel de Calipso. În sfârșit, după această declarațiune inspirată din Télémaque se hotărăște tînărul viitor scriitor care pe atuncea avea 15 ani să trimeată Nicetei un bilet încare să-i arate patima lui , și i scrie un bilet pe care-l descrie astfel:

"Scrisei Nicetei o declarațiune de amor unde se coprindea toate chestiunile din lume, toate cuvintele tehnice de filozofie de retorică, geografie, istorie pînă și astronomie. Acest bilet dulce |dacă o coală de hîrtie se poate numi un bilet| se încheia cu: o cerere tremurîndă a unui rendez-vous care m'a costat trei zile de muncă și de nesomn."

În cele din urmă Niceta vrea să satisfacă dorința tînărului Cogălniceanu dar tocmai atuncea perde iluziunile cînd le avea mai multe anume: într'o zi Niceta trimite pe servitoarea ei, o hîrcă bătrînă urîtă foc, cum ne-o descrie el și anunță lui Cogălniceanu că are anuțe să-i spuie ceva din partea Domnișoarei Niceta, se apropie de dînsul în secret și scoate din sîn o acadea în formă de inimă cu do-

uă săgeți. Cogălniceanu izbucnește de rîs și desgustat de urfciunea babei și-a pierdut iluziile.

Vedeți este o scriere ușoară, pe care avea mai pe urmă să o repudieze și să nu o amintească printre operele sale.

Făcînd abstracțiuni de această mică încercare Cogălniceanu s'a ocupat pe lîngă istorie, precum am amintit, cu chestiuni privitoare la modul cum trebuie să înțelegem noi dezvoltarea noastră literară atît în ceea ce privește în special limba cît și în ceea ce privește propriu vorbind literatura. Cogălniceanu pe la 1850 apare ca dușman al curentului care domina atunci în țară la noi cu deosebire în Muntenia și în Transilvania asupra reformei limbii. La 1837 cînd a publicat de exemplu Istoria Romînilor se vede ca partizan al principiilor din Transilvania, singur ne spune că scrie limba românească cum a scris-o Sincai, Maior, cu aceeași ortografie. Încă pe la 1841 îl vedem admitînd prin-

cipiile lui Heliade din paralelizmul între limba română și italiană; chiar în acelaș an anunță în Arhiva Românească publicațiunea lui Laurian Tentamen Criticum cu laude fără cu toate acestea să arate ideile exagerate coprinse în această operă și p care ke-am relevat; însă Cogălniceanu și-a schimbat radical vederile și din partizan al curentului latinist îl vedem de o dată că se încearcă să arate cât de greșită este o asemenea direcțiune anume în Dacia Literară a publicat o serie de articole asupra căroar voi insista mai mult pentru că sînt oarecum programul activității literare pe care o găsim de atunci la Cogălniceanu și încă mai realizat la Alexandri, Negruți. In aceste articole din Dacia Literară precum și mai tîrziu din Steaua Dunării și Propășirea Cogălniceanu caute să arate că numai de cît este nevoie să se dea o critică serioasă, o critică grație căreia să se pue o stavilă tendinței de a reforma limba, și în acelaș timp să nu se la-

ude cu atîta ușurință toate compunerile ale celor mai mici autori pretențioși. Așa de exemplu în Dacia Literară la pagina 205 spune lucrul următor:

"Intr'o asemenea epocă cînd se publică atîtea cărți, afară de bune, nu este neapărat nevoie ca o critică nepărtinitoare, aspră să le cerceteze pe toate și ca într'un ciur să le vîntuie lăudînd pe cele bune și aruncînd în noianul uitării pe cele rele și una și alta după principii speciale și fără a lua în seamă la persoana și la starea autorilor."

Mai clar încă își exprimă Cogălniceanu vederile sale despre necesitatea criticii în Steaua Dunării mai tîrziu unde spune următorul lucru:

"Vom combate din toate puterile noastre direcțiunea falsă ce o parte din scriitorii de astăzi se încearcă a da limbii și literaturii... critica s'a făcut neapărată mai ales în timpul de față cînd limba romînească este răstignită pe fel de fel de cruci, stropșită de fel de fel de sisteme, întunecată prin fel de fel de orografii unele mai absurde decît altele... nu sîntem nici pentru pedantism nici pentru șarlatanism urîm confuziunile babilonice, urîm ignoranța și medicritățile ascunse sub cuvinte răsunătoare dar seci de simț, Socotim că ne trebuie o literatură originală, națională, care să n poată forma mintea și inima și o literatură de care să ne putem fâli și înaintea străinătății; aceasta nu ne va da nici o dată pacoțila de versuri fără poezie, de romane traduse

și de tratate anabaptisto-lingvistice a celor
mai mulți scriitori ai noștrii de astăzi.

Cuvînt înainte la Steaua Dunării 1855
1 Octobre.

Prin urmare vedeți programul lui Cogălniceanu
bine fixat în contra literaturii excesive cultiva-
tă pînă atunci a traducerilor, localizărilor etc
după cum este în contra tendințelor de reformă a
limbei. În Dacia Literară la 1840 Cogălniceanu re-
vine iarăși asupra aceleiași idei și în special in-
sistă mai mult asupra traducerilor rele anume la
pagina 79 unde amintește de două traduceri rele al
Dilor Pleșoianu și Stoianovici|?|; apoi în altă par-
te tot pe la 1841 și în broșura pe care am amintit
o găsim fraza că "În cărțile poezilor noștrii nu
mai poezie nu se găsește". În altă parte încă in-
sistă iarăși asupra altei idei în legătură cu aces-
tea zice anume că chiar aceia cari ar voi să produ-
că ceva original, - nu vorbesc de traducători cari
s'au mulțumit cu modelul luat de la străin, - dar

aceia cari ar voi să facă ceva original, sînt stăpăniți prea mult de tendința de imitațiune, imitațiune care a devenit la noi o manie primejdioasă care omoră duhul național, această manie a covîrșit literatura noastră și mai toate zilele ese un teasc de cărți în limba romînă, vom prigoni, zice Cogălniceanu, cît vom putea mai mult această manie ucigătoare a gustului original, istoria noastră are destule fapte eroice, frumoase, și în acelaș timp țările noastre sînt destul de mari, obiceiurile noastre destul de pitorești, destul de poetice pentru ca să putem găsi și la noi subiecte de descris fără să avem trebuință de a împrumuta de la alte națiuni.

Prin urmare acestea sînt lucrurile pe care le constatăm la Mihail Cogălniceanu la 1840, 1841 cum vedeți apare deja ca reformator dar nu ca reformator cum erau scriitorii ca Heliade, Laurian în ceea ce privește limba dar ca reformator cumpătat și care

În acelaș timp înțelegea bine care era drumul pe care trebuia să-l urmeze mai departe literatura românească.

Ne oprim aici cu expunerea activității lui Cogălniceanu vom continua lecțiunea viitoare arătînd remediul pe care l'a găsit și cum programul pe care l'al'a fixat a fost urmărit în special de scriitorii din Moldova care au scris pe la 1840-1880.

L E C T I A VII

--:--+--+--:--:--:--:--:--:--

Am văzut în lecțiunea trecută care erau părerile lui Cogălniceanu asupra limbei romîne la 1840, am citat cîte-va pasagii cu deosebire din Dacia Literară în care el arăta în ce stare se afla limba și literatura romînă în epoca aceea; rămîne acum să trecem mai departe să vedem care sînt remediile pe care le indică Mihail Cogălniceanu pentru ca să îndrepte starea de lucruri pe care a constat-o mai înainte. El cel d'întîi formulează un principiu pe care alți scriitori l'au pus în practică și ca-

re a dat roade spornice asupra dezvoltării literaturii noastre; anume el stabilește principiul că o literatură și mai ales o literatură cum era cea românească, puțin dezvoltată, trebuia înaintea de toate, pentru ca să aibă un caracter național, să se adreseze spiritului poporului din care voește să ia motivul de inspirație și iacă cum exprimă această idee în prefața Letopisețelor:

"Artele și literaturile expresiile inteligenței n'au speranță de viață decât acolo unde își trag originea din însăși tulpina popoarelor; altmintererea ele nu sînt decât niște plante exotice care la cel d'întîi vînt or îngheață or se usucă. Ca să avem o artă și o literatură națională trebuie ca ele să fie legate cu societatea cu credințele cu obiceiurile într'un cuvînt cu trecutul nostru."

Astfel prin urmare Cogălniceanu stabilește clar principiul pe care voia el să-l urmeze și pe care voia în acelaș timp să-l înpună scriitorilor moldoveni. O chestiune însă putea să se vină să se opună lui Cogălniceanu, anume putea să i se obiecteze că istoria noastră era săracă că prin urmare nu s'ar fi găsit motive suficiente pentru ca să fie

întrebuințată de scriitori în compunerile lor. Cogălniceanu caută să înlăture și această obiecțiune și atunci când a apărut Dochia și Traian a lui Asachi, despre care am amintit în una din lecțiunile de acum un an, după ce constată că Asachi s'a inspirat din tradițiunea noastră se exprimă în modul următor zicînd că este foarte vesel că vede apărînd la lumină și o carte scrisă bine, original compusă și ce este mai mult hărăzită din tradițiunea noastră care sînt destul de bogate ca să inspire pe poeți și pe scriitori. Prin urmare Cogălniceanu era vesel de aparițiunea unei asemenea opere și căuta să explice mai bine principiul pe care-l formulase. Veselia lui și-o exprimă și în ceea ce privește limba cu ocaziunea unui jurnal care trebuia să apară și pentru care zicea Cogălniceanu: "I dorim și o ortografie și un stil mai curat" era anume jurnalul "Familia" care trebuia să apară la Brăila și a cărei aparițiune o anunța Cogălnicea-

nu în Dacia Literară. Mai mare a trebuit să fie bucuria lui Cogălniceanu după ce a văzut apărînd cele d'întîi opere ale lui Alexandri; la Asachi tradițiunea era încă puțin utilizată; Alexandri este acela care s'a adresat mai mult poporului și Cogălniceanu anunțînd aparițiunea volumului lui Alexandri: "Doine și lăcrămioare" se exprimă în modul următor:

"Toți poeții și poezii noștri în versurile lor imitează unul pe Petrarca, altul pe Tasso acesta pe Lamartine cel-l-alt pe Victor Hugo și acela pe Schiller de aceea nici unul nu compune o poezie romînească și ne dă numai niște neînsemnate copii ai unor maeștrii....Un tînăr poet moldovean Vasile Alexandri, voind a tăia altă cărare și a cultiva gustul pentru tradițiunea noastră a alcătuit o colecțiune de versuri ce în adevăr, cu drept cuvînt, se pot numi poezii romînești, aceste toate care au apărut sub titlul de Doine și Lăcrămioare."

Prin urmare Cogălniceanu nu numai că a putut să fixeze principiul de a întemeia o literatură națională în care să se pună la contribuțiune toate tradițiunile mai interesante ale țării noastre, toată literatură poporului întru cît poate să fie în ade

văr utilă artistului; dar în acelaș timp aavut satisfacțiunea să vadă apărînd niște talente puternice cum era Alexandri.

O chestiune care merită să fie relevată este următoarea: Am văzut că Cogălniceanu cînd începe a conduce Dacia Literară încă din cele d'întîi articole declară război acelor care voiau să reformeze limba și în special acelor cari favorizau școala latinistă. În Moldova Cogălniceanu este tocmai cel d'întîi care a dat semnalul acestui curent opus curentului latinist. Să nu ne închipuim cu toate acestea că de la Cogălniceanu începe direcțiunea aceasta în contra școalei latiniste; el a avut o influință mare pentru formarea acestui curent dat înaintea de el au fost și alții cari s'au îngrijit de babilonia ortografiei și reformelor introduse limbii. Anume într'un jurnal care apărea la 1839 | prin urmare un an înaintea de Dacia Literară, | de astă dată diferența de un an este inte-

resantă și merită să fie luată în considerațiune |
In acest jurnal se află un articol scris cu foarte
multă judecată și în acelaș timp cu destulă cultu-
ră articolul este datorit unui anonim rămas anonim
pînă astă-zi nu s'a putut stabili identitatea au-
torului acelui articol care iscălește "Petru înles-
nitorul" Acest articol conține o scrisoare adresa-
tă către Heliade în care arată cît de false erau
principiile pe care voia Heliade să le stabilească
pentru a reforma limbaromină Ei bine în acest ar-
ticol între altele amintesc și următoarele:

"Să nu ne temem să scriem limba așa cum o vor-
bim să lăsăm de o parte reformele latinizatoa-
re pentru că timpul va veni și va stabili regu-
lele pe care astă-zi gramaticii voesc să le in-
pună. Prin urmare trebuie să fixăm de acum ^{ort-}
tografiacare după mine nu poate fi decît fons-
tică."

și interesant este să amintim că deja în acest ar-
ticol de la 1839 se fixează principiul că "ă, î" p
precum și semnele "ș, ț etc" să fie scrise cu un
singur caracter și fără a mai lua în considerațiune

etimologia.

Prin urmare vedem în Muntenia de la 1839 un curent în contra școlii latiniste și în special în contra școlii latiniste derivate de la Heliade cu tendințe de italianizare. În Moldova Cogălniceanu merge mai departe în această direcțiune și cum am văzut în Dacia Literară fixează punctele pe care le am amintit! Dar Cogălniceanu nu este singurul care în acest timp căuta să se ridice în contra școlii latiniste influința lui a fost destul de însemnată din acest punct de vedere și pe la 1844 și mai târziu vedem în Propășirea la 1855 pe urmă în România Literară, vedem apărînd continuu articole în care se desvolta mai de aproape principiile lui Mihail Cogălniceanu. Ce e mai mult este că influința lui Cogălniceanu nu se mărginește numai în Moldova ci trece mai departe în Muntenia așa în Propășirea de la 1844 citim că în București se înființase un fel de cenacol literar din care făcea parte Laurian, Heliade

de, Bălcescu, Bolintineanu . Scopul era să ajungă la o înțelegere definitivă asupra limbei pentru ca în modul acesta să se evite babilonia² lingvistică în care se adusesse limba de reformatorii Transilvanieni și imitatorii lor din Principate. Faptul prin urmare este interesant. La 1855, în România Literară vedem articole iscălite de Dimitre Raletu, scriitor care a avut oare-care reputațiune pe la mijlocul veacului trecut; după aceea articole de Alexandri, de Papadopol Calimah în care iarăși se arată cât de falsă era direcțiunea școalei latiniste. Prin urmare vedem că dacă Mihail Cogălniceanu în Moldova a fost cel d'întîi care a dat semnalul mișcării în contra școalei latiniste și dacă după el alții au propagat aceleași idei; cu toate acestea nu poate fi considerat el cel d'întîi din Principate care s'a ridicat în contra ideilor învățaților transilvăneni și ale lui Heliade.

Acestea sînt ideile pe care le a formulat Cogălniceanu

niceanu între 1840 și 1850; în acelaș timp astfel se caracterizează influința pe care a avut-o el asupra literaturii și ideilor privitoare la limbă..

Trecem la alt scriitor unde vom vedea mai bine fixate și dezvoltate tot de o dată principiile pe care Kogălniceanu le formulase la 1840; ne vom ocupa anume de alt scriitor moldovean, uitat astăzi, dar care avea o reputațiune însemnată pe la 1850 acesta este:

A L E C U R U S S O
- + + + + + + + + + -

Asupra lui Russo, Alexandri a scris o amintire interesantă în volumul său de proză; asupra vieții lui mai găsim câte-va notițe prin jurnalele de pe vremea aceea, articole iscălite de el, destul de numeroase neglijate însă de alții, în România Literară precum și în Steaua Dunării; este un scriitor care din cauza ideilor pe care le a dezvoltat merită să fixeze atențiunea noastră un moment cu atât mai mult cu cât vom vedea la el înrudiri mari de i-

dei și de principii între el și Cogălniceanu.

Alecu Russu s'a născut la începutul secolului al XIX. Data nu o putem fixa pentru că nu ne a lăsat informațiuni mai detaliate asupra vieței lui și nici contemporanii lui nu au dat amănunte mai detaliate; probabil însă că s'a născut între 1815 și 1820 și ca dată aproximativă se poate fixa anul 1817-1818 . Stim însă un lucru pe care ni l'a comunicat Alexandri că pe la 1830-34 s'a dus în străinătate unde a petrecut pînă la 1838 cînd s'a întors în țară. Russo s'a născut în Basarabia, o spune singur indirect în una din amintirile sale, unde vorbind de copilăria sa, scenele pe care le citează sînt tocmai referitoare la petrecerea sa în Basarabia. După comunicările făcute de Dl. P.Haneș, care s'a ocupat mai de aproape de Alecu Russo, rezultă acelaș lucru anume că familia lui era din Basarabia că a trecut în Moldova la 1828 stabilindu-se în Moldova definitiv. Numele arimitiv al lui Russo era Do-

Nici; trecînd în Moldova a fost numit de către Moldoveni Russo. Prin urmare la 1828 găsim familia lui stabilită în Moldova. Un membru al familiei lui l'a trimis în străinătate de unde se întoarce la 1838. Stim că s'a dus în Elveția dar nu cunoaștem în ce oraș a petrecut. Din cîte-va notițe însă și în special din aluziunile pe care le face într'o legendă tipărită rămasă în manuscrisul 311 de la Academie, rezultă că a petrecut în Elveția franceză pentru că vorbește de lacul Lemán, de Rhône făcînd descrieri pe care numai un martor ocular le putea face. La 1838 Russo întors în țară se duce la o moșie a familiei sale petrece aici interesîndu-se de literatura noastră populară; între 1840-43 îl vedem însărcinat cu funcțiunea de membru al tribunalului din Piatra. De la 1843-46 nu putem urmări mai de aproape viața scriitorului nostru. La 1846 se întîmplă însă un fapt care tot de o dată poate să dea o idee despre moravurile timpului și care arată în acelaș

timp caracterul lui Russo; anume: în ziua de 25 Februarie s'a reprezentat la teatrul național din Iași o piesă a lui Russo intitulată "Provincialul la teatrul național". Singur ne a dat câte-va detalii asupra acestei piese pe care le găsim în jurnalul exilului său, unde ne spune cum s'a reprezentat piesa, cum din cauza ei a fost exilat. La 25 Februarie s'a reprezentat piesa lui, precum ne spune, însă conținea oare care aluziuni politice care nu puteau să treacă nebagate în seamă, între altele versurile următoare:

Din Focșani la Dorohoi

Tara-i plină de ciocoi. |?|

au iritat pe cei de sus și au atras atențiunea ocărmitorilor. A doua zi Russo primește vizita unui comisar care-l roagă să se ducă la primărie ca să arate motivele pentru care scrisese asemenea versuri în piesa sa. Se duce a doua zi la la primărie Russo este supus la un interogatoriu făcut așa încât să iasă la lumină vinovăția lui și se decide în urma a-

cestui interogatoriu să fie trimis în exil, alegându-se ca loc de exil monăstirea *Soveja*; în afara de Russo au fost închiși și artiștii cari jucase piesa sa. A stat închis pînă în Aprilie, două luni prin urmare, scăpat din exil Alexandru Russo ia parte la mișcările cari aveau să pregătească revoluțiunea de la 1848. Nu cunoaștem bine rolul lui Russo în revoluțiunea de la 1848 la care a luat parte și Cogălniceanu probabil că ideile lui Russo erau aceleași ca și a celor-l-alți scriitori moldoveni; în orice caz în urmă întîmpinării care făcuse ca toate planurile lui Cogălniceanu și a celor-l-alți Moldoveni să nu reușească, Russo este silit ca împreună cu cei-l-alți să părăsească țara. Asupra petrecerii sale în străinătate avem indicațiuni la Alexandri și la Ion Ghica; însă aceste indicațiuni nu sînt tocmai de acord și vă voi aminti aceste dezacorduri pentru ca să vedeți că trebuie să supunem la un control indicațiunile care le găsim de multe ori la A-

lexandri și la Ion Ghica; iacă anume aceste indica-
țiuni: Alexandri spune că Russo a plecat din Iași
ar în Bucoveni și s'a dus în Transilvania pe urmă la
Budapesta și la Viena. Ghica însă ne dă alte indi-
cațiuni; ne spune anume că din Iași Russo a trecut
la București unde a fost găsduit la el; din Bucu-
rești a trecut la Brașov de acolo în Transilvania m
mai departe pînă cînd în cele din urmă a fost ares-
tat de către Unguri și închis la Cluj. Prin urmare
vedem două itinerarii deosebite. Faptul în sfîrșit
n'are o deosebită importanță pentru biografia lui
Alec Russo dar în or ce caz vedeți cum majoritatea
informațiunilor biografice ale scriitorilor noștri
trebuiesc ontrolate. Se poate ca Ghica să aibe greș
tate prin faptul că amintește că l'a găsduit la Bucu-
rești și putea prin urmare să știe mai bine unde s'a
îndreptat apoi Russo. În or ce caz la 1848 Russo pă-
răsește țara și se duce în Transilvania., unde, du-

pa cum amintește Ghica este arestat la Cluj. În închisoare n'a stat mult după cum se constată dintr'oa scrisoare foarte comică de altmintererea. Din Cluj Russo pleacă mai departe în străinătate. Alexandri spune că a petrecut doi ani la Paris și la 1850 se întoarce în țară. De la acest an și pînă la moartea lui nu putem urmări tocmai bine viața lui Alecu Russo; știm că la 1851 a fost numit la tribunalul din Iași; la 1856 îl găsim director al departamentului afacerilor străine; după 3 ani însă, ne spune Alexandri, că moare la 1859 în cele d'întîi luni ale acestui an. Se poate foarte bine să fi murit în Ianuarie pentru că în această lună, înainte de moarte se adresează către prietenii săi rugîndu-i să lupte mai departe pentru ca să aducă la îndeplinire idealul pe care nu l'a putut atinge el. Aceasta este pe scurt schițată biografia lui Alecu Russo.

De la el ne-a rămas mai multe articole, foarte interesante, pline de miez și de idei sănătoase pe

vremea aceea. Articole coprind indicațiuni asupra limbii și literaturii noastre și în acelaș timp amintiri despre copilăria sa, cugetări asupra stării Romînilor, legende pe care le-a cules singur în călătoriile sale prin munții Moldovei. Parte din aceste articole le-a publicat, - după cum am amintit deja, - în Steaua Dunării ca și în România Literară. Cîte-va au apărut mai trîziu, un articol asupra poeziei populare foarte interesant; articole în Albina Pindului, în Columna lui Traian; și cîte-va alte studii care se găsesc în manuscrisul III de la Academie. Asupra coprinsului articolului acestuia ne vom opri mai mult și vom face chiar citate multe pentru că vom din el că ideile lui Russo se apropie mult de ideile lui Cogălniceanu și au avut o influență binefăcătoare asupra dezvoltării literaturii noastre.

Innainte de toate trebuie să amintim că Russo a fost desmoștenit cît-va timp de o operă care este

una din cele mai frumoase din întreaga noastră literatură prozaică: anume de "Cîntarea României". Alexandri în adevăr revendicase pentru scriitorul moldovean această compunere; alții însă au crezut că trebuie mai curînd să fie atribuită lui Bălcescu. Aceasta a fost natural pentru că însuși Alexandri se încurcase la început. Iacă ce afirmase Alexandri : că Cîntarea României fusese redactată franțuzește și pe urmă tradusă romînește de Bălcescu; prin urmare erau doi colaboratori la această scriere; alții însă au crezut că Alexandri a introdus pe Russo nu mai ca să mascheze misterul care înconjură această compunere; și în adevăr un mister înconjurase publicarea acestei scurte opere. La 1850 a apărut în o revistă ce se tipărea pe vremea aceasta cu titlul România Viitoare, a apărut Cîntarea României însă Cîntarea era însoțită de o scurtă prefață a lui Bălcescu care amintea în același timp că această poemă în proză fusese găsită de el cu 5 ani înainte în

e monăstire din Moldova de călugări printre manuscrise vechi. Prin urmare Bălcescu căutase să ascundă lucrul și Alexandri a complicat în atît mai mult soarta acestei poeme prin faptul că a întrodus și pe Alecu Russo. Inșă numai încape îndoială că Bălcescu voise să ascundă lucrurile pentru ca să nu se știe care era adevăratul autor al acestei compuneri în proză; Bălcescu nu i-era autorul; Russo, scriitor modest, n'a îngrijit să tipărească compunerea aceasta în viață fiind. Bălcescu arătînd că a găsit această poemă într'o monăstire din Moldova arată prin aceasta că nu el era autorul acestei poeme; dar afirmațiunea lui Bălcescu n'a fost luată în considerare și s'a cfezut că Bălcescu era prea modest și a căutat să ascundă că el era devăratul autor al acestei opere. Dar astăzi numai încape îndoială că Russo este autorul Cîntărei României comparînd operele rămase de la Alecu Russo cu Cîntarea României, Dl.

Lit. 28 Haneș a căutat să dovedească mai bine aceasta în ar

ticalul pe care l'a publicat în Noua Revistă Română
Voi mai aminti încă cîte-va fapte care mi se par că
vin să colaboreze la ideea că Russo este adevăratul
autor al Cîntărei Romăniei anume chiar în versetul
întîi găsim unele fapte care vin să coroboreze la i-
deea pe care o susținem anume trebuie să amintim că
Cîntărea Romăniei a apărut în două edițiuni; întîia
la 1850, pe care am amintit-o, în România Viitoare
adoua edițiune în România Literară la 1855. Intru-
cît-va aceste edițiuni sînt deosebite: edițiunea de
la 1855 coprinde pasagii cari lipsesc în edițiunea
de la 1850, dată de Bălcescu; în acelaș timp unele
pasagii sînt mai corect redade în edițiunea de la
1855. Mai cu seamă un pasagiu din versetul întîi es-
te interesant pentru ca să confirme faptul pe care
l-am spus anume că în cele d'întîi rînduri din ver-
setul întîi din edițiunea de la 1850 ni se spune
următorul lucru:

Domnul Dumnezeuul părinților noștrii înduratu-

sau de lacrimile tale, țara mea!"

În edițiunea de la 1855 găsim amplificat pasagiul acesta în modul următor:

"Domnul Dumnezeuul părinților noștrii înduratu-sau delacrămile tale, norod.....|?| înduratu-sau de durerea|?|...tale o țara mea."

Numai încapă îndoială că alcea este o omisiune interesantă anume s'a omis în edițiunea de la 1850, cuvintele : "norod...etc..tale" .Mai sus vedem "lacrămile tale" prin urmare în originalul francez trebuia să fie și într'un caz și într'altul pronumele "tes" care traduce pe "tale" și Bălcescu a sărit cele coprinse între cele două pronume "tale" continuând cu cuvintele "țara mea". Dar mai este încă un fapt care vine să confirme ideea că în adevăr originalul franțuzesc era al lui Russo în tocmai precum ne spune și Alexandri anume versetul al VI se spune:

" Dunărea bătrână.....îți spală coastele"

este vorba de Tara Românească. In edițiunea din România Literară de la 1855 în loc de "spală" găsim "sărută". Pentru ce deosebirea aceasta între aceste două cuvinte în edițiunea din 1850 și în edițiunea de la 1855? Mi se pare că explicațiunea trebuie găsită în faptul că textul era în limba franceză Russo a trebuit să scrie: "Dunărea îți sărută coastele tale"; este o expresiune poetică care se potrivește în general cu stilul lui Alecu Russo .

O asemenea expresiune a luat-o Russo de sigur de la Romanticii francezi unde găsim verbul "baiser" întrebuințat în sensul acesta; așa într'o meditațiune a lui Lamartine găsim: "L'onde qui baisait ce rivage"; prin urmare era o expresiune poetică particulară romanticilor pe care a putut-o foarte bine cunoaște Alecu Russo. Ei bine în originalul francez era de sigur versetul acesta astfel: " Le Danube qui baise..... tes côtes". Comparînd acuma în manuscrisul pe care l'avem de la Russo No. 311 în

special unde sînt multe scrieri rămase de la el am putut vedea că dînsul de multe ori face pe "b" aproape ca "l" așa încît a scris "baise" dar Bălcescu care avea de tradus un manuscris străin nu a descifrat bine acel cuvînt și l'a confundat cu "lave" făcînd Russo pe "B" aproape ca "L" și "S" pe de altă parte a putut foarte bine să fie rău scris sămănînd a "V" astfel că Bălcescu citind greșit: "lave" a tradus "care spală coastele ..." pe cînd Russo cînd a tradus în romînește Cîntarea Romîniei la 1855 pentru România Literară a tradus așa cum era în originalul francez "sărută".

Alte fapte vin să confirme că Cîntarea Romîniei nu a putut fi tradusă decît de un Moldovean: în edițiunea de la 1855 găsim multe moldovenisme pe cînd în edițiunea dată de Bălcescu la 1850 găsim termeni proprii limbii literare în special dialectului muntenesc așa de exemplu în versetul 51 Russo în edițiunea de la 1855 traduce: "și nu ne scărbim de vre-

me" : "a se scărbi" este întrebuințat numai în Moldova cu înțelesul de a se supăra"; la Bălcescu textul cores unzător din originalul francez este tradus prin "nu ne întristăm".

Prin urmare comparînd edițiunea de la 1855 cu edițiunea de la 1850, vedem că avem a face cu o compunere scrisă în original franțuzește și tradusă românește de două ori: o dată de Bălcescu la 1850 și a doua oară de însuși autorul, de Alecu Russo, în edițiunea de la 1855.

Cîntarea României este o poezie în proză, scrisă într'un stil cum rare ori s'a scris la noi; singur Bălcescu sau Heliade au putut să fie comparați cu Russo din acest punct de vedere. Ceea ce însă este particular acestei poezii în proză este faptul următor: textul este împărțit în paragrafe, în versete este redactat în tocmai ca un text biblic. O aranjare de natura aceasta am găsit-o și la Heliade. În literaturile străine de pe la 1840'1850 găsim pe un

scriitor care cu deosebire întrebuița aranjamentul acesta este anume Laménais. Se poate foarte bine ca dispozițiunea aceasta din Cîntarea României să fi fost imitată de Russo după Laménais mai cu seamă că Laménais era foarte popular la noi așa Bălcescu într'un articol asupra mișcării naționale din 1848 în Ardeal, ne spune că în Transilvania se citea: "Les paroles croyantes" de Laménais; după aceea în jurnale care apăreau pe la 1848 găsim traduse mai multe pasagii din Laménais. Prin urmare Laménais era de sigur un scriitor popular, la noi, răspîndit și mult gustat de aceea Russo a luat dispozițiunea pe care o găsisse la Laménais privitoare la redactarea paragrafelor.

Nu vom cita nici un pasagiu din Cîntarea României pe care o găsiți în toate creștomatiile; vom aminti unul singur cînd vom cita cîte-va fraze din opera întregă a lui Russo pentru ca să vă faceți o idee despre stilul în care a scris el.

Cu deosebire în amintirile sale, în jurnalul scris la Soveja, putem găsi pe lângă cîntarea Romîniei adevărată proză romînească, lipsită de neologisme, a lui Russo. Puțini scriitori, precum am spus, au scris ca Russo, a evitat todeauna prolixitatea, defect pe care-l găsim la un Eliade și tablourile pe care le a dat el în descrierea amintirilor sale sînt cele mai interesante care 'au scris vre o dată în genul acesta de literatură, la noi; este interesant de amintit faptul că Russo cel d'întîi în literatura noastră a scris amintiri și redade sub o formă cum numai în literaturile străine le găsim. În Soveja găsim pasagii admirabile unde arată urîtul d care suferea în timpul exilului său acolo; pasagii însă concise unde vedem foarte bine stilul nervos, caracteristic al scriitorului moldovean; așa în jurnalul său din 8 Martie citim următoarea descriere:

"Vremea e minunată. Baba a întinerit; ea ne zîmbește; dar tot i se vede din cînd în cînd stîrbenia."

În câte-va cuvinte vedeți foarte bune descros peisagiul de pe la începutul lui Marte. Un pasagiu încă din amintirile sale este foarte interesant și ne-arată încă mai bine modul de a scrie propriu lui Russo; trebuie să ajungem la un Creanga de exemplu ca să găsim descrieri așa frumoase ca ale lui Russo. Am spus că Russo și-a petrecut copilăria în Basarabia iacă cum descrie viața pe care o ducea în satul său și amintirile pe care i le-a lăsat petrecerea sa în Basarabia:

"Sările satului meu, când luna se ridică asupra parului și cumpîna fîntăni se părea un cocostîrc cu pliscul întins.... ce sări senine! Într'amurg se apropiiau cîrdurile, aducînd miroasele cîmpurilor cu ele, turmele de oi sbierînd cu ciobanii fluerînd; fumul struhubei se împrăstia în văzduh cu miresul teilor ce venea de la pădure; moșnegii spuneau de Turci și de Tătari de moșul Adam cu barba pînă în briu.... de Elena Cosînzianu, de frații din lună"

Amintiri, România literară-160

Pasagiul acesta este interesant dacă-l comparăm cu alt pasagiu din Cîntarea Romîniei și vine să confirme iarăși ceea ce am spus înaintea că Cîntarea

Romîniei nu poate fi datorită decît lui Russo veţi vedea că pasagiul pe care-l vom cita este aproape la fel cu pasagiul citat din amintiri:

Patria e aducerea aminte de zilele copilăriei..
...coliba părintească în copaciul cel mare din pragul uşei, dragostea mamei, plăsmuirile inimii noastre, locul unde am iubit şi am fost iubiţi.... cîinele care se juca cu noi, sunetul clopotului bisericii din sat ce ne vesteşte zilele frumoase de sărbătoare, zbieretul turmelor cînd se întorceau în amurgul sărei de la păşune....fumul vetrei ce ne-a încălzit în leagăn înălţîndu-se în aer.... barza de pe străşină ce caută duioş pe cîmpie... şi aerul care nicăeri nu este mai dulce"

Cîntarea Romîniei. Rom.Lit.473

Numai Rusu putea să scrie în Cîntarea Romîniei un asemenea pasagiu; Niculae Bălcescu n'a trăit la ţară; el e mai mult reprezentantul păturii orăşeneşti pe cînd Ruso a trăit la ţară şi din amintirile lui cele mai frumoase pasagii sînt cele unde ne vorbesc de satul din Basarabia unde se născuse, unde ne vorbeşte de viaţa de la ţară.

Prin urmare acestea sînt două trei pasagii din care putem caracteriza bine stilul fermecător şi în acelaş timp comunicativ al scriitorului moldovean.

Să trecem mai departe acuma să vedem care sînt ideile pe care le-a propovăduit el și cum cu deosebire din acest punct de vedere vedem o asemănare între el și M- Cogălniceanu.

Ruso este acela care se plînge mai mult chiar decît Cogălniceanu de anarhia, de babilonia, - cum o calafia el - care era în limba și literatura noastră între 1840-1850. - Intr'un pasagiu își închipuie că Stefan cel Mare ar reveni în țară la noi și că ar rămînea mirat de ceea ce ar constata, n'ar înțelege nici limba măcar ce o vorbește acum poporul român. Iacă cum în Cugătările sale publicate în România Literară pag. 85 ne spune acestea:

" Ce ar face el |Stefan| pe un pămînt unde n'au mai rămas urme de umbra lui măcar?...Vorba lui nu mai este limbajul nostru....Strănepoții Urecheștilor, Dragomireștilor, Movileștilor i-ar zice în versuri, în ode și în proză: "Eroule ilustru, trompeta gloriei tale penetrează animile bravilor Romani de admiraciune grandioasă și neîndefinisabilă pentru meritul neînvincibilității tale."

Prin urmare Alecu Ruso satirizează astfel tendințe

le de reformă ale gramaticilor noștrii. Intr'alt pasagiu tot din Cugătări în Romînia Literară cată din toate forțările să arate că o asemenea cale este greșită și care ar trebui anume să fie drumul care trebuie luat:

" aiurea ar fi pedanterie să zici că limba, literatura și poezia sînt trei cuvinte identice a unei și singure formale: naționalitatea. Pentru noi în necați în pedantizme este o nouă te îndrăzneată de a le rosti, vrednici de hulă învățaților și legislatorilor Parnagului. După pilda lui Galilei ce striga din închisoare unde-l pusese pedanții vremii de pe atunci "pururea se mișcă", voi striga din Moldova ca să se audă peste Molna, peste Milcov, peste Carpați; "limba Domnilor E... |probabil Eliade| L... |probabil Laurian|... P... |probabil Pumnul| și altora nu este limbă romînească și literatura de astăzi nu este literatură romînească. Cugetări. Rev. Rom. III. 357-

Pasagiul acesta amintește foarte bine un alt pasagiu al lui Cogălniceanu în care se ridică în contra poeziei ce se făcea pe vremea în care scria.

Astfel prin urmară își face aparițiunea Alecu Russo cu ideile sale și astfel proclamă principiile pe care avea să le apere cu Cogălniceanu și alții

dar cu mai multă energie și ironie decât Cogălniceanu așa într'un pasagiu zice:

"Unul preface toată limba în "iune" altul în "ție", altul în "in" altul în "înt" de nu știi cum să te întorci între aceste patru puncturi cardinale a gramaticilor...Nici unul nu gîndește ca limbile se fac prin vreme; prin scrieri bune, după gîndul și spiritul naționalităților
Cug. Rom. Lit. 101

Intr'un alt loc Ruso revine asupra fonetismului pe care reformatorii limbei căutau să-l introducă în ideile lor. Anume în Cugătările sale descrie adunarea de la Blaj de la 1848 și spune cum cu regret a constatat atunci comedia lingvistică de pe cîmpul libertății din Transilvania. Iacă în ce mod energic dezaprobă cuvintele cu cari vorbeau oratorii adunați în 3/15 Mai 1848 pe cîmpul Libertății ardușin-du-se către popor:

"În ziua aceea frumoasă un lucru însă lipsea pe cîmpul Blajului: limba.... inteligenței. Frații și fiii ai miilor de Romîni adunați de pe tribunele Cîmpului Libertății nu vorbeau romînește și vîntul înviator al acelei zile mărețe purta pe de asupra capetelor o babilonie de cuvinte stropșite și smulse din latinește, pe care bieții Romîni nu le înțelegeau nici de

cum deși le primiau ca semne de mîntuire, zicînd: o fi, dar... așa o fi?

Cug. Rom. Lit. 107

Indignarea lui Russo în contra reformatorilor este așa de mare într'un moment încît exclamă:

"Dumnezeu își va face milă cu noi și va trimite pe un Champollion ca să tîlmăcească urmașilor noștrii operele și limbile ce ne-au adus Drăgoseștii și Rădeștii de peste munți."

Cug. Rom. Lit. 87.

Prin urmare : învățații transilvăneni-. Prin urmare din acest punct de vedere Russo se aseamănă în totul cu M. Cogălniceanu.

Mai este interesantă constatarea pe care o face el zice anume că: Intre toate părțile locuite de Romîni și ngur Moldova a stat mai departe de curentul mișcării școalei latiniste; și în cugetările sale zice că tradițiunea scrisă și orală s'a păstrat mai mult numai în Moldova. Faptul acesta cată să-l și explice în acelaș timp Russo și găsește explicațiunea în faptul că Moldova este o țară rece unde entuziasmul fie politic fie literar nu prinde așa

totdeauna. Interesantă este această constatare a lui Ruso și în adevăr dacă comparăm cu deosebire literatura în Moldova și în Muntenia vom constata că în general că Moldova s'a ținut cu mai multă tenacitate de stadiul mai vechiu pe cînd în Muntenia principii, sisteme noi inovațiuni s'au perindat într'un mai mare număr decît în Moldova. Ruso spune că în Moldova lipsește entuziasmul pentru reforme. Aceasta poate să fie o explicațiune dar o explicațiune mai justă trebuie căutată în fenomenul amintit și în alte împrejurări anume, că Moldova era mai mult sau mai puțin izolată pînă pe la 1850-60 pe cînd Muntenia era mai în contact cu Transilvania și teoriile care circulau în Transilvania puteau mai ușor să treacă în Muntenia. După aceea este în temperamentul Moldoveanului în general de a păstra mai mult tradițiunea și de a fi mai puțin curios a-și arăta interesul pentru ceea ce se discută în altă parte. Vom constata lucrul acesta cînd vom

studia de exemplu pe Asachi mai de aproape. În Muntenia fiind contactul mai frecuent între ea și celelalte părți locuite de Români era foarte natural ca sistemele să perindeze cu mai multă ușurință decât în Moldova. Prin urmare Ruso avea dreptate când constata fenomenul acesta și când îl explica în parte, când constata că Moldova rămăsese mai credincioasă vechei tradițiuni. Asupra literaturii Ruso constată același lucru anume că literatura este săracă, e copilărească, e o literatură imitată sau traduceri în cea mai mare parte și contra unei asemenea literaturi trebuie numai decât să luptăm cu o critică energică; iată cum se exprimă Ruso:

"Este nevoie de a întemeia critica și de a cumpăni de mai înainte bunătățile scrierilor și tăria sistemelor."

Cug. R. lit. 201

Prin urmare Ruso ca și Cogălniceanu simte necesitatea unei critici serioase care să facă mult bine indicînd ceea ce e bun de ceea ce e rău. Când vi-

ne și constată starea literaturii noastre se exprimă astfel:

"Cînd își aruncă cîne; va ochi pe ceea ce se chiamă literatura romînă, puține și rari producții pot a-l opri cu plăcere; puține îndes-tulează mintea și inima; cele mai multe sînt copilării, încercări fără nici o formă."
Cugetări. Romînia literară. 101

Prin urmare constată acelaș lucru aproape ca și Cogălniceanu. Si de astă dată Ruso caută o explicațiune și cată anume să înțeleagă cum literatura a ajuns la asemenea stare. Intîi Ruso găsește explicațiunea în unele defecte inerente Romînului: zice că Romînii țin mai mult la ceea ce este străin și mai puțin la ceea ce este propriu naționalității sale; nunumai atîta dar caută totdeauna să capete model din străinătate înaintea de a-și pune el principiile sale:

"Romînul...rîvnește străluciri străine, aleargă după umbrele și fluturii străini și ca fluturile firesc se prinde de momîteriile unora ce au puncturi și exclamații multe... Mai are Romînul defectul că așteaptă să-i vie de aiurea judecata oamenilor și a lucrurilor sale; căla-

re pe doi, trei nume ce s'au vestejit de cînd se pomenesc, puterea criticei și dezvoltarea gustului sînt adormite în el.

Rom.Lit. 555-6

În altă parte Ruso constată alte defecte inerente romînilor și care au adus stagnațiunea în literatură și amume constată disprețul pe care-l avem noi pentru tradițiunile vechi și interesul slab pe care-l dăm pentru trecut :

"Romînul a avut mulți oameni mari, dar în loc de a le ridica statue, spre a-i cunoaște, se duce să vadă în depărtare chipul oamenilor mari ; Romînul are vitejii în istorie, are mucenici ai neamului său dar de nu ar fi vîntul să ne șoptească de ei nu am ști că au fost, că pămintul și inimile nu au ținut numele și ci chipurile lor; Romînii au avut scriitori mari, dar sînt uitați; Romînul are și va avea poeți dar Romînul nu știe a prețui ce e bun și ce e vrednic decît numai într'un tîrziu cînd răceala și descurajarea au amortit sufletul."

Rom. lit. 516

Mai expresiv este însă Ruso într'alt pasagiu unde constată lipsa de tradițiune istorică la noi și în special de tradițiune literară:

Risipirea cea iute a trecutului mă pătrunde de jale...națiunile care au pierdut șirul obiceiurilor

rilor părintești sînt națiuni fără rădăcină, nestatornice.....limba lor și literatura n'au temelie."

Cugetări. Rom. lit. 85-6 .

Prin urmare Ruso ca și Cogălniceanu ajunge la concluziunea că dacă starea literaturii noastre era așa de anemică între 1840-50 aceasta din cauză că nu era tradițiune literară și că nu ne interesăm mai mult de faptele din trecut, de legendele și de elementele noastre populare:

"Nenorocirea literaturii, pedanți în condei, pedanții în forme, pedanții în idei care înneacă și omoară în țările romîne dezvoltarea spiritului și a închipuirii vin din pricina neștiinței limbii și a tradițiilor părintești; literatura aceasta n'are rădăcini nici dă roade."

Cug. Rom. lit. 87

Astfel dar Ruso constată lucrurile și cată iarăș după cum cătase și Cogălniceanu, mijloace de îndreptare . Iacă cum se exprimă el în această pricință și cum și-arată interesul mare pe care-l avea pentru istoria literaturii noastre populare:

"Dacă este ca neamul romîn să aibă și el o limbă și o literatură, spiritul public va părăsi

căile pedanților și se va îndrepta la izvorul adevărat, la tradițiile și obiceiurile pământului unde stau ascunse încă și formele și stilul și de aș fi poet, ași culege mitologia română care -i frumoasă ca și cea latină sau greacă de aș fi istoric, ași străbaze prin toate bordeele să descoper o amintire sau o rugină de armă; de ași fi gramatic, ași călători pe toate malurile românești și ași culege limba."

Cug. Rom. lit. 87

În unele privinți Russo a făcut ceea ce spunea a căutat și a cercetat tradițiunile noastre populare, a căutat să culegă texte din literatura noastră nescrisă și era pentru el o deosebită plăcere să compare literatura această necultă, pentru unii prea primitivă poate dar interesantă, plină de viață să o compare zic cu literatura searbădă din timpul său. De aceea într'un articol asupra poeziei populare pe care l-am amintit, după ce a citat mai multe fragmente de poezie populară, exclamă:

"Iacă poezie ; iacă adevărată oliteratură de care se poate mândri Romîni!!."

Acestea sînt ideile pe care le găsim presărate în opera lui Russo. Vedeți că ele sînt interesante

și energic exprimate. Sînt interesante pentru că ne arată tendințele care frămîntau atunci pătura cultă a scriitorilor din Moldova.

Rămîne să mai fixăm un punct pentru ca să putem mai bine apreția pe Ruso: Dacă-l studiem alături de Cogălniceanu bine înțeles că partea lui de noutate este într-o cît-va mai redusă căci ideile lui asupra limbii și literaturii au fost exprimate după 1850; cugetările ca și o parte din amintirile sale au fost scrise de Ruso după 1850-52 și probabil că au fost scrise îndemnat mai mult de redactorii Romîniei literare apărută la 1855. În mai multe paginii din amintiri și cugetări vorbește de revoluțiunea de la 1848; citează în acelaș timp scrierile spărute la 1852 cum erau cele ale unui oarecare Codrescu, și Letopisețele lui Cogălniceanu. Prin urmare acolo unde Ruso arată mai bine ideile sale, unde și-a fixat principiile privitoare la limba și literatura romînă; acolo îl vedem venit

mai tîrziu decît Cogălniceanu. Prin urmare din acest punct de vedere este mai mult un urmaş al principiilor fixate de Cogălniceanu. Trebuie să luăm însă în vedere o parte importantă din activitatea lui Ruso și unde de sigur prioritatea sa față de Cogălniceanu nu mai poate fi contestată anume: Ruso s'a interesat de literatura populară. Si Cogălniceanu atrăsesese atențiunea asupra ei, este adevărat, într'un articol publicat în Magazinul lui Lehrmann pe care l-am amintit; vorbind de literatura noastră populară amintește baladele și le califică de "simburele literaturii noastre: "Der Kern unseren national Litteratur" și caută să arate că această literatură populară este interesantă și poate folosi scriitorilor și artiștilor în general. Prin urmare în treacit Cogălniceanu amintește lucrul acesta cînd era încă în Berlin însă nu a dat interesul acela pe care l-a dat Ruso literaturii populare. La 1839, curînd după întoarcerea sa din străinătate;

Ruso călătorește în țară, precum am amintit, adunând texte din toate părțile; în adevăr în manuscrisul 311 de la Academie a rămas o legendă culeasă de el încă în 1839 în călătoriile sale prin Moldova; singur ne spune cum chema pe țărani ca să-i cînte sau să-i recite cîte-va poezii populare. Cîte-va dintr'acestea au fost reproduse de el în articolul asupra poeziei populare. Prin urmare numai încapă îndoială că Ruso în călătoriile sale aduna din toate părțile elemente din literatura noastră populară pentru că el credea că numai p cunoștință deplină, adîncăm aliteraturei populare poate să sâlveze literatura cultă. Aceasta este deja un merit mare al lui Ruso; merit care i -a fost numai în parte recunoscut de Alexandri : cînd vom studia pe Alexandri vom vedea cum în colecțiunea lui de poezii populare numai în treacă amintește că Ruso ar fi colaborat la culegerea lor dar de sigur colaborarea lui Ruso este mult mai mare decît re-

zultă din informațiunile date de Alexandri. Multe din poeziile culese de Ruso se regăsesc în varia-ta colecțiune a lui Alexandri

Asupra principiilor privitoare la limbă pe care le a formulat Ruso trebuie să luăm în considera-țiune că educațiunea lui Ruso a fost mai mult fran-ceză: precum am spus deja a trăit în Elveția fran-ceză unde și-a făcut educațiunea pînă la 1848 dar este curios cum Cogălniceanu, sub influința cul-turii germane ajunge la aceleași constatări asu-
pra limbei și literaturii la cari a ajuns Ruso sub influința școalei franceze; constată acelaș lucru, se exprimă aproape în acelaș mod în ceea ce privește reforma care trebuie adusă limbei și literatu-rei noastre. In principiu Este în mare parte in-fluințat de Rabelais; Rabelais este acela care a ironizat foarte mult tendințele latinizătoare de-care erau stăpâniți Francezii din timpul lui; a scris tractate întregi în care persiflează pe acela

cari căutau să latinizeze cu or ce preț limba franceză; ei bin e Ruso a citat în multe părți pe Rabelais și nunumai atât dar se vede că a împunutat chiar mijloacele de polemică pe care le întrebuința scriitorul francez; citează cuvinte inventate de scriitorii noștri latinști după cum Rabelais cita și inventa cuvinte latinizate.

Prin urmare ca urmaș al lui Cogălniceanu dar înfluițat de școala franceză Alecu Ruso nu are meritul de a fi atras atențiunea el întâi asupra anarhiei care era în limba și literatura noastră de pe la mijlocul secolului trecut; dar are meritul mare de a fi găsit remediul, de a găsi îndreptarea literaturii în cercetarea literaturii populare și de a fi căutat singur să aplice principiile pe care le fixase.

Lecciónea viitoare vom vedea cum din acest punct de vedere atât Cogălniceanu cât și Ruso au avut o influință binefăcătoare care se găsește pe deplin

exprimată la Costache Negruți și mai târziu la Alexandri'.

LECTIA VIII

Consacrăm lecțiunea de astăzi tot unui scriitor moldovean și care, după cum vom vedea, prezintă multă asemănare din punctul de vedere al spiritului și al ideilor cu Cogălniceanu și cu Russo, ne vom ocupa anume de

COSTACHE NEGRUZZI

Biografia lui rămâne de complectat un singur studiu bun s'a publicat asupra lui în revista "Albina Carpaților" în 1878 care a fost reprodus în Convorbirile Literare tom.20.

În manuale se spune că Costache Negruzzi s'a născut la 1808. Data nu e sigură singur fiul său Dl. e Iacob Negruzzi admite sau 1808 sau 1807. S'a născut în Moldova, primele învățături le a luat de la un dascăl român și de la un dascăl grec. Până la vârsta

de 13-14 ani adică pînă pe la anul 1821, a petrecut în Iași; evenimentele revoluțiunii grecești fac însă ca familia sa să părăsească Moldova și să se retragă în Basarabia în ținutul Hotinului unde petrece un an. La 1822 trece la Kișinău și la 1823 familia lui se întoarce în Iași. În timpul cît a stat Costache Negruzzi în Basarabia a avut ocaziunea să facă cunoștința poetului rus Pușkin. În scrisorile sale amintește de această cunoștință a celebrului poet rus. Intors în Moldova C- Negruzzi își continuă instrucțiunea sa la 1826 însă tatăl său moare și în urma lui rămîne o avere încurcată, Costache Negruzzi își pierde chiar cîte-va moșii ale sale din Basarabia și e silit să se concentreze în mica lui moșie Trifești pe malul Prutului moldovean; în acelaș timp continuă mai departe studiile lui literare. Se amestecă puțin în politică, ocupă oște-va funcțiuni, e ales chiar deputat în Divan sub M. Sturdza și e cînd favorizat cînd prigonit de acest Domn-

Mihail Stourdza era un om care se lăsa ușor să fie influențat de alte persoane; mai ales atitudinea sa față de Costache Negruzzi ne arată temperamentul său schimbător pe care se putea puțin conta anume: Mihail Stourdza îl numește efor al școalelor și în diferite alte funcțiuni și în acelaș timp însă ascultînd de glasul puternicilor zilei îl exilează. Sub domnia lui Mr Sturdza a fost exilat de două ori dar exilul durează puțin timp .

Ceea ce e remarcabil este că C. Negruzzi este o excepțiune față de alți scriitori din această epocă, el n'a luat parte la evenimentele de la 1848 căci cu toată atitudinea pe care o avea față de el Mihail Sturdza, scriitorul nostru se credea totuși obligat oare-cum față de domn și i recunoștea oare cari bine faceri pe care i le făcuse Domnul și credea că dacă ar la parte la revoluțiunea de la 1848 s'ar ridica în contra binefăcătorului său. Așa încît C. Negruzzi n'a mers alături de Cogălni-

ceanu, Russo, Alexandri în timpul evenimentelor revoluțiunii de la 1848.

După revoluțiune C. Negruzzi ocupă iarăși diferite funcțiuni îl întâlnim director al departamentului de finance, al lucrărilor publice; însă nici în această funcțiune nu petrece mult. Mai târziu îl găsim judecător în divan; se retrage însă pe la sfârșitul vieții aproape cu desăvârșire din afacerile politice și petrece la moșia sa Trifești pînă la 1868 cînd moare la 25 August.

Aceasta este, pe scurt schițată, biografia scriitorului nostru.

De la Costache Negruzzi ne au rămas relativ multe scrieri atît în proză cît și în versuri; ele au fost reunite într'o edițiune la 1872-73. Edițiunea este compusă din 3 volume. Edițiunea acessta însă trebuie să fie înlocuită printr'o alta făcută în mod mai conștiincios. Innainte de toate defectele ei este că nu poate fi intitulată "opere complete" ale

scriitorului nostru; în adevăr nu găsim în această edițiune cîte-va din lucrările publicate de Costache Negruzzi între 1840 și 1860 așa de exemplu în volumul al II care coprinde poeziile sale atît originale cît și traduse, nu găsim fabulele care apăruse în Albina Romînească la 1832 ; nu găsim de asemenea o notiță, de altmintererea fără vre-o valoare literară deosebită, intitulată : " ? " de asemenea în volumul III ar fi fost de înregistrat un vodevil, care nu știu pentru ce motiv a fost exclus din edițiunea de la 1872; vodevilul a apărut la 1831 sub titlul "Carantina". Lipsa aceasta nu se simte tocmai mult dar e de regretat că edițiunea de la 1872 nu publică un articol foarte important, poate nu atît pentru activitatea lui Costache Negruzzi cît pentru dezvoltarea literaturii noastre în epoca pe care am studiat-o, anume lipsește în această edițiune articolul apărut în Dacia Literară a lui Cogălniceanu intitulat "Cîntece populare ale Moldovei"

la 1840, ei bine Costache Negruzzi a studiat aici poezia noastră populară și în acelaș timp încearcă o clasificațiune a testelor poetice din literatura noastră nescrisă anume împarte poezia noastră populară în cîntece ostășești, în cîntece religioase, cînteceistorice, cîntece de dragoste, de nuntă, voi nicești sau de codru. Cînd am studiat lecțiunea trecută pe Alecu Russo, am amintit că el este unul din aceia cari au atras atențiunea asupra deosebitei importanțe pe care o avea Folklorul în studiul literaturii noastre populare; Cogălniceanu și dînsul s'a atins de această chestiune; ei bine C. Negruzzi și el merge în această privință alături de Russo și de Cogălniceanu; dar trebuie să atrag uarăși atențiunea că Ruso de la 1838-39 deja, atrăsăse atențiunea asupra poeziei noastre populare pe cînd pe Negruzzi îl vedem ocupîndu-se de această chestiune numai la 1840 în aceeași epocă deci ca și Cogălniceanu.

Prin urmare este de regretat, spun, că în această *edit*

pe care unii de sigur o consideră ca definitivă, nu întâlnim ceea ce în adevăr trebuia să așteptăm ca să putem studia de aproape activitatea lui C. Negruzzi.

Coprinsul celor trei volume ale edițiunii 1872'73 este destul de variat. Volumul I coprinde proza lui și tocmai ca prozator Costache Negruzzi ocupă un loc de frunte în literatura noastră. Scrierile în proză sînt cu coperins variat: mici amintiri din tinerețea lui, atît din Moldova cît și din Basarabia descrieri, după aceea cîte-va schițe de moravurile societății de pe atunci; precum și schițe istorice precum este: "Alexandru Lăpușneanu" și "Sobieski și Romîni" în sfîrșit sînt conferințe, mai multe scrisori adresate către prieteni, scrisori în care Costache Negruzzi căuta să se ocupe de unele chestiuni și în acelaș timp să întrețină pe prietenii săi de unele fapte interesante atît pentru istoria limbii cît și pentru istoria literaturii.

Volumul a doilea cuprinde poeziile sale. Poeziile originile formează începutul volumului și sînt foarte puține la număr. Poezia " " este o traducere, cea d'întîi din volum este o prelucrare după Gesner precum a dovedit- Dl. Bogdan Duică. Prin urmare această poezie care ar putea să figureze cu cinste alături de cele-l-alte trebuiește stearsă din lista scrierilor originale ale lui Negruzzi. Poeziile cu coprins istoric nu au o deosebită valoare. Am amintit deja cîte-va din aceste poezii : "Eu sînt român" în lecțiunea de deschidere, versul este cît se poate de prozaic.

Volumul al III cuprinde teatrul său; teatru în care găsim un început de vodevil "Cîrlanii" apoi "Muza de la Burdujeni"; pe urmă o traducere din Victor Hugo "Marie Tudor"; de asemenea C. Negruzzi în acelaș volum dă o traducere după Antioh Cantemir. Acesta este, în rezumat, coprinsul celor trei volume. Să vedem în general care sînt calitățile li-

terare ale scriitorului nostru.

Costache Negruzzi, cum am spus, aparține aceleași familii de spirite ca și Coghălniceanu, Rusu și în adevăr sînt multe puncte de contact între acești scriitori. În general, în prima linie și C. Negruzzi ca și Coghălniceanu și Rusu caută să se ridice în contra tendinței de reformare a limbii. Într'o scrisoare din volumul I aruncă fraza incidentală următoare:

"Nu e dat tuturilor a crea ziceri și a băga scal pelul în biata limbă pentru a o sdrunci cum li se pare."

În altă parte Costache Negruzzi voește să arate în mod mai convingător cît de greșită este tendința aceasta de a transforma limba și de a elimina cu desăvîrșire or ce forme vechi în afară de cele latinești anume tot într'o scrisoare din volumul I. pag. 269 citează un pasagiu pe care dînsul zice că l'a găsit într'un manuscris vechiu dar care poate foarte bine să fi fost imaginat de el. Pasagiul este următorul:

te următorul:

"Năvălindu noroadele străine, au năpăditu ca lăcustele piste romîni. Au semănatu prin clevetir zavistia pintre ei. Greșealele Romînilor i-au slăbitu. Atunci vrăjmașii răpindu-le prin silă drepturile, le iscodeau vinovății și în munceau cu feluri de cazne. Aceste obide au adus robia șcl, șcl "

Costache Negruți subliniază în tot acest pasagiu cuvintele de origine străină și în special pe cele slavone și după ce face această citațiune se întreabă cum ar putea acest pasagiu scris într'o romînească așa de frumoasă așa de sănătoasă, să fie schimbat într'o construcțiune unde toate cuvintele slavone întrebuintate să fie înlocuite! .

Dar Costache Negruzzi întrebuintează alt mijloc pentru ca să ridiculizeze pe cei cari căutau să schimbre limba, anume recurge la teatru, la ridiculizarea pe scenă a acestei manii; singur ne spune într'o notă adăugată la sfîrșitul "Muzei de la Burdujeni" că impulsul care l-a făcut să scrie această comedie a fost dorința de a ridiculiza pe

cei cari stricau limba introducînd neologisme. Coprinsul acestei farse: "Muza de la Burdujeni" foarte ușor, foarte frăvol, cum vă puteți închipui este următorul: O doamnă din nordul Moldovei, anume Caliopi Buzuioc, este candidată la măritiș. Are mulți pretendenți la mîna ei, foarte mulți; între aceștia se află unul însă mai serios anume vameșul Trohin; acesta are însă un nepot care vrea și el să se însoare fiind amorezat în duduia Anica. N'avea însă bani și cere unchiului său Trohin; unchiu însă îi spune că și dînsul se căsătorește și că are nevoie de bani pentru a putea lua de soție pe cucoana Caliopi Buzuioc; ținta nepotului a fost atunci să lecuiască pe unchiul său de dorul căsătoriei și pentru a-și ajunge scopul rearge la intervențiunea actorului Teotoridi care imaginează următoarea stratagemă: scrie trei scrisori cucoanei Caliopi Buzuioc ca venind din partea unui italian, unui neamț și unui grec. Cucoana Caliopi Bu-

zuioc le primește e încântată, și speră că va putea între acești trei să poată alege un logodnic pe care-l să prefere vameșului Trohin, pe care-l primește de atunci cu răceală. Intr'o zi Teodoridi deghizat când în italian, când în neamț și când în grec vine la cucoana Caliopi să-i prezinte omagiile, Cucoana Caliopi Buzuioc își uită de tot de vameșul Trohin pînă în cele din urmă stratagema se descoperă, coana Caliopi se vede înșelată, Trohin e lecuit de dorul căsătoriei și din toate acestea profită nepotul căruia unchiul Trohin îi dă ceva avere și se poate în sfîrșit căsători cu duduiua **Anica.**

Ei bine, Costache Negruzzi a dat rolul principal în această farsă acestei cocoane Caliopi Buzuioc pe care o intitulează Muza de la Burdujeni, pentru că, așa cum o reprezintă Negruzzi, este un fel de femeie instruită, cu pretențiuni literare, care face și versuri pe lîngă alte defecte pe care le are.

Spre a judeca de efectul versurilor comise de dînsa le citea servitorului ei Stănică, cerîndu-i aprecierea. Versurile sînt următoarele

| o mulțime de cuvinte terminate în ciune"

Si întrebă pe urmă pe Stănică cum i pare?

"Frumos! dar cam multe ciune și tăciune"

Si s'ar putea cita mai multe pasagi de acest fel de un comic care bine înțeles a putut să facă să rîdă publicul de acum 50 de ani mai puțin pretențios.

Vedeți prin urmare că C.Negruzzi recurge la alt mijloc ca să rediculizeze reformatorii limbei noastre; ar fi ceva de remarcat asupra modului cum a căutat C. Negruzzi în această piesă să batjocorească pe reformatorii limbei noastre; anume dînsul își închipuiește pe Caliopei Buzuioc, muza de la Burdujeni, vorbind în limba stricată a acelor cari admitău principiile scoalei fonetice cum era între alții Aron Pumnul; și în acelaș timp ridiculizează

mania de a franțuzi limba. O observațiune trebuie să
făcută: la noi bărbații au căutat altfel să strice
limba română decît femeile; bărbații s'au folosit
de filologie și au căutat să latinizeze limba; pe
cînd femeile să o franțuzească. Nici o femeie a
putut nici o dată să întrebuițeze cuvinte ca "po
seciune, protestăciune" pe care numai un bărbat
care a făcut filologie le-a putut rosti; o femeie ar
fi întrebuițat franțuzisme mai multe dar nu cuvîn
te formate după regulile fonetice a la Aron Pumnul.
Prin urmare este nenaturală întrebuițarea acestor
fel de cuvinte de către Caliopi Buzuioc. Dacă C. Ne
gruzzi ar fi introdus în piesă un fel de filolog
pretențios efectul ar fi fost mult mai mare.

Prin urmare punctul comun care l'am constatat
la Negruzzi ca și la Cogălniceanu și Rusu este cam
pania în contra neologismelor și a reformatoților
limbei.

Un alt punct comun între Negruzzi și acești scri

itori este că și dînsul a căutat să-și ia subiectele sale din literatura noastră populară, din istoria noastră și în adevăr volumul său de proză ca și cel de poezie, mai puțin însă de altmintererea, cuprindem fapte luate din istoria noastră, din trecutul nostru și chiar din viața contemporană a lui Costache Negruzzi și aceasta nu numai în proză dar chiar și într'o poezie. Poezia aceasta, anume "Aprodul Purice" este însemnată mai mult ca dată istorică decît ca valoare literară. Ea a apărut deja la 1837; prin urmare vedem că înaintea ca Cogălniceanu să publice în această direcțiune în "Dacia Literară" și să propage ideile lui, C. Negruzzi încerca deja să lucreze în direcțiunea aceasta. Costache Negruzzi a făcut acelaș lucru ca Văcărescu cînd am studiat pe Iancu Văcărescu am amintit cîteva elemente literare populare pe care le găseam în opera lui; de asemenea la Asachi în "Dochia și Traian" ei bine C. Negruzzi s'a încercat și el în a-

ceastă direcțiune . Subiectul poeziei lui "Aprodul Purice" este luat din cronici și în special de la Neculce. Negruzzi nu ne spune de unde anume l'a luat dar în Neculce găsim pasagiul din care s'a inspirat Negruzzi. Iacă anume cum povestește cronicarul Neculce incidentul din viața lui Stefan cel Mare care a fost poetizat de C. Negruzzi:

"Stefan Vodă cel bun când s'a bătut cu Hroiot Ungurul...au fost căzut calul cu Stefan Vodă în război, iară un Purice Aprodul i-a dat calul lui și nu putea în grabă încaleca Stefan Vodă fiind om mic. Si au zis Purice Aprodul: Doamne eu mă voi face o moviliță Vin-o de te suie pe mine să încaleci. Si s'a suit pe dînsul Stefan Vodă și au încalecat pe cal și a zis atuncea Stefan Vodă: "Sărace Purice de oi scăpa eu și tu atunci ți-ai schimba numele din Purice în Movilă.

Neculce | Cron. Cog.I.181 |

Avem a face aici cu o legendă probabil închipuită ad hoc pentru a explica originea familiei Movileștilor. Prin urmare imaginațiunea populară a combinat aceste elemente pentru ca să se găsească în viața lui Stefan cel Mare o scenă care ar explica

Lit.

33 originea numelui familiei Movileștilor. Ei bine

C. Negruzzi s'a folosit de acest pasagiual lui Ne-
culcea și l'a poetizat în poema "Aprodul Purice."
Aprodul Purice este ceva mai mult decît o baladă,
este ceva mai puțin decît o epopeă; este un poem
epic de 5-600versuri. Este mult lăudat, se citează
în antologii; dar spun drept că versurile sînt
stîngace , prozaice, foarte beneșe ne amintesc în
multe privințe "Jalnica Tragodie" a lui Akāexandru
Beldiman și știți cît de prozaică este această com-
punere a scriitorului moldovean; ei bine istoria
sirea faptelor epice este tot așa de rău redată în
poema lui C. Negruzzi care de altmintererea ar fi
putut în loc de 600 de versuri să se mulțumească
cu vre o 150 numai ca să facă mai multă bucurie ci-
titorilor.

În afară de această încercare, pe la 1840 Costa-
che Negruzzi, după epopea aceasta, continuă a se
folosi, în proză mai ales, de direcțiunea sănătoa-
să fie dintr'o inclinațiune personală lui fie și
din cauza sfaturilor pe care le putea avea de la

scriitori ca Cogălniceanu și mai târziu Alecu Russo, Alexandri; a continuat deci să utilizeze elementul nostru național. Intre toate compunerile lui istorice în proză "Lăpușneanu" cu seosebire se citează ca un model de stil românesc. În adevăr aici găsim o calitate pe care n'am găsit-o în "Aprodul Purice" și anume : conciziunea; în Alexandru Lăpușneanu ne dă în puține cuvinte scene frapante și tot pe atât de sugestive; alături de caracterul lui Lăpușneanu, schimbător, capricios, sălbatec întrucât-va, este foarte bine redat caracterul intrigantului Moțoc.

În "Sobieski și Romîni" avem mai mult un fapt istoric decît o expunere literară; la "Sobieski și Romîni" mai curînd găsim defectul amintit la Gh. Asachi. Cînd am studiat nuvelele lui am spus că nu sînt decît scene luate din cronicarii noștri și redată într'o limbă care numai pretențiuni de estetică nu poate ca să aibe; Ei bine în "Sobiecki

și Romîniei, care iarăși se citează mult, pe nedrept după părerea mea, nu găsim aceleași calități ca în Lăpușneanu care în adevăr este un mărgăritar al prozei noastre pînă pe la 1840, 1850. Apoi C. Negruzzi mai are mici compuneri luate din trecutul nostru.

Volumul I începe cu scene și amintiri din viața lui sau a altora, am spus că volumul I coprinde proza; după aceea ne descrie 2cum a învățat romînește" și apoi ne dă un fel de novelă "Zoe" urmată de alta "O alergare de cai". Zoe ca și "O alergare de cai" sînt după mine cît se poate de plate și găsim defectul pe care l'am menționat la "Aprodul Purice" prea multă prolexitate, incidente prea banale, o expunere prea leneșă. "Zoe" poate fi interesant pentru cei cari studiază starea socială între 1840-1860 dar e puțin interesantă din punctul de vedere literar; ne descrie un caracter de femeie schimbător, curios întru cît-va dar care n'are nimic extraordinar și care se sinucide în cele din

mic extraordinar, care se sinucide în cele din urmă pentru că n'are ceva mai bine de făcut.

Tot atât de puțin interesant e ste "O alergare de cai" ; iarăși dragostea intervine și iarăși scene combinate împrejurul acestui sentiment. Interesante sînt însă amintirile proprii din viața lui și din viața altora. Scrisorile sale ne dau un material interesant atât din punctul de vedere literar cît și din punctul de vedere istoric pentru studiul nostru. Deja din poeziile lui Negruzzi se vede că nu era un talent liric, este mai mult un talent de narator, de descriitor; descrierile lui sînt deo conciziune în unele părți pe care rar o găsim la scriitorii noștri; în general descrierile pe care ni le dă despre persoane, portretele pe care le face sînt foarte interesante și bine redată. Sînt diferite moduri de a face o descriere: o descriere poate să consiste în aceea că scriitorul ia rînd pe rînd trăsăturile mai caracteristice pe

care le vede la o persoană, - vorbim în special de portrete, - O asemenea descriere este acea de exemplu pe care am amintit-o cînd am studiat pe cronicarul Ureche, aceea a lui Stefan cel Mare dată de cronicaruul moldovean, această descriere, pe care am citat-o atunci, e socotită cu drept cuvînt ca una din cele mai bine scrise din literatura noastră prin faptul că Grigore Ureche în cîte-va cuvinte bine alese și enefgice ne dă un tablou aproape desăvîrșit de domnitorul moldovean. Ureche dă calitățile lui Stefan cel Mare așa cum și le a închipuit el, așa cum a putut să le reconstituiască după cercetările pe care le făcuse el după amintirile care rămase în popor asupra lui Stefan cel Mare . Prin urmare acesta este un mod de a descrie. Este un alt mod și încă o tranzițiune cu modul cel-l-alt descris. Voi cita un pasagiu din scriitorul pe care l'am studiat Vinerea trecută: Alecu Russo. Anume, în jurnalul său din 9 Martie Russo face următoarea

însemnare că a primit în ziua aceea, acolo unde era exilat, vizita mai multor persoane care voiau să vadă pe tînărul Moldovean:

"Către seară primesc o mulțime de vizite.. pe un vameș ciung și trei cucoane; una e o mătușe groasă ce se crede încă tînără și face nazuri; are în creștet un pieptene, deși e cu părul sbîrlit poartă rochie neagră care a fost de mătase și un șal iar negru. Cea-l-altă e munteancă ; nu-i slută dar e sulemenităși înțîrțînată și tărește după sine o mantelută ce pare a fi fost de drap-de-dame. A treia, îmbrăcată cu straie jumătate vechi jumătate nouă, înfățișează curat chipul acelei frumoase și puternice denumiri romînești ce aseamănă pe femeie slută cu ciurma."

Cuvîntul din urmă servește de tranziție celui de al doilea gende descriere. Anume descrierea poate să consistă și în aceea că se iau termeni de comparație . Modul acesta din urmă cu deosebire se întrebuițează cînd este vorba de a se arăta defectele și părțile slabe ale omului. Comparațiunea în adevăr se poate îngrebuința și cînd se arată alitățile cui-va ; un om viteaz poate fi comparat cu un trăsnet; un om voinic cu un brad; bine înțeles pentru ca să închipuim mai bine calitățile persoanei

dar cu deosebire cînd este vorba de a se arăta slăbiciunile omenești, defectele atunci ne folosim mai mult de mijlocul acesta. Si de ce care deosebire aceasta? Explicațiunea mi se pare că este în faptul următor: Frumosul, în natură este mai rar decît Urîtul precum binele este mai rar decît răul pentru a compara frumusețea cuiva, calitățile lui snfletești e mai greu să găsim termeni de comparațiune: dar pentru răutate , pentru urăciune, prostie ca să vorbesc numai de defectele cele mai bi-ciuite totdeauna găsim mai ușor termeni de comparațiune. Ei bine cînd prin urmare este vorba de a se descrie ridicolul se întrebuintează comparațiunea , cu deosebire în popor găsim tendința aceasta de a se folosi de o comparațiune pentru ca să nu se mai piardă multe vorbe pînă a ajunge la descrierea care se potrivește; n'avem decît să luăm horele noastre cînd se improvizează la joc o batjocură la adresa cutărui sau cutărui flăcău sau cutărei și cutărei fete din sat care are vre-un defect. Ei bine

borele noastre cu deosebire cînd este vorba de a se arăta defectele cuiva sînt pline de asemenea descrieri care în fond se reduc numai la o comparațiune. Voi cita o asemenea descriere, o satiră publicată de Marian sub titlul de nevasta urîță din care veți vedea cum recurge poporul la comparațiuni pentru ca să descrie defectele cuiva:

Cu un cap ca de drac
Si la față ca o rață
Cu ochi mari ca de măgari
Buze moi ca de broscoi
Buze moi și subțirile
Ca dunga de la podele
Si trei degete de-a mele
Cu dinții de chilimbar
Ascuțiți ca niște pari
Ci picioare de cocoare
Si la trup ca un butuc.

Marian, Satire, 84

Vedeți ca să dea imaginea ridicolă a unei femei urîte la ce mijloace recurge? Ei bine tocmai mijloacele acestea le găsim la C. Negruzzi în portretele pe care le dă. În general scriitorii noștri cari stau mai aproape de popor recurg la mijloacele întrebuintate de el pentru a arăta ridicolul. Acelaș

mijlocul de a descrie defectele unei persoane îl veți găsi la Creangă precum îl găsim la C. Negruzzi. Voi cita un pasagiu anume din Negruzzi unde găsim o descriere în felul acesta. Pasagiul e luat tocmai din bucata cu care începe volumul I cum a învățat el românește în care vrea să ne descrie ridiculizându-l pe dascălul său și iacă cum ni-l prezintă:

" Profesorul român avea un nas cu totui anti român căci lasă că era grozav de mare dar apoi era cărligat încît semăna mai mult a proboscică decît a nas."

Vol.I.pag 5

Fraza aceasta este suficientă pentru ca să ne facem o idee de figura profesorului. Într'alt pasagiu merge mai departe cu descrierea profesorului arătându-ne cum vorbea d'înnaintea elevilor săi și cum ca să inpuună mai mult își punea ochelarii pe nas

" ca un turc călare pe un armăsar roib"

comparațiunea aceasta este clasică! Ochelari ca un turc pe un armăsar roib! Aceasta î-mi aduce aminte

de comparațiunea pe care am auzit-o la un țăran care fusese în războiul de la 1877, comparațiune tot de natura aceasta cu desăvârșire în spiritul popular ; țăranul voia să descrie în mod ridicol pe comandantul său când încăleca :

"era atît de mic încît cînd încăleca mi se părea că văd un ciocărlan că se suie pe o casă" !

Acelaș chip popular de a descrie vedem deci și la C. Negruzzi, vedeți nu trebuesc descrieri lungi, în cîte-va cuvinte vedem cum era dascălul care l'a învățat romînește, de altmintererea destul de bine Prin urmare Costache Negruzzi, precum am spus, în portrete are talentul descriptiv. Aceași calitate o găsim în descrieri de altă natură anume în descrierea unui peisagiu și a unor stări sufletești determinate de un peisagiu . Intr'una din scrisorile sale ne vorbește de aspectul pe care-l avea Iașii întimpul său și este foarte bine zugrăvit tabloul unui colț al Iașiilor, un colț care se poate găsi și astăzi de vizitatorii Iașului Ne spune

anume că într'una din plimbările lui ajunge într'un loc unde vede următorul lucru pe-care-l descrie astfel:

"A! iată la o fereastă o gerană, cîte-va rozete o mkşşunea galbenă: aici şade un bărbier. Văd un ştergar întins pe o prăjină; bărbierita trebuie să fie tînără. Bărbierul e mare amator de flori şi de păsări. Are colivii cu stic deşi cu mierle şi cu privighetori. El cultivă mai cu seamă merlele. Dăună-zi un bărbier, care are mai multe sburătoare de acestea, văzînd pe Dl. Delmary | Delmary era pe atunci directorul operei italiene | ce se întîmplă să treacă pe dinaintea dughenii lui şi se oprise ascultînd cu o sfîntă oşerire concertul acestor păsări şuerătoare, îi zise cu multă bonomie: Domnule, nu cumperi două merle pentru teatrul D-tale? Ți le-oi da eftin. D- Delmary îi aruncă o căutătură fulgerătoare şi fu întoarse spatele."

Vedeți în cîte-va linii un colț întreg al Oraşului bine zugrăvit după aceea ironia foarte amară a bărbierului inteligent la adresa Dlui Delmary cînd compară în bătaie de joc cîntăreţle operei cu mierloii lui! Vom mai cita încă un pasagiu din descrierile lui , o descriere care şi astă-zi poaţe fi apretiată de cine cunoaşte Iaşul:

" Dacă te-ai întâmplat a fi vre-o dată la apusul soarelui pe dealul Cetățuiei într-o seară a lunii Iunie, după ce ai privit steaua zilei coborîndu-se după muntele Pionul și după ce treptat razele lui începu a se stinge în umbrele nopții: în acel chiar-oscar priincios ochiului spune-mi întrunatu-ți vederea de pe culmele învecinate pline de verdeată și de bucurie asupra orașului ce zace la picioarele tale beat de vuet, culcat pe costișa lui ca să-și odihnească mădularile cele de granit? Luat-ai seamă atunci la o ceață ce vine și se întinde ca un giulgiu mortar peste vârful turnurilor și a clopotnițelor, ceață grea ca somnul trădătorului și rece ca mină soartei; care une ori ca un smeu se încolătăcește împrejurul orașului, sau ca un Briareu își întinde brațele în toate părțile, însemnînd feluri de figuri fantastice precum un mare caleidoscop?

Vedeți este un tablou frumos, bine zugrăvit în toată puterea cuvîntului.

Un tabloul mai scurt, tablou de genre l'am putea numi este următorul unde ne descrie melancolia pe care ne-o inspiră un peisagiu trist:

" Mă simț foarte trist,

Si aici vedeți aceeași calitate, aceeași expunere plastică a unei stări sufletești însoțită cu descrierea unui peisagiu al naturii. Acestea sînt su-

ficiente pentru ca să justifice că în adevăr calitățile scriitorului nostru fac din Costache Negruzzi pe unul din cei mai însemnați scriitori din literatura noastră, la care găsim spiritul adevărat românesc și în acelaș timp un humor fin însă inofensiv fără nici un pic de venin.

Costache Negruzzi însă nu poate fi scutit de unele lucruri care or cum aduc o pată reputațiunei sale: în adevăr C- Negruzzi n'a fost tocmai scrupulos , și dînsul și-a apropiat în literatură un bun al altuia; nu vreau să-i contest meritul pe care-l are dar or cum ar fi putut să nu ia de la alții fără să mărturisească anume de unde a împrumutat. Așa s'a probat într'un articol apărut în "Contimporanul" că nuvela sa "Toderică" nu e decît un plagiat tacit. Este adevărat că C. Negruzzi, într'o notiță pe care o găsim în volumul I, ne spune că a scris "Toderică" pentru că a fost silit să dea ceva la "Propășirea" lui Cogălniceanu. Bine, dar graba nu poate

scuza un plagiat și plagiatul e făcut anume după Prosper Mérimée după romanul lui "Frederico" | ? |
În adevăr pasagiile care s'au pus alătura în "Con
temporanul" sînt frapante și ne-arată că Toderico
nu e decît un plagiat după "Frederico" Si poate că
ar mîi fi încă de căutat dacă multe din scenele
descrise de Negruzzi nu sînt dacă nu tocmai repro-
duceri exacte dar reminiscențe prea transparente
din scriitorii pe care i citea C. Negruzzi. Pentru
că la Negruzzi găsim influință nu numai franceză dar
și germană se poate foarte bine ca alătur de Méri-
mée să se găsească utilizat vre-un autor german
de care să se fi folosit puțin scrupulos precum s'a
folosit și în Toderică. Amintesc lucrul acesta nu
mai pentru ca să vedeți că bătrîni noștrii nu
erau tocmai așa de cinstiți cînd scriau și ar fi
putut salva unele părți din reputațiunea lor dacă
ar fi fost ceva mai sinceri, mai onești. Cu toate
acestea, bine înțeles, un asemenea lucru nu poate

constitui o pată mare la activitatea lui C. Negruzzi. El a avut calitățile cerute de un Cogălniceanu sau un Rusu și C. Negruzzi a fost întru cât-va mai fericit pentru că ceea ce rămăsese ca un deziderat mai mult la Cogălniceanu și în unele privinți la Rusu, el a ajuns să le îndeplinească în fapt. Negruzzi a făcut mai puțină teorie dar a pus mai bine în practică atât păreri e lui personale cât și ale contemporanilor lui Kogălniceanu și alții.

Alături de Costache Negruzzi se grupează bine înțeleși și Vasile Alexandri pentru că toți aceștia grupați în direcțiunea teatrului la 1840 pot să fie grupați și în dezvoltarea pe care a luat-o literatura noastră de la 1850 încoace. Cu toate acestea trebuie între C. Negruzzi și Vasile Alexandri să facem o pauză, să lăsăm mai multe lecțiuni la mijloc, pentru că Vasile Alexandri de și în adevăr începe să scrie de la 1840 cu toate acestea se apropie așa de mult de noi și școala lui a fost atât

puternică și a înrăurit mult mai departe decât școala lui C. Negruzzi încît ne rămîne mai curînd să studiem alți scriitori cari și-au terminat activitatea lor pe la 1850, 1860 și 1870 înaintea ca să studiem pe Vasile Alexandri. Așa încît deși" trebuie să grupăm în mod natural pe Alexandri alături de Negruzzi, Rusc și Kogălniceanu, vom reveni să studiem alți scriitori mai mărunți.

LECTIA IX.

Continuînd cu studiul cronicarilor și prozatorilor noștri ne vom ocupa astăzi de un scriitor care în unele privințe se apropie mult de C. Negruzzi ne vom ocupa de scriitorul muntean

N I C U L A E F I L I M O N

Si biografia acestui scriitor al nostru trebuie să fie completată. Ca dată a nașterii lui se dă în general anul 1819, dată pe care n'am putut-o con-

L.R.

35 trola. Amintiri asupra vieții lui găsim la Ion Ghica

În scrisorile sale către Alexandri, acesta este singurul isvor mai prețios pentru reconstituirea vieții prozatorului nostru.

Niculae Filimon este o figură interesantă și originală și care alături de cea a lui Anton Pann, pe care l'am studiat anul trecut, formează o paralelă un pendant, ca să zic așa, foarte potrivit. Si Filimon ca și Anton Pann reprezintă ca să zicem așa boema noastră intelectuală, o generațiune de cîți-va scriitori care deși înzestrați de natură cu mai puține calități cu toate acestea prin aventurile lor prin călătoriile lor numeroase au ajuns să-și facă o educațiune literară și să scrie pagini cari le-au asigurat un loc de frunte în literatura noastră.

Ion Ghica ne spune că pe lîngă prietenii lui Anton Pann cari vizitau veselele gradini de prin împrejurimile Bucureștilor, de la o vreme începu să se alipească și un tînăr plin de viață, vesel, de o comunicativitate exuberantă și acest tînăr a fost foarte

bine primit de Anton Pann și de cei-l-alți prieteni ai lui, acest tânăr era Niculae Filimon.

Nic. Filimon nu făcuse studii serioase, prinsese pe ici pe colo ceva cunoștințe și voia să se ocupe cu literatura spre care avea inclinațiune ce i-a înlesnit întru cât-va să-și înmulțească cunoștințele în ramura la care voia să se consacre; ceea ce atrăgea însă cu deosebire pe N. Filimon era muzica și o literatură veselă. Anton Pann găsește imediat un bun tovarăși de veselie în N. Filimon și în acelaș timp un caracter potrivit cu al lui. N. Filimon a profitat din contactul cu Anton Pann continuându-și educațiunea sa literară. A debutat scriind articole la un jurnal care apărea pe atunci sub direcțiunea lui Boerescu jurnalul : "Naționalul" care a apărut între 1857 și 1861 și în care găsim aproape în fiecare săptămână articole semnate de Niculae Filimon. Articolele cu deosebire se refereau la chestiuni privitoare la teatru. N. Filimon spuneam, era iubi-

tor de muzică avînd o inclinațiune deosebită pentru această artă și profitase de ocaziunea că opera italiană dădea reprezentățiuni în București pentru ca să desvolte mai mult curiozitatea lui pentru muzică. El bine în coloanele "Naționalului" Nic. Filimon deputează la 1857 cu articole de critică privitoare la trupa italiană, articole care au fost remarcate pe vremea aceea pentru că sînt scrise cu o competență, de și autodidactă, dar cu multă pătrundere, cu multă judecată și în acelaș timp cu cunoștințe despre istoria muzicii și de cerințele pe care trebuie să le îndeplinească o adevărată operă. Nic. Filimon chiar înainte de a călători în străinătate unde s'a dus înpîns de dorul de a cunoaște muzica străină, avea cunoștințe suficiente de muzică pentru ca să îndrăsnească să apară în public în calitate de critic muzical. Este de sigur o atribuțiune ingrată aceea de a face critică mu-

zicală, mai ales pe vremea aceea dat fiind educa-
țiunea pe care cine-va putea să o aibă în această
rămură și în acelaș timp gustul publicului; critica
muzicală prin ea însăși, cel puțin în starea în
care era atunci și mai mult sau mai puțin aceeași
stare constatăm și astăzi, cel puțin la noi, era
o critică pentru care nu se potrivea or cine, pentru
că era un gen în care aceleași formule, aceleași
rețete se repetau aproape continuu; critica muzicală
era aproape așa cum era critica literară acum o su-
tă sau două sute de ani o înșirare de epitete: su-
blim, perfect. joc admirabil, sau contrariul; prin
urmare o simplă critică calificativă. Ei bine N. Fi-
limon, deși în multe privințe n'a putut să evite
faptul acesta, deși în criticile sale găsim apreția-
te operile în sensul că au fost foarte bine jucate
etc cu toate acestea la fie-care pas răsare câte-o
mică observațiune foarte justă care ne-arată în a-
celaș timp o pătrundere artistică puțin comună pe

vremea aceea. După ce Nic. Filimon deputează în ziaristică, după ce în acelaș timp funcționează ca corist în trupa teatrului italian precum și în orchestra acelaiași teatru, se hotărăște să plece în străinătate să-și completeze educațiunea aceea puțină așa cum și-o dobîndi-se singur. În anul 1858 pleacă în Germania și în Italia. Singur ne descrie cîte-va din impresiunile lui de călătorie în apus partea care a publicat-o el se raportează la voiajul lui în Germania; în "Naționalul" în acelaș timp a dat mici fragmente privitoare la petrecerea lui în Italia, dar aceste fragmente nu completează toată călătoria lui în "patria muzicei", după Nicolae Filimon anume patria muzicei era Italia, el credea că adevărata muzică nu poate să fie gustată și produsă decît numai în Italia. Cunoștea și muzica germană și apoi, în Germania a avut ocaziunea să se inițieze și la muzica lui Wagner, dar aceasta nu era o muzică pe care o putea el apreția, nu era înno

gustul lui. Este interesant să vedem cum Nicolae Filimon, un român, pe la 1858-59 apretiașe pe Wagner și cum arată el că o asemenea muzică nu poate fi, - cu toate că deja de atunci decît re unii fusese intitulată muzica viitorului, - că nu poate fi considerată ca atare. Iacă cum se exprimă el într'un pasagiu din nararea călătoriilor sale asupra operilor pe care le a auzit din Wagner:

"|?| Am ascultat într'un teatru din Munchen opera Lohengrin ce trece de capodoperă a muzicii viitorului. Am pus cea mai mare atențiune să nu pierz nici o notă, cu toate acestea n'am putut afla într'însa nici o nuanță care să es-cite cel puțin curiozitatea mea. Totul în acea operă era confuziune, melodia care este baza principală a muzicii, lipsea cu totul; armonia naturală ce satisface urechea și inima, era înlocuită printr'o tranzițiune de acorduri repe-de de la părți acute la note grave prin care Richard Wagner pretinde că descrie lumina fulgerului,....

Prin urmare Nicolae Filimon se înscrie de la început în contra muzicii lui Wagner în special, și în alte pasagii din călătoriile sale se declară în c... ra muzicii germane în general pentru că îi lip-

sește armonia aceea comunicativă, caldă pe care o găsim în muzica italiană a lui Verdi sau a lui Donizetti. Si era foarte natural unui Niculae Filimon să judece astfel și nu era singurul de altminterenea și nunumai din România dar din Europa care să nu poată să înțeleagă muzica lui Richard Wagner; era natural ca și N. Filimon ca mulți alții să-și închipuiască că muzica adevărată trebuie să consistă din acorduri de note armonioase , trebuie să fie înaintea de toate o escitare plăcută a urechei; ei bine când a venit d'înaintea muzicii tumultuoase a lui Richard Wagner bine înțeles că n'a putut Nic. Filimon să surprindă notele acelea armonioase și melodioase cu care era deprinsă urechea lui. Iacă dar cum scriitorul nostru a plecat în străinătate cu ideea prevenită că muzica italiană este singura în drept să fie admirată și petrecerea lui în Germania nu face decât să întărească mai mult credința pe care o avea înaintea. In Germania petrece cîte-

va luni și deși în descrierea călătoriei sale sînt pasagii cu mult umor sînt și lucruri inutile în descrierea aceasta. De exemplu cînd ajunge la petrecerea lui în Viena și Praga Niculae Filimon, pe lîngă qlte detalii dă și o listă întregă de tablourile pe care le-a văzut, date asupra deosebitelor monumente, cînd s'a fundat cutare sau cutare biserică în sfîrșit o sumă de mărunțișuri cari astăzi formează literatura Baedeker a tutulor călăuzelor călătorilor prin străinătate; dar în afară de acestea aragă un spirit pătranzător care a știut să profite mult de călătoria sa în apus.

Din Germania Nic. Filimon pleacă în Italia, petrece mai mult timp la Florența, se duce să vadă monumentul lui Donizetti pe care-l adora precum și ai lui Paganini și Bellini; de asemenea leagă relațiuni acolo cu muzicanți; e stăpănit de patima de a asista în fie-care seară la reprezentațiunile operei, de a apreția decorurile și toate lucrurile

care întovărășeau reprezentațiunile operăi italiene. și în acelaș timp, din această comparațiune, căuta să arate partea rea a teatrului nostru și să ne convingă cît de înapoiați eram în ceea ce priveș- te teatrul și opera în special. După mai mult de un an petrecut în străinătate Nic. Filimon se întoar- ce în țară; întors publică impresiunile sale , pre- cum am spus, în "Naționalul " publică de asemenea și în "Revista Carpaților" și în afară de aceste impresiuni merge mai departe și schițează cîte-va pagini din viața noastră. Pe la 1863 îl găsim pu- blicînd, în afară de volumul coprinzînd descrierea călătoriilor sale apărut la 1858, îl găsim publi- cînd un alt volum, mai mult o broșură, în care ne dă o mică nuvelă închipuită pe niște fapte pe care le-a auzit în Italia: "Mitu Ciprian" |?|, mici frag- mente pe care le-a publicat în Naționalul: "Perga- mo" |?|, o mică schiță din viața noastră "Slujni- carii" la 1860 și la 1863 compune "Ciocoi vechi și

noi"; aceasta din urmă este opera principală a lui Nic. Filimon, din care putem apreția mai bine și ideile ca și calitățile pe care în adevăr le puteam aștepta chiar din "Slujnicarii". După 1863 N. Filimon nu mai compune nimic. Avea intențiunea de a da o continuare la "Ciocoi"; partea care a apărut la 1863 coprinde numai descrierea stărei sociale de la noi dintre 1814 și 1830; prin urmare "Ciocoi vechi" N. Filimon avea intențiunea de a ne da scene din viața noastră după 1830 de a compune prin urmare propriu vorbind "Ciocoi noi". Se vede că N. Filimon a compus foarte repede volumul acesta pe care l'a tipărit la 1863; singur în prefață ne spune că nu-i a costat mai multă muncă decît 6 luni. După 1863 îl găsim la Archive ca funcționar și, deși n'am putut controla faptul mai de aproape, se vede că a murit în această funcțiune. Ion Ghica ne spune anume că în 1865 l'a înțîlnit într'o zi pe stradă și că i se plîngea de o

durere de piept și că văzînd "un om cît un munte, înalt, gras și rumen la față" nu l'a crezut și i-a venit să rîdă . Cu toate acestea N. Filimon nu mai avea decît 3 săptămîni de trăit și a murit de ftizie regretat de Ion Ghica și de toți prietenii lui.

Să vedem mai de aproape în ce spirit scrie Nicolae Filimon. Am spus deja că a început cu critice privitoare la opera italiană. În afară de calitățile pe care le am amintit în aceste critice, găsim un punct asupra căruia Nic. Filimon a continuat să atragă cu deosebire atențiunea acelor cari se duceau la teatrul operei italiene sau permiteau reprezentațiunile acestei trupe și anume: le făcea să observe un olucru anume că opera italiană care venise la București era formată în scop de speculă reprezentațiunile erau date cu nepregătire suficientă și în acelaș timp impresariul căuta numai să plaseze bilete fără ce să facă cheltueli pentru reușita reprezentațiunei, alegerea decorurilor; așa

ne spune de exemplu că un decor din "Favorita" care trebuia să reprezinte Alahambra, prin urmare un stil spaniol din evul mediu, reprezintă o colonadă romană, prin urmare un anacronism cu desăvârșire imposibil și multe asemenea detalii care arată neglijența ce se punea la reprezentațiunile acestei trupe; ei bine în cele din urmă N. Filimon a rămas desgustat de acest lucru și și-a luat adio de la profesiunea de critic teatral desgustat fiind și de unele mici intrigi inevitabile la teatru. Nu e prin urmare în criticile lui teatrale unde-l vom putea studia mai bine pe N. Filimon ci din operele lui "Slujnicarii" și "Ciocoi vechi și noi".

Se laudă mult "Slujnicarii", laudele însă sînt întru cît-va exagerate, subiectul este foarte frivol aici N. Filimon caută să descrie o anumită clasă de oameni de la noi, tineri, mai tomnatici, paraponisiți, fără funcțiuni, fără bani cari caută prin diferite relațiuni să-și petreacă timpul și-să-și

uite de urît, oameni cari pentru a ajunge la acest scop se umileau dinaintea or și cui, niște adevărați "slujnicari". Ceea ce se remarcă cu deosebire în "Slujnicarii" este limba demulte ori neîngrijită, mai puțin îngrijită decât în "Ciocoi vechi și noi" și în aceleas timp că unele detalii sînt prea mult dezvoltate, că apasă cu prea multă insistență asupra unui lucru care ar fi putut lipsi cu desăvîrșire dar în sfîrșit putem apreția calitățile lui Filimon.

În "Ciocoi vechi și noi" Niculae Filimon se încearcă să ne deoa icoană mai vastă decum ne dăduse în Slujnicarii, ne descrie o pătură mult mai vastă din societatea noastră cu toate defectele ei. În fața acestei opere N. Filimon se adresează către cititori în mod foarte ironic, cu mult umor și cată să esplice cum i-a venit în gînd să dea cărții sale titlul de "Ciocoi vechi și noi:"ne zice că ar fi voit să ia ca temă descrierea vîetei boerilor noș-

trii dar că s'a abținut pentru că printre boerii
noștrii pe lângă unele elemente rele se găsesc și
altele bune, oameni cari au făcut ceva pentru țară
și cari nu merită să fie satirizați. Mai departe
ne spune că ar fi voit să descrie clasa preoților
să arate slăbiciunea lor dar că s'a temut de cei 10
ani de închisoare la care ar fi fost condamnat f+
ind date împrejurările în care trăise și s'a oprit
în sfârșit asupra unei clase primejdioase poate,
mai puțin însă când e vorba să o descrie așa cum
avea el intențiunea, clasă care merită să fie cu-
noscută mai de aproape și trecută posterității pen-
tru că lucrurile acestea se uită ușor și pe care a
avut ocaziunea să o cunoască în viața lui pînă pe
la 1840-1850 și astfel s'a hotărît să descrie pe
ciocoi; și prin ciocoi înțelege el anume ceea ce
astă-zi se numește parveniți, oameni veniți cu deo-
se bire din Fanar fără nici o avere și cari prin
fel de fel de mijloace ajung în cele din urmă în a-

facerile politice, să conducă chiar țara și-și încheie prefața cu următoarea ironică dedicație:

"Vouă dar, străluciți luceaferi ai vițiilor, cari ați mîncat starea stăpînilor voștrii, și v'ați ridicat pe ruinile acelora ce nu v'au lăsat să muriți în mizerie; vouă, cari sînteți putrejiunea și mucigaiul ce sapă din temelii și răstoarnă împărățiile și domniile; vouă, cari ați furat cu sfanțul din funcțiunile mici și cu mîile de galbeni din cele mari, iar acum, cînd v'ați cumpărat moșii și palate, stropiți cu noroi pe făcătorii voștrii de bine, vouă și numai vouă, dedic această slabă și neînsemnată scriere. Citiți-o cu băgare de seamă, domnii mei, și or cîte hoții îmi vor fi scăpat din vedere, însemnați-le pe un catastih și mi le trimeteți ca să le adaug la a doua edițiune."

Si începe apoi N. Filimon să ne descrie oamenii pe cari voia să-i zugrăvească așa. Ne introduce în tîi de o dată două persoane: ciocoii ajuns și candidatul la ciocoi; candidatul de ciocoi este reprezentat prin fiul unui fost vătaf cu numele de Ghinea Păturică și fiul acestui vătaf se prezintă într'una din zile la postelnicul Andronache Tuzluc Ghinea Păturică, trebuie să spunem că fusese vătaf chiar la Andronache Tuzluc și ajunsese în oare-care

stare și acum se îngrijia ca și pe fiul său să -l plaseze și dăduse fiului său o scrisoare de recomandațiune către postelnicul Andronache. Tânărul Dinu Păturică, fiul fostului vătaf vine într'o zi la ușa postelnicului Andronache și întreabă pe vătaful postelnicului dacă boerul e a casă zicînd că are să vorbească ceva cu el; tocmai atunci apare postelnicul Tuzluc care voia să se suie în trăsură ca să plece la plimbare Dinu Păturică îi dă scrisoarea însoțită și de două cutii de sardele și cîte-va găini pentru ca scrisoarea să aibă mai mult efect. Postelnicul Tuzluc primește bine pe băiat și dă ordin vătafului să-l oprească la curtea sa și facă ciubucgiu, spre marea mulțumire a lui Dinu Păturică care-și vedea deja realizate scopurile lui. După ce descrie astfel impresiunile lui Dinu Păturică la curtea postelnicului, N. Filimon ne zugrăvește trecutul postelnicului Tuzluc. Acesta venise

Lit.
37 din Tarigrad sărac lipit însă a avut avantajul că a

fost luat de unul din boerii din suita lui Caragea și adus în București; încetul cu încetul a ajuns la curtea lui Caragea și dintr'o funcțiune în alta dintr'o linguşire în alta ajuge în cele din urmă pînă la funcțiunea de postelnic. Ii mai rămînea însă o ambițiune: voia să se înrudească cu o familie cinstită, veche pentru ca să poată apoi ajunge mai departe în planurile pe care le avea înaintea ochilor, voia anume să se căsătorească cu fata unui Ban nu ne dă numele Banului autorul îl însemnează numai cu inițiala M, se roagă să-i dea în căsătorie pe fata lui, pe frumoasa Maria însă Banul refuză net se duce atunci postelnicul să ceară intervenția lui Caragea ca să poruncească banului să se supună dorinței postelnicului Tuzluc; însă chiar această insistență nu ajunge postelnicul Tuzluc să-și satisfacă planurile. Între acestea Postelnicul își uită de dragostea pe care o avea pentru Maria pentru că îi era în cale o femeie: Chera Duduca.

care ajunge în cele din urmă să-l prindă în lațurile sale; iacă cum a cunoscut-o: într'una din seri, pe cînd se întorcea de la Cotroceni în buuca lui, prin strada isvor, postelnicul Tuzluc zărește la o fereastră o tîină ră brunetă, un frumos tip grecesc carea încîntat pe postelnic. Ajuns a casă dă poruncă servitorilor săi să se interezeze cine era acăa frumoasă persoană pe care o zărise, o descoperă, face cunoștința ei, etc. Dar era gelos postelnicul Tuzluc, foarte gelos și pentru a supraveghea pe Chera Duduca postelnicul Tuzluc se adresează lui Dinu Păturică pe care-l trimite de la casa boerească la Chera Duduca pentru ca să o supravegheze mai bine Dinu Păturică socotește că ocaziunea e bine venită ca să ducă mai departe planurile ambițioase pe care le avea în minte, se înțelege cu Chera Duduca care avea aceleași intențiuni ca și dînsul și amîndoi hotăresc să ruineze pe bătrînul postelnic. Dar Chera Duduca în acelaș timp voia să scape și de su-

praveghietorul ei, de Dinu Păturică, și se adresează într'o zi châr postelnicului spunându-i că o asemenea supraveghere este ofensatoare pentru ea că nu poate face nici un pas fără să fie urmărită de un servitor și că numai poate răbda aceasta. Postelnicul Tuzluc o ascultă și dă numai decît ordin lui Dinu Păturică să se întoarcă la curtea lui. Dar înaintea de a pleca Chera Duduca îi spune că acum, despărțiți, vor putea mai bine ruina pe Bătrînul ciocoi și hotăresc că o să trimeată mereu la Postelnic negustori din piața Sft. Gheorghe cari să prezinte bătrînului postelnic note pentru cumpărarea a fel de fel de obiecte de către Chera Duduca și pe de altă parte Dinu Păturică avea să facă ca să fie trimis la o moșie a postelnicului pentru a îngriji moșiile în locul postelnicului; astfel prin două direcțiuni diferite lucrau la ruina postelnicului. Dinu prin lingușirile lui devine preferatul postelnicului care-l trimite cu fel de fel de

sarcini pe la moșiile lui; el intră în înțelegere cu arendașii cari împărțea pe din două câștigul și încetul cu încetul Dinu Pădurică ducea la ruină pe bătrînul postelnic care amețit de dragostea ce o avea pentru Chera Duduca nu vedea prăpastia la care era amenințat să ajungă; Chera Duduca silind și ea pe postelnic să facă cheltueli peste cheltueli încît într'o bună dimineată postelnicul Tuzluc își vede moșiile scoase la mezat și vîndute, Dinu Pădurică intră în înțelegere cu un altul care cumpără în locul lui moșiile stăpînului său pe care avea intențiunea de a-l părăsi după ce va fi cu totul ruinat și atunci să apară el ca proprietarul moșiilor, ruinat postelnicul mai rămînea cu speranța că poate Caragea îl va numi într'o funcțiune mai bănoasă dar în acelaș timp Caragea ese din domnie și postelnicul se vede cu desăvîrșire ruinat.

Aici se termină propriu vorbind partea întâia din Ciocoi vechi ai lui Filimon și este o prea bu-

nă descriere a moravurilor timpului, o descriere realistă care arată multă observațiune din partea autorului. Către sfârșitul cărții însă lucrul se schimbă și procedeul literar al lui N. Filimon degenează în combinațiuni de melodramă. Incidentele pe care le aglomerează aa sfârșitul acțiunii ne arată influința școalei romantice asupra lui N. Filimon și defectele acestei școale la el. Iacă cum sfârșește, foarte repede de altmintererea, istorisirea faptelor și cum se încheie partea întâia din Ciocoi vechi și noi. Dinu Păturică într'o zi fuge pe neașteptate de la stăpînul său se îndreaptă spre strada Izvor unde avea să se întâlnească cu Chera Duduca cu care trebuia să se căsătorească și cu care să se retragă apoi la una din moștile cum-părate la mezat de la postelnicul Tuzluc. Căsătoria trebuia să aibă la loc la biserica Iucaci. Postelnicul întrebînd de Dinu Păturică îi se spune că e la biserică se căsătorește cu Chera Duduca; repede

ea o butcă și în goana cailor ajunge în strada Izvor unde află că nunta se făcea la biserică Iucaci pleacă acolo unde sosește tocmai când se cânta "Isaia dîntuește" rămîne cît-va amețit și apoi amenință pe trădătorii care-i perduse întreaga avere. Bine înțeles că rămîn indiferent la toate acestea și se retrag la moșiile lor. Intr'o zi vine acolo tatăl lui Dinu, dar nu e primit de fiul său care dă poruncă arnăuților să gonească pe tatăl său. Acesta se duce blestemînd pe Dinu Păturică să nu se aleagă nimica de toate moșiile pe care le a cîștigat. N. Filimon vrea să arate totdeo dată că tot ceea ce va urmă pe urmă nu e decît îndeplinirea blestemului tatălui saupră fiului care s'a purtat în mod așa, ingrât față de acela căruia îi datora binefacerile. Mai e eparte lucrurile capătă o culoare încă și mai romantică: Dinu Păturică vooște să se înscrie bine pe lîngă Ipsilante, căci faptele se petreceau în timpul aEteriei. Acțiunea începe să se petreacă

la 1817 ne spune Nic. Filimon; prin urmare cînd Dinu Păturică a ajuns bogat este pe la 1820, 1821 cînd Eteria începuse să frămînte țara. El, prin urmare, voia să intre în grațiile Domnului pentru ca să capete funcțiuni înalte în conducerea țării și pentru a căpăta favorurile Domnului imaginează următorul lucru: | Se arată sîngaciu Niculae Filimon în partea din urmă în combinațiunea care servește pentru ca să încheie acțiunea bine dusă lă început | Dinu Păturică anume se oferă lui Ipsilante că va intriga pe lîngă acei cari erau cu Tudor Vladimirescu pentru ca să-l trădeze. Cumpără cîți-va din soldații lui Tudor pentru ca să-l omoare. Ipsilante e încîntat de a scăpa cu modul acesta de Tudor și Dinu Păturică își îndeplinește intențiunea și Tudor Vladimirescu este omorît de oameni cumpărți de Dinu Păturică. | Vedeți în fond este un lucru care ar fi putut foarte bine să lipsească ; dar Nic. Filimon a imaginat aceasta pentru ca să esplice ri-

ruina lui Dinu Păturică . | Dinu Păturică după omorirea lui Tudor primește favorirurile lui Alexandru Ipsilante și îi se dă funcțiunea de isprăvnicie a unui județ unde, voind să se înbogățească prea curînd țaranii lui se răscoală și cîți-va din ei se duc la domn să se plîngă în contra ispravnicului lor. Ipsilante și Divanul Boerilor ascultă jalba țăranilor și Domnul dă poruncă ca imediat să îi se aducă la Curte Dinu Păturică, adus la București este judecat și condamnat la cîți-va ani de ocnă și e dus la ocnele din Telega- | Si de aici se vede stîngăcia lui Filimonpedepsind cu o pedeapsă prea gravă fapta lui Dinu Păturică. |. Dinu Păturică , după cîte-va săptămîni de petrecere în ocnă moare însă în acelaș timp Nic. Filimon ne spune că moare și bătrînul Postelnic Tuzluc ne putînd rezista dezastrelui în care-l dusesse Dinu Păturică. Ceea ce arată încă mai bine spiritul rău de care a fost în-

Lit.
38 fluințat Niculae Filimon e încă faptul că adaugă

că în aceeași zi în-289 - se ducea la groapă pe bă-
că în aceeași zi în care se ducea la groapă pe bă-
trînul postelnic, tot la aceeași oră un alt convoi
conducea la înmormântare pe Dinu Păturică. Nu ne
spune însă cum fusese adus la București, pentru ce
fi se dăduse onoarea să fie înmormântat altfel de-
cît un simplu criminal, lucrurile acestea nu sînt
amintite; după aceea mai adaugă N. Filimon că tot
în aceeași zi era și falimentul neguțătorului din
piața Sft. Gheorghe care împreună cu Chera Duduca
fi aduse ruina. Astfel se încheie romanul acesta.
Vedeți prin urmare că la început sînt multe lucruri
bine redade, descrieri interesante, pentru noi mai
ales dar și pe vremea aceea, asupra societății
noastre dintre 1813 și 1840 cu toate acestea Niculae
Filimon a greșit la sfîrșit pentru că n'a știut să
profite de elementele bune pe care le introdusese
în acțiune la începutul operei și a dat către sfr-
șit o coloare prea romantică scrierei, care de și
dealtmintererea era în obiceiul timpului, dar pu-

tea ușor să fie evitată. Dar Niculae Filimon arată o calitate pe care o cunoștea și C. Negruzzi: calitatea de observațiune și descrierea foarte bine dată a societății în carea trăiește scriitorul. La C. Negruzzi nu constatăm însă defectul pe care l'am văzut la N. Filimon, cel puțin în aceeași măsură; în schițele lui C. Negruzzi cum este "Zoe, O alergare de cai" este urmă de romantism dar faptele nu sînt așa de rău combinate și exagerarea nu merge atît de departe cum o constatăm la Nic. Filimon. O parte comună încă între Negruzzi și Filimon este că și unul și altul ne-au dat descrieri bine date a lucrurilor pe care ni le prezintă; Negruzzi numai nu intră în așteptarea detalii pe cînd Filimon umple pagini întregi cu o descriere a îmbrăcăminteii unei persoane întrebuințînd termeni pe cari astăzi cu greu îi putem înțelege, termeni întrebuințați la începutul secolului trecut și în același timp N. Filimon voește să arate erudițiune, precum se vede din citațiunile să arate erudițiune, precum se vede din citațiunile

le puse la josul paginilor, erudițiune care poate fi calificată de pedantism la autorul nostru. dar în descrierea unei situațiuni Nic.Filimon prezintă și el aceeași conciziune și poate cu puține cuvinte să ne redea bine un tablou. Așa epntru ca să amintim numai o scenă, voi cita pasagiul unde Chera Duduca se înțelege cu Dinu Păturică cum să despoale pe postelnicul Tuzluc:tot procedeul lor est rezumat în următorul dialog: "

- "- Tu'l vei încărca la socoteli.
- Tu-i vei cere șaluri și mătăsării.
- Tu-i vei specula moșiile.
- Tu-i vei cere diamanticele
- Si unind jafurile la un loc ne vom cunpăra moșii și țigani."

O altădescriere ne amintește iarăși procedeele lui C. Negruzzi și înrudirea dintre acești doi scriitori, înrudire întâmplătoare . Multe descrieri de peisagii sînt și la Nic, Filimon aproape tot așa de artistic redade ca și la C . Negruzzi. O deosebire numai: C.Negruzzi scrie la începutul carierei sale literare ca și pe la 1850 într'un stil puțin alte-

rat de cuvinte nouă N. Filimon însă pe la sfârșitul
carierii sale , cel puțin din câte- putem controla
din Ciocoi vechi și Noi, nu a ajuns să evite neo-
logismele care cu deosebire într o descriere cum
este aceea pe care vom aminti-o, produc o impresiune
nu tocmai plăcută:

" Era una din acele nopți de vară

O calitate însă care sub o altă formă se regăseș-
te la Filimon ca și la C. Negruzzi, este umorul care
la Filimon este imediat prefăcut în ironie. C. Ne-
gruzzi cînd istorisește unele fapte, rîde, dar rîde
fără venin, pentru ca să petreacă și chiar acolo
unde este vorba să descrie defecte ușor de biciuit
batjocura lui păstrează un calm pe care-nu-l găsim
la N. Filimon, care este un ironic cît se poate de
înțepător și caută la fie-care pas să-și exercite
talentu său ironic. Ați văzut cum încheie batjoco-
rind în patru sau cinci rînduri o clasă de oameni;

De asemenea un alt pasăgiu ne poate încă bine arăta deosebirea dintre C. Negruzzi și N. Filimon. Este pasăgiul anume unde descrie începutul călătoriei sale, unde vedem pe N. Filimon bătându-și joc de starea înapoiată a modului cum se făcea la noi călătoriile. La C. Negruzzi, din contra, el găsea plăcere să petreacă într-o viață mai orientală, nu vedem revoltat absolut de loc la dînsul, se simte nu bine în viața aceea în care s'a trezit, de la început. Iată cum descrie N. Filimon călătoria lui cu omnibusul de la București la Giurgiu:

Omnibus, termen latin, care în limba latină însemnează "pentru toți".....
"Omnibus, termen latin, care în limba latină însemnează "pentru toți".....

Vedeți, o descriere a omnibusului foarte nimerită și unde vedem deja pe N. Filimon revoltat în contrastăre înapoiată de la noi. Cu deosebire în impresiunile lui de călătorie, la fiecare pas face comparațiuni între starea din țările apusene și starea de la noi satirizînd obiceiurile de la noi. starea de la noi satirizînd obiceiurile de la noi.

Niculae Filimon vede²⁹⁴ să arate că dacă s'a
Niculae Filimon vede anume să arate că dacă s'a
dus el în străinătate, nu s'a dus de simplă distrac
țiune nu de snobism, pentru ca gă fie la modă, și
de aceea pentru ca să arate oare-cum contrastul în
tre modul lui de a călători și modul de a călători
al altor români, descrie o familie românească în
voiagiu, pe acelaș vapor cu dînsul, pînă la Orșova
Iacă cu cîtă răutate și ironie ne zugrăvește el
această familie bine înțeles în genul căreia erau
multe pe vremea aceea la noi: în Europa pentru
" Această pereche călătorea în Europa pentru
distracțiune.....

Vedeți un tablou foarte batjocoritor; dar în afară
de asemenea descrieri sînt observațiuni originale
la N. Filimon și vedem foarte bine pe omul care
avea ochiul pătrunzător și chiar dacă observațiuni-
le sale sînt une ori paradoxale, ne arată un om
de o inteligență puțin comună, cel puțin printre
acea cari descriu lucrurile văzute în străinătate

aşa de exemplu, tot în "voiajul către Orşova", ne descrie gelozia şi în această descriere este o scenă foarte comică : ne arată gelozia unui grec, unui ciocoi | vedeţi la fie-care pas îşi arată ura lui contra ciococilor | din cauza femeii sale cu care călătoria:

" Pe acest călător aş putea să-l descriu în modul următor: era scurt la statură.....

Vedeţi observaţiuni cum, spun drept, n'am întâlnit la alţi scriitori, observaţiuni paradoxale, de sigur dar care arată un spirit aşa de pătrunzător şi în acelaş timp batjocoritor pentru persoanele pe care le observă.

Prin urmare Nicolae Filimon, alături de Costache Negruzzi, reprezintă o dezvoltare relativ destul de înaintată a genului prozaic la noi pînă pe la 1860 - 1870.

Inainte de a trece la studiarea poeziei, voesc să schiţez chiar astăzi, foarte pe scurt, viaţa

putem controla. S'a născut probabil la București; asupra locului nașterii nu sîntem bine fixați, și-a făcut studiile Sft. Sava sub Eliade, care văzînd într'însul un tînăr bine înzestrat, l'a sfătuit să părăsească cariera militară căreia voia să se consacre și să se ocupe cu literatura înlesnindu-i și mijloacele de a-și continua studiile. Deja de tînăr relativ, Boliac debutează ca scriitor și anume ca redactor la o mică revistă care de altminteri erelea n'a avut un trai lung. La 1837 Boliac tipărește o revistă cu cuprins literar, politic, comercial etc intitulată "CURIOSUL". N'a apărut d'înt'r'însa decît 4 numere unde găsim articole și traduceri iscălite de Boliac. Fiînd un temperament impetuos, Boliac se lansase în afacerile politice, scrie la diferite jurnale, compune satire, a avut chiar să sufere din cauza lor pe la 1840 de două ori închisoare. La 1840, ne spune Ion Ghika că l'a văzut la schitul Poiana mărului unde era închis. Pînă pe la 1848 îl

putem urmări scriind la diferite jurnale numai din Muntenia dar și din Moldova. La 1848 ia o parte activă la evenimentele din țară, e și el exilat și își îndreaptă atunci activitatea în aceeași direcțiune ca și Niculae Bălcescu; Boliac anume este acela care alături de Bălcescu urma planul pe care l'am amintit când am studiat activitatea lui Bălcescu: dorea și el înfrățirea Românilor cu Ungurii pentru ca să se poată opune stăpânirii rusești. Când Bălcescu și Boliac au văzut că planurile lor n'au putut fi aduse la realizare, Boliac a trebuit să părăsească Transilvania și s'a dus la Constantinopol unde a petrecut un an. La 1850 îl găsim la Paris unde petrece pînă la 1856 când se întoarce în țară și începe redactarea unui jurnal foarte important pe vremea lui din care vom avea de relevat un articol când vom avea de studiat activitatea literară a lui Boliac, jurnalul era intitulat "BUCIUMUL". Cîți-va ani mai în urmă, scoate un alt jurnal "TROMB"

PETA CARPATILOR" la care iarăși colaborează mult Cesar Boliac. In timpurile din urmă ale vieții sale îl găsim încă mult amestecat în polițică scriind în continuu pe la diferite jurnale și ocupînd în acelaș timp funcțiunea de director al Arhivei, în această funcțiune a și murit.

Dacă veți deschide Enciclopedia romînă la articolul "Cesar Boliac" veți vedea însemnat că a murit la 1880; n'a murit însă la acest an; avem deci și la acest autor să înregistrăm un caz de neglijență cu care se scrie biografia scriitorilor noștrii. Boliac a murit la 1881 și data aceasta s'ar fi putut ușor controla în jurnalele timpului în Romînia Liberă în "Romînul", în "Gazeta Transilvaniei" etc unde se dă necrologul lui spunîndu-se că a murit la 25 Februarie 1881; în "Romînul" este chiar reproduș biletul lui de înmormîntare care fiind dat din partea familiei, nu poate fi pus la îndoială. Vom vedea lecțiunea viitoare cît de variată a fost

activitatea literară a lui Cesar Boliac.

L E C T I A X

Ca și contimporanii lui, Cesar BOLIAC sa scris mult și în direcțiunile cele mai variate. Cea mai mare parte din scrierile lui în proză au rămas îngropate în jurnale timpului a îngrijit. Însă să reunească într'un volum articolele pe care le credea mai importante din activitatea lui politică și întrucît-va și istorică. Afară de acest mic volum, care coprinde articolele lui mai interesante și unde putem întru cîtva studia mai de aproape calitățile lui de prozator, găsim o sumă de alte studii răs-pîndite în jurnalele pe care le-a redactat singur cum a fost BUCIUMUL, TROMPETA CARPATILOR și alte jurnale redactate de alții. De scrierile lui în versuri s'a îngrijit mai mult: aproape tot ce a scris pe terenul poeziei a apărut într'un volum, probabil la 1857 |data nu e însemnată pe volum|. Să vedem acum în ordine cronologică, care sînt

scrierile lui mai interesante: La 1835 își face debutul în literatură publicînd o mică broșură de versuri și de mici reflecțiuni în proză; titlul volumului, mai curînd broșurei, este: "Operile lui Cesar Boliac", un titlu pretențios, cum vedeți pentru un debutant, titlu însă care e imediat urmat de altul pe fața următoare care precisează mai de aproape cuprinsul volumului, acest al doilea titlu este MEDITATIUNI. Aceste meditațiuni sînt un fac ecou probabil din Meditațiunile lui Lamartine aproape aceleași idei le găsim la scriitorul român expuse însă în proză, căci titlul de Meditațiuni se referă la 10 compuneri în proză iar poeziile care urmează apoi au deiferite alte titluri. După 1835 îl găsim publicînd CURIOSUL, n'a apărut decît 5 numere din acest ziar, cel puțin atîta s'a păstrat, găsim în această revistă multe traduceri după mici reviste din străinătate și în special din Franța. La 1839 găsim pe Boliac colaborînd la un

jurnal care iarăși n'a avut o durată mai lungă
PĂMÎNTEANUL : în acest jurnal a publicat el "balada"
luată din popor, sub numele "MARIA din BESDAE, com-
punere copilăroasă de altmintererea; strofa întâia
poate să dea o idee de cuprinsul și de calitatea li-
terară a restului. Iacă cum începe această compo-
nere de un prozaism cât se poate de pronunțat:

Maria cea bălae
Frumoasa din Besdae
Iubea pe Nicolae
Si vrea să-l ia bărbat.

După 1839 Boliac se ocupă cu istoria și-l vedem
întreprinzînd călătorii arheologice. Boliac era un
spirit curios care se interesa de multe lucruri
și e unul din cei d'întîi cari au dat atențiune
antichităților din țara noastră, vom avea chiar de
î nregistrat imediat cîte-va articole ale lui reuni-
te într'un volum intitulat Escursiuni, sau călătorii
arheologice." Intre 1852 și 1856 Boliac publică
în limba franceză o colecțiune intitulată : "CHOIX

de lettres et mémoires sur la question roumaine." În mare parte aceste articole se adresează străinilor. Articolele se reduc mai mult la acte oficiale reproduse în întregime. Tot în aceeași ordine de idei trebuie să cităm o altă scriere a lui în limba franceză intitulată "MEMOIRES pour servir a l'histoire de la Roumanie", apărută la Paris la 1856. Această carte este întrucît-va mai interesantă pentru că cuprinde părți mai originale; este o descriere a obiceiurilor cu date istorice asupra principatelor și în acelaș timp este și o expunere a situațiunei geografice a țării. Sînt în acest volum lucruri interesante chiar astăzi. La 1857 avem de înregistrat mai multe broșuri în versuri. Anume în limba romînă tipărește la Paris cîte-va poezii compuse în anii din urmă sub titlul de "Renașterea Romîniei" Tot în acelaș an apare o altă broșură ceva mai voluminoasă de versurile lui, în limba franceză de astăzi și unde se copriind traduceri

după poeziile publicate de el mai înainte în românește. Traducerile sînt făcute de Vailland & Ferraud. În acelaș an avem de înregistrat traducerea în franțuzește a poemului lui intitulat Domnul Tudor, traducere apărută în Revue de l'Orient" din Paris. La 1858 avem de înregistrat articolele lui arheologice reunite sub titlul de "Călătorii arheologice în Romînia". Probabil în acelaș an dacă nu chiar la 1857 trebuie să punem colecțiunea lui de poezii intitulată "Poezii vechi și nouă ale lui Cezar Boliac." și care copriind, cu mici omisiuni de exemplu poeziile apărute în Meditațiuni la 1835 nu sînt reproduse în volumul acesta, care copriind zic cea mai mare parte din poeziile scrise de el între 1835 și 1856. Data nu e însemnată pe volum dar nu mai încapă îndoială că a apărut imediat după 1857 dacă nu chiar în acest an. La 1861 apare o culegere din mai multe articole pe care le publicase atît în străinătate cît și în țară; aceasta

este tocmai colecțiunea de articole politice pe care le socotea mai interesante și demne de a fi reunite într'un volum. Un an mai târziu avem de înregistrat o lucrare interesantă pe vremea aceea o încercare de a expune istoria monăstirilor noastre și de a arăta dacă străinii pot avea pretențiuni de stăpânire asupra monăstirilor de la ~~intrarea~~ aceasta a servit chiar lui Kogălniceanu în reformele lui privitoare la secularizarea monăstirilor. Cartea lui coprinde două părți: broșura întâi monăstirile închinare și a doua monăstirile și așezămintele românești. Partea a doua a fost tradusă de Boliac în franțuzește pentru a putea fi citite de străini, a apărut însă la București, la 1863 sub titlul franțuzesc, greșit de altmintererea, de "Monasteres roumaines". La 1863 avem de semnalat niște Memorii adresate de Boliac în timpul exilului Sînt în mare parte articole interesante pentru propaganda pe care Boliac alături cu cei l'alți

oameni cari au făcut mișcarea de la 1848 au dus-o în diferite jurnale din străinătate sau memoriile pe care le au adresat diferitelor persoane din diplomația străină. La 1869 avem de înregistrat iarăși o mică broșură intitulată "Escursiuni Arheologice". Acestea sînt scrierile pe care le cunoaștem de la Boliac și care nu reproduc însă decît o mică parte din întreaga activitate atît poetică cît și în proză a lui Boliac.

Asupra prozei lui Boliac nu vom insista mult, are cali ăți de sigur prețioase în articolele rămase de la el dar în general forma stilul trădează împrejurările în care a scris Boliac, este un stil de propagandist, un stil care suferă de multe ori de defectele jurnalismului; dar în afară de aceste neajunsuri inevitabile luînd în considerațiune împrejurările în care a scris Boliac, găsim în genere aceleași calități pe care le am remarcat la Eliade și la Bălcescu, un stil care adeseori caută să

expună cu cât mai multă energie ideile lui și în acelaș timp să atragă simpatia pentru părerile pe care le formulează.

Boliac a ținut mult să fie poet, aceasta ne-o probează de la 1835 la 1857 și volumul în care a reunit poeziile lui vechi și noi care ne-arată că a căutat să pue în evidență activitatea lui destul de vastă în această direcție; dar din tot ce a scris puțin a atras atențiunea contemporanilor săi și mai puțin încă a rămas cunoscut pînă la noi. O notă deosebită în întreaga operă poetică a lui Boliac e următoarea: după cum în proză el a căutat să-și exprime ideile pe care le avea și cei-l-alți contemporani ai săi și pe care le primise din străinătate ideile largi de libertate, egalitate etc; tot așa și în poezie Boliac a urmat aceeași țintă; și din acest punct de vedere Boliac se deosebește mult de poeții pe care l-am amintit în epoca pînă la 1830 căci pînă la 1830 în general cea mai mare parte din-

tre poeți i noștrii au cîntat ca niște copii răsfațați și poezia pentru dînșii era un simplu amuzament; Boliac, mai mult decît Eliade, a căutat să dea poeziei o altă misiune și să nu o considere numai ca o artă dar în acelaș timp și ca o armă de propagandă. Lucrul acesta isbește de la cele d'întîi versuri cu care începe volumul său "Poezii vechi și noi." Iacă care sînt versurile cu care începe acest volum:

Cîntă o muză, cîntă o muza mea creștină!
Pe anticriști, pe inpii, pe omul ce suspină
Ii cheam'a te-asculta.
Pe coardele-ți sonoare, vibreze libertatea
Si toată-ți armonia, va fi egalitatea
Si mila fie-ți legea și pacea ținta ta.

Versuri în genul cărora a scris multe Boliac și cari de multe ori au discreditat principiile frumoase pentru care combătea; rime ca "egalitate, fraterniatate etc" au compromis încercările literare a multor poeți. In afară de asemenea compuneri găsim la Boliac și inevitabilele poezii erotice; dar talentul lui dacă s'a putut manifesta o dată ca p o-

poet a fost numai în poeziile ca să zic așa sociale cunoașteți "Sila," am amintit această pezie în lecția de deschidere, "Muncitorul", de asemenea "Carnavalul" în care Boliac voește să pună în antiteză bogăția unora față de sărăcia altora și în acelaș timp să arate mijloacele de repreziune de care se serveau puternicii ca să asuprească pe cei de jos. Sila știți că se citează de obicei ca singura compunere care merită să mai fie cunoscută din operele lui Boliac, sînt părți frumoase, în adevăr, subiectul însă nu merită o asemenea dezvoltare; strofa întâia curge bine dar pasajele în care se poticnește pe gasul lui Boliac sînt destul de numeroase; mai ales tendința pe care am constatat-o și la alți scriitori de a întrebuița diminutive, forme copilărești, reapare și la Boliac; iacă spre pildă patru rime în care găsim forme copilărești de ale lui Konaki: este vorba de o fată bătrîna care se duce să cețsească ceva hrană de la vecini pentru că tot ce arusesse îi fusese luat de dorobanți

care venise să-i sechestreze puținul pe care-l avea.

Era să'noate în viscol	Să fac'o p'finașoară
Să meargă la vecine	Stă din afara ușii
Să cearăun oușor	Să vaz'o pîrtioară
O mină de făină	Să vază vr'un focșor.

Bine înțeles că asemenea rime compromit o poezie
or cît de bune ar fi în general începutul și unele
rime de la sfîrșit.

Atîta putem spune asupra lui Boliac al cărui rol
trebuie căutat mai mult în activitatea lui politică
și mai puțin pe terenul poeziei și chiar al prozei.

Trecem acum la o altă serie de scriitori mai
mărunți; mai puțini imporanți chiar decît Boliac
din Muntenia vom avea de amintit pe Aristia și pe
Aricescu.

A R I S T I A

--:--:--:--:--:--:--

Numele lui Aristia l'am pronunțat deja cînd am
vorbit de dezvoltarea teatrului nostru, acum un
an. Putem să amintim, în afară de traduceri pe
care le a făcut, cîte-va drame scrise în versuri și
la 1843 ne-a dat colecțiunea de stăpîne epice intî-

cel puțin aceasta e data care se dă și de biograful său Misail care i-a consacrat o entuziastă biografie la 1877. Negri este fiul vitreg al lui Costache Konaki. Vi-aduceți aminte de Marioara Negri pe care a cîntat-o Konaki sub numele de Zulnia; era fosta soție a lui Petrache Negri și cînd dînsa s'a căsătorit cu Konaki avea între alți copii și pe Costache Negri. Tatăl său vitreg a îngrijit de educațiunea lui l'a trimis în străinătate. Intors în țară ia parte la evenimentele de la 1848; i s'a propus chiar să fie ales domn a refuzat însă. Mai tîrziu a fost însărcinat cu diferite misiuni diplomatice la Viena, Paris și mai tîrziu Constantinopole; ia parte în această calitate la congresele în care se discutau chestiunea principatelor romîne. După 1864 dispare întrucît-va de pe terenul politic și petrece restul vieței sale retras la Tîrgul Ocnei unde moare la 28 Septembrie 1876.

De la C. Negri ne a rămas prin revistele timpului

mai multe articole în proză cât și câte-va compoziții poetice. Trebuie să amintim o lucrare în genul aceluia publicată de Boliac o culegere de MEMORII apărute la 1865 la Constantinopol în care dă diferite acte privitoare la chestiunea monăstirilor. Articolele literare ale lui C. Negri se află în Propășirea, în România literară și în Albumul istoric tipărit de Căpălniceanu. În Propășirea publică anume descrierea petrecerii sale la Veneția; tot acolo poezia intitulată Moartea Emili; tot în Propășirea publică o urare cu prilejul desrobirii țiganilor; în România literară publică niște versuri: "Strigoiul" care au istoricul lor pentru că Alexandri ne spune că versurile lui Negri tipărite sub acel titlu formează partea a doua la poezia cu acelaș titlu tipărită de dînsul. Alexandri istorisește împrejurarea în care a fost compusă această poezie: se aflau într-o zi la Mînjina, care era locul de întîlnire al scriitorilor Moldoveni și Munteni; și Negri este

tocmai unul din aceia cari a înlesnit relațiunile dintre oamenii noștrii literari din Iași și București. Într-o seară, pe cînd se aflau la Mînjina, Alexandri propune lui Negri să compună împreună cîte-va versuri; se fixează o temă romantică: Strigoii; partea întâia trebuia să o trateze Alexandri iar pe a doua Negri; bine înțeles că deosebirea dintre partea întâi și a doua merge în favoarea lui Alexandri.

În Romînia literară a apărut și poezia lui Negri intitulată "Călugărița"; tot acolo a publicat o biografie a lui Konaki care e mai mult o scurtă notiță asupra importanței lui literare. În Albumul istoric și literar" a publicat o poezie intitulată "Tînăra copilă"; în afară de aceasta au rămas multe poezii inedite între altele o nuvelă intitulată "Monăstirea" pe care a reprodus-o Dl. Papadopol Kalimach într'un articol din Revista Nouă consacrat în special lui C. Negri unde reproduce și cîte-va poezii inedite dar care nu desvelesc nimic mai de valoare la scriitorul nostru. Poeziile lui Negri ne arată ceva greu

1812. Alegeți pe care voți și aveți de unde alege. În orice caz se vede că e născut în Basarabia; acolo a petrecut copilăria lui și părinții săi îl destina-se pentru cariera militară. A intrat în calitate de cadet la Petersburg. Murind părinții lui se întoar-ce în Basarabia; desgustat de cariera lui se îndreap-tă în Moldova; aici se căsătorește, face cunoștința lui Kogălniceanu și devine colaboratorul lui în Da-cia literară, în România literară și mai târziu în Steaua Dunării unde publică fabulele sale. Întră mai târziu în magistratură, cel puțin așa ne spune bio-graful său, și altce-va numai putem spune mai mult decât că a murit la 1866.

Donici ocupă un loc frumos la noi ca fabulist. Tre-buie însă să-mi exprim părerea mea asupra exagerării la care a dat loc activitatea sa literară. Donici numai ca formă poate fi luat în considerațiune de noi. Ceea ce a scris el a fost reunit într'un volum care coprinde colecțiunea sa de fabule și după aceea

cîte-va compuneri în versuri tipărite în Revista Romîna pînă la 1863. Colecțiunea e făcută, de librăria Saraga din Iași. E rău făcută cum toate edițiunile de la noi, plină de greșeli nunumai de tipar dar și de fapte. Cine a făcut-o a crezut de cuviință să introducă și o fabulă a lui Asachi spunînd că a găsit-o în Albina Romîna sub inițialele A.D. care, spune culegătorul, nu se pot aplica decît lui Alexandru Donici. Ei bine acela care a crezut așa înțelept a greșit. Iacă pentru ce: Asachi în "Albina Romînească" a iscălit în afară de inițialele G.A. și cu inițialele A.D sau Alvir Daceanul prin urmare și fabula "Momița la bal mascat" atribuită lui A.Donici din cauza inițialelor trebuie raportată lui Alvir Daceanul pseudonimul lui Asachi și nici de cum lui Donici. Din acest volum lipsesc vre-o două fabule apărute în Steaua Dunărei: "Vapor", "Boerul și vâtaful" și probabil altele încă în afară de cele a căror lipsă le am putut constata.

Am zis că formae singurul lucru care poate fi luat în considerațiune la Donici; cele cîte-va improvizațiuni dela sfîrșit în afară de fabule n'au nici o valoare literară nici ca formă nici ca fond. Fabulele scrise de Donici sînt superioare de sigur celor scrise de Asachi și Heliade; sînt superioare din punctul de vedere al formei dar Asachi și Eliade avusese cel puțin meritul că singuri își închipuise subiectele fabulelor lor; de Donici se spune în toate părțile că a imitat pe Crilova imitat e termenul cel mai benign pe care i-l putem aplica; a despuiat în toată puterea cuvîntului pe Crilov; după cum a tradus pe Antich Cantemir împreună cu C. Negruzzi tot așa a tradus cuvînt din cuvînt pe fabulistul rus. Se spune că în afară de Crilov a imitat și pe Lafontaine N'am făcut comparațiunea ; sînt în adevăr cîte-va fabule care nu le-am găsit la Crilov s'ar putea să fie luate din Lafontaine dacă nu de la alt autor Următoarele fabule sînt traduse cuvînt din cuvînt

din Crilov: "Lupul și cucul, Gîștele, Vulturul și
paingul, Lupul și lupșorul, Calul și călărețul, Sti-
cletul și ciocîrlanul, Două boloboace, Racul, broasca
și știuca; Bărbatul cu trei femei, Pismătarețul și
șarpele, Măgarul și priveghetoarea, Soarecul și gus-
ganul, Furnica, Rîul și eleșteul, Momița și oglinda,
Înțeleptul și magnatul, Lupul la peire, Impărțeala,
Cheltuitorul și rîndunica, Norocul în vizită, Măga-
rul și elefantul, Petrenii și Bistrița, Galbenul,
Pieptenul, Anteriuul lui Arvinte, Braminul, Umbra și
omul, Trecătorii și cățeii, Știuca și motanul, Frun-
zele și rădăcina, Vulpea duioasă, Carele cu oale, Muș-
tele și albina."

Vedeți lista este destul de respectabilă dar de
sigur n'am fi putut învinui mult pe Donici dacă ar
fi mărturisit de unde a luat modelul famulelor lui c
căci genul fabulelor este ingrât; chiar Lafontaine
datorește mult lui Esop cu tot spiritul lui original
și subiecte de fîbulă nu se pot ușor inventa; este o

materie restrînsă. Ei bine Donici a tradus cuvînt
dîn cuvînt; ba chiar a mers cu lipsa de probitate
pînă acolo încît a căutat să mascheze originalul; avem
deci un caz identic ca cu Tichindeal care știți cum
a despoiat pe fabulistul sîrb Dosoftei Obradovici.
În nici o parte nu spune Donici că a imitat pe Crilov
cînd a tradus împreună cu C. Negruzzi fabulele lui
Antioh Cantemir și alte cîte-va versuri ale lui a
amintit în adevăr că traducерile sînt făcute după
Antioh Cantemir; de ce n'a făcut acelaș lucru și cu
Crilov? Deci Negruzzi s'a făcut complicele lui Donici
căci Negruzzi cunoștea pe Crilov; îl citează alături
de Lafontaine dar nu lasă absolut n căeri a se în-
țelege că Donici ar fi procedat așa de necinstit fa-
ță de Crilov. Dar poate că Negruzzi apăra pe Donici
pentru că și el se simțea vinovat de acelaș păcat ca-
re era de cele mai multe ori un obicei al timpului.

Am spus că Donici a căutat cu intențiune să ascundă
originalul. Aceasta o putem vedea în special din do-

uă fabule anume e întîi fabula "Vulturul și Păiangul"

Această fabulă începe așa:

Prin nori vulturul spre muntele Ceahlău
Intins'a sborul său
Pe cea mai înaltă stîncă a lui se așează
Un șir de munți măreți, Moldova de o parte
A ei cîmpii, păduri; a ei frumoase sate!
Si ape: Bistrița, Moldova și Siret,
Pe șesuri vesele se văd curgînd încet.

In această fabulă n'a putut urmări Donici cuvînt
de cuvînt originalul pentru că în fabula lui Crilov
nu putea să fie vorba de Ceahlăul; ci Caucazul este
amintit acolo; după aceea Bistrița, Moldova, Siretul
iarăși n'aveau ce căta la Crilov și după aceea alte
localități din Moldova numite de Donici nu puteau
să apară la Crilov decît ca localități din Rusia sau
Asia și în adevăr Crilov spune că vulturul de pe în-
nălțimele Caucazului vede Sciția, Asia mică, Persia
etc; prin urmare traducînd Donici a înlocuit locali-
tățile rusești prin nume românești pentru ca să mas-
cheze mai bine originalul; deci același procedeu ca
cel întrebuintat de Tichindeal. In alt loc același

lucru face fabulistul nostru anume în "Petrenii și Bistrița". Fabula aceasta are în original titlul următor: "Sătenii și râul": subiectul este următorul: Un țăran văzînd un pîrîu că îndată ce plouă vine mare și înneca totul vrea să facă un fel de jalbă la râul în care se vărsa rîușorul pentru ca să-i dea porunca să nu mai inunde grădinele și țarinele; dar tocmai cînd avea de gînd să reclame râului mai mare în contra pîrîului tocmai atunci vine râul mare de înneacă încă mai cumplit țarinele și grădinele și atunci evident că țăranul nu s'a mai plîns celui mai mare. La Crilov nu e determinată nici o localitate; Donici procede altfel și dă o coloare locală acestei fabule localizînd-o în Piatra și pîrîul contra căruia dă jalbă țăranul e Cuejdiul care se varsă în Bistrița și deaceea și titlul de "Petrenii și Bistrița". Prin urmare vedeți ce procedeu necinstit; și cum dacă nu s'ar fi cunoscut din reputațiunea mare pe care a avut-o, fabulele lui Crilov, pentru că a fost mult imitat în Italia și Franța pe la începutul sec. XIX

dacă n'ar fi fost cunoscut și la noi unde literatura străină nu prea se citește mult; de sigur că toate aceste fabule ar fi trecut ca originale ale lui Donici dar s'a văzut ușor că are "pufușor pe botișor" precum sfârșește fabula lui "Vulpea și Burșucul" și , curios, tocmai fabula aceasta nu e de la Crilov, unde se arată mai necinstit Donici .

Iacă prin urmare că Donici merită să fie și el pus la locul lui în sensul că e un simplu adaptator; mai rău e un traducător servil în cele mai multe cazuri cu o lipsă de originalitate desăvârșită; nu și-a dat cea mai mică osteneală să formeze singur materia compunerilor sale. Atunci ce i mai rămîne? Forma? O formă care are și ea păcatul ei pentru că cele mai multe dîn fabulele lui suferă de o desvoltare exagerată care întunecă mult originalul lui Crilov, care era în adevăr un spirit anume potrivit pentru fabulă

Cu aceasta te min pe Donici și înaintea de a trece la alt scriitor, după Paști, în special la Alexandri

lui. De la Cîrlova și pînă la 1850 avem de înregistrat la o sumă de poezi compuneri intitulate: "Ruinele.....cutărei monăstiri etc" sau "O noapte pe ruinele...."; așa și la Pelimon găsim "O zi și o noapte de primăvară pe ruinele cetății Neamțu". Ar fi fost de ajuns o zi; de ce și o noapte?! În edițiunea de la 1840 pune numai "O noapte pe ruinele cetății Neamțu" De ce a schimbat titlul? Aceasta î-l privește.

C A T I N A

:-:--:--:--:--:--:-

Catina e și el amintit și îi dă un loc destul de favorabil Rudow în manualul Dsale de literatură română. În unele privințe Catina poate fi considerat puțin foarte puțin, superior lui Cuciureanu. Catina e influențat de byronismul lui Lord Byron, dar de un byronismul puțin pretențios; voește să fie pesimist față de alții cari cîntau farmecul vieții și al iubirii; afirmă că nimic nu-l mai impresionează. Citez o strofă:

rare din Moldova, la "România literară" a scris foarte mult în "Steaua Dunării" unde a publicat cea mai mare parte din poeziile sale. Poeziile sale au apărut în două broșuri una intitulată "Zorile" apărută la 1854 alta intitulată "Scrisori din țara țînțarească și poezii nouă" apărută la 1856. Din aceste compuneri numai se cunoaște Dăscălescu; cu toate acestea încă după doi ani a publicat mai multe poezii în "Steaua Dunării" pe care nu a avut timp să le reuniască într'un volum.

Nu știu nici cînd s'a născut nici cînd a murit cu teate că un asemenea scriitor ar fi meritat să fie mai de aproape studiat. Din ceea ce am putut urmări prin jurnalele timpului am putut constata numai că pe la 1855-56 fusese sameș, funcțiune foarte modestă, în Iași; în acest an apare la tribunalul din Focșani în calitate de membru. Atît este tot ce am găsit asupra scriitorului nostru.

Dăscălescu a fost aprețiat favorabil de Russu și

de astă-dată recomandățiunea lui a fost mai bine ne-
merită decît față de Cuciureanu. Innainte de a amin-
ti cîte-va din compunerile lui Dăscălescu, care me-
rită în adevăr să fie relevate voi să vă atrag aten-
țiunea asupra unui alt lucru curios pe care-l găsim
în edițiunile noastre. Dacă deschidem volumul din
publicațiunea Saraga al lui Donici găsim la sfîrșit
între poeziile lui, una intitulată "Undina". Ca for-
mă este cu desăvîrșire deosebită de cele-l-alte poe-
zii care le-ascris Donici în afară de fabule; și cine
ar fi făcut comparațiunea ar fi văzut imediat că a-
ceastă poezie nu poate fi scrisă de Donici. In josul
paginei se spune că a apărut în "ZIMBRUL" din 1861
Anul 1861 este greșit pentru 1851. Cătînd în "Zim-
brul din 1851 găsesc în adevăr poezia iscălită cu
un simplu D; priceputul care a făcut edițiunea lui
Donici publicată de Saraga, văzînd poezia iscălită
cu D a crezut că nu poate să fie decît a lui Donici
și i-i a atribuit-o lui. Ei bine Dăscălescu în

În volumul "Zorile" are tocmai această poezie "Undina"; prin urmare această poezie nu poate fi decât a lui. Este o poezie bine reușită; mă îndoiesc însă de originalitatea ei pentru că vom vedea imediat că și Dăscălescu a fost molipsit de boala timpului: fura țară să spună. Ca poet liric Dăscălescu desigur nu merită atențiune cu toate acestea și el a scris multe versuri ; a avut și el femeea pe care a cîntat-o dar lirismul lui poate fi neglijat; ca poet satiric însă Dăscălescu în adevăr merită toată băgarea noastră de seamă. Cîte-va poezii satirice găsim deja în volumul de la 1854; în volumul apărut doi ani mai tîrziu, nota satirică predomină pînă chiar în titlul unei cărți: "Scrisori din țara țîntărească" Ce este această țară? Este tocmai țara noastră; o numește țară de țîntări și la început poetul ne dă 6 poezi care nu sînt decît subdiviziuni ale unei și aceleași poezii intitulată "5 țîntari." Este o descriere satirică a tendințelor dintre 1850 și 1860

Cu deosebire în ceea ce privește mișcarea politică merită să fie relevat Dăscălescu. El este unul dintre puținii cari pe atunci s'au arătat mai sceptici față de strigătele de umanitarism, de egalitate, libertate care se auzeau la fie-care pas pronunțându-se de oamenii noștri cari conduceau afacerile politice. Ei bine Dăscălescu a arătat că de multe ori sub aceste cuvinte pompoase se ascunde un șarlatanism de multe ori cât se poate de murdar. Iacă cum satirizează și cum descrie Dăscălescu abuzul care se face de asemenea cuvinte:

Inarmați numai cu vorbe fie cine astăzi cere
Unul zice țara-i bine; altul zice țara pere,
Fie-care numai strigă, apoi aprigi luptători
Unii pe alții fără seamă se numesc tulburători
Unii vor să ție lumea în hotare învechite,
Alții vor s'o opintească pîn'la margini nechitite,
Fie-care protectează, și cu toții disvălesc
Pentru-a țării fericire cu zel foarte țințăresc
Toți se jură pe dreptate că li-ei inima curată
Si în faptă adivărul chiar nici unul nu-l arată
Cheia este numai țara, căci ca vita de la ham,
Parte strigă am avut-o, parte zice vreau s'o am.
Astfel strigă unii pentru ș'apoi alții dinpotrivă
Chiar ca dascăli ce se luptă și se bat pentru co
livă,

Unii apără trecutul, statu quo neprihănit
Iar cei-l-alți vor să răpească de la cei ce au
răpit.

De asemenea în alt pasagiu în 4 versuri arată ura
lui contra traficantilor de cuvinte răsunătoare:

Protestații și cuvinte, sentimente răsfățate
Gură mare, aparență și strigări de libertate
Toateacestea vorbe nouă, ce nu știu de le nunoști
Sînt chiar nadă și căpăstru pentru proști.

Vedem deci o formă foarte ușoară ceea ce e de re-
marcat față de Cuciureanu și alții; vedem la dînsul
mult talent în alegerea expresiunii; chiar mersul
ritmul satirelor sale amintesc întrucît-va ritmul
satirelor lui Eminescu.

Intr "alt pasagiu, Dăscălăescu nu se sfilește să se
arate mai puțin democratic decît contimporanii lui
spune că toate ideile acestea de libertate egalita-
te etc pot să înferbînte pe unii; dar în fînd trebuie
să ne uităm la lucrurile așa cum se petrec ele pen-
tru că un popor e cași un organism în care fie-care
organ are funcțiunea lui și cînd un organ vrea să în-
deplinească o funcțiune care nu este a ei; bine în-

teles că se ajunge la anarhie, Iacă cum printr'o comparațiune care de altmintererea n'are ceva original dar care e bine exprimată, Dăscălescu își arată ideile lui::

Precum e dat copacul la vîrf numai să rodească, Iar tulpina e datoare cu putere să-l hrănească, Chiar așa și-o țară are un cap numai, gînditor Iar tulpina și puterea-i e poporul muncitor.

Vedeți o idee care n'am găsi-o la contemporanii lui Dăscălescu. Si în alte pasagii revine iarăși asupra ideii că nu e bine să fim prea democrați; că puțin absolutism nu strică pentru că se bazează pe care-care selecțiune și prin recunoașterea unei puteri conducătoare. Iacă din ce punct de vedere, zic, Dăscălescu merită să fie amintit și ar fi putut fi studiat mai de aproape.

Dăscălescu însă, cum ziceam, n'a fost nici el cinstit; volumul din 1856 se termină cu poezia Hasan, care este o mică scenă din viața orientală, turcească; ei bine poezia aceasta în partea întîi e luată după Namuna a lui Alfred de Musset; și nunumai atîta

dar eroul atît din Namuna cît și din poezia lui Dăscălescu e tot Hasan. Nu fac comparațiunea între pasagiul lui Musset și cel din Dăscălescu care nu lasă nici o îndoială asupra faptului că Dăscălescu a furat pe autorul francez; pot numai să amintesc că n'a furat așa de obrasnic ca să zic așa ca Donici; căci a introdus ceva modificări și în adevăr sfîrșitul poeziei acesteia e cu totul altfel la Dăscălescu decît la Musset; dar în or ce chip începutul este cu desăvîrșire acelaș mai ales descrierea lui Hasan și a chipului cum petrecea, viața orientală.

În aceeași direcție ca și Dăscălescu merită să amintim încă vre-o doi, trei alți scriitori. În adevăr direcțiunea satirică era la modă între 1850-60 și aveau mult, foarte mult de batjocorit acei cari scriau; Pe cînd un Alexandri a trecut de asupra miseriiilor noastre, în poezie, nu însă și în compunerile lui dramatice, alții, cum este Dăscălescu s'au aprobiat mai mult de viața noastră și au relevat mai multe defecte de la noi. Unul dintre acestia este

B A L A C E S C U

- + + + + + + + + + -

Bălăcescu a fost un autor modest, foarte modest care însă merită și el să fie amintit. S'a nescut, cel puțin așa se spune, la 1800 și a murit la 1880. Din lunga lui viață nu a rămas decât un volum de satire și epigrame și alte câte-va compuneri, fabule cari au apărut încă de la 1845 pe urmă poezii care la 1860, împreună cu alte câte-va compuneri, au fost tipărite de Eliade în "Biblioteca Portativă" volumul al va. Ei bine acolo unde-l putem în adevăr apleția pe Bălăcescu este tocmai din volumul din Biblioteca Portativă. Compunerea asupra căreia ne vom opri este intitulată: "Fă mă tată ca să-ți semăn" sau "Generațiunea actuală și generațiunea trecută". Este o descriere, amuzantă în unele privințe, scrisă în adevăr într'un stil puțin pretențios, dar în or ce caz sănătos și adevărat romănesc; este o descriere a modului cum îi se prezintă unui om cult țara noastră

tră așa cum era ea la 1850-60. Subiectul este următorul, scurt schițat: un țăran pleacă cu copilul său Niță de la satul lor, care nu prea poartă un nume poetic, și vine la București ca să-și mai spoiască puțin pe tînărul Niță. Si fără multă vorbă Bălăcescu începe îndată să descrie impresiunile produse asupra lui Niță admirînd Bucureștiul precum și impresiunile ce le fac între ei. Aproape fie-care strofă se termină cu refrenul "Ia-ți căciula fătul meu" Voi cita cîte-va pasagii din care vom constata aceeași tendință la Bălăcescu ca și la Dăscălescu însă în altă direcțiune întrucît-va. După ce Niță și cu tatăl său au văzut fel, de fel de minunății pentru ei vine de ne descrie ce impresiune i-au produs oamenii

Ministrii vezi cum se adună
Ce mai oameni mari în 'nalți

.....
Cu ce rîvnă, ce credință
Ei de toate îngrijesc
Si cu cîtă sîrguință
Toate spre bine întocmesc
Ghiosdanul la subțioară
Ca să-l duci e lucru greu

Ce era odinioară
Nu mai este fătul meu

Iacă cum descrie pe deputați:

Cei care dau rînd pe scară
Aia-s domnii deputați
Boeri aleși de prin țară
Si uniți ca niște frați
La Obșteasca adunare
Aștăa se ceartă mereu
Pentru-a țării îndreptare
Ia-ți căciula fătul meu.

Mai departe, vorbind tot de deputați ne spune că de-
și au unele defecte cu toate acestea așa cum sînt
tot aduc oare-care bine țării:

In sfîrșit de, ce să facem
Buni, răi, pe aștia îi avem
Nu sînt dovleci ca săi- cocacem
Cum ne place și cît vrem.
Șapăi iarăși cîți s'adapă
De frica lui Dumnezeu
Pe cît ține ciurul apă
Tot fac ceva fătul meu.

De asemenea descrie impresiunea pe care i-a produs-o
teatrul:

Asta vezi, este teatru
Aici aflii lucruri mari
Cum a băut împăratul
Cum s'au certat doi măgari.

In altă parte vorbește de un jurnal:

Ici e o gazetărie
Kantor de avis, ce-i zic
Care-ți scrie și-ți descrie
Tot ce a văzut în vis
Cine întră, cine ese
Din oraș pe zi pe ceas
Cine dă zafeturi, mese
Cui i-a dat sînge pe nas

Si multe lucruri de acestea care bine înțeles pe vremea aceea puteau fi binișor gustate.

Alături de Bălăcescu un autor, iarăși modest, merită să fie citat:

F A C A
-:-:-:-:-:-:-:-

In volumul 5 din Biblioteca Portativă, Eliade a publicat puținul care a rămas de la FACA; sînt anume cîte-va descrieri satirice scurte și la sîfrștul volumului o farsă. Faca a murit, după cum spune Eliade la 1845. In manuscrisele lui s'a găsit o farsă dacă o putem intitula astfel; pentru că propriu vorbind nu e o acțiune dramatică bine dezvoltată; titlul farsei este "Franțuzitele". Cînd am studiat pe

s'au certat pentru averea rămasă de la el. A murit în calitate de postelnic. Niculae Istrati a scris și versuri a scris și proză și e citat în literatura noastră dramatică; a compus anume o poemă istorică dramatică intitulată "MIHUL"; este un episod din viața lui Ștefan cel Mare, din lupta de la Bala în care Istrati introduce câte-va incidente de mică importanță și cărora le dă o importanță mult mai mare decât ar merita poema dramatică. Ea a apărut la 1850 și a făcut oare-care șgomot provocând chiar polemici. Este scrisă în versuri albe și pentru că compunerii în genul acesta nu prea apăruse pînă atunci criticii au început să discute dacă o compunere în versuri albe poate să aibă șansă de reușită în literatura română. Gheorghe Sion a publicat mai multe foiletoane asupra acestei drame pentru ca să probeze că încercarea autorului Moldovean nu poate fi bine apreciată. În orice caz este o compunere care a avut popularitatea ei la 1850. Acțiunea este foarte

un talent cu adevărat poetic dar nedesvoltat și necultivat de o citire mai serioasă. Nicolescu s'a născut în Transilvania la Cernat în 1835 a trecut în țară la 1848 din cauza persecuțiunii Ungurilor a petrecut cît-va timp la Ploești ; de la Ploești s'a dus la Buzeu a petrecut acolo cîte va spătămîni și apoi a plecat la Craiova unde și-a continuat studiile liceale. La Craiova a petrecut pînă la 1858 Cu ajutor de la prieteni a plecat la Paris unde a stat pînă la 1861 cînd se întoarce în țară unde Rosetti îi oferea un post de redactor la jurnalul "Românul" nu petrece însărcinat aici mult timp pentru că la 1862 îi se dă direcția liceului din Iași; pleacă și din Iași își continuă viața nomadă și-l găsim în București în funcția de șef la Arhive; nici aici nu stă mult; este numit la 1867 funcționar la ministerul Cultelor dar tot în același an revine la Arhive și aceasta este cea din urmă funcție pe care a ocupat-o pentru că moare cîți-va ani mai tîrziu

În Aprilie 1871 .

La Nicoleanu se observă influința școalei franceze și este unul din acei cari au fost mai mult influențat de Musset. Alfred de Musset, față de alți romantici, ^a fost puțin tradus la noi și imitat . Pe cînd Victor Hugo a fost mult imitat la noi, Negruzzi știți că a tradus baladele lui; și Heliade a tradus mult din Victor Hugo; pe cînd Lamartine, mai mult decît Victor Hugo a fost popular la noi, Musset n'a avut decît cîți-va imitatori cum e Dăscălescu și Nicoleanu. De altmintererea Musset are un gengreu de imitat; greu chiar de tradus.

Nicoleanu a publicat cît era în viață o mică broșură de poezii, la 1865, sub simplele inițiale N.N. această broșură a fost reprodusă apoi la 1888. Ca și Musset, iubirea este tema mai mult cîntată în această broșură; Nicoleanu împrumută chiar de multe ori fraze și expresiuni de la Musset. Ceea ce dominează în opera lui Nicoleanu este pesimismul; de sigur

mult mai sincer decât pesimismul lui Catina; în adevăr nu știm din viața lui Catina ca el să fi suferit; Nicoleanu însă a avut o viață foarte svîturată, de multe ori singur a fost cauza nenorocirilor lui, dar în tot cazul a fost un om nenorocit un om victimă a propriului său temperament. Ei bine tristețea respiră în toate versurile lui; și mai cu seamă se vede pesimismul lui în "O iluziune perdută", un fel de adio iubirei, și în "Dor și jale".

În afară de pesimismul iubirei vedem la Nicoleanu un pesimism cași la Dăscălescu și Eminescu, pe care-l putem foarte bine numi pesimism social, anume exprimarea deziluziei de starea de lucruri pe care o vede în țară. Nicoleanu nu ne dă de multe ori tocmai un tablou frumos de contemporanii săi și biciuește moravurile urâte de la noi. Amintesc numai câte-va versuri dintr'o poezie a lui scrișă în Peștera Dîmbăvicioarei și în care arată disprețul și ura lui în contra acelor care exploatează țara noastră

tră. Iacă acele versuri:

Versuri scrise pe fațada peșterii de la

Dîmbovicioara.

Peșteră posomorîță

Mare, umedă, tăcută

Ai fi bună'n București,

Ca să servi de pușcărie

Hoților care sfîșie

Pieptul țării Romînești!

Prin urmare Nicoleanu într'o privință se apropie de Dăscălescu, bîciue aceleași lucruri însă cu accente mult mai sincere decît ale lui Dăscălescu.

Cu aceasta terminăm o parte din scriitorii mai mărunți; ne mai rămîn încă cîți-va, poate prea mulți dar în orice caz trebuie să le consacram și lor o lecțiune după Paști. După ce vom trece în revistă mănunțișul acesta, vom urmări activitatea acelor care în adevăr sintetizează activitatea noastră literară din epoca aceasta, anume ne vom ocupa de Alexandri și cei-l-alți.

LECTIA XII

Pînă în epoca care se întinde pînă la 1870 ne ră-

poate fi consultată și astăzi ca repertoriu foarte interesant și destul de bogat de forme populare românești. Gh. Baronzi a publicat și romane și în sfârșit a tradus din Lamartine și alți câțiva autori străini. A publicat și câte-va satire dar mai mult ca poet liric îl putem aprecia. În poezia lui se vede o influență vagă de a lui Musset și întrucât-va de la Lamartine. Ca idei Baronzi nu se distinge prin nimic extraordinar însă o calitate care trebuie să fie remarcată și care constituie în adevăr unul din meritele autorului, este ușurința de formă, calitate nu tocmai deasă la contemporanii lui. A scris versuri corecte, unele foarte corecte chiar, mai corecte decât acelea pe care le găsim uneori la Alexandri. Voi cita din poeziile din volumul de la 1853, din Nocturne, câte-va versuri, unde veți vedea că deși ideea exprimată nu este nouă, dacă se poate zice că este ceva nou pe lume, dacă nu este redată sub o notă mai personală a-

ceastă idee, arată totuși o mare ușurință de a se exprima. Tema este banală: Iluziunile pe care le perde or ce tînăr:

Dulci iluzii a județei, rămîneți dar sănătoase,
In palatul vostru fraget eu întrasem nechemat;
Sînt străin și dat afară de mîini crude și geloase,
Sînt o cobe chiar acelei ce atît am adorat!

Vedețim sînt versuri care curg foarte bine, bine cadențate. De asemenea putem cita, tot în volum din 1853, strofa ultimă din poezia "O mamă plîngînd pe mormîntul ficei sale", unde regăsim aceeași calitate:

Rătăcind ca o nebună și'nchinîndu-ți tot amorul
Eu voi sffîzia deșertul de suspine ca Ovid,
Lacul lacremelor mele dacă nu-mi va stinge dorul
Cu cenușe p'amea frunte te voi plînge ca David.

Prin urmare din acest punct de vedere, vedeți că și scriitorul acesta merită să fie menționat cu care-care cinste într'un curs de literatură.

Un scriitor care a scris puțin, foarte puțin, mult mai puțin decît un Baronzî sau Tăut este Alexandru Depărățianu:

1877. Drama e scrisă în versuri. Sînt pasagi în adevăr superioare volumului lui "Doruri și amoruri" dar și aici se vede lipsa de măsură pe care o remarcăm la cea mai mare parte din autorii dramatici: introduce în acțiune fel de fel de lucruri inutile discursuri prea multe, bufonerii.

Volumul "Doruri și amoruri" are ca temă generală tot iubirea; sînt și cîte-va poezii cu un coperins filozofic cum este "Pelegrinul" care în adevăr poate să fie citat ca una din cele mai bune. Volumul acesta este cît se poate de obositor și plat; ceea ce-l face mai cu seamă obositor este abuzul de neologisme. Nu ne dăm de multe ori seamă pentru ce un neologism ne surprinde într'o poezie; cînd se adaugă de exemplu calificativul de "vilă" în loc de "urît" nu ne dăm totdeauna seama de ce lucrurile acestea ne sînt displăcute; explicațiunea este ușoară de găsit: este un fapt psihologic care ne permite să înțelegem pentru ce neologismele sînt

cu desăvîrșire ne potrivite în poezie: poezia, în toate literaturile, este aceea care salvează mai mult sau mai puțin tradițiunile literare, tradițiunile limbei la un popor; un cuvînt într'o poezie trebuie să ne deștepte numai simțirea sau noțiunea care ne o spune el dar în acelaș timp și asociațiunile decare este legat. Cu cît un cuvînt este mai vechiu într'o limbă, cu cît e mai consacrat prin obiceiuri, cu atît este natural ca asociațiunile care sînt grupate în jurul lui și în acelaș timp puterea lui de expresiune să fie mai mare. Ei bine un neologism nou nu spune mult, mai ales neologisme care sînt rău alese, cum este de pildă "vilă, belă" un neologism care sună și rău la auz. Ei bine de acest abuz de neologisme suferă toată poezia lui Alexandru Depărățianu. Sînt cu toate acestea vreodouă poezii care salvează reputațiunea exagerată, iarăși vi-o spun, de poet a lui Depărățianu: este o poezie scurtă, care tocmai prin scurtimea ei și du-

pă aceea prin ideea bine redată deși nu e o deosebită corectitudine de vers, merită să fie citată, este poezia "Mama":

Erau trei sărmanii: doi copii ș' o mamă,
Si pîine!... un singur codru într' o mahramă.
Mama îl frînse în două și dete pe rînd
La fiește care cîte o pîrticea.
-- "Mamă! atunci copii ziseră plîngînd,
"Tie ce'ți rămîne?" -- "Voi" -- răspuse ea.
1857 Martie 19.

În adevăr aceasta este o poezie și o poezie delicată, gîngășă în aceste cîte-va versuri.

Se citează cu deosebire din Depărățeanu "Vara la țară" în antologiei aceasta este singura poezie a lui Depărățianu menționată după cîte știu eu. Vara la țară nu coprinde nici ea idei personale, ca formă iarăși nu e nimic deosebit; ca dezvoltare e falsă, un subiect sărac, o idee banală în fond: farmecul cîntat de atîtea ori de cînd e lumea al vieței de la țară în comparațiune cu viața de la oraș; mici invective adresate omului și patimilor lui urîte sînt lucruri, după cum știți, foarte cunoscute; ei bine pe tema aceasta Depărățianu bro-

dează o întreagă poezie de peste 20 de strofe. Poezia a fost scrisă de el puțin înaintea morții. Intrucât-va ceea ce în adevăr distinge această poezie și ceea ce a făcut ca ea să fie apreciată, este tocmai lipsa defectului pe care l'am constatat în volumul lui: lipsa de prea multe neologisme, este o limbă mai românească. Sînt descrieri, care luate fiind izolat, sînt bine redade dar care față de gramada întreagă de stîrofe își pierd efectul. Așa de exemplu este bine descrisă impresiunea pe care ne-o produce clătinaatul sămănăturilor la suflarea vîntului:

Spicul blond cu paie de-aur
Scump tezaur

Vedeți: o umplură.

Pentru mari și pentru mici,
Undulează'n mii de valuri
Intre maluri
De sulfină și d'aglici!

Astfel bazmele-azurate |neologism|
Si'nstelate,
Cu-al lor cer de Orient
Spun, că-n țările'ncîntate

Sînt bogate
Mări de aur și d'argint

După aceea este o strofă care rezumează oare-cum partea filozofică a acestei poezii; e chiar și pusă la sfîrșit: anume iarăși ideea, de astă dată redată sub o formă mai personală, că or ce om, or ce animal, înaintea de toate se gîndește la traiul lui și se duce acolo unde poate trăi mai mult sau mai puțin bine și primește ori ce, chiar și a fi lovit, numai ca să-și poată asigura existența:

Gură d'om, gură de cîine

Cere pîine!

Fii tiran, tîlhar, păgîn...

Numai gura s'aibă pîine,

Om sau cîine,

Te cunoaște de stăpîn!

Vedeți, în adevăr ca formă este ceva mai personal. Atîta este tot ce putem releva la activul poetului nostru. Vedeți că nu e mult, că e chiar mai puțin decît am crede după renumele care înconjoară pe scriitorul nostru.

După Depărățianu, superior în unele privințe,

avem de amintit pe

G H E O R G H E S I O N

---:---:---:---:---:---:---:---:---:---:---:---:---:---:---:---

Scritorul acesta și-a descris singur viața, cel puțin tinerețea, așa că biografia lui poate fi mai ușor reconstituită, de altmintererea nu prezintă o deosebită importanță și nici nu vom insista prea mult.

S'a născut la 1822 în 22 Maiu., |Data aceasta este confirmată printr'o poezie a lui, din volumul apărut la 1844, unde ne spune că "poezia a fost compusă pentru aniversarea zilei nașterii mele 22 Mai etc". Prin urmare este o dată sigură pe care o putem da de astă dată |, dintr'o veche familie boarească a Sioneștilor. S'a născut în nordul Moldovei și a petrecut aici tinerețea lui. La o vîrstă ceva mai înaintată este trimis la Sfîntul Sava, la un unchiu pentru ca să facă studii. Aci a petrecut puțin, unchiul lui a murit și Sion a fost silit să se în-

toarcă în familia sa care nu s'a îngrijit mult de instrucțiunea lui și care a fost foarte mulțumită cînd a văzut că la vîrsta de 18-19 ani a căpătat o mică funcțiune retribuită cu 50 lei vechi pe lună. Sion se amestecă în politică și în literatură. A fost încurajat de Kogălniceanu care dirija Dacia Literară. Se vede însă că n'a fost bine încurajat și de Ene George Asaki pentru că; l maltratează foarte rău, și în unele privințe are și dreptul, în "Suveniri contemporane" scrise la 1888.

Sion debutează foarte de tînr ca scriitor, la 20-21 de ani publică două volume de poezii. A publicat după aceea o traducere din Lamartine: "Moartea lui Socrate"; a publicat traduceri din drame și între 1860 și 1880 scrie și cite-va comedii originale precum: "Candidat și deputat", "Influința morală" și o dramă: "La Plevna" etc.

S'a ocupat de istorie, mai mult ca amator, a tradus din grecește "Istoria Țărilor române" de Fotino

ră mai potrivit ca acesta, de aceea să nu se supere Dl. C.A.Rosetti, zice Sion, dacă am luat acest titlu. Sînt în acest volum poezii imitate cu desăvîrșire din Lamartine; poezia "Florile" de exemplu ne amintesc ca formă chiar și ca coprins "Les fleurs" de Lamartine. Sînt la sfîrșitul volumului cîte-va epigrame, care nu dovedesc la poetul nostru un talent de epigramatist; volumul mai coprinde legende romantice, cum era obiceiul pe atunci, cum este cea versificată: "Hoțul pustnic": un hoț se pocăește înaintea de a muri și chiamă un popă la căpătiul lui. Hoțul mai are un frate care văzînd suferințele muribundului se convertește și se face călugăr. Al doilea volum de poezii al lui Sion a apărut la 1857. Din acest volum o poezie a devenit populară este poezia: "Mult e dulce și frumoasă limba ce-o vorbim etc" cu care ne amuzam decînd eram în clasele primare ca să satisfacem ambițiunile patriotice ale profesorilor. Strofa întîi ca formă arată ușu-

rință de expunere; restul strofelor însă sînt cu desăvîrșire nule.

În poeziile acestea de la 1857 se vede o altă influință de astă dată, tot franceză, la scriitorul nostru: influința lui Béranger, influință de care nu felicităm pe Sion. A scris Béranger și lucruri bune, de sigur, dar a scris și lucruri cît se poate de frivole și de altmintererea poeziile lui sînt în mare parte mai mult niște cîntece ocazionale sau de dragoste ușoară. Ei bine pe tema aceasta a scris și Gheorghe Sion. Multe din poeziile lui de la 1857 sînt luate după modelul scriitorului francez.

G.Sion a mai scris și fabule, au apărut la 1869 sub titlul "101 Fabule". Au apărut în a doua edițiune la 1886. Sînt fabule, de sigur superioare lui fabulelor lui Donici în unele privințe, sînt cel puțin superioare în sensul că, după cîte am putut urmări, ele nu coprind multe imitațiuni, sînt originale și mult superioare fabulelor lui Asaki, dar

inferioare în multe privințe fabulelor lui Grigore Alexandrescu care în adevăr merită o mențiune specială în literatura noastră ca fabulist.

Cu aceasta terminăm seria scriitorilor ceva mai mărunți pe care voiam să-i amintesc. Mai sînt și alții, dar aceștia cel puțin s'au manifestat după 1870 și cu aceștia ne vom ocupa cînd vom studia ultima fază a poeziei noastre între Eminescu și Vasile Alexandri. Transițiunea naturală între poeți ca Sion, Baronzi și alții și între Alexandri și alții o fac poeți ca Grigore Alexandrescu de care ne vom ocupa în lecțiunea viitoare.

Innainte însă de a urmări pe acești poeți cari am spus că fac tranzițiune între cei mari și între cei mărunți, ne rămîne să trecem peste Carpați și să ne ocupăm de poezia romînă acolo între 1840 și 1860 și în special de reprezentantul ei Andrei Mureșianu. Innainte însă de a ne ocupa de Andrei Mureșianu cîte-va cuvinte asupra poeziei romîne

peste Carpați.

Poezia Română peste Carpați.

---:---:---:---:---:---:---:---:---:---:---:---:---:---:---:---

Innaintea de aparițiunea lui Andreiu Mureșianu s'o fi scris multe versuri, cel puțin singur Andreiu Mureșianu ne spune că între 1830 și 1840 se trimiteau multe la redacțiunea "Foalei pentru Minte" multe versuri datorite în cea mai mare parte elevilor din clasa VI-a de gimnaziu, sau absolvenți; lor liceului; dar asemenea producțiuni n'au văzut lumina zilei fiind respinse de Foaia pentru Minte. Dar, cum ea n'a apărut decît ceva mai tîrziu este probabil că înainte de 1837-38 se scriau versuri în Transilvania; cu toate acestea nu se ridică nici un poet pînă la 1840; și chiar cînd apare Foaia pentru Minte, chiar la 1845, după aparițiunea ei, vedem sărăcia poetică a literaturii romîne în Transilvania. Pînă atunci Transilvănenii se manifestase în istorie, prin filologie, dar prin poezie absolut de loc. Găsim în adevăr cîte-

tină.

Mureșianu a fost remarcat nu numai în Transilvania căci Sion, în Suvvenirile sale, spune că era foarte cunoscut între 1845-50 chiar în Moldova și Muntenia. De altmintererea putem spune că Foaia pentru Minte nu era numai o publicațiune locală transilvănească ci o publicațiune românească în toată puterea cuvîntului pentru că pătrundea și în Muntenia și Moldova după cum Curierul Românesc din București și Albina din Iași pătrundeau în Transilvania.

Asupra lui Andreiu Mureșianu ar mai fi multe de scris pentru că biografia lui nu e în destul de bine studiată și reconstituită. Anul trecut a publicat un domn din Blaj, Dl. Ion Rațiu, o monografie asupra poetului nostru, dar este o monografie așa cum se scrie la noi: cu mulțae vorbă, cu mult adaus de prisos. Intru cît ne poate interesa dacă Mureșianu purta sau nu mănuși și alte detalii de acestea pe care ni le dă Dl. Ion Rațiu, spre a pu-

tea apretența talentul unui poet?

Andrei Mureșianu s'a născut la 16 Noembrie 1816 în orașul Bistrița. Acolo și-a făcut primele studii pînă la 1832 cînd pleacă la Blaj și petrece în gimnaziul din acest oraș pînă la 1838. Se formează la școala preoților de acolo și astfel format, cu ideile predominante de acolo, vine la Brașov la 1838. I se oferă un loc de profesor la o școală alipită de biserica Sfîntei Adormiri; ocupă acest post pînă la 183. cînd trece la gimnaziul greco-catolic. Funcțiunea aceasta o ține pînă la 1849. După un an, la 1850, îi se oferă un alt post, postul de tîlmcaiu, sau cum se mai zice de translator pe lîngă primăria din Sibiu și de la 1850-61 petrece necontentit acolo. În acest an, 1866 e pus în disponibilitate și se întoarce la Brașov. Cade bolnav, înnebunește și moare la 1863 în 24 Octombrie.

Mureșianu și-a făcut debutul în Foaia pentru

Minte, unde a început să tipăreacă la 1839
cîte-va poezii, poezii nu iscălite totdeauna cu
numele lui deplin ci cu niște simple inițiale A.M

În afară de poezii vedem că mai traduce tractate
de morală, de filozofie practică, făcute cu deo-
sebite de autori germani. Aceste traduceri nu le
amintește nici unul din biografiile săi cu toate că
la aprețierea generală a activității lui, ar trebui
să se știe că a publicat ceva mai mult decît ceea
ce se cunoaște din volumul pe care l'a lăsat.

La 1848 a publicat o "Icoană a creșterii rele", o
localizare, o traducere după un autor german Salz-
man|?|, este un tractat de educațiune elementară
a copiilor. Mureșianu n'a făcut decît să-l amplifi-
cesă schimbe unele părți, să înlocuiască numele
"Gretchen" prin cel de "Ileana", prin urmare este
o localizare în toată puterea cuvîntului.

Poeziile lui le a reunit într'un volum tîrziu,
după ce ele apăruse întîi în Foiaia pentru Minte

Edițiunea o pregătește la Sibiu și apare la 1862 este un volumaș de 200 de pagine care cuprinde aproape toată activitatea poetică a scriitorului nostru. A doua edițiune a apărut la 1861; s'a adăugat la această edițiune încă 5 poezii care nu figurau în edițiunea de la 1862. După moartea lui s'a tipărit la 1864 în "Foaia pentru Minte" niște traduceri ale lui Mureșianu după "Noaptele", meditațiunile nocturne ale scriitorului englez Young, traduceri în genul cărora mai publicase înainte însă după autori germani.

Prin urmare un singur volum avem din care putem aprecia valoarea poetică a lui Mureșianu, este volumul apărut la 1862.

Asupra lui Mureșianu ca poet unii s'au exprimat în plus alții în minus s'a exagerat și de o parte și de alta; unii au voit să-i conteste cu desăvârșire talentul de poet; alții i l'au ridicat în slava cerului; și de astă dată iarăși calea de mijloc nu

strică; aprețierea moderată este cea potrivită. Poeziile lui Mureșianu au un coperins filozofic une ori și de cele mai multe ori unul patriotic; dar între aceste poezii se strecoare și câte-va din prima fază a activității sale unde poetul a încercat și el poeziile ispititoare ale iubirei. Poeziile lui de iubire însă sînt lipsite de gingășie. Poeziile lui filozofice sînt destul de numeroase dar nu găsim o filozofie nouă; nu găsim nici accente mai energice cum sînt de exemplu cele pe care le întîmpinăm la Alexandrescu unde idei vechi sînt rediate sub o formă puternică. E remarcabilă la Mureșianu influința poeților din Principate și tocmai acestei influințe datorește Mureșianu una din calitățile lui bune, în ceea ce privește forma. Mureșianu începe să scrie versuri după ce scrisese deja Grigore Alexandrescu; nunumai atît dar se vede că Mureșianu a cunoscut și poeziile lui Paris Momuleanu pentru se vede asemănări între Paris Momu-

leanu și Mureșianu, care de altfel în poeziile lui filozofice, se apropie de Grigore Alexandrescu. Filozofia lui o exprimă în mai multe poezii cum este de exemplu "Răsunetul", "Alt Răsunet". Iacă un exemplu pe care-l dau ca probă de felul cum exprimă sentimentul lui în versuri și ca probă de versurile cele mai bune pe care le a scris Mureșianu vreo dată:

Ființă fără nume, ce viermilor dai hrană
Si ierburilor rouă, să crească pe pământ
Mă mir, cum lași să între în om duh de Satană
Să calce, să isbească tot, ce e drept și sfânt.
|Alt răsunet|

Vedeți, este o idee cunoscută: cum poate omul, creațiunea lui Dumnezeu, să aibă porniri cari par inspirate de Satana. După aceea vedem ceva analog lui Paris Momuleanu, lucru iarăși rezis de atâtea ori, că lumea aceasta este o deșertăciune:

Deșert e tot ce vede, semețul ochiu sub soare,
Si nu e fericire deplină pe pământ;
Un vis e ce-amăgește ființa muritoare
Din ora când se naște și pînă la mormînt!

Versurile sînt corecte dar vedeți că rimele sînt

banale și în ceea ce privește superioritatea tehnică cele 4 versuri citate mai sus sînt mai demne de amintit.

Găsim după aceea la Mureșianu o vagă influință populară: așa în poezia către "Mierlă", scrisă în ritm popular:

Pasere, galbină'n cioc
Rău mi-ai cîntat de noroc,
De s'ar seca clonțul tău,
Cum mi-ai cîntat tu de rău!

Că toată viața mea
Ai cîntat să fiă rea
Si toate zilele mele,
De cît bune. mai mult rele.

Mureșianu e cunoscut și a trecut la nemurire prin poezia "Deșteaptăte Romîne". E greu să cerem de la o poezie patriotică extraordinare calității estetice. În nici o literatură n'ași putea să spune că poeziile patriotice sînt , ca să zic așa, tot ce poate, din punct de vedere estetic, să fie mai ales; toate sînt simple inspirațiuni de moment și inspirațiunile de moment sînt suficiente totdeauna de în-

dată ce exprimă ideea sau sentimentul care le-au inspirat căci poetul se gîndește prea puțin la execuțiunea mai aleasă a versurilor sau la alegerea mai deosebită a ideii, cînd scrie o poezie patriotică. La Mureșianu desigur că și poezia aceasta patriotică nu ne prezintă ceva deosebit: este un strigăt de deșteptare; e un strigăt care a avut răsunet și care a făcut mai bine cunoscut pe poetul nostru; dar întrucît-va valoarea acestui strigăt pare că se pierde, că se reduce în or ce caz, cînd îl citești. În "Tribuna" din Sibiu s'a tipărit cîte-va foiletoane prin care se cată să se stabilească data exactă cînd Mureșianu a compus această poezie; în volumul de la 1862 această poezie are data 1848; autorul foiletonului din "Tribuna" însă ajunge la concluziunea că Mureșianu a compus "Deșteptăte Romîne" pe la 1842-43; prin urmare aceasta scade întrucît-va valoarea lui patriotică fiind-că s'a spus totdeauna că Mureșianu a fost inspirat de eve-

nimentele de la 1848 cînd a compus această poezie prin urmare vedem că Mureșianu o avea dinnainte gata.

Nu m'aș mira să fie lucrurile așa: în adevăr: deja la 1842'43 Mureșianu scrisese poezii în acelaș gen poezii patriotice care din punct de vedere estetic, cel puțin pentru mine, sînt superioare: "Glasul unui Romîn" e superior lui "Deșteaptă-te Romîne" din punctul de vedere al ideii și al tehnicii versurilor; ceea ce însă a făcut popular pe "Deșteaptă-te Romîne" este cuvîntul cu care începe; după aceea cadențarea versurilor în tocmai ca într 'un marș de asemenea și titlul "Un Răsunet" și în sfîrșit evenimentele de la 1848 au contribuit ca să-l facă popular; dacă luați însă pe "Deșteaptă-te Romîne" și-l comparați cu "Glasul unui Romîn" veți vedea cum versurile din această din urmă poezie sînt în multe privințe superioare și după aceea inspirațiunea e mult mai clară; este o idee urmărită lim-

pede de la început pînă la sfîrșit; pe cînd în "Deșteaptă-te Romîne" sînt lucruri îngrămădite unele peste altele care produc mai mult impresiunea unui sgomot decît al unei armonii, armonie care se găsește în "Glasul unui Român", unde Mureșianu se adresează către providență și îi pune întrebarea cum se poate ca un popor asuprit, care suferă de tiranie să fie lăsat de providență într'o asemenea stare prin urmare aplică la un popor întreg ceea ce alții voesc să aplice la individ, anume cum omul, care a fost creat de însuși Dumnezeu, cu toate acestea suferă și e părăsit de puterea divină. Prin urmare "Deșteaptă-te Romîne" datorită împrejurărilor de la 1848, a consacrat pe Mureșianu, și dacă este adevărat că la 1842-43 a compus Mureșianu această poezie, cu toate că Mureșianu n'a devenit popular decît după 1848, vedem imediat că împrejurările în mare parte au contribuit la renumirea poetului nostru.

Prin urmare: din versurile pe care vi le-am citat vedeți că nu i se poate contesta lui Mureșianu cu desăvîrșire or ce lipsă de talent poetic. Sub o formă cam greoaie; după aceea sînt numeroase barbarisme, latinisme ca "vult" în loc de "figură"; "procella" în loc de furtună" și alte asemenea cuvinte care produc o impresiune penibilă într'o poezie. Așa că Mureșianu, prin poeziile lui este interesant numai prin faptul că leagă și de astă-dată literatura cu istoria noastră culturală. Odată poate cînd vom avea o literatură mai bogată, va trebui să facem mai bine distincțiunea între oamenii cari au contribuit la deșteptarea literaturii noastre și aceia cari au adus un real folos literaturii. La noi de multe ori s'a confundat și se confundă încă pentru că în adevăr așa am fost redus să judecăm lucrurile; așa Asachi și Eliade au fost ridicați de multe ori ca literați pe cînd în multe privințe meritul lor era mai mult de deșteptător al litera-

turei; acelaș lucru și cu Mureșianu, era mai mult un deșteptător în viața noastră politică decît un element interesant și în acelaș timp indispensabil în dezvoltarea noastră literară; prin urmare între unul și altul trebuie să se facă o deosebire; cît timp literații vor fi, mai mult sau mai puțin, influențați și de starea politică și de oamenii cari lucrează într'o direcțiune sau într'alta, pînă atunci bine înțeles se vor face confuziuni și va fi greu să aprețiem literații fără să luăm în considerațiune și rolul lor din punct de vedere politic

Cu aceasta terminăm și studiul lui Mureșianu rămînînd să ne întoarcem iarăși dincoace de munți și să examinăm lecțiunea vitoare alți poeți care se desing prin calități superioare cu mult celor pe cari i-am amintit.

L E C T I A XIII

Dlor, consacru lecțiunea de astăzi unui poet

Rămas de tânăr orfan a venit la București și a urmat la școala lui Eliade. Eliade, deja de la început, a văzut în el un tânăr de viitor și în acelaș timp, văzînd condițiunea tristă în care se afla el fiind fără părinți, i-a dat sprijinul său. A petrecut în școala lui Eliade probabil pînă la 1830. La 1831 îl găsim, după cum spune Ioan Ghica, ca elev în școala franceză pe care o întemeiasse "Vaillant" și în această școală a cunoscut Ioan Ghica pe scriitorul nostru. După ce termină școala lui Vaillant unde a complectat cunoștințele sale de limba și literatura franceză, se înscrie în armată cu gradul de cadet. Era atras ca și Bălcescu de cariera militară. Se vede însă că s'a desgustat în curînd de ea și la 1835, - data iarăși nu o putem fixa exact, - se spune că și-a dat demisiunea din rangul pe care-l ocupase. În acelaș timp îl vedem sprijinit de tatăl lui Ioan Ghica și petrece chiar în casă la dînsul pînă la 1844. Il vedem introdus

În societatea mare bucureșteană, sprijinit chiar de către Vodă Bibescu care i dă cîte-va funcțiuni foarte modeste de altmintererea La 1842 îl vedem în funcțiunea de șef de birou la Postelnicie; chiar unele favoruri pe care voia să i le acorde Bibescu au fost refuzate de poetul nostru, foarte modest de altmintererea și puțin pretențios. La 1848 îl vedem paharnic. Nu știm cît petrece în această funcțiune, poate că a petrecut pînă la 1850-59, în orice caz la 1859, grație relațiilor pe care le avea și grație prieteșugului ce-l aveau Kogălniceanu și Ghica pentru el, îi se face cinstea de a fi pus pe lista ministerială; îi se dă însă un minister care nu-i convenea: ministerul finanțelor. Într'o scrisoare adresată lui Ion Ghica arată neplăcerile pe care ministerul finanțelor i le ar aduce arătînd că i-ar fi convenit să fi fost recomandat la ministerul cultelor și spune că cu toată cinstea ce i se face se vede silit să renunțe la dînsa.

La 1860 îl vedem trimis într'o comisiune la Focșani. Petrece acolo cît-va timp însă curînd este silit să părăsească Focșanii fiind lovit de boala care l'a turmentat tot restul vieței , viață de altmintererea care s'a prelungit destul de mult, pînă la 1885.

Probabil că între 1860 și 1885 a trăit foarte retras. Nu știm dacă a mai ocupat funcțiuni ca cele de mai înainte și în acelaș timp constatăm că activitatea lui, așa fecundă în unele privințe pe la 1840-50, încetează aproape cu desăvîrșire după 1860 pînă la moartea lui.

Cum spun a murit la 1885, în 25 Noembrie. Această se poate vedea din "Romînul", No. din 27 Noembrie acelaș an, unde a fost publicat biletul de moarte, din partea familiei bine înțeleș. In bilet se spune însă că a murit în vîrstă de 75 de ani; rezultă prin urmare că Alexandrescu s'ar fi născut la 1810 și nu la 1812 cum se spune de obicei. In or ce caz

este probabil că familia cunoștea mai exact data nașterii lui și prin urmare putea să spună care era vârsta lui la moarte. Iacă motivul care m'a făcut să cred că data de 1812 e falsă și că trebuie să preferăm data de 1810, precum rezultă din biletul de deces.

Grigore Alexandrescu își face de vreme, foarte de vreme aparițiunea în literatura noastră: debutează la 1832 cu o traducere și cte-va compuneri în versuri. Traducerea este făcută după poemul lui Florian "Eliezer" și la sfârșitul acestei traduceri dînsul publică cîte-va poezii originale: "Miezul nopții, Intoarcerea, Intristarea" și în acelaș timp trei traduceri: una după lord Byron și două după Lamartine.

La 1838 publică un nou volum, adăugit bine înțeles cu poeziile nouă: găsim mai multe fabule și în acelaș timp cîte-va poezii lirice pe lîngă cele pe care le-a reprodus după edițiunea de la 1832.

La 1842 publică o nouă edițiune complectată. Edițiunea aceasta nu există în Biblioteca Academiei trebuie să fie foarte rară așa că e greu de făcut o comparațiune cu cele-l-alte edițiuni.

La 1847 ne dă edițiunea cea mai voluminoasă și care coprinde aproape toată activitatea lui poetică și în adevăr, după 1847 el scrie foarte puțin în domeniul poeziei: cîte-va versuri ocazionale, poezii dedicate lui Cuza, Victor Emanuel; poezii cu subiecte politice, de altmintererelea foarte plate, cum este "Noaptea Sfîntului Botez" etc. Activitatea în adevăr poetică a lui Alexandrescu merge pînă la 1847 cînd poetul nostru începe să meargă spre declin. Cu toate acestea edițiunea de la 1847 a fost urmată de o alta la 1863, edițiune care pe lîngă poezii coprinde și cîte-va impresiuni de călătorie impresiuni datorite voiajului pe care-l făcuse el la 1842 împreună cu Ion Ghica pe la cîte-va monăstiri din Murtenia. Edițiunea de la 1863 este ace-

ea care a fost reprodusă într'o edițiune nouă la 1893. Edițiunea aceasta a fost făcută sub îngrijirea lui Ioan Ghica, dar e rău făcută, cum se fac edițiunile la noi; am arătat greșeli de tipar chiar în comparațiune cu edițiunea de la 1863 într'o dare de seamă din "Revista critică și literară"; de asemenea Dl. Bogdan Duică într'un articol foarte remarcabil dintr'un număr din "Convorbiri" din anul trecut, se ocupă iarăși de edițiunile lui Alexandrescu și arată utilitatea unei edițiuni definitive critice și greșelile care furnică la fie-care pas chiar în edițiunea de la 1863 tipărită de altminterlea în timpul când trăia poetul.

Volumul pe care-l avem, edițiunea de la 1893, coprinde putem spune aproape toată activitatea poetului nostru. Puțin a rămas nepublicat aici: o corespondență din București publicată de Alexandrescu în "Steaua Dunărei" la 1856 cu privire la o broșură a lui Niculae Istrati, Chestiunea zilei, Asu-

pra Unirei" acele nu se află în volumul de la 1893. Alte lucruri n'am constatat să fi lipsit; se poate să mai fi publicat alt-ceva dar în or ce caz, în afară de fabulele pe care Alexandrescu le a eliminat din toate edițiunile nu constatăm nimic lipsă în edițiunea aceasta; prin urmare putem judeca destul de bine pe scriitorul nostru după cîte avem în această ultimă edițiune .

Vom vedea că activitatea lui Grigore Alexandrescu e foarte variată și în direcțiunile poetice deosebite în care a lucrat, a găsit totdeauna nota potrivită și ne a dat compuneri care în adevăr ne arată o supleță deosebită a talentului său și o energie de expresiuni destul de rară pe vremea lui.

Cea mai mare parte din poeziile lui au un coperins liric însă lirismul lui a evoluat altfel decît la alți poeți ai noștrii; cel puțin așa cum apare , Alexandrescu ni se prezintă sub o altă fază decît contimporanii săi: nu debutează prin poezii de dra-

guste; în broșura tipărită la 1832 ne dă poeziile melancolice, filozofice în toată puterea cuvîntului. În afară de poeziile traduse după Lamartine și de una tradusă după lord Byron, nu găsim la el în poeziile originale tema amorului cîntată. Lucrurile se schimbă în edițiunea de la 1838; aici cu deosebire poeziile erotice predomină. Prin urmare aceasta este evoluțiunea psihologică pe care o putem constata la poetul nostru între 1830-40. Din volumul de la 1832 se vede că Alexandrescu a fost influențat mai mult de reveriile, dacă s'ar putea numi așa, ale lui Cîrlova și de unele poezii, nu erotice, ale lui Văcărescu și de cîte-va poezii cu coprins filozofic ale lui Lamartine. Ei bine acestea sînt trăsăturile caracteristice ale broșurei din 1832. Prin urmare, dacă ar fi să urmărim evoluțiunea lui psihologică, ar trebui să începem cu poeziile care au ca temă o reflexiune filozofică cu toate acestea, pentru că în edițiunile următoare

poeziile erotice ocupă un loc important, de aceea ne vom ocupa de ele în prima linie.

Alexandrescu a cîntat mult iubirea și din versurile lui vedem două nume care sînt puse în relief: o iubită Eliza și alta Emilia. Nu se poate ști cine au fost aceste persoane. Poezia "Suferința" este aceea în care se arată mai bine accentele cu care Alexandrescu a cîntat iubirea. Găsim aici o strofă în care putem vedea toată patima autorului nostru descrisă cu toată energia care-l stăpînea. Iacă cum sfîrșește el această poezie dedicată nu știm cui și inspirată iarăși, bine înțeles, nu știm de cine:

Să mor, dar la picioare-ți; să mor, dar de plăcere.
În ceasul cel din urmă s'auz că m'ai iubit,
Să strîng draga ta mîină, să simț a ta durere,
Vărsîndu-se asupra-mi ca balsam fericit.

În altă poezie descrie tot așa de concis suferințele lui; este o strofă care a ajuns populară chiar:

O! cîte lupte, cîte suspine,
Tăcuta noapte n'a ascultat;

Cîte pustiuri de groază pline
A mea durere n'a vizitat!

|Nu, a ta moarte...|

O trăsătură caracteristică este modul cum descrie iubirea Alexandrescu și pe care-l întâlnim și la Alexandri, și am insistat asupra lui în lecțiunea de deschidere,¹ și care e datorit în mare parte influinței lui Lamartine; este anume legătura pe care o stabilește poetul între sentimentul lui și natura; iubirea fiind o fericire după Alexandrescu cînd vine acest sentiment natura apare fericită, pare în sărbătoare. Lucrul acesta îl exprimă Alexandrescu în poeziile dedicate unei iubite anume Eliza. Iacă cum descrie el starea lui sufletească înainte și după iubire:

Pînă nu o văzusem, pîn'a nu o cunoaște,
Eram de nopți, de zile, de toate desgustat.
Timpul ce-acuma sboară, părea că se tîraște
Anii ca o povară grozavă de purtat!

Vîntu-mi părea suflare zadarnică și rece,
Cerul ca o cîmpie de care sînt sătul,
Echo numai un sunet ce fără folos trece,
Aurora o rază privită îndestul.

Ziceam: O zi ca alta, și tot acelaș soare!
In lume vedeam chinuri, pe ceruri vedeam nori.
Le privesc cu Eliza: totul schimbat îmi pare,
Cerul este cu stele, câmpiile cu flori.

|Eliza|

|1| NOTA. - Lectiunea de deschidere a apărut în
"Noua Revistă Română" No. 25 din 1 Ianua-
rie 1901 sub titlul "Poezia română în
secolul al XIX-lea|

Nu mai fac alte citațiuni din poeziile lui e-
rotice; întrucît-va vedeți că nu e nimic deosebit
într'însele; nu vedem vre-o concepțiune deosebită
a autorului nostru despre iubire. La Alexandri vom
constata o concepțiune deosebită și am insistat
puțin asupra ei în lecțiunea de deschidere.

Intre poeziile lirice sînt foarte multe la Ale-
xandrescu cu coprins filozofic; Alexandrescu este
unul din reprezentanții cei mai demni ai noștrii
ai lirismului filozofic; este o filozofie tristă
care predomină la el care vom vedea la ce se reduce:
Singer ne descrie în poeziile lui cauzele care l'au
făcut să fie trist așa în "Adio la Tîrgoviște", poe-
zie apărută la 1832 și care este foarte caracteris-

tică pentru găsirea psihologică pe care o avea poetul nostru în acel timp. Iacă cum descrie în această poezie geneza suferințelor lui:

Din sânul maicei mele, născut în griji, neșazuri,
Restriștea mi-a fost leagăn, cu lacrimi m'am hrănit;
Ca ale mării repezi și groaznice talazuri,
De vîntul relei soarte spre stînci am fost gonit.

Acuma pretutindeni întorc a mea vedere,
Dar ochi-mi mulțumire de loc nu întîlnesc,
Căci nimenea nu simte cumplita mea durere,
Si camenii pe mine trecînd mă ocolesc.

În altă poezie, în "Mijlocul Noptei" explică mai bine cauza care i-a pricinuit întristarea lui că este moartea părinților lui și greutățile pe care a avut să le întîmpine rămînînd orfan. La aceasta se reduce în fond explicațiunea ultimă a tristeții lui Grigore Alexandrescu. Nu vedem prin urmare un principiu larg filozofic care ar fi adus pe poetul nostru la întristare; el e singur trist și nu voește să impună și altora sentimentul acesta; din contra în poezia intitulată "Mîngîierea", dedicată unei tinere doamne, voește să insiste

parcă asupra faptului că el deși e trist; deși ar putea să spună acelei doamne suferințele lui, cu toate acestea tace pentru că se simte mulțumit că poate vedea pe alții voiăși și privind lumea cu seninătate. Prin urmare la poetul nostru tristețea a fost determinată de împrejurările în care a trăit până la vârsta de 20-25 de ani și tristețea lui nu e erijată, ca să zic așa, într'un principiu filozofic general pesimist cum găsim de exemplu la Eminescu; de altmintererea, tristețea aceasta pe care o vedem exprimată cu energie la 1832 scade întrucât-va prin faptul că la 1838 apare ca înmemorat de Eliza sau Emilia; prin urmare tristețea lui este mai mult o stare trecătoare; o stare care n'a coperins cu desăvârșire tot sufletul lui. Sînt alte poezii unde exprimă întrucât-va idei filozofice, de flexiuni, mult mai adînci decît acelea pe care le am văzut în poezia "Adio la Tîrgoviște"; voi cita anume o poezie caracteristică în toată opera lui

Alexandrescu și care merită să fie studiată pentru că acolo vedem modul cum s'a produs lirismul în sufletul lui și cum impresiunile s'au acumulat și au fost redată de el: este anume poezia "Meditație". Este caracteristică această poezie prin faptul acesta că vedem pe Alexandrescu făcând reflexiuni asupra vieții, mai mult a lui, cum am spus, pentru că cutare tablou din natură i-a deșteptat cutare impresiune. Vom vedea că Alexandri redă impresiunile așa cum le primește; Alexandrescu din contra acumulează o impresiune, apoi alta și încetul cu încetul proiectează aceste impresiuni în afară și voeste să tragă un fel de concluziune filozofică din aceste reflexiuni care la origine au fost determinate de lucruri aproape neînsemnate, de vederea unui peisajiu care poate l'a impresionat pe el. Ei bine lucrul acesta îl constatăm foarte bine în "Meditație". Vom vedea acolo cum fie-care reflexiune filozofică este urmarea impresiunii pe care a produs-o asupra

lui un tablou. Vom cita aproape în întregime această poezie pentru ca să urmărim mai deaproape evoluțiunea lirismului său filozofic. Strofa întâi sună în modul următor:

Vara-și apucă sborul spre tărături depărtate,
Al toamnei dulce soare se pleacă la apus,
Și galbenele frunțe, pe dealuri semădate,
Simțiri deosebite în suflet mi-au adus.

Aici prin urmare face o simplă descriere a unui peisagiu de toamnă; imediat însă, în strofa următoare, vine și face reflexiuni asupra nimicniciei vieții, asupra lucrurilor trecătoare din această lume, cum dispare frumusețea, cum se reînnoște totuși cum tinerețea ca și primăvara se duc repede ca să fie înlocuite de bătrânețe și de toamnă. Iată reflexiunile pe care le face:

O! cum vremea cu moartea cosesc fără'ncetare!
Cum schimbătoarea lume fugind o re'noesc!
Câtă nemărginită pun ele depărtare
Între cei din morminte și acei ce doresc!

Unde atîți prieteni plăcuți de tinerețe?
Unde-acele ființe cu care am crescut?
Abia ajunși în vîrsta frumuseții diminețe,
Ca ea, fără a se întoarce, ca dînsa au trecut!

Aceasta e prima parte din poezie. A doua parte este făcută pe acelaș motiv: iarăși începe cu o strofă în care se descrie un peisagiu:

.....
Ce netedă cîmpie! Cum ochiul se uimește!
Ce deșert se arată, ori în cotro privești!
Intinsa depărtare se pare că unește,
Cu ale lumii margini, hotarele cerești.

Descrie deci un tablou, | descrie cîmpiile județului
Brăila. | Imediat în mintea lui se redeșteaptă aminti-
turi istorice și reflexiuni asupra acelor care au
udat cu sîngele lor aceste cîmpii:

Cît sînge aste locuri setoase înghițiră!
Cîte oase răsboiul aci a semănat!
Cîți veterani răsboinici moartea purtînd, muriră
Pentru isbînzi de care ei nu s'au bucurat!

Urmează apoi a treia parte a poeziei în care
descrie un monument și apoi ne spune ideile pe
care acest monument i le redeșteaptă în mintea lui:

Puțin mai înainte, un monument s'arată;
Să-l privim... Dar ce semne de-onoare pe ele sînt?
Negreșit cei d'intrînsul slăviți au fost odată:
Azi slava stă d'asupra, și omul în pămînt!

Si acum începe lirismul lui filozofic :

Iată, fără'ndoială, o mare mîngîiere
O voi, care un titlu ș'un nume pismuiți!
Cînd tot ce e'nalt cade, și cînd mărirea piere,
Mărirea, înălțarea la ce le mai doriți?

În această din urmă parte prin urmare, Alexandrescu face reflexiuni asupra zădărniceii chiar a gloriei pe care o cată mulți. Prin urmare sînt două reflexiuni determinate de două peisagii: întîi un peisajiu de toamnă care i deșteaptă reflexiuni asupra nimicniciei vieței în general și al doilea tabloul văzut pe cîmpia Brăilei, asupra zădărniceii gloriei. Aceste două impresiuni și aceste reflexiuni pe urmă se rezumează într'una mai generală dar în care nu vedem iarăși atît la Alexandrescu tendența de a impune părerile lui ca sistemă filozofică ci mai mult descrierea propriei lui viețe:

Viața e o luptă, o dramă variată
Și actu-i cel din urmă în veci e sîngerat.
Moartea-l încoronează, moartea neîmpăcată,
Care în a sa cale pe nimeni n'a uitat.

Aceasta este prin urmare reflexiunea generală în care se grupează cele-l-alte reflexiuni deșteptate

În mintea poetului de peisagiile pe care le a văzut. Ei bine tocmai aici este caracteristica lirismului lui Grigore Alexandrescu: lirismul lui filozofic este determinat de impresiunile produse de un peisagiu. Constatăm aceasta încă și mai bine în multe alte poezii: în poeziile în care a descris pagini frumoase din trecutul nostru așa în "Umbra lui Mircea la Cozia", "Răsăritul lunii la Tismana" unde începe cu descrieri și imediat după aceea autorul face reflexiuni asupra trecutului nostru și chiar asupra viitorului, reflexiuni în care se vede întrucât-va o parte de optimism în sensul că deși glorifică trecutul cu toate acestea nu dezesperă de viitor și voia să vadă țara noastră dusă mai departe decât a dus-o cei cari au trăit pe vremea lui Stefan cel Mare și Mircea. Grigore Alexandrescu apare și el ca lăudător al trecutului să facem însă o distincțiune asupra căreia voi insista pentru că mi se pare utilă când vom studia pe Eminescu. Gri-

gore Alexandrescu glorifică trecutul nostru însă nu-
mai dintr'un punct de vedere: din punctul de vedere
al gloriei militare pe care am avut-o noi. Atît în
"Umbra lui Mircea la Cozia" cît și în "Răsăritul
lunei la Tismana" precum și în "O impresie dedicată
oștirii romîne la 1846" Grigore Alexandrescu vrea
să arate gloria militară a poporului nostru față
de timpurile mai decadente de la 1840-50 și compara-
țiunea aceasta Alexandrescu o face dintr'o convin-
gere pe care o avea și Bălcescu și pe care am amin-
tit-o anume că Grigore Alexandrescu ca și Bălcescu
credea că nu vom putea ocupa un rol frumos în is-
toria popoarelor decît atunci cînd vom avea o ar-
mată bine organizată cu care să putem în luptă să
ne facem cinste. Ei bine Grigore Alexandrescu are
și el acest ideal militar pentru că vedea că în
timpul lui armata nu mai îndeplinește fapte ca a-
celea care fusese săvîrșite mai înainte de aceea,
din acest punct de vedere, își întoarce privirile

spre trecut și bine înțeles că epoca lui Mircea și altor domni viteji era aceea care trebuia să-i fixeze privirile lui. Iacă prin urmare că dacă Grigore Alexandrescu laudă trecutul, îl laudă numai din punct de vedere militar și dacă are ca să zic așa un ideal de văzut în trecut și nu în viitor îl are numai din punctul de vedere al rolului nostru militar; nu merge pînă în a lăuda obiceiurile și moravurile pe care le avusese Romînia mai înainte de 1840, absolut de loc, aceste moravuri de sigur că le considera ca mai rele decît cele din epoca lui.

Cum a văzut Alexandrescu societatea timpului lui aceasta se poate vedea dintr'o altă parte a scrierilor lui care tot de o dată ne servește și de tranzițiune la alte compuneri din volumul lui: în satire și în epistole ca și în fabule Grigore Alexandrescu descrie societatea noastră și o descrie din multe puncte de vedere și cu multă competență. Satirile nu sînt numeroase dar cu toate acestea

În cele cîte-va pe care ni le a dat, atinge aproape toate defectele epocii sale. Cu deosebire într'o satiră ne-arată Grigore Alexandrescu talentul lui în această direcțiunea, anume în "Satira spiritului meu": își închipuește poetul lumea noastră și reflexiunile pe care le face duhul lui privind la această lume; trecu cu deosebire în revistă frivolitatea societății noastre și unele defecte incurabile: cel d'întîi pe care-l biciuește este jocul de cărți, spune spiritul lui cum neîndemnatec întră într'o societate unde se juca cărți; cei care se aflau acolo voesc să-l deprindă cu acest lucru dar se arată foarte stîngaciu și dă o carte în loc de alta; și atunci, văzînd stîngăcia lui, o doamnă se adresează către alta și-l muștră pentru atîta neîndemnare cu o asemenea artă:

-- Vedeți, zise, ce soartă, și ce păcat de mine?
Două greșeli ca asta, zău, sufletul mi-l scot,
A! ce nenorocire! ma chère, ce idiot!

Este un colț bine redat din societatea noastră și

satira este destul de bine reușită.

O altă satiră în care ne descrie viața noastră politică în părțile ei rele este "O profesiune de credință" anume este profesiunea de credință a unui candidat la deputăție care promite alegătorilor cam tot cele ce și astăzi se promet. Iacă cum se adresează acest deputat alegătorilor săi, spunându-le că principiul pe care-l va urmări este următorul că o țară nu poate să fie fericită decât când fiecare cetățean va fi fericit:

Cunoscînd că într'o țară fericirea generală
Se compune tot-dauna din acea particulară, șoare
Ca un iconom politic, prin mici slujbe, mici lef/
Am înbogățit eu statul, cumpărîndu-mi moșioare.
Iar guvernul ce văzuse vrednicia și talentul,
Imi da ranguri pe tot anul, siluind Regulamentul,
Pe cînd mulți păcătoși alții, lipsiți de capacitate
Servind țării din pruncie, stau cu buzele umflăte.

Să îngrijesc întîi de fericirea mea și indirect
toată țara va fi fericită.

În privința Unirei, acest candidat la deputăție
se exprimă astfel:

La Divan ce voiu susține, vă pociu da încredințare
Că Unirea o crez sîntă, c'o voi cere cu'nfocare;
Căci mărimdu-se pămîntul, lefile poate vor crește
Însă Prinț străin nu-mi place, căci nu știe romînește
Si cînd slujbe îi vom cere, el de loc n'o să privească
De sîntem boeri sau ținem de vre-o casă boerească;

Prin urmare din aceste două satire deja, vedem
descrise multe din defectele societății noastre.

Dar, ca scriitor, Alexandrescu se adresează și colegilor săi în ale poeziei. Aceasta o spune într'o "Epistolă către Voltaire", compunere care a fost înregistrată în rubrica epistolelor dar care mai mult are coprîns satiric și ar trebui mai curînd pusă printre satire. Iacă cum descrie el pe cei cari munceau alături de el pe terenul poeziei:

Aș vrea să poți să'nviezi, o zi numai să trăiești,
Parnasul nostru să-l vezi, apoi să ne mai vorbești:
Unul, iscoditor trist de termeni încornorați,
Lipsiți de duh creator numește pe toți cei-l'alți;
Se plînge că nu'nțeleg acei care îl ascult,
In vreme ce însuși el nu se'nțelege mai mult.
Altul, strigînd furios că sîntem neam latinesc,
Ar vrea să nu mai avem nici un cuvînt creștinesc
Si lumii să arătăm că nu am degenerat.

Epistola aceasta apare deja în edițiunea de la

1842. Vedem prin urmare într'însa pe Alexandrescu

zeflemizînd pe aceia cari cu or ce preț voiau să latinizeze limba noastră; prin urmare și el în această epistolă apare ca unul din aceia cari s'au ridicat contra curentului latinist .

Dl. Bogdan Duică, în articolul pe care l'am amintit, spune că n'a fost consecuent Alexandrescu în această privință pentru că în edițiunea de la 1863 multe din poeziile lui le a latinizat în sensul că cuvintele slave le-a înlocuit cu cuvinte de origine latină: în loc de "ceas" a pus "oară" în loc de "veac" a pus "secol" etc.

Cred că Dl. Bogdan Duică a făcut o confuziune: Dacă Alexandrescu în edițiunea de la 1863 a introdus acești termeni, aceasta nu a fost o concesiune curentului latinist; a fost o concesiune numai neologismelor și trebuie să se facă o deosebire între latinismele școalei transilvănene și neologismele pe care le au introdus scriitorii noștri între 1840 și 1860. Alexandri a făcut acelaș lucru: în edițiunile lui publicate mai în urmă cîți-va ter-

meni i-a modernizat și a pus echivalente franceze simple neologisme. Ei bine acelaș lucru a făcut Alexandrescu n'a introdus termeni din școala latinistă, absolut de loc, a pus numai cuvinte mai la modă întrucît-va și mai literare luate anume din limba franceză și nu propriu vorbind din latină. Prin urmare nu cred că Alexandrescu, care satiriza așa de aspru la 1842 curentul latinist să se fi convertit pe urmă și să fi schimbat în edițiunea de la 1863 cuvinte numai din cauză că devonise adeptul școalei transilvănene.

În afară de satire Alexandrescu biciuește moravurile noastre în fabule. Iacă cum spune singur pentru a ce a recurs anume la acest gen literar: în scrisoarea către Iancu Văcărescu, unde reu-
naște impulsul pe care i l'a dat poetul muntean la începutul carierei sale și încurajarea pe care a căpătat-o de la el, adaugă versurile:

Însă, cum știi foarte bine, adevărul desvălit,
Fără mască între oameni, lesne nu e primit;
Și sub felul de podocabe dacă nu îl tăinuiești,
Ne'nțeleapta lui ivire poate scump să o plătești.

Prin urmare o spune clar Alexandrescu că din cauza
censurei, cei cari spuneau pe vremea lui adevărul

trebuiau să recurgă la genul mai mascat al fabulei

În altă parte Alexandrescu spune că de altminter-

lea nu face personalități în fabulele lui și că va

căta să fie cât mai blînd și să nu atingă pe nimeni

Alexandrescu zice:

Dar fabulele mele de tot nevinovate
Nu se ating de nimeni, n'au personalitate.
De vă veți găsi în ele, îmi pare foarte bine;
Însă de vă e teamă, ca nu cumva prin mine
Să se'ndrepteze lumea, greșeala vă e proastă;
Puteți să luați pildă chiar de la dumnea-voastră,
Care nu vă prefaceți, și fără încetare
Acelor ce v'ascultă aduceți supărare.

Bine înțeles că aceasta se adresează către citito-
rii satirizați și recunoaște cât-va că are să scrie
fabule ca să moralizeze.

Alexandrescu a publicat multe fabule care ocupă
un loc de frunte în literatura noastră; "Măgarul
răsfățat, Boul și Vițelul, Porcul liberat" în ade-

văr sînt modele de fabule și ar putea face cinste c
or cărei literaturi. Vom reveni însă îndată asupra
acestui gen din poezia lui pentru că vom vedea că
unele fabule, considerate ca originale ale lui,
sînt împrumutate și iarăși, lucru cam grav, Ale-
xandrescu nu mărturisește aceasta.

Am văzut prin urmare pe Alexandrescu ca poet
liric; în special ca poet erotic; l'am văzut ca poet
liric filozofic și l'am văzut ca satirist și fabu-
list, ca poet descriptiv acuma a lăsat iarăși pagini
care pot sta alături de cele lirice și întrucît-va,
cel puțin după părerea mea, sînt chiar superioare
ne a dat descrieri în adevăr fermecătoare, descrieri
care comparate în proză și în versuri, ne arată a-
ceeși dibăcie în redarea unui peisagiu. Sînt acua
descrieri cu deosebire în Memorialul lui de călă-
torie la monăstiri, în 1842, care comparate cu des-
crierile în versuri ale poetului ne arată aceleași
procedee. Iacă cum descrie el în "Memorial" un a-

pus de soare:

Soarele, înconjurat de nori vineți, avea o față sîngerată și forma în unde o coloană de aur ce se părea că ese dintr'un vulcan de flăcări; apoi cînd fu aproape a se ascunde, norii rămași de asupra subțindu-se și întinzîndu-se ca o pînză de păiangeni, îi formară o diademă strălucită de diferite culori.

Vedem și aici, în pasagiul care vine, ceea ce am constatat în "Meditație" anume că cugetările lui sînt aproape totdeauna inspirate de un peisajiu extern.

O mai mare asemănare vom constata între descrierile lui în proză și versuri în pasagiul următor: Cităm întîi pasagiul în proză care încheie Memoria-lul lui:

"Seara începuse a da obiectelor o coloare fantastică, dar în fața noastră, spre răsărit, o lumină roșietică vestea apropierea lunii; peste puțin o văzurăm licurind ca o stea depărtată, ca o făclie care se aprinse în deasa întunecime a copacilor ce acoper muntele. Apoi, un glob rovinos se văzu legănîndu-se prin frunzele desfăcute de vînt; și înălțîndu-se puțin, aruncă o rază piezișe pe rămășițele unei zidiri ce se vede pe coastă; apoi de o dată, arătîndu-se de asupra stejariilor celor mai înalți, ca pe un pedestal

de verdeață, lumină peștera sfântului, turnurile
mănăstirii, potecile tainice și stîncile din
față; în vreme ce o parte a pădurei, rămasă în
umbră, făcea să se auză un vuet fioros, aseme-
nea cu sbieretul depărtat al fiarelor sălbatice.

Să vedem acum descrierea lui din versuri, la în-
ceputul poeziei "Răsăritul lunii la Tismana", veți
constata unele asemănări cu descrierea în proză
citată mai sus:

Decît în frumoasa noapte cînd plăpînda-i lină rază
A copilei dulce frunte cu vii umbre colora,
O priveliște c'aceea ochi-mi n'au putut să vază,
Lun'asa încîntătoare n'am avut a admira.

Si întîi, ca o steluță, ca făclie depărtată,
Ce drumețul o aprinde în pustiri rătăcind,
In a brazilor desime, în pădurea 'ntunecată,
P'între frunzele clătite, am zărit 'o licurind .

Apoi tainicele-i raze, dînd peziș pre o zidire,
Ce pe muche se ridică, locaș trist, nelocuit,
Mîngîie a ei ruină cu o palidă zîmbire
Ca un vis ce se strecoară într'un suflet pustiit.

Apoi, glob rubinos, nopței dînd mișcare și viață,
Se'nalță, și din prejuru-i dese umbre depărtînd,
P'ale stejarilor vîrfuri, piramide de verdeață,
Se opri: apoi privirea-i peste lume aruncînd,
Lumină adînci prăpăstii, mănăstirea învechită,
Feodală cetățuie, ce de turnuri ocolită,
Ce de lună colorată și privită de departe,
Părea unul din acele Osianice palate,

Unge geniuri, fantome cu urgie se isbesc;
Si pustiul fără margini, și cărarea rătăcită,
Stîncă, peșteră adîncă, în vechime locuită
De al muntelui sînt pusnic ce sărmanii îl iubesc.

O altă descriere plastică în toată puterea cuvîntului este aceea de la începutul poeziei "Umbra lui Mircea la Cozia". Este o conciziune de expresiuni și în acelaș timp în 4-5 versuri un tablou așa de desăvîrșit și de vast încît o asemenea descriere, chiar față de descrierile lui Alexandri, poate să ocupe locul întîi. În descrierile lui Alexandri vom avea de constatat de multe ori mai mult frivolism, mai multă vervă decît la Alexandrescu. Veți vedea în versurile de mai jos mai multă conciziune decît cea văzută în descrierea răsăritului lunii la Tismana:

Ale turnurilor umbre peste unde stau calcate,
Către țărnul din potrivă se întind, se prelungesc,
S'ale valurilor mîndre generații spumegate
Zidul vechiu al monăstirei în cadentă îl isbesc.

Dintr'o peșteră, din rîpă, noaptea ese mă 'mpresoar
Depe muche, depe stîncă, chipuri negre se cobor;

Muschiul zidului se miscă...p'ntre iarbă se strecoară
O suflare, care trece ca prin vine un fior.

Este ora nălucirii: un mormînt se desvelește,
O fantomă 'ncoronată din el ese...o zăresc...
Ese...vine către țărături...stă...în preajma ei priveșt
Rîul înapoi se trage...munții,vîrful își clătesc.

Pentru ca să treminăm cu descrierea diferite-
lor aptitudini ale lui Alexandrescu atît de bine
reprezentate fie-care în volumul rămas de la el,
voesc să mai amintesc și talentul lui de umorist,
de om glumeț. Intr'o scrisoare, către Maiorul Voi-
nescu II, în care vorbește de poezie, zice că poe-
zia are farmecele ei dar la ce ne poate folosi și
ne descrie pe urmă o mică întîmplare, închipuită
de sigur, în care vedem talentul lui de om glumeț
care contrastează mult cu talentul lui de poet
liric și în acelaș timp de descriitor de scene atît
de impunătoare cum este cea din "Umbra lui Mircea
la Cozia"; iacă acel pasagiu:

In ce muzele noastre pot să ne folosească?
Nici chiar de un datornic nu știu să ne plătească!

In zadar mai deunăzi am vrut prin poezie
Să scap de-o bagatelă, de-o mică datorie;
Si-am arătat acelui care cerea parale,
Că viața este scurtă și vrednică de jale;
Că aurul, argintul, metăluri păcătoase,
La omul ce-o să moară nu sînt trebuincioase,
Că averea n'o ducem în lumea viitoare;
I-am făgăduit încă o elegie mare,
Care pe larg să-i spuie, curat să-i dovedească,
Cum trebuie averea să o desprețuiască,
Si versuri din grămadă i-am dat ca să-și aleagă;
Dar toat'a mea silință
A fost peste putință,
Puterea armoniei să-l fac s'o înțeleagă.

Cu această mică citațiune, în care vedem pe Alexandrescu sub o altă fază, terminăm cu analiza poeziilor lui.

In general vedem că el ca poet este cu desăvîrșire subiectiv; persoana sa este aceea care revine la fie-care pas în versuri. A scris însă și o poezie în care apare altfel anume poezia: "Ucigașul fără voie", poezie care alături de Cîinele soldatului" este una dintre cele care a avut mai multă popularitate. Cunoașteți subiectul din "Ucigașul fără voie", este un subiect pe care îl găsim încă din secolul al XVII. Grigore Alexandrescu spune că în-

tîmplarea a avut loc în timpul lui: un om și-a omorît nevasta în vis pentru că i s'a părut că se 'apropie lupii de dînsa și erau să e sfișie. Acum doi ani, am spus la cursul de literatură că pravila de la 1646 amintește o întîmplare analoagă. Prin urmare ideea ceprinsă în această poezie nu e singura din analele noastre. În or ce caz amintesc aici poezia aceasta pentru ca să o pun în legătură cu cele spuse cu altă ocaziune și pentru ca să arăt că Grigore Alexandrescu, deși subiectiv, descrie și suferințele altuia, cum a făcut în "Ucigașul fără voie".

Înainte de a trece la studiarea influințelor străine la Grigore Alexandrescu, veesc să ating o mică chestiune de detaliu, nefînsemnată în fond, dar care pusă în legătură cu alte chestiuni de natura aceasta ne poate atrage atențiunea asupra unor cercetări. Anume în poezia intitulată "Adio pentru plecarea proconsulului Halcinski", proconsul rus

care s'a făcut foarte antipatic, poezie care este o adevărată imprecuțiune contra lui, Alexandrescu la sfârșitul acelei poezii ne spune următoarele:

Adio! lung adio! și fără revedere,
Departe, mult departe, te du din țara mea!
Pustiul Siberiei te-așteaptă cu plăcere,
Pământul să te'nghiță și dracul să te ia!

Strofa aceasta o citez iacă pentru ce: pentru că găsim o strofă analoagă la poetul pe care l'am amintit înaintea de Paști, la Nicoleanu. E sigur că Nicoleanu a luat strofa aceea de la Grigore Alexandrescu iacă ce spune Nicoleanu în "Iluziuni pierdute" unde Nicoleanu blastemă pe iubita lui: o parte din aceste versuri le-am citat în lecțiunea de deschidere, veți constata asemănările dintre Nicoleanu și Alexandrescu:

Adio dar, lung adio! lung și fără revedere!
Aș dori femeie crudă nici l'a doua înviere
Să nu te mai pociu vedea,
Cînd vei sta să calci pe pragul locuințelor divine
Inșală pe Sfîntul Petre, cum m'ai înșelat pe mine
Ca dracului să te dea!

Sîntem acum mai mult ocupați de influințele străine asupra literaturii noastre și căutăm mai mult să aflăm cum scriitorii noștri au împrumutat de la scriitorii străini; cu toate acestea, după ce o parte din această muncă va fi realizată, cînd vom ști mult mai bine cît au luat autorii noștri de la autorii străini, va veni o altă serie de cercetări de întreprins: anume cum Românul a furat pe Român, cum scriitorii noștri s'au despuiat între ei pentru că de sigur Nicolescu care și-a publicat volumul la 1865 a compus acest adio luînd model de la Alexandrescu care l'a compus la 1854.

Cu această mică observațiune de detaliu, trecem la studiul influințelor străine asupra lui Alexandrescu .

Deja în broșura de la 1832 vedem pe Grigore Alexandrescu traducînd pe Lamartine; numai atît dar în poeziile lui Alexandrescu influința autorului francez este evidentă. S'ar put ea de sigur con-

stata multe asemănări între Grigore Alexandrescu și Lamartine; mă voi mărgini să urmăresc aceste asemănări într'o poezie anume în "Miezul Noptei" care apare deja în edițiunea de la 1832 și care este cu desăvârșire lamartineană ca vers, ca idee, ca temă generală. Veți vedea că numai motivele sînt întrucît-va schimbate dar fondul esențial al poeziei este acelaș. Poezia cu care se aseamănă această compunere a lui Alexandrescu este "Isolement". La Lamartine subiectul este următorul: privirea unui peisagiu și singurătatea inspiră reflexiuni poetului asupra trăiului lumii și în special îl face să simtă lipsa iubitei lui, moartă și atunci poetul arată că nimic nu-l mai reține pe pămînt și poate moartea va face să se întîlnească cu iubita lui.

La Alexandrescu nu este iubirea de la Lamartine ci este iubirea pentru părinți; moartea părinților lui îl face să ajungă la reflexiunile pe care le găsim la Lamartine. Să facem o comparațiune între cîte-va versuri din ambii autori:

Aici p'aste ruine cu mîndre suvenire
 Privesc cum orizontul se umple de făclii,
 Cum luna în tăcere s'arată să inspire
 Gîndiri religioase l'ai lui Apolon fii.

Cînd tot doarme'n natură, cînd tot e liniștire,
 Cînd numai e mișcare în lumea celor vii,
 Deșteaptă priveghează a mea tristă gîndire,
 Precum o piramidă se'nalță în pustii.

Al mei ochi se preumblă pe dealuri pe cîmpie,
 Al meu suflet se'nalță pe aripi d'un foc sfînt,
 În sboru-i se rădică la poarta de vecie
 Căci nici o legătură nu are pre pămînt.

Să comparăm acum începutul poeziei "Isolément" a
 lui Lamartine, începe sărăși cu descrierea unui pei-
 sagiu:

Souvent sur la montagne, à l'ombre du vieux chêne,
 Au coucher du soleil, tristement je m'assieds;
 Je promène au hasard mes regards sur la plaine
 Dont le tableau changeant se déroule à mes pieds.

Ici gronde le fleuve aux vagues écumantes;
 Il serpente, et s'enfonce en un lointain obscur;
 Là le lac immobile étend ses eaux dormantes
 Ou l'étoile du soir se lève dans l'azur.

Au sommet de ces monts couronnés de bois sombres
 Le crépuscule encor jette un dernier rayon;
 Et le char vapoureux de la reine des ombres
 Monte, et blanchit déjà les bords de l'horizon.

Asemănarea este evidentă.

Pe urmă Lamartine spune:

Je contemple la terre ainsi qu'une ombre errante
iar Grigorie Alexandrescu:

Căci nici o legătură nu are de pământ
Sfîrșitul poeziei lui Alexandrescu sună astfel:

Puțină vreme încă și glasul-mi se va stinge,
Si inima m'a bate în pieptul-mi va'nceta!
Atunci fără'ndoiială eu scarta voiu învinge,
Si a vieții taină în moarte voiu afla.

Să vedem ce spune Lamartine de ideea morții:

Si je pouvais laisser ma dépouille à la terre,
Ce que j'ai tant rêvé parai | trait à mes yeux!

Prin urmare vedeți chiar ca vers și ritm este
acelaș lucru și la Lamartine ca și la Alexandrescu
și ca idee iarăși; schimbarea consistă numai în
faptul că Lamartine plînge pe iubita lui moartă
iar Alexandrescu pe părinții lui.

Intr'o altă parte iarăși vedem o asemănare în-
tre poetul nostru și Lamartine: Grigore Alexan-
drescu are o poezie în edițiunea de la 1832 intitulată
"Întoarcerea". Ar fi greu de găsit modelul care a

servit lui Grigore Alexandrescu pentru că această
poezie este scurtă, cum la Lamartine găsim foarte
puține; dar ideea o găsim în altă poezie cu coprint
variat anume "Les préludes".

"Întoarcerea" are de subiect revenirea poetului
în locul unde a petrecut tinerețea:

Sărutare, locuri triste, ce plîngînd am părăsit
Si pe care cu plăcere acum iarăși v'am găsit!
Sărutare, copaci tineri, ce prin grija mea creșteți
etc

Tînăr eram c'aurora, cazefirul de ușor,
Cînd sub voi cu melușei mă jucam încetișor.
Pe voi încă vă'noește primăvara ș'un isvor;
Iar a mea viață trece! Ale mele zile sbor;
etc

Versul d'întîi "Sărutare locuri triste" e tipic
lamartinean. | Probabil că a vrut să zică "salutare"
mă întreb dacă nu a introdus un arhaism în acest
vers "sărutare" în loc de "salutare" |. Iacă cum
începe poezia lui Lamartine "Automne":

Salut! bois couronnés d'un reste de verdure!
Feuillages jaunissants sur les gazons épars!
Salut, derniers beaux jours! le deuil de la nature

Lit. Convient à la douleur, et plaît à mes regards.

Celelalte versuri din "Intoaracerea" sînt luate

după o descriere analoagă din Lamartine, unde
poetul descrie reîntoaracerea sa la locul unde a pe-
trecut cîti.va ani ai tineretei lui:

Oui, je reviens à toi, berceau de mon enfance,
Embrasser pour jamais tes foyers protecteurs;
Loin de moi les cités et leur vaine opulence,
Je suis né parmi les pasteurs!

Enfant, j'aimais comme eux à suivre dans la plaine
Les agneaux pas à pas, égarés jusqu'au soir;
A revenir, comme eux, baigner leur blanche laine
Dans l'eau courante du lavoir;

| les Préludes |

Vedem și pe Alexandrescu vorbind de mielușei cași

Lamartine.

În sfîrșit în expresiunile poetului se urmărește
iarăși influința decizivă a lui Lamartine asupra

lui Alexandrescu: În "Umbrăului Mircea la Cozia" a
Alexandrescu spune:

"Dar a nopței neagră mantă peste dealuri se lățește.
vers analog cu cel din poezia "Prière" a lui Lamar-

tine:

"Et le voile des nuits sur les monts se déplie:"

Așa încît se vede că influința lamartineanu asupra poetului nostru este decisivă.

Grigore Alexandrescu a mai fost influențat într'un grad mai slab de lord Byron. Influența lui Byron însă nu poate fi urmărită așa de aproape ca cea a lui Lamartine; cu toate acestea ca spirit și cu deosebire ca descrieri întunecate găsim o înrudire între Grigore Alexandrescu și lord Byron și am putea cita pasagi întregi în această privință de altminterlea chiar în "Umbra lui Mircea la Cozia" descrierea peisagiului este byroniană.

Trecînd la fabule avem și aici de studiat influințe străine. Fabulele lui Alexandrescu n'au fost studiate din punctul de vedere al scriitorilor străini de care s'a folosit; s'au făcut numai unele comparațiuni cari desigur trebuiesc completate.

Din cît am putut vedea, impresiunea generală este că Grigore Alexandrescu a fost mai cinstit în fabule decît mulți alții și cu deosebire de cît Donici

În fabulele lui Alexandrescu sînt subiecte care au fost imaginate de el; cu toate acestea, alături de aceste fabule, a căror temă este originală, proprie poetului, găsim cîte-va cu subiecte împrumutate fără ca Alexandrescu să ne spună de unde a luat modelu a suferit deci și el de boala timpului de pe atunci: "Elefantul" e luat după Krilof; de asemenea "Privighetoarea și Măgarul". Atîta am putut vedea luat din Krilof. Din Lafontaine o singură fabulă o găsim la Alexandrescu și am constatat-o cu oare-care părere de rău pentru că e aceea care se citează mult "Toporul și Pădurea" așa că siliți sîntem să o stergem din lista operilor originale ale lui Alexandrescu. În adevăr fabula aceasta nu e decît traducerea fabulei "La forêt et le bûcheron" a lui Lafontaine, desvoităată întrucît-va dar ideea este luată de acolo. Acest lucru s'ar fi putut, cred, constata și de alții dar fabula a avut noroc căci se găsește în Lafontaine în ultima parte așa că căi

care au făcut comparațiunea n'au avut răbdarea să ajungă pînă la ultima carte de aceea a rămas nedescoperit modelul fabulei "Toporul și Pădurea", de altmintererea una din cele mai bune, chiar și ca formă, ale lui Grigore Alexandrescu.

Cu aceasta încheiem diferitele chestiuni privitoare la poetul nostru.

Vedem prin urmare pe Alexandrescu ca un talent puternic în adevăratul înțeles al cuvîntului; a avut însă unele defecte de care reparațiunea lui s'a resimțit: și-a neglijat talentul. Cu deosebire forma e surprinzător de slabă în unele părți față de altele așa încît ne mirăm cum versuri plastice, sculpturale în toată puterea cuvîntului stau alături de versuri mizerabile ca accent și ritm.

În mare parte și edițiunile sînt de vină dacă unele versuri sînt deformate. Chiar edițiunea de la 1863 apărută sub îngrijirea lui Grigore Alexandrescu coprinde multe greșeli de tipar, cuvinte adău-

gate sau deformatate și omise. Desigur că într'o edițiune critică, unele defecte pe care le vedem în edițiunile actuale ar putea ușor să fie înlăturate cu toate că ar rămîne încă o bună parte din opera lui Grigore Alexandrescu slabă. De altmintererea Alexandrescu se vede că singur a recunoscut părțile lui slabe singur își arată slăbiciunea căci iacă ce ne spune într'o epistolă Marelui Logofăt I. Văcărescu, autorul "Primăverei amorului":

Însă eu, ca să mă apăr, las un lucru început, Si' într'un sfert stric cîte-odată, ce' într'o lună am făcut.

Probabil că a stricat de multe ori lucruri bune sînt versuri mai plastice, mai energice în edițiunea de la 1832 și cari au degenerat în edițiunile de la 1847 sau 1863. Au fost schimbări nenorocite, de sigur. Cu toate acestea, bine înțeles că dacă căutăm ideile în poezie și fondul bogat, Alexandrescu merită reputațiunea care și'a făcut-o încă de la prima aparițiune a versurilor lui; este cum am spus cît se poate de variat și în toate direcțiunile în

care scrie ne dă puțin; așa avem numai 5-6 satire;
fabule în adevăr scrie mai multe; și lirice iarăși
de fie-care gen destule dar în or ce caz, în toate
direcțiunile avem o compunere care merită să fie
citată și să facă onoare scriitorului nostru.
Dacă e vorba să judecăm un autor după varietatea
lui, desigur că Alexandrescu este acela care tre-
buie să ne sprească atențiunea în prima linie pentru
epoca de pe la 1840-60 și după varietatea direcțiu-
nilor în care a scris un poet, de sigur că se poa-
te aprecia mai bine cultura lui și în acelaș timp
talentul natural pe care l'a avut, pentru că numai
un adevărat talent, numai un scriitor în adevăr pă-
trunzător și care asimilează ușor toate genurile,
numai acela poate să ne dea în direcțiuni așa de
deosebite bucăți de valearea celor pe care le-am
citat.

Voi continua lecțiunea viitoare cu alți scrii-
tori, tet poeți, din epoca aceasta, care merită să

de pe Bolintineanu la 1844:

" Cîți cunosc frumusețile poeziei, acea legănată și lină cadențare, acel repaus regulat al semistihului, acele expresii și asemănări răpitoare ce întineresc inima; cîți pe lîngă această dură dreptate mai cer și o limbă de la poet, pot judeca versurile Dlui Bolintineanu, acestui june necunoscut încă, ca floricelela împresurată în mijlocul unei lese; a-i saluta talentul și aștepta de la dînsul opere demne de un secol mai ferice".

Să vedem cine era tînărul pe care Eliade îl lauda atît de mult și pe care-l recomanda cu atîta insistență literaților.

Viața lui Bolintineanu în partea ei d'întîi nu e tocmai ușor de reconstituit; cu toate acestea lucrul s'ar putea face pentru că mulți din familia lui mai trăesc și ar putea să ne dea însemnări asupra vieții lui. S'a născut în Bolintin, aproape de București. Tatăl său era de origine macedoneană. Numele lui, după cum se dă, era Enache Cosmad. Ocupase o funcțiune în administrațiune și se retrăsese la Bolintin din Vale unde avea oare-cari moșii

și se bucura de oare-care vază.

Nu putem preciza anul nașterii lui Bolintineanu; încă de pe la 1860-70, când prin urmare Bolintinea nu mai trăia încă, găsim fel de fel de date asupra nașterii lui. În edițiunea franceză a poeziilor sale apărută la 1866 sub numele de "Brises d'Orient" se spune că s'ar fi născut la 1824. În "La voix de Roumanie" pe anul 1864 No. 440, unde este un articol care coprinde o biografie a lui Bolintineanu destul de bine făcută de altmintererea și care poate fi utilizată și astăzi, se vede iarăși aceeași dată. În alte părți se dă data 1825-26 și se dă și data de 1819. Această din urmă dată este admisă de Dl. Anghel Demetriescu într'un articol publicat la 1896, articol destul de bine făcut de altminteri, asupra poetului nostru. Data de 1819 pe care Dl. Anghel Demetriescu se silește să o stabilească este adoptată și de Dl. Chițu într'o conferință pe care a ținut-o la 1886 la Craiova. Argumentul pe

care se întemeiază Dl. Anghel Demetriescu este următorul: În edițiunea de la 1855 găsim o poezie intitulată "La ziua aniversării" care poezie începe astfel:

Două zeci și șase astăzi au bătut
Ani ai vieții mele ce'n darn au trecut.
| În darn, adică în zadar |

În josul poeziei găsim data 1845; prin urmare o simplă scădere aritmetică : 26 din 45 ne dă 19, 1819.

Dar lucrul se complică și iacă pentru ce: poezia aceasta a fost reprodușă în diferite edițiuni: întâia a apărut la 1852 cu aceste versuri; pe urmă

edițiunea de la 1855 reproduce poezia fără schimbare; în edițiunea de la 1865 însă versurile două

d'întâi din această poezie lipsesc; numai atîta dar în loc de data 1845 găsim ca dată a compunerii

1846. Lucrul acesta l'a constatat și Dl. Anghel

Demetriescu și atunci se întreabă care e data pe

care trebuie să o admitem ca dată a compunerii poeziei și dînsul se decide pentru anul 1845 pentru mo-

tivul următor anume: în edițiunea de la 1855, când Bolintineanu a însemnat data aceasta bine înțeles că avea proaspăt în memorie anul când a compus această poezie; și dacă în edițiunea de la 1865 dă anul 1846, aceasta este o simplă scăpare din vedere a poetului.

Spun drept că argumentul Dlui Anghel Demetriescu nu mă poate convinge căci vă voi cita o altă poezie în care iarăși găsim o dată care și ea mi se pare fictivă cum cred că este cea din poezia "La ziua aniversară". Așa în poezia "Cornul", datată cu anul 1846 chiar în edițiunea de la 1855, Bolintineanu spune lucrul următor: ne descrie anume o călătorie a lui și adaugă versurile următoare:

Pe străine țărmuri, avînd a pleca
Unde nici un suflet nu mă aștepta
Ea era plăcută ca o fericire
Si purta în suflet tîmără iubire.

Vorbește de lucruri petrecute în prezența iubitei lui cînd era dus în locuri străine. La sfîrșitul

poeziei însă adaugă:

Zece ani trecură, toate s'au schimbat
Anii mei în lăcrămi mi s'au întristat
Nu mă mai cunoaște dulcea mea iubită
În străine brațe ea e fericită.

Prin urmare la 1846 scrie o poezie în care amintește de lucruri petrecute cu 10 ani înainte. Ori la 1836 ce călătorie să fi făcut Bolintineanu în străinătate; nu cred să fie vorba de părăsirea locului său natal Bolintinul și de venirea lui la București pentru că înaintea de 1836 știm că venise deja la București. Prin urmare vedeți și aici o dată de 10 ani care după cum am putut constatat nu poate fi decât fictivă așa că data ce ar rezulta din poezia Ziua aniversară, că la 1845 ar vi avut 26 ani, mi se pare iarăși că trebuie să fie confirmată pe alte căi și nu după această simplă poezie putem noi stabili definitiv data nașterii lui Bolintineanu. Se poate să fie o simplă umplutură de vers, pentru că sînt mai inclinat să cred că s'a născut la 1825

și voi spune imediat pentru ce. Deci la 1845 avea 20 de ani, îi mai trebuia 3 silabe în vers și în loc de "două zeci" a pus "două zeci și șase". Când e vorba de poezie, cifrele se respectă foarte greu. În poezia franceză din Evul mediu, jongleurii când aveaunevoie de un număr de silabe, creșteau numărul luptătorilor pînă aveau numărul de silabe dorit prin urmare dacă Bolintineanu a pus "două zeci și șase" a făcut-o poate pentru că nu găsea numărul de silabe necesar ca să completeze versul.

Si încă o observațiune: faptul că în edițiunea de la 1865 Bolintineanu scoate versurile acestea mi se pare că vorbește tocmai în favoarea faptului că el nu mai voia să încurce lucrurile și să inducă în eroare pe aceea cari ar fi citit poezia și spre a nu-i face să creadă că ar fi avut 26 de ani la 1846. Deci cred că dintr'o simplă poezie nu putem fixa data nașterii scriitorului nostru după cum face Dl. Anghel Demetriescu.

Bolintineanu a spus singur într'un rînd care era vîrsta lui indicînd anul 1825 ca an al nașterii lui. In manuscrisul 235, pe care într'o ședință din seminar l'a studiat Dl. Niculae Dobrescu, găsim o scrisoare a lui Bolintineanu adresată către prietenul său Gheorghe Sion, în care scrisoare, datată din 1856, Bolintineanu spune că are 31 de ani 3 luni și jumătate. Scăzînd prin urmare din 1856 - 31 ajungem la data de 1825.

Eu cred că trebuie pus preț, pînă la proba contrarie pe această dată, căci față de Sion nu putea să mintă Bolintineanu căci dacă s'ar fi născut la 1819 ar fi fost pînă la 1825 o diferență de 6 ani. Sion a fost în legături intime cu Bolintineanu; s'au cunoscut personal bine și prin urmare nu putea să mintă față de prietenul lui făcîndu -l să creadă că este cu 6 ani mai tînăr pentru că o diferență de 6 ani se observă ușor și pe de altă parte față de Sion n'avea nici un interes Bolintineanu să ascundă

data adevărată a nașterii sale.

Mai este o împrejurare: Bolintineanu își face aparițiunea pe domeniul literaturii la 1844. Se vede că a fost un talent precoce, din școală chiar compunea poezii; vom aminti aceasta cînd vom studia activitatea lui literară; ar fi fost deci curios ca tocmai în acele vremuri, cînd autorii nu erau tocmai răbdători să-și facă reputațiunea, cînd Cîrlova și-a făcut debutul în literatură așa de ușor, era curios ca Bolintineanu numai la vîrsta de 25 de ani să-și fi publicat prima poezie cînd ar fi avut numeroase ocaziuni să publice mai d'înainte cele ce scrisese. Dacă își face debutul la 1844, vîrsta de 19 ani mi se pare că este aceea care poate fi admisă și nimic mai natural: ca născut la 1825 să publice la 1844 prima lui poezie și să apară ca scriitor.

Vedeți, nu spun nimic sigur, sînt niște simple combinațiuni logice cari nu pot totuși corespunde

realității faptelor și aș fi foarte mulțumit dacă s'ar ajunge la o stabilire definitivă; sînt mici detalii de acestea care trebuie cît mai curînd să fie definitiv fixate.

În sfîrșit să lăsăm la o parte data nașterii după ce am constatat că este oare-care îndoială asupra ei. Părinții lui Bolintineanu s'au despărțit și curînd în urmă au murit și Bolintineanu a rămas singur, pe mîna neamurilor sale cari s'au îngrijit pe cît au putut de educațiunea tînărului poet. La 1829 se spune că e adus în București unde începe a învăța puțină carte în familie de la un profesor. Mai tîrziu e trimis la școala de la Colțea și de la Sfîntu Sava, unde se vede că nu făcea studii serioase. Lipsa unei instrucțiuni mai serioase se resimte în toată activitatea literară a lui Bolintineanu. A părăsit din vreme școala cultivîndu-se mai mult singur prin citiri personale. A preferat cariera spinoasă a funcționarismului. La 1843 îl vedem apă-

rînd ca secretar sau chiar copist la Ministerul de externe; avea prin urmare atunci vîrsta de 16-17 ani. Aici nu e nimic extraordinar cîci sînt foarte mulți cari la această vîrstă au ocupat posturi de copist la ministerele noastre. Această împrejurare prin urmare n'ar putea fi adusă ca o probă contra datei de 1825 ca an al nașterii poetului.

Cînd a publicat poezia sa "O fată tînără pe patul de moarte" în Curierul de ambe sexe, a atras imediat atențiunea sercurilor conducătoare. Bibescu s'a interesat de acest tînăr; frații Golești, Bălcescu și alții au căutat să înlesnească trimiterea lui Bolintineanu în străinătate. Se admite data de 1846 ca aceea a plecării lui Bolintineanu în străinătate. Admit această dată pentru că de două ori a fost repetată de el. Dl. Anghel Demetriescu însă crede că a plecat înainte, în anul 1845, aducînd și aicea aceleași argumente anume: poezia "Ziua mea aniversară" a fost scrisă la Paris. Nu se

spune aceasta în edițiuneamde la 1852 nici în cea de la 1855 dar manuscrisul 235, unde este originalul poeziei, are jos însemnat "Paris", data însă lipsește în manuscris; chiar după coprins se vede că această poezie a fost scrisă în străinătate, pentru că deplînge în ea depărtarea din țara natală. Tot la 1845 vedem înregistrată și poezia "Proscrisul" și tot din 1845 este desemnată și poezia "Un tînăr român mort la Paris". Acestea sînt argumentele după care Dl. Anghel Demetriescu concludde iarăși la data de 1845 ca cea a plecării lui Bolintineanu în străinătate.

Spun drept că, văzînd că poezia "Proscrisul" și "Ziua mea aniversară" apare cînd cu data de 1845 cînd cu data de 1846, se poate foarte bine să fi plecat la 1846, după cum a afirmat în două rînduri.

Petrece doi ani în Franța și se întoarce chemat de evenimentele din țară. Intors începe redactarea unui jurnal: "Poporul Suveran". După desnodă-

mîntul revoluțiunei de la 1848 părăsește țara. Petrece cît-va timp în Transilvania, după aceea cîte-va luni la Constantinopole și de acolo merge la Paris unde ajunge la 1849 și stă pînă la 1851 cînd se întoarce la Constantinopole. Petrece 6 ani în Orient de la 1851-1857 șezînd mai mult la Constantinopole dar călătorind și în Egipt, Sira. Se întoarce în țară la 1857 după ce a compus în timpul șederei sale în Orient "Florile Bosforului". Data de 1857 se poate ușor stabili pentru că în 1858 publică "Călătorii în Moldova" în care spune că lipsea de 10 ani din țară. Prin urmare trebuia să se fi întors pe la sfîrșitul anului 1857 sau începutul anului 1858. Se poate stabili cu mai multă aproximație data din manuscrisul 235 unde găsim o scrisoare datată din Smirna unde spune "peste 15 zile sînt în București" și în adăvăr alte scrisori din Decembrie vedem că sînt scrise din București. Intors în țară la 1858 se amestecă mult în po-

litică. Datorită prietenilor pe care îi avea și în special legăturilor sale cu Cuza, intră chiar în minister. În 1861 este ministru de externe dar pentru scurt timp. În acelaș an petrece cît-va timp la Constantinopole, dar Bosforul nu-l mai încîntă ca între 1850 și 1857 și iacă ce spune într'o scri soare: "

Le Bosphore est toujours bien mais je ne le vois plus avec l'ardente poésie d'autre fois."

Inters iarăși la București se plînge în corespondența lui de plictiseala vieței noastre și pentru ca să uite această plictiseală face fel de fel de planuri de căsătorie la care în cele din urmă renunță. În 1863 îl vedem ministru de culte ocupînd funcțiunea aceasta din Octombre pînă în luna Iunie a anului 1864. Aceasta este a doua și cea din urmă oară cînd Boli tineanu a luat un minister. După 1863 a petrecut cînd în București cînd în locul său natal. Iarăși din corespondența lui vedem că atunci cînd i se ura la București pleca la Bolintin și în aceste

voiajuri între cele două localități a petrecut tot timpul pînă la 1871.

La 1872 cade grav bolnav și e internat la spitalul Pantelimon. În mizerie, dat uitărei de prietenii care-l lăudase atîta mai înainte, pentru ca să i se vie în ajutor se înființează o loterie și cu produsul acelei loterii se mai poate ușura de mizerie poetul nostru. Bolintineanu moare în 20 August 1872.

Aceasta este, în schiță, viața lui Bolintineanu care poate de sigur să fie complectată prin informațiuni nouă.

De la el ne a rămas mult, foarte mult. A scris poezii încă de tînr pe care le a intitulat "Floricele de primăvară". E caracteristic acest titlu dat de Bolintineanu celor d'întîi compuneri ale sale, caracteristic prin faptul că vedem aceleași cuvinte de care a abuzat în toate poeziile lui. Nu știm ce o fi fost aceste "Floricele de primăvară"

pe care le a compus pînă la vîrsta de 20 de ani; cu toate acestea putem, cred, să ne facem o idee despre aceste improvizări din cîte-va poezii pe care le a intercalat în romanul lui "Manoil" și pe care-l vom aminti lecțiunea viitoare, poezii în genul celor următoare:

Copilițe tinerele,
Ce tot stați și vă gîndiți
Adunați la floricele
Si ghirlanda'mi împletiți.
Pîn'ce cîmpul e în floare
Pe amor încununati
Căci ca mîine floarea moare
Si de dor o să oftati
Si cînd flori nu veți afla
La ghirlande veți visa.

Nunumai atît, dar la 1869, cînd era spre declin, Belintineanu publică un volum cu desăvîrșire condamnabil pentru reputațiunea lui de poet, volum intitulat: "Poezii din tinerețe" unde în adevăr găsim poezii în genul celor din "Manoil". Se poate foarte bine ca Floricele scrise la 20 de ani să fi găsit ospitalitate în volumul de la 1869.

Să înșirăm diferitele edițiuni ale poeziilor lui: Cea d'întîi edițiune apare la 1847 și e intitulată "Poezii ale D-lui de Bolintineanu". Este o colecțiune de elegii, de cîte-va cîntece foarte pretențioase și mai multe balade. In 1852 completează această edițiune dînd cîte-va bucăți noi pe lîngă cele de la 1847. Insist întrucît-va asupra edițiunii din 1852 pentru că e foarte cunoscută și conține cîte-va compuneri care merită să ne fixeze atențiunea. Este de pildă o compunere pe care vom aminti-o cînd vom studia baladele lui Bolintineanu: "O Noapte pe cal" și pe care nu o găsim în nici o edițiune mai nouă. De asemenea "Rîul Beției" care iarăși lipsește în alte edițiuni și curioasa poezie "Ciobanul", poezie scrisă în stilul Mioriței, în spirit cu desăvîrșire popular. Iacă cîte-va versuri din această poezie care amintesc foarte bine sfîrșitul baladei publicate de Alexandri:

Stele, florișoare

Ce-ardeți lucitoare
In cosița serii
Cînd sînt limpezi cerii
Voi, să-mi fiți, drăguțe,
Mîndre candeluțe,
Iar voi vîntuleți
Seara să plîngeți
In brazii măreți.

Rezulta din această poezie că Bolintineanu pe lîngă influință străină a mai primit și influință populară. Această influință o putem urmări mai departe decît anul 1852: în adevăr în "Foaia pentru minte" din anul 1844, No. 33, găsim o poezie trimisă de Bolintineanu sub formă de cîntec popular. Această poezie este intitulată "Cîntec popular din vremea lui Mihai Viteazul". Nu este tocmai un cîntec popular, este alterat, prefăcut de Bolintineanu dar se poate foarte bine să fi luat canavaua dintr'o baladă. Prin urmare la 1844, îl vedem pe Bolintineanu cunoscător al literaturii noastre populare. Vom constata influința aceasta la el într'o poezie cum este "Pandurul" etc unde sînt versuri cu desăvîrșire populare Iacă de ce prin urmare

edițiunea de la 1852 este importantă, pentru că ne relevă o parte nouă în studiul activității literare a lui Bolintineanu.

După 1852 apare o nouă edițiune în 1855, îmbogățită cu "Florile Bosforului". Edițiunile acestea sînt făcute sub îngrijirea lui Sfon; cea din 1855 este o edițiune din care putem să judecăm bine pe Bolintineanu. În adevăr pînă la 1855 dînsul este în adevăr bine manifestat ca talent de poet pe urmă declină. După ce a publicat "Florile Bosforului" s'a ocupat de genuri mai ușoare: a încercat genul anacreontic, și în genul lui Theocrit încercare însă a reușit mai puțin. Edițiunea din 1855 prin urmare este interesantă pentru că rezumază activitatea cea mai importantă politică a lui Bolintineanu.

În 1858 apare broșura "Melodii Romîne", două broșuri de basme și o broșură în care Bolintineanu pune în versuri "Cîntarea Romîniei" pe care o

atribue lui Bălcescu. O broșură "Noi poezii și legende" apare la 1862. Toate aceste edițiuni le contopește Bolintineanu într'o edițiune ultimă la 1865. Edițiunea aceasta este complectată cu mai multe poezii ocazionale și cu deosebire acelea pe care le a compus în Macedonia intitulate "Macedonene" care, din punct de vedere literar, stau mai jos decît compunerile pînă la 1855. După edițiunea de la 1865, după moartea poetului, Gheorghe Sion a dat o edițiune nouă la 1877, edițiune în care s'a avut în vedere edițiunea de la 1865 însă rău reprodușă, greșită. Vom cita chiar o poezie unde vom vedea nunumai greșeli de tipar dar chiar greșeli care ar putea să ne dea o idee falsă despre poet. Edițiunea de la 1865 mi se pare că era aceea pe care Bolintineanu o considera ca definitiva și nu înțeleg pentru ce Sion și-a permis să schimbe nunumai titluri dar chiar și versuri. E greu ca poet să lași operele tale să fie publicate de alt poet căci se va crede în drept să amestece versu-

rile lui cu ale tale. Așa mi se pare că a făcut și Sion. Spre pildă în "Florile Bosforului" este o poezie intitulată "Hial". Acesta este titlul poeziei pînă în 1865; Sion a publicat-o sub titlul "Ideal" în adevăr titlul este mai potrivit dar pentru ce n'a respectat el titlul oriental cum îl găsim în "Florile Bosforului"? Dar găsim chiar versuri cu desăvîrșire alterate în această poezie. Edițiunea din 1877 reproducă de librarul Socec, nu are absolut nici o schimbare așa că vom urmări în cele următoare edițiunea de la 1855 și 1865 pentru motivele pe care le am spus și vom cita edițiunea din 1877 numai acolo unde în adevăr reproduce bine edițiunea de la 1865.

Am spus că Bolintineanu debutează cu accente triste în literatură și anume cu "O fată tînără pe patul de moarte". Acesta este tonul general al compunerilor lui, ton care contrastează cu menirea pe care a dat-o el unui poet. Pentru el un poet trebuie să fie cîntărețul sărhătoarei, să ne arate

numai paginile frumoase din viața noastră. Iacă cum exprimă această idee:

Cerul roza-a născocit
Prin profum să ne răpească,
Boarea să ne răcorească,
Și poetul fericit
Inima să'ntinerească
Iară tu, poetul meu,
Poți să verși veninul tău,
In cântările senine
Dat cât să faci bine
Și să nu îneci în rău
Zilele cele puține.

| La un poet |

Debutează însă cu accente cu totul altele. Entuziasmul de atunci pentru poezia "O fată tânără pe patul morții" cu greu îl putem gusta astăzi: nici o idee, absolut nimic și în fond descrierea unei suferințe a cărei explicare nu o avem. Cităm câteva pasagi din această poezie pentru ca să putem constata lucrul pe care voi să-l caracterizez de la început, anume că Bolintineanu n'a avut o evoluțiune bine definită ca acea pe care o constatăm la Grigore Alexandrescu spre pildă, la care constatăm o mare deosebire între modul cum a început

a scrie și modul cum a încheiat activitatea sa literară, a introdus neconținut accente nouă și chiar forma a variat în multe privințe. Bolintineanu însă cum a scris la 1844 tot așa a rămas pînă la 1869: aceleași versuri, aceeași tehnică, aceleași idei repetate pînă la desgust pînă în cele din urmă ne a dat niște simple paștișe.

Iată cum scria Bolintineanu la 1844:

Ca robul ce cîntă amar în robie
Cu lanțuri de brațe un aer duios,
Ca rîul ce geme de rea vijelie,
Pe patu-mi de moarte eu cînt dureros.

Strofa aceasta nu variază în edițiunile toate cîte le găsim decît în sensul că în loc de "pat de moarte" în edițiunile mai vechi s'a pus "pat de durere"

Un crin se usucă și'n lături s'abate
Cînd ziua e rece și cerul în nori
Cînd soarele'l arde, cînd vîntul îl bate
Cînd grindina cade torente pe flori;

Așa fără de veste pe zilele mele
O soartă amară amar a bătut,
Si astfel, ca crinul de viscole rele,
Pe patu-mi de moarte d'odată'm căzut.

Constatăm aici iarăși "pe patu-mi de moarte"

Abea'n primăvară cu zilele mele
Plăpîndă ca roua abea am ajuns;
Atuncea cînd cîntă prin flori filomele
O crudă durere adînc m'a pătruns

"Abea în primăvară cu zilele mele" e fals, obscur mi se pare că a îndreptat rău Bolintineanu și era mai bine textul din edițiunea din "Curierul de ambe sexe": "Abea în primăvara dorințelor mele" cu toate că nici așa ca idee nu era mult mai bine dar merge mai bine decît "Abea în primăvară cu zilele mele".

Ca frunza ce cade....

Si tot așa pînă la sfîrșit.

Ei bine, dar de ce suferă fata aceasta? Nu știm absolut de loc. S'a spus foarte bine că Bolintineanu în această poezie a imitat pe poetul francez Andre Chénier. In adevăr, cu toate că nu trebuie exagerată legătura dintre poezia lui Bolintineanu și "La jeune captive" de Chénier, există între aceste poezii o legătură care însă se prezintă în defavoarea lui Bolintineanu și iacă pentru ce: în poe-

zia lui Chénier se explică foarte bine suferința tinerei fete; nu numai atât dar la Chénier este bine exprimată dorința "Nu vreau să mor": "Je ne veux point mourir encore"; la Bolintineanu este o simplă disertațiune și un regret vag de viață.

Au banquet de la vie à peine commencé,
Un instant seulement mes lèvres ont pressé
La coupe en mes mains encor pleine .

Așa spune Chénier. De cine este vorba aici? Este vorba de o condamnată la moarte, care era în aceeași închisoare în care era închis și Chénier, Domnișoara de Coigny; și Chénier a publicat poezia aceasta ca un fel de odă adresată Domnișoarei închisă așa că se explică foarte bine strigătul acesta de suferință al unei tinere condamnate și închisă pe nedrept.

Ființa de care vorbește Bolintineanu este palidă, suferă, dar nu știm pentru ce suferă, pentru că a voit poetul să ne-o prezinte așa. Nu este nimic precis, este ceva vag, și tocmai aceasta este ca-

racteristica talentului lui Bolintineanu. Toate creațiunile lui sînt palide, plutesc într'o atmosferă cît se poate de factice.

Nunumai altora a atribuit Bolintineanu suferințe ci singur își dăntă suferințele lui în cele d'întîi poezii, apărute încă de la 1847. Nimic nou în cauzele care produc suferințele lui; găsim aceleași idei cași la Alexandrescu, aceleași cauze care au produs tristețea; la Alexandrescu însă durerea este exprimată cu accente mai energice pe cînd Bolintineanu descrie o fericire sau o durere cu aceeași ușurință, trecînd tot atît de repede asupra fiecărui sentiment. Iacă de ce ne spune el că suferă:

Anii mei sînt tineri dar s'au întristat.
Ca acele roze care s'au uscat!
Nu mai sînt în lume plăceri pentru mine,
Si surîsu-mi dulce s'a stins în suspine
Astfel bucuria poate reveni
Inșă al meu suflet nu-l va'ntineri
Astfel pe o floare ce se vestejește
Poate cădea roua dar n'o'rveselește
Steaua veitei mele pe nori a trecut
Familie țară eu tot am perdut.

În poezia "O elegie" Bolintineanu precizează mai mult cauza suferinței lui. Cauzele, am spus, sînt aceleași ca și la Alexandrescu: și-a pierdut părinții, a rămas de tînr pe mîini străine și a avut sau nu o iubită pe care a pierdut-o; căci așa era obiceiul romanticilor: să plîngă pe iubită moartă prea din vreme. Si Lamartine și Alexandrescu și Bolintineanu au fost nenorociți din aceeași cauză:

De lacrimi înfocate, vai! genele-mi sînt pline
Si mîna-mi acum rece, pe harpă a'nghețat;
Străină-mi este lumea d'acuma pentru mine
Căci ce-am iubit în viață ca visul a'ncetat.
Aveam un frate tînr a căruia junie
Ca rîușor de lapte luase cursul lin
Ce în a sa ferice, plăcere, bucurie,
Zicea cu vorbă dulce: eu nu voiu să suspin!
Aveam ș'un tată încă....

.....
Iubeam o copilă.....

.....
Tot ce-am iubit în lume a încetat din viață
Si iarba primăverei subț pași-mi a uscat
Al vieții mele soare s'a stins coala în ceață,
Si anii mei de tînr în dor s'au întristat.

Un lucru nou însă este la Bolintineanu: a suferit exilul și poeziile lui de la 1847 cuprind în

adevăr multe compuneri în care se arată durerile pe care le îndura departe de țara lui. În fond atîta este toată durerea lui Bolintineanu avînd în plus convențiunea între cei mai mulți romantici de a fi melancolici și visători de cînd își fac aparițiunea în poezie. Încă un alt punct unde Bolintineanu se întîlnește iarăși cu romanticii din epoca lui este concepțiunea mistică pe care o are el despre iubire și cum privește el pe iubita lui sau, după cum o numește el, pe "Dulcea lui"; este ceva cam banal și aș putea zice chiar "măhălăgesc" Iacă cum își explică el pe iubita lui: "O întru-
pare a unei stele", "Coborîță din cer", "O întru-
pare a unui inger". Si cînd își plînge pe iubita lui pierdută își închipuie că se întoarce de unde a plecat adică că s'a prefăcut iarăși într'o stea

O inger dulce ai vieții mele!
Al tinereții vis fugător!
Ești pe pămîntul acest de dor,
Sau arzi ferice sus între stele?

| La o nălucire iubită |

Pe lângă toate acestea vine poezia filozofică lirismul filozofic, banal însă: voește și Bolintineanu, după modelul timpului și romanticilor, să se întrebe ce e viața, ce e soarta noastră pe pământ etc. Versurile lui însă sînt atunci niște simple umpluturi romantice:

Cine în viața asta omenească
Gustă bucuria măcar un minut
O secundă numai poate să pornească:
Nu se mai înturnă ceea ce a trecut!

De sigur!

Tot aceeași filozofie banală o exprimă Bolintineanu în compunerea, pretențioasă ca titlu, Fericirea:

A regreta trecutul, a cere viitorul
Si a vedea în viață dorințele perind,
Si a lăsa prezentul să-și ia în lăcrămi sborul
A aspira la fală, și-a s'amări dorind,
A geme'n sărăcie, precum și în avere,
In piatra țărănoasă, pe patul aurit,
A geme'n întuneric, a geme la putere
Acesta este al lumii destin neîmblînzit.

Foarte plat, niște simple împrumuturi.

Acestea sînt în general trăsăturile lirice ale lui Bolintineanu în prima fază.

În timpul din urmă, precum am spus, Bolintineanu a încercat genul anacreontic l'a încercat și pe al lui Theocrit; cu deosebire Idilele lui Bolintineanu mi se par că sînt iarăși o influință a lui Chénier. În afară însă de poezia pe care am amintit-o și care a fost amintită și de alții, nu pute preciza mai de aproape împrumuturile; mai puțin încă împrumută de la Lamartine. La Alexandreșcu și Alexandri găsim în adevăr fraze, versuri luate în tocmai după Lamartine; la Bolintineanu, cu toată că s'a inspirat foarte mult de influința romanticilor și în special de Chénier, nu putem preciza anume punctele direct împrumutate.

După 1860 deci a publicat în revista "Romînul" imitări după Anacreon. Vă voi cita cîte-va versuri și veți vedea pentru ce, care sînt cu desăvîrșire anacreontice :

Aerul bea fec de soare
Soarele bea negrii nori;
Roua cea tremurătoare
O beau tinerile flori

Dar a rozei sărutare
O bea însuși draga mea;
Si eu beau a sa suflare,
Si cît beau, voi u a mai bea.
Aer, soare ce străluce
Rouă, flori, ce beau mereu,
Tot nu beau atît de dulce
Si de drag precum beau eu!

|Lupta în pădure|

Nu mă pot împedeca să fac o asociațiune între
Bolintineanu și Coșbuc:

Bea cîmpia ploii vărsate
Pomii sucuri beau din ea
Marea bea din rîuri late,
Soarele din mare bea
Luna bea raze de soare,
Totu'n fire bea mereu -
Numai eu să nu beau care?
Taci și lasă-mă să beau!

|G.Coșbuc, Cîntece.I.|

Vedeți aceeași cadență ca la Bolintineanu.

N'aș putea acuza pe Coșbuc că a împrumutat direct
de la Bolintineanu, dar sînt în mai multe versuri
în Bolintineanu care amintesc versurile lui Coșbuc
Iacă încă alte versuri ale lui Bolintineanu:

Tot se'mbată în natură:
Pasărea de ciripiri,
Arborile de căldură
Rîurile de mugiri,

Florile de rouă lină
Aerul d'al lor miros
Si de valuri de lumină
Fluturile cel frumos
Eu, o, dulcea vieții mele!
P'al tău sîn desfătător
Plin de vise tinerele
Voiu să mă îmbăt d'amor.

| Lupta păstorilor |

Se poate să fie o influință directă a lui Bolintineanu asupra lui Coșbuc, în or ce caz asemenea detalii merită să fie observate pentru ca să se observe tradițiuneanoastră literară și unele legături între un poet și altul.

Aceasta aş putea zice că era cîntecul lebedei la Bolintineanu. Ceea ce a scris apoi, am spus că sînt reproduceri după compuneri din tinerețe, compuneri cît se poate de palide.

Trecînd la altă parte a operei lui, care va servi totde o dată de tranzițiune între genul liric și genul epic, ne vom opri la "Florile Bosforului" cari au fost traduse și în frantuzeste în tr'o edițiune apărută la 1866. În prefața acestei

edițiuni, Philarète Chasles, profesor la Collège de France, admiră efectul exotic pe care-l produc aceste versuri. Era puțină afectare în aprecierea aceasta a lui Philarète Chasles; literatura franceză era și ea invadată pe atunci de exotism oriental și Philarète Chasles cunoștea foarte bine ceea ce scrisese romanticii francezi cu privire la Orient; într'o privință însă Philarète Chasles putea fi surprins de nota următoare: anume Bolintineanu era mai oriental decât alți poeți pe care îi cunoștea criticul francez; în adevăr Bolintineanu în "Florile Bosforului" ne apare ca admirator și înțelegător în acelaș timp al firei orientale cum numai el în adevăr putea să fie; și în această privință este superior chiar lui Alexandri Să nu fie aici o chestiune de ereditate? Bolintineanu știți era de origine macedoneană; când s'a dus Bolintineanu în Constantinople, și a călătorit în Macedonia era poate ca o întoarcere către mediu

În care petrecuse cei cari îl precedase; prin urma-
ra Bolintineanu cînd a regăsit fericirea aceea la
Constantinopole, a regăsit parcă o parte din viața
care îi lipsea pentru că el în adevăr a exprimat
toată lenevia orientală, tot parfumul de viață
parazitară, așa putea zice, al camenilor din Con-
stantinopole. Alexandri a scris mai mult ca admi-
rator de convențiune al Bosforului, pentru că așa
era moda, așa erau romanticii; Bolintineanu însă
S'a simțit bine în Constantinopole și poeziile pe
care le a scris atuncea sînt scrise cu oare-care
elan fără ca să întîlnim cu toate acestea o schim-
bare la Bolintineanu din punctul de vedere al fon-
dului sau al formei: aceleași versuri, aceeași gră-
mădire de termeni; aceeași predilecțiune pentru
creațiuni vaporease. Intrebuințează o mulțime de
termeni orientali, așa privighetocarea nu se numește
la dînsul decît "filomelă," sau "biulbiuli" și pre-
sară o infinitate de cuvinte turcești. ceea ce ia-

răși dă o notă exotică particulară acestei opere a lui Bolintineanu; însă, cum spuneam, Bolintineanu reapare aici tot așa cum îl cunoaștem și din 1844. La dînsul este o adevărată boală mania de a îngrămădi termeni cari să satisfacă urechea: iubita lui e este "o fantasmă dragă", grațioasă ca o nălucire" în sfîrșit acestea ar mai merge; "este un vis din Eden". Pentru Bolintineanu Bosforul este un raiu, un eden adevărat al Europei; iubita lui este "frumoasă ca o fericire" "plăcută ca o fericire", "dulce și plăcută ca o fericire", amîndouă comparațiile reunite prin urmare la un loc; sau încă iubita lui este "frumoasă ca un vis de aur"; versurile sînt pline de "șoapte de aurele suave"; mereu poetul amintește de "eterul înflorit", de "eterul înstelat"; după aceea iarăși, cu o inclinațiune bolnăvicioasă, întrebuintează termenul "dalbă" și e revoltător cîte-o dată cum insistă asupra unui termen, Cu deosebire pe lîngă "dalbă" este un ter-

men de care abuzează, anume termenul "dulce". Am făcut de curiozitate o statistică despre întrebuințarea acestui cuvânt în opera lui Bolintineanu. Sînt două poezii mai cu seamă în care a abuzat Bolintineanu de cuvîntul "dulce" în "Hial" de exemplu, singura compunere din "Florile Bosforului" unde forma este puțin mai deosebită și unde ni se vorbește mai puțin de "harem, odaliște, baiadere" etc etc; ei bine în "Hial" am constatat de 18 ori întrebuințat termenul "dulce; aceasta în edițiunea de la 1855; în edițiunea de la 1865 a făcut oare-cari schimbări: a șters de două ori "dulce" dar l'a introdus de trei ori în altă părți; prin urmare nu e nici un câștig. Poezia din "Florile Bosforului" intitulată "Gulfar" are la sfîrșit versuri în care "dulce" este în adevăr obositor:

Iar danțul înflorează ghirlanda voioasă
A sclavelor dulci.
Văzuta-ți voi oare față'azurată
A splendeidei mări
Cînd soarele varsă o ploaie argintată
De dulci sărutări

Cum scînteie dulce aceste suave
Torente de foc?
Aşa pe tapete frumoasele sclave
În danţuri se joc
Serbetul cel dulce în cupe-aurite
Se varsă spumat
Din ambru s'essală sub buze'nflorite
Un fum odorat.

Sclav dulce, şerbet dulce, salutări dulci, mi se pare un exces de dulceaţă. Ei bine aşa procedează Bolintineanu şi aceasta este în adevăr partea slabă din opera lui în care se pot găsi multe puncte de micşorare a talentului scriitorului nostru.

Cu toate acestea ne întrebăm pentru ce Bolintineanu a plăcut atît de mult generaţiunii de pe la 1840? A plăcut pentru că lucrurile acestea erau căutate şi rare; limba romînească în adevăr nu ajunsese să exprime sub o formă mai delicată idei, dacă nu originale, cel puţin accesibile celor mai mulţi., şi Bolintineanu dădea tocmai forma uşoară cu oare-care gingăşie; efectul însă nu e reuşit decît în unele părţi şi rar, foarte rar, şi trebuie chiar multă osteneală pentru ca să găseşti un pa-

săgiu ca cel pe care-l voi cita unde în adevăr forma gingașă și ideea, iarăși deși nu nouă, să fie exprimată cu delicateță:

Te iubesc! ah! dragă! roza se exprimă
Prin profumu-i dulce și desfătător,
Pasărea prin cântu-i, steaua prin lumină;
Dar eu n'am cuvinte pentru-al meu amoriu!
|Zeila|

Este în adevăr în aceste versuri o oare-care delicateță care în adevăr putea fi bine apreciată în timpul acela.

Se pot acorda însă lui Bolintineanu oare-cari circumstanțe atenuante din următorul punct de vedere: mi se pare că singur și-a dat în cele din urmă seamă de slăbiciunea operei sale și aceasta nu prea târziu, la 1847 chiar, în edițiunea cu care se face mai bine cunoscut publicului după poeziile apărute în "Curierul de ambe sexe"; iacă în adevăr ce spune în prefața poeziilor de atunci:

Inspirații tinere, aceasta este opera și melancolice dar puțin solide.....inspirațiuni ale copilăriei la care acum țiiu foarte puțin și pe care nu le aș fi reprodus fără îndemnul prietenilor mei; de aceea or ce critică ar fi de prios.

Altă circumstanță atenuantă este o scrisoare din manuscrisul 235 în care Bolintineanu, descriind urîtul lui la București, spune între altele:

"Je travaille beaucoup, je fais parler les mahalas de moi en leur donnant à lire des vers."

| Scriu pentru ca să aibă mahalaua ce să citească |
E crud lucrul acesta spus de un autor de sine însuși că scrie cu asemenea intențiuni; dar o asemenea mărturisire este prețioasă și în adevăr poate fi luată în considerație la apretierea activității lui Bolintineanu. Când cine-va este puțin pretențios i se iartă mai mult și Bolintineanu se găsește în cazul acesta. Tot așa fusese Conachi întrucît-va și am spus că dînsul n'avea în gînd să-și publice poeziile; le-a compus numai la diferite ocaziuni și pentru cîți-va prieteni așa că dacă poeziile lui s'ar fi publicat pe cînd el ar fi trăit, de sigur că ar fi recunoscut singur slăbiciunile lui. Acelaș lucru prin urmare și cu Bolintineanu: a recunoscut singur slăbiciunile lui și a fost foarte-

puțin pretențios. Alți scriitori ai noștri însă sînt cu atît mai condamnabili cu cît au fost și mai pretențioși: așa Asachi știți că voia să fie socotit drept pontificle literaturii noastre de pe la 1840; prin urmare cînd el singur voia să-și apropie asemenea calității bine înțeles că critica trebuie să fie cu atît mai aspră. Dar față de oameni mai sinceri față de ei înșiși, spun drept că de multe ori criticul trebuie să fie mai indulgent și să nu-și închipuiască criticul că tot ce a scris un autor a fost considerat ca demn de a fi admirat. Dar și atunci este o întrebare: dacă cine-va se judecă pe el astfel, de ce a scris? și mai cu seamă de ce a scris atîta? Unii scriau pe la 1840 - 50 pentru că în general lumea era puțin exigentă și poate că autorul își dădea seama mai bine de slăbiciunea operei lui dar publicul cerea literatură; prietenii autorilor, cari publicau reviste, cereau cu insistență mereu ceva nou de publicat. Costache

Negruzzi mărturisește spre pildă că nuvela lui "Tătarii" a fost compusă de el pentru ca să dea umplură la jurnal. De asemenea Bolintineanu vedem că trimite versuri, cedînd insistențelor lui Alexandri, care i le cerea spre a fi publicate în viitoarea "Romînia literară". Prin urmare lucrul fiind așa, este evident că atunci cînd un autor era grăbit să facă literatură de jurnal, bine înțeles că nu putea să facă totdeauna ceva mai durabil.

Aceasta poate întrucît-va să constituie circumstanțe atenuante pentru Bolintineanu.

Cu acestea terminăm observațiunile privitoare la o parte numai din activitatea lui Bolintineanu și cu deosebire la partea lirică. Cînd vom studia, lecțiunea viitoare, baladele și activitatea lui Bolintineanu pe terenul epic, vom constata întrucît-va superioritatea lui față de inspirațiunea lirică, făcînd însă aceleași rezerve cu privire la formă.

LECTIA XV.

[NOTA. - Inceputul acestei lecții a fost stenografiat de Domnișoara Eugenia Bellu.]

Ca poet epic Bolintineanu este superior lui Bolintineanu ca poet liric fără însă ca deosebirea să fie prea marecâci regăsim la Bolintineanu ca poet epic, multe din defectele constatate în lecția precedentă. Cu toate acestea, prin însăși genul epic, Bolintineanu a putut evita unele slăbiciuni despre care dăduse probe prea dese în poeziile sale lirice. Genul epic nu e de așa natură încât poetul să-și permită multe divagări pe când poezia lirică permitea un asemenea lucru. În poezia lirică poetul pleca de la o idee și putea să o dezvoltă conform imaginațiunii sale pe când în poezia epică mai mult sau mai puțin trebuie să se păstreze oare-cari limite și vorba multă este cu desăvârșire nepotrivită. Tocmai prin faptul acesta Bolintineanu a putut evita în poemele epice excesul de ver-

balism pe care l'am constatat în poeziile lui lirice. Eroii lui Bolintineanu vom vedea că sînt luați atît din literatura noastră cît și din literaturile străine; unii din eroii lui însă numai eroi de baladă nu puteau fi: sînt oameni afemeiați, oameni fără energie, oameni cari sînt cu desăvîrșire deplasați într'o baladă, care, din convenții mai mult sau mai puțin bune; trebuie să cînte fapte vitejești. Să cităm un exemplu luat din balada "Mariciora" unde vedem întrucît va iarăși pe Bolintineanu revenind la defectele pe care le-am constatat în "Florile Bosforului". Subiectul acestei balade este următorul: Un tînăr, care iubește, pleacă la războiu însă bătîndu-se cu dușmanii, își aduce aminte de iubita lui și dorul lui e atît de puternic încît părăsește cîmpul de războiu ca să-și vadă iubita. Cînd vine înaintea ei, îi adresează următoarele cuvinte, un întreg discurs:

Căci vezi tu, o dulce nume,

Inger ce iubesc!
Fără tine'n astă lume
Nu pot să trăesc.

E deci un curios erou de baladă de care numai un Don Juan ar putea fi invidios.

În cele-lalte balade însă Bolintineanu revine la tradițiunea baladei și cîntă cu deosebire paginile glorioase ale istoriei noastre. Sînt bine cunoscute pînă și astăzi cîte-va din baladele lui luate din istoria națională: "Mama lui Stefan", "Cupa lui Stefan, Mircea și solii, Cea din urmă noapte a lui Mihai Viteazul" etc. Dar și aci regăsim defectele pe care le am constatat cînd am studiat activitatea lui Bolintineanu ca poet liric și aceasta chiar în baladele lui cele mai populare. Așa în balada "Cea din urmă noapte a lui Mihai Viteazul" vedem pe Bolintineanu îngrămădind iarăși lucruri incoerente, chiar începutul, după gustul nostru, este cu desăvîrșire învechit astăzi. Să vedeți cîte lucruri îngrămădește în această baladă la început pen-

tru ca tocmai la sfârșit să ne descrie esențialul:

Ca un glob de aur luna strălucia
Si pe-o vale verde oștile dormia,
Dar p'un vîrf de munte sta Mihai la masă
Si pe dalba mîină fruntea lui se lasă;
Stă în caoul mesei, între căpitani
Și rechiană dulce tinerii săi ani.
Viața noastră trece ca suava rouă,
Cînd speranța dulce ne surîde nouă
Astfel astă dată viața lor cura,
Cugetele triste nu-i mai turbura.
Luna varsă raze dulci și argintoase,
Austrul le suflă coamele plectoase.

Este ceva încurcat și în cite-va versuri lucruri
de prisos chiar.

Aceleași defecte le constatăm într'o baladă ia-
răși populară: "Mircea la bătae". Acolo, între patru
strofe care au ca scop să descrie o acțiune epică,
Bolintineanu introduce două versuri fără legătură
cu cele-l-alte și în care se aruncă o idee filozof-
fică la întîmplare:

Armia maghiară țara a'nvelit
Soarele văzînd-o a îngălbenit

Dar bătrînul Mircea nu se înspăimîntă;
Cu o mică ceată de voinici s'avîntă.

Nu că el voeste țara a scăpa,
Ci va să'mplinească datoria sa. -

Unde este timpul, cel de bărbăție
Cînd muria Românul pentr'o datorie?. -

Vedeți filozofia aceasta privitoare la trecutul nostru: "Unde e vitejia de altă dată", este introdusă aici cu desăvîrșire ne la locul ei.

În baladele lui Bolintineanu constatăm, ca la toți poezii noastre, adaptări destul de libere une ori; spre pildă Bolintineanu ia o tradiție sau o legendă care nu e atribuită nimănui și o dă pe socoteala unui personaj istoric. Lucrul acesta l'a făcut Bolintineanu în balada "Andrei sau luarea Nicopolei". Se știe că Mihai Viteazul a trimis ca să coprindă cetatea Nicopole. Între ostași s'ar fi aflat și un căpitan care s'a distins prin vitejia lui. Ei bine, pe acest căpitan Andrei, îl ia Bolintineanu drept personaj al baladei lui "Andrei sau luarea Nicopolei". Subiectul baladei este următorul: Andrei pleacă la războiu și luptă vitejește

Nicopole este luată. Andreiu era căsătorit. Stînd mult la asediul Nicopolei, cînd se întoarce a casă, găsește pe nevasta lui căsătorindu-se și sosește în momentul cînd se celebra nunta.

Tema acestei balade este comună, se găsește în toate literaturile. Deja la Omer găsim țesătura aceasta. În colecțiunea G. Dem. Teodorescu, găsim balada intitulată "Moșneagul" unde iarăși se spune cum un viteaz se duce la războiu și în timpul absenței lui nevasta lui se căsătorește din nou și el se sește tocmai în ziua nunței nevestei lui. Este pr în urmare o temă cunoscută pe care Bolintineanu a aplicat-o la un personajiu cum este Andreiu.

Cîte o dată Bolintineanu procedează altfel în baladele lui: ia o baladă străină și o romanizează. Lucrul acesta l'a făcut Bolintineanu în balada "Doamna lui Negru și bardul". Subiectul acestei balade este următorul : Negru Vodă petrece împreună cu soția sa; îi se urăște întrucît-va pentru că

muzica le lipsește. Un cîntăreț vine și le oferă serviciile sale. Domnul primește și cîntărețul începe să cînte. Domnul este foarte mulțumit și drept dar îi oferă o cupă pe care bardul o refuză:

Si pentru aceasta să-i dați lui îndată
Ce am mai scump eu;
Să-i dați lui chiar cupa-mi cea'n aur legată
Si chiar calul meu!...

--- La alții dă cupa; la alții dă calul,
O doamne! eu cînt
Cum vijie frunza, cum murmură valul
Cum plînge un vînt.

Balada aceasta este luată din Goethe și e cunoscută sub numele "Der Saenger" [Cîntărețul]. Subiectul este acelaș: Un cîntăreț vine și el și cîntă la un castelan; castelanul încîntat de armonia muzicii cîntărețului, îi oferă în dar un lanț pe care cîntărețul îl refuză. Iacă pasagiul lui Goethe care corespunde foarte bine pasagiului din Bolintineanu:

Der Koenig, dem das Lied gefiel
Liess ihn zu ehren für sein Spiel,
Eine goldene Kette reichen.

-- Die goldene Kette gieb mir nicht

Die Kette gieb den Rittern.....

[Nu-mi da mie lanțul, a răspuns cîntărețul, dă-l curtenilor tăi.]

Prin urmare acelaș lucru, aceeași idee.

În afară de balade cu asemenea coprins, luat în mare parte din istoria noastră sau, cum vedeți din literaturi străine însă romanizate; Bolintineanu, fiind romantic, a compus și multe balade în sensul acestei școale. "Dochia" este o compunere cît se poate de romantică. De asemenea "O seară pe morminte" și tot asemenea mai cu deosebire, "Mihnea cel rău și baba". Din toate baladele de acest gen ale lui Bolintineanu, "Mihnea cel rău și baba" este în adevăr cea mai reușită.

Balada aceasta a suferit multe schimbări interesante de urmărit în diferitele edițiuni. A apărut întâia oară în edițiunea de la 1852 sub titlul acesta și cu sub titlul "după o legendă". În edițiunea de la 1855, Bolintineanu a schimbat titlul de "Mih-

nea cel rău și baba" în cel de "Fermecătoarea"; după aceea a omis câte-va versuri de la început și de la sfârșit. O schimbare care cu deosebire merită să fie relevată există numai în edițiunea de la 1852; aste aceea care o întâlnim la sfârșit și în care se spune anume că vrăjitoarea este arsă pe rug și că cu toate acestea sufletul ei se înalță către cer, în edițiunea de la 1865 balada nu reproduce tocmai textul edițiunii de la 1855 și se apropie mai mult de edițiunea de la 1852, abstracțiune făcând de sfârșit care lipsește.

Balada aceasta a lui Bolintineanu a ajuns populară cu deosebire din cauza unui pasagiu de pe gusul timpului și pe care astăzi îl considerăm iarăși de o execuțiune îndoiioasă, este anume pasagiul unde Mihnea încalecă și se avîntă fugind de peștera în care se întîlnise cu vrăjitoarea. Se citează în toate creștomatiile acest pasagiu. Il cităm și noi pentru ca să-l punem în legătură cu alte câte-va pasaje
Lit.61

gii caracteristice din opera lui Bolintineanu:

Mihnea încalecă, calul său tropotă,
Fuge ca vîntul
Sună pădurile, fîșie frunzele,
Geme pămîntul.
Fug legioanele, sbor cu cavalele
Luna dispăre,
Cerul se'ntunecă, munții se clatină
Mihnea trăsare.
Fulgerul scîntee, tunetul bubue,
Calul său cade;
Demonii rîseră; o ce de hohote!
Mihnea jos sare.
Inșă el repede eară încalecă,
Fuge mai tare;
Fuge ca crivățul, sabia-i sfîrșie
În spărare.
Aripi fantastice simte pe umere,
Inșă el fuge;
Pare că-l sfîșie guri insetabile,
Hainele-i sugă.
Baba pe-o cavălă iute ca fulgerul
Trece'naînte,
Slabă și palidă, pletele-î fîlfîie
Pe osemînte.
Barba îi tremură, dinții-se clatină,
Muge ca taur;
Geme ca tunetul, bate cavalele
Ca un balaur.

Asemenea versuri, cum știți, se numesc onomatopieice; poetul caută să imiteze în ritmul versului acțiunea povestită în el. De la Virgil s'au încer-

cat poeții să compună asemenea versuri. Bolintineanu cu deosebire a avut o predilecțiune pentru versuri de natura aceasta. Am găsit nenumărate pasagi, nu numai în "Mihnea și bab" cum se citează de obicei în crestomații, dar și în alte compuneri ale lui unde vedem iarăși acelaș gust, întrucât-va copilăresc pentru noi astăzi, de a imita acțiunea prin mișcarea versului. Un pasagiu caracteristic în genul acesta îl regăsim într'o poemă, deci iarăși într'o compunere cu cuprins epic, pe care-l întâlnim numai în edițiunea de la 1852 și la care am făcut aluziune lecțiunea trecută. Mă voi opri incidental asupra acestei poeme pentru că ne relevă pe Bolintineanu sub o formă pe care nu o cunoșteam pînă acuma și anume: l'am văzut pe Bolintineanu visător, l'am văzut melancolic dar n'am găsit la el ironia sau umorul pe care l'am constatat la alții cîți-va scriitori romîni; cu toate acestea Bolintineanu în compunerea intitulată "

O nopate pe cal" se relevează și ca umorist, ca scriitor de versuri ușuratece, amintindu-ne în această poezie compunerile lui Musset, și ar fi reușit poate mai bine Bolintineanu în acest gen dacă l'ar fi cultivat. Subiectul acestei poeme este o mică aventură de dragoste, care se rezumează în următorul fapt, banal de altminterenea: Poetul ne spune că pe la 1844', pe când iubea și brunete și blondine, i-a eșit în cale o femeie măritată, bătrână, care s'a îndrăgostit de dînsul și propune poetului să fugă cu dînsul; și în adevăr își dau întîlnire seară, încalecă pe un cal cu care fug ca să petreacă viața așa precum o plănuiise. Petrec împreună în adevăr trei luni; cînd într'o zi, achizițiunea lui dispare. Iacă cum, sub o formă umoristică, sfîrșește Bolintineanu acest poem:

Dar mai tîrziu ingrata îmi scrise una dată
"Mi se urîse foarte la țară unde-am stat
Muriam de neastîmpăr ca să mai fac o dată
Pe cal călătorie cum tu m'ai învățat.
Si calul tău murise... Dar iată că îmi vine

Un cavaler și-mi zice: ce cal voinic am eu
M'am dus cu el îndată, precum m'am dus cu tine
Dar fă și tu ca mine...Adio dragul meu!"

Ei bine în această poezie cu subiect frivol, dar
în care găsim pe Bolintineanu sub un aspect nou,
găsim tocmai un pasagiu, în alte împrejurări însă
și nu de romantism furios ca în "Mihnea și baba",
anume Bolintineanu ne descrie tocmai cum fug ei,
cum răpește pe iubita lui, și cum îi duce calul:

Bubue văile, calul s'avîntură
Fuge ca cugetul inimii'n dor
Sboară ca austrul sau ca eretele
Cătră o pasăre singură-n nor
Sînu-i sub brațele-mi arde, palpită;
Tot corpul-i tremură sub al meu braț
Astfel ca pasărea jună și timidă
Ce prinsă de-aripi tremură'n laț.

.....
Sînu-i pe sînu-mi saltă, comunică
Flacăra tînără în sînul meu,
Gura-i pe buzele-mi arde ca soarele

.....
Si la armonia dulci sănutărilor
Vîntul se leagănă, cît al său sbor.

Ai crede că se sărută după tact.

Este prin urmare ceva în genul celui din "Mihnea
și baba". Bine înțeles însă că un asemenea ritm

este cu desăvîrșire nepotrivit căci întrucît mișcarea din vers ar putea reprezinta bine o acțiune cum este aceea pe care ne-o descrie Bolintineanu.

Nunumai atîta, dar găsim și alte poezii la Bolintineanu cu desăvîrșire în acelaș gen așa în "Peștera Muștelor"; compunere cu subiect iarăși întrucît-va romantic, vedem un semu care încalecă răpînd o fecioară:

Smeul încalecă, fuge cu vergura.....

Acelaș ritm.

De asemenea în "Romîncele din Cavaia":

Tropotă, bubuie, plaiul Candaviei.....

Acestea sînt prin urmare pasagiile care trebuiesc puse în legătură cu cel citat din "Mihnea și baba" Era gustul timpului, cum vedeți, și tocmai un asemenea pasagiu asigura popularitatea baladei.

Astăzi baladele lui Bolintineanu sînt mai puțin cunoscute și găsesc azil numai în creștomaii. Cu toate acestea ele au fost foarte populare: "Mama lui

Stefan" a fost chiar pusă pe muzică și se cântă încă pe la 1880 ba nu știu dacă nu se cântă și astăzi în unele părți.

Prin urmare, vedeți, din acest punct de vedere Bolintineanu ne a dat în adevăr ceva mai potrivit tendințelor literaturii de atunci și ca poet epic poate să fie considerat că este superior poetului liric pentru că a fost întrucât-va mai moderat și n'a căzut în exagerațiile pe care le constatăm în poeziile lui lirice.

Ar fi de studiat Bolintineanu și din alt punct de vedere: pe la 1855-1860 scrie proză în afară de poezii; chiar după 1860 îl vedem publicând mult în proză; dar era o literatură de ocaziune, literatură cin care voia mai mult sau mai puțin să-și facă un mic câștig. A scris "Viața lui Traian" și alte lucrări care, din punct de vedere estetic, nu merită să fie citate decât sub titlul de inventar. Cu toate acestea, pentru o epocă în care începe deca-

dența lui, romanul lui "Mancil" merge foarte bine alături de toate celelalte compuneri ale lui Bolintineanu de pe la 1855-60. Deja la 1863, într'un foileton publicat în "Buciumul" lui Cezar Boliac, se arătase legătura care era între acest roman al lui Bolintineanu și "Werther" de Goethe. Nu putem zice în adevăr că Bolintineanu a urmărit punct cu punct pe Goethe când a scris pe "Mancil", dar este într'însul același romantism ca în "Werther"; încheierea romanului iarăși este iarăși romantică după obiceiul timpului dar cu toate acestea nu se poate spune, și aceasta s'a relevat încă de la 1863, că "Mancil" ar fi o copie, o imitațiune după romanul scriitorului german; nu este o imitațiune cum am văzut spre pildă că este "Doamna lui Negru".

Ca poet dramatic iarăși Bolintineanu a scris mult. A scris și unele drame în proză. Dramele lui însă nu sînt decît dezvoltarea, așa putea zice, ale unei balade. Toate defectele pe care le am găsit

Într'o măsură mică la balade reapar la Bolintineanu în mare de îndată ce Bolintineanu încearcă genul teatrului. În genul teatrului iarăși este o pantă primejdioasă care te duce ușor la divagări. Ei bine, cînd Bolintineanu a încercat teatru, s'au arătat defectele de mai înainte exagerate chiar, pentru că cea mai mare parte din dramele lui sînt scrise în epoca de decadențăa poetului.

Din toată literatura dramatică a lui Bolintineanu un singur poem se ridică întrucît-va de asupra și poate să fie citat printre rarele noastre poeme dramatice mai reușite; este un poem care, și el, pare un fel de desvoltare al unei balade, poem intitulat "Sorin" sau "Tăierea Boerilor la Tîrgoviște."

Este interesant iarăși de urmărit schimbările pe care le a făcut Bolintineanu în publicarea acestui poem. Il publică întîi la 1852; îl regăsim în edițiunea de la 1855; lipsște însă în edițiunea

de la 1865 pentru ca să-l reîntălnim în edițiunea de la 1868 a celor șase drame, care edițiune conține dramele: "Constantin Cantacuzino, Uciderea lui Mihai Viteazul, Sfântul Gheorghe" etc. Zic e interesantă comparațiunea între edițiunea de la 1852 și cea de la 1855 pentru motivul următor: În edițiunea de la 1855, poemul acesta dramatic debutează cu un prolog în care vedem un dialog între Hermann și Sorin. Prologul acesta lipsește însă în edițiunea de la 1852; prin urmare Bolintineanu l'a adăugat între acest an și anul 1855, l'a adăugat însă spre defavoarea acestei compuneri.

Hermann, numele ne arată deja că este un german, este una din acele figuri mai mult sau mai puțin convenționale, pe care le găsim în literatură pe la 1850-60. Este întrucît-va un personaj mai pretentios, pentru că Bolintineanu a căutat să ne dea un fel de Faust român; în adevăr acest Hermann este o copie după Faust al lui Goethe; cu

toate acestea el poate să figureze alături de alte personaje romantice, chiar și din literatura franceză, pentru că și el, ca și alții, ca unul din eroii lui de Vigny spre pildă, expune aceeași melancolie romantică pe lângă filozofia pe care a luat-o de la Goethe.

Iacă monologul lui Hermann de la începutul poeziei:

Nimic, nimic, lumina mi s'ascunde mie!...
O! studiu fără roadă ce m'ai înveninat,
Tu mi-ai răpit plăcere și viață și junie,
Si nu mi-ai dat nimica în loc ce'mi-ai luat!
A trebuit a trece cinci-zeci de ani de trudă
Plecat pe cărți, să aflu că nu pot ști nimic ..
Căci Belzebut din Tartar să-mi fie mie rudă
De știu mai mult caprostul ce n'a învățat nici
pic.

Si apoi Hermann, luînd hîrca în mîină, face iarăși filozofie în acelaș gen:

Ah iată ce rămîne în lume după noi!...
Ce-ai fost în astă viață, țărîină pămîntească?
Tu poate-ai fost ca mine, împinsă de nevoi?
Ori poate o frumusețe l'a căreia picioare
Ca pulbere-aurită junimea a călcat?
Ai fost ferice poete? și mîndră, rizătoare
Ca visul tinereței din lume ai sburat?
Dar unde e mîndrețea și dalba ta junie?
Voi, care ați fost iubit'o, vedeți ce ați iubit?

Pasagiul acesta însă nu stă în legătură cu restul poemei.

După monolog, apare Sorin, care e iarăși mai mult sau mai puțin un fel de famulus, luat iarăși din literatura germană, un fel de ucenic al lui Hermann. Sorin vine și el și debitează la rîndul lui filozofie la care Hermann răspunde cu o altă tiradă în acelaș gen. Sorin destăinuește lui Hermann că iubește pe Fiorița care însă iubește pe un altul; Hermann spune lui Sorin să iubească patria și chiar omenirea întreagă. Si acesta este tot coprinsul acestui prolog. Mai departe tocmai Bolintineanu introduce adevărata acțiune dar și în această parte întîlnim defectul pe care l'am constatat în prolog: excesul de monolog. Fiorița arată iubirea pe care o are pentru Filip și în acelaș timp apare și Mircea care destăinuește planul său de a omorî pe Bocrii care se răsvrătise în contra lui, tocmai în ziua nunței Fioriței cu

Filip. Poemul se sfîrșește cu măcelul celor cari se răsvrătise contra Domnului.

Bolintineanu ne spune că subiectul poemei e luat din cronici; în adevăr cronicile noastre vorbesc despre tăierea boerilor la Tîrgoviște dar bine înțeles că Bolintineanu a brodat mult pe mica notiță dată de cronicari.

A scris Bolintineanu și alte drame din care am amintit cîte-va; am putea adăuga încă de exemplu "Alexandru Lăpușneanu" în care Bolintineanu își repetă tiradele lui patriotice; a scris mai înainte "Stefan Vodă Berbantul", fiul lui "Petru Rareș, cunoscut pentru viața lui destrăbălată și care dramă poate fi alăturată de drama lui "Cleopatra."

Bolintineanu sfîrșește slab, foarte slab, foarte palid cariera lui literară; sfîrșește ca un jurnalist cu satire de foarte rău gust. Intre 1860 și 1864 a publicat vre-o patru broșuri de asemenea

satire: "Menadele, Nemesis, Eumenidele și Bolintineadele".

Este penibil în adevăr să citești asemenea satire în care se atacau fel de fel de personalități din partea unui fost ministru, cum era Bolintineanu când scria aceste satire la 1864. Nu este o satiră măcar care să se înalțe mai senin ca cele pe care le-am constatat la Grigore Alexandrescu. Astfel își încheie cariera lui literară Bolintineanu, cât se poate de anemic.

Cu toate defectele pe care le am constatat la Bolintineanu în poeziile pe care le a publicat pe la 1844, comparate aceste poezii cu compunerile lui de pe la 1860-64, constatăm o enormă deosebire, o decadentă vădită.

S'a spus că Bolintineanu a fost mai mult sau mai puțin victima vieții noastre sociale și în special al politicei; în adevăr s'a repetat de multe ori că Bolintineanu în cei din urmă ani ai vieții, a

fost silit să scrie în jurnale și să scrie mult numai pentru ca să poată trăi. Este adevărată o asemenea învinuire care se aduce lui Bolintineanu și servă în acelaș timp să explice sărăcia literară din anii din urmă și aceasta se poate susține pînă la oare-care punct. Dar Bolintineanu n'a fost atîta victima stărei noastre sociale și politice cît mai mult aș putea zice, a fost victima temperamentului său și victima talentului său înnăscut de poet.

Am văzut pe Cîrlova, anul trecut, ce frumos debutează și cum deși moare foarte tînr, figurează printre scriitorii noștrii cei mai de frunte; Cîrlova, am spus, datorează această eputațiune frumoasă pentru că a scris 4-5 poezii numai, ușoare ca formă și de o inspirațiune juvenilă. Ei bine în acelaș mod debutează și Bolintineanu, cu aceeași formă ușoară pe care o constatăm la Cîrlova. Bolintineanu însă a avut întrucît-va neșansa, aș pu-

tea zice, ca să trăiască mai mult ca Cîrlova; dacă ar fi murit mai tînăr, de sigur că n'ar fi comis opere cacele pe care le a dat în timpul din urmă; și pe de altă parte sînt convins că dacă Cîrlova ar fi continuat să scrie, ar fi scris la urmă în acelaș gen ca și Bolintineanu pentru că am constatat la el aceleași defecte. Bolintineanu s'a încrezut prea mult în forma ușoară pe care o avea de la început și de aceea n'a schimbat de loc bagajul său literar; s'a mulțumit pînă la sfîrșitul carierei sale literare cu aceleași motive reînoite, preschimbate. Cu toate acestea bine înțeles, Bolintineanu este una din figurile cele mai interesante din toată mișcarea noastră literară de pe la 1860-70 și, din punctul de vedere al cantității cît a scris, este de sigur unul din cei mai fecunzi iar din punctul de vedere al calității, merită și el locul lui alături de Grigore Alexandrescu pe care l'am studiat acum în urmă.

care se mulțumeau numai cu o viață contemplativă; nu era, cum zice Musset, "Un pleurard, un rêveur, un amant des cascadelles", era în acelaș timp un apostol dar și un făuritor de idealuri, cum erau toți oamenii de acțiune din generațiunea lui, și tocmai prin faptul acesta n'a fost numai poetul dar a fost în acelaș timp și omul care, împreună cu Kogălniceanu, a dus mai departe mișcarea întemeieră pentru renașterea noastră. Așa încît, dacă Alexandri a fost atît de mult gustat, aceasta se explică prin faptul că el concretiza toate idealurile pe care le urmăreau Românii pe la 1850-60; de aceea viața lui Alexandri se încrucișează cu viața noastră publică ca să zic așa, din epoca pe care o studiem.

În studierea operei lui Alexandri, sau a activității lui literare, vom proceda întrucît-va invers, de cum am făcut pînă acuma în cercetarea scrierilor celor-l-alți autori. Viața lui Alexandri mai

mult sau mai puțin, este cunoscută tuturilor; o fi și aici de sigur de complectat multe, vom încerca să facem aceasta și vor mai complecta și alții mai târziu, dar ceea ce se cunoaște asupra poetului ni se pare suficient pentru ca să putem intra de a dreptul în studiul operei lui și dacă vom aminti și insista întrucît-va asupra unor detalii din viața lui Alexandri, aceste detalii vor servi mai mult ca mijloc de a explica opera lui. Prin urmare înaintea de toate vom căuta să constatăm, cum spuneam lecțiunea de deschidere 1898-99 și pe urmă să explicăm particularitățile pe care le vom întâlni în opera lui Alexandri.

Înainte de toate, înainte de a intra în detalii ne vom încerca să arătăm care e nota caracteristică nota generală a întregii activități a lui Alexandri vom vedea că în multe privințe, constatarea pe care vom face-o de la început ne va înlesni înțelegerea faptelor care vor urma.

Activitatea lui Alexandri ni se prezintă ca un tot organic, ca o evoluțiune limpede, așa încît o putem urmări mai de aproape și aceeași notă o vom putea constata de la începutul activității lui și pînă la sfîrșitul ei. Rămîne deci să vedem care este acea notă caracteristică, generală care se degajează din toată opera poetului moldovean.

S'a spus de mult, și Eminescu a rezumat în cîteva cuvinte această părere, că Alexandri a fost la noi cîntărețul fericirii și al tinereței. În adevăr, Alexandri este un talent senin; el privește viața ca o poezie de fericire; ca un "Cîntec de fericire", după cum este chiar intitulată una din poeziile lui. De multe ori a exagerat această fericire și a căutat să o găsească acolo poate unde nu era în realitate; dar spiritul lui era inclinat spre această pantă și nu putea vedea lucrurile decît prin această prismă. Aceasta este prin urmare nota principală din scrierile lui Vasile Alexandri.

Vom căuta să o probăm în diferite părți din opera lui ca poet liric, ca poet descriptiv etc.

Mai înainte de toate să vedem cum putem constata această seninătate a lui Alexandri în poezia lirică și în special în cele d'întîi compuneri ale poetului, în "Doine" și "Lăcrămicare", consacrate cele mai multe cîntărei sentimentului iubirei. În poezia "Visurile", în patru versuri, fixează singur toate dorințele lui, idealul lui de viață. Iacă ce ne spune în această poezie:

Fericit care'mplinește
Visul său pe-acest pămînt!
Fericit care iubește
Pîn'a nu cădea'n mormînt!

Aceasta rezumează toată inspirațiunea poetică a lui Alexandri, inspirațiune lirică din întîia lui tinerețe: fericirea trebuie căutată în iubire; trebuie să iubim, acesta este scopul mai înalt al vieții. Si pentru ce iubirea este aceea care ne procură fericirea? Singur poetul ne explică aceasta în poezia "8 Martie", în care arată efectul sentimentu-

lui pe care l'a rezumat în poezia "Visurile", citată mai sus:

Sînt oare fericite, sînt tainice plăceri,
 Ce-n cumpăna vieții plătesc ani de dureri!
 Atunce falnic omul rădică a sa frunte
 Si'n ceruri cu mîndrie atîntă ochiul său.
 Ființa lui se'naltă ca vulturul de munte.
 Iubirea lui îl schimbă și-l face Dumnezeu!
 Atunci mai dulce steaua lucește'n mez de noapte,
 Si'n zori seninul pare mai vesel, mai curat;
 Ș'a zilei mii de galsuri, ș'a nopții mii de șapte
 îl proclamează'n fală a lumii împărat!

Astfel descrie Alexandri iubirea și deja am relevat punctul acesta în lecțiunea de deschidere.

Dar nu e numai pasagiul acesta pe care-l putem cita din toată opera poetică a lui Alexandri; aceeași idee revine la fie-care pas; o exprimă bineînțeles sub o formă mai mult sau mai puțin variată, dar fondul rămîne acelaș. Iacă cum, cu alte cuvinte, Alexandri spune acelaș lucru în poezia "Cîntec de Fericire":

Tot ce'n lume-i drag și place,
 Tot ce'naltă și preface
 Pe un om în Dumnezeu,
 Mi le-ai dat cu-a ta iubire,
 O frumoasă nălucire!
 Scumpa mea! îngerul meu!

Aceste poezii sînt adresate Elenei Negri care, vom vedea, a jucat un rol important în viața poetului nostru.

În poezia "Adio" Alexandri iarăși arată efectul înălțător al iubirei și cum toate farmecele vieții poetului le datorește ființei pe care a iubit-o:

Cea mai blînd'a mea gîndire,
Cea mai gingașă simțire,
Cel mai falnic dor al meu,
Ție numai, numai ție
Le închin pentru vecie
Ca la însuși Dumnezeu!

["Adio", Lăcrămioare.]

În "O seară la Lido", Alexandri arată mai bine încă influința pe care a avut-o asupra lui iubirea și legăturile care-l leagă de aceea care i-a redat tinerețea; este vorba de Elena Negri:

Căci te iubesc, Elenă, cu-o tainică uimire,
Cu focul tinereții, cu dor nemărginit,
Cu lacrimi și credință, cu dulce fericire,
Cu tot ce este'n mine putere de iubit!

În dragostea cerească visînd cerescul bine,
La tine al meu suflet înalță sborul său,
Tot ce-i mai sfînt pe lume eu îl slăvez în tine,
Tu ești lumina, viața și Dumnezeuul meu!

Iacă prin urmare cum descrie Alexandri efectul înălțător al sentimentului iubirei, efect pe care-l constată asupra lui și pe care în acelaș timp îl generalizează asupra tuturor celor cari iubesc. Privind astfel Alexandri iubirea, era natural ca să meargă mai departe cu gândul lui și să vadă în ea un fel de dar ceresc și în adevăr după Alexandri natura întreagă, providența, cerul, protejează pe acei cari iubesc:

Si cât vei fi departe, ca mine te gîndește,
Că tu ești a mea viață, că soartea ne iubește,
Că cerul ne păstrează ferice viitor.

|"Despărțirea", Iăcrămicare|

In poezia "Vis de poet" exprimă mai detaliat aceeași idee, arată că iubita lui a fost trimisă din cer ca să-i farmece viața:

"Si tot ce încîntă, tot ce dă uimire
Tot ce'nalță omul la Dumnezeire

Dragostea, virtutea, dulcea poezie
Imi șoptesc de tine și mă'nchină ție!

Far cînd mult ferice, îmi aduc aminte
Că'ntre-a noastre inimi sînt legături sfinte,

Că tu, înger dulce, tu, minune vie,
Ai venit din ceruri ca să te dai mie!

C'al tău sîn ferbinte bate pentru mine,
U'a ta frumusețe este al meu bine...

O, atunci, iubită, sufletu-mi s'aprinde
Nobilă mîndrie vine de-l cuprinde,

Si simt că el numai e menit pe lume
De a fi altarul scumpului tău nume!"

Vedeți prin urmare cum privește Alexandri poezia
Iubirei ca o poezie cerească coborîță de sus.

În altă poezie revine iarăși asupra aceleiași idei
o exprimă întrucît-va altfel dar ideea e mai mult
sau mai puțin aceeași: îngerii ar fi mesagerii iu-
birei; ei sînt acei cari o anunță și în acelaș timp
dau încurajare acelor cari iubesc. Iacă cum în "O
noapte la țară" exprimă această idee:

De-odat'un glas de înger, o sfîntă armonie
Plutind ușor în aer ca vîntul ce adie,
Se coborî prin stele din leagănul ceresc.
Dulce era și gingaș acordul îngeresc,
Căci inimile noastre săltară mai ferbinte
La dulcele său cîntec, l'aceste-a lui cuvinte:

"Ferice de acela ce cu-o simțire vie
Slăvește armonia și'nalta poezie
Ca desmerdări plăcute de glas prietenesc:

El poartă pe-a sa frunte un semn dumnezeesc
Si geniul său gustă plăceri încântătoare
Sburînd la nemurire ca vulturul în soare;
Dar mai fericit încă ființa de iubire
Ce simte cu'nfocare a dragostei pornire
Si ne'ncetat e gata cu drag a se jertfi!
Căci dulce-i pentru altul și'n altul a trăi,
Si dulce-i de a zice, cînd inima jălește:
Am o ființă'n lume ce știu că mă iubește!"

Ingerii prin urmare apar ca un fel de bine-cu-
vîntători ai acelor care iubesc.

Iacă dar iubita prezentată de Alexandri ca darul
cel mai scump, ca un dar îngeresc. Un asemenea dar
prețios însă trebuie îngrijit, trebuie bine păstrat
și Alexandri în "Dulce Inger" se adresează îngerului
care protejează iubirea, ca unui fel de guvernân-
tă, ca să-i păstreze numai de cît pe iubita lui:

Dulce inger de blîndețe,
Tu ce'n cale-mi vesel sbori,
Pe-ale mele tinerețe
Aruncînd frumoase flori
Mergi, sub alba-ți aripioară
Să ferești de soartă rea
Pe-a ta dulce surioară
Pe Ninița, draga mea!

Un alt punct care caracterizează la Alexandri
iubirea este că el o privește ca eternă; și aceas-

tă calitate o exprimă el în poezia "Veneția". Ca un fel de contrast față de impresiunea pe care ne o produce asupra noastră acest oraș. După ce ne descrie în parte o pagină tristă din istoria Veneției, moartea ei, și cum astăzi mai mult sau mai puțin nu mai cunoaște decât urmele unui trecut glorios, încheie făcând o comparațiune cu iubirea care, zice dînsul, rămîne totdeauna, care e eternă:

"Căci vremea ce răstoarnă cu coasa-i ne'mpăcată
A falei omenirii vechi marturi și măreți,
Nu poate-avea putere de-a stinge nici o dată
Acea scîntee vie de dragoste'nfocată
Ce luminează calea frumuseii tinereții!"

Astfel fiind Alexandri, iubirea chiar ca amintire nu o putea privi prin urmare decât cu aceeași poezie. În acest punct Alexandri se deosebește de mulți poeți cari după ce iubirea a devenit amintire au condamnat-o. Ei bine Alexandri e încîntat de iubita lui și după ce a fost despărțit de dînsa ani întregi. În "O Maste" descrie astfel farmecul clipele trecute pe care le a petrecut alături cu ado-

rata lui :

Sînt urmă prețioase, sînt scumpe suvenir
Ce'n suflet tipărite, ca el au nemurire!
Zadarnic timpul trece c'un sbor neobosit,
In sînul smenirei vărsînd a ernii gheață;
Lumina lor iubită lucește lin în viață,
Precum un soare dulce în veci neasfințit!
Așa nu te vei stinge din minte-mi nici o dată
O, suvenir puternic de dragoste'nfocată!
O, timp ferice'n care minunea ce iubesc
M'a deșteptat în raiuri cu glasu-i îngeresc!

Alexandri și de astă dată revine în alte părți
asupra aceleasi idei, insistă asupra ei, și o des-
voltă. In "Strofe lui C.Negri", vorbind tocmai de
Elena Negri, fata lui C.Negri care murise, Alexan-
dri descrie tatălui ei amintirile frumoase pe care
ii le lăsase:

Trec anii cu grăbire în calea scurtei vieți!
Se vestezește floarea frumoasei tinereți,
Dar sufletul nu-și pierde a sale daruri sfinte.
El vecinic are viață și își aduce-aminte
De ori care simțire, de ori care cuvînt
Ce l'a făcut să aple chiar cerul pe pămînt.

Așa pe vecinicie va sta întipărită
In sufletele noastre icoana mult slăvită
A celei ce în lume a fost îngerul meu!
Si oara tristă'n care, sburînd la Dumnezeu,
Ne-a dat cea de pe urmă a sa dulce privire,
Unind mîinile noastre în vecinică'nfrățire!

De asemenea în poezia "Despărțire" se exprimă tot astfel. Cităm iarăși pasagiul pentru ca să vedeți cum la Alexandri aceeași idee revine în continuu și circulează în întreaga lui operă. Despărțindu-se de iubita lui Alexandri îi adresează cuvintele următoare:

Ori unde tu vei merge, iubită, ți-ad'aminte

De-a noastre oare pline de dragoste ferbinte,
Comori neprețuite de scumpe desmerdări;
De-acele vremi în care a noastră fericire
Schimba întreaga lume în leagăn de iubire
Si vremea trecătoare în lanț de sărutări!

Iacă cum Alexandri a privit iubirea și de aceea să nu ne mirăm de modul cum se exprimă el în unele locuri; vedem în unele locuțiuni ale lui reflectându-se aceeași concepțiune. Așa el vorbește mereu de "soarele iubirei"; și în acelaș timp în două poezii, în "Veneția" și în "Ursita mea" spune că fericirea pe lume ar fi ca omul să treacă cu o dulce sărutare pe pământ sau într'un "lanț de sărutări" după cum spune în "Despărțirea". Iacă dar că la A-

Alexandri iubirea este fericirea cea mai mare a omului; iubirea înaltă pe om, iubirea e venită din cer, este eternă, ne farmecă chiar atunci când iubirea a devenit o simplă amintire. Să nu ne mai mirăm atunci dacă Alexandri înconjura acest sentiment de un decor cât mai strălucit. Când cine-va iubeste, zice Alexandri, întreaga natură, ca un fel de invitată la această petrecere, împărtășește fericirea acelor care iubesc, natura se îmbracă în haine de sărbătoare, ea e încântată când vede o pereche plimbându-se la lună:

Atunci natura 'ntreagă, zimbîndu-mi cu plăcere,
Își puse pentru mine coroana sa de flori;
Și glasul maicei mele, curmînd a mea durere,
Veni să mă desmierde din cerul fără nori.

Căci fața ta iubită mi s'arăta ori unde,
În vis, în flori, în stele, în dulcele senin;
Și inima-mi cuprinsă de dorul ce pătrunde,
Soptea cu tine astfel prin tainica-i suspin:

"Ferice de acela a căruia privire,
Trezind în al tău suflet un fraged, dulce dor,
Ar face ca să nască pe gură-ți o zîmbire
Ca zori mistériease de vesel viitor!

Ferice care, vrednic de o scartă neașteptată,
Ar face pentru dînsul, în ceas dumnezeesc,

A ta inimă scumpă de dragoste să bată
Și gkasu-ți cu'nfocare să-i zică: "te iubesc!"
| 8 Mart, Lăcrămioare. |

De asemenea în poezia "Gondoleta", unde descrie plimbarea lui cu Ninița în gondolă, ne spune că natura ea însăși-i admira:

Atunci cerul se'nșenină
Lucind vesel amîndoi,
Ș'Adriatica s'alină
Se alină pentru noi.

În lagună de ne place
A pluti pe-a mării val,
Pentru noi Sirocco tace
Pe-a lui Lido verde mal.

Vedeți că și Adriatica cată să se stăpînească și să înlătore furtunile numai ca să participe la fericirea poetului care se plimba cu iubita lui.

Mai bine însă decît în toate aceste pasagii a exprimat Alexandri această idee într'o poezie inspirată din popor, anume în "Marioara Florioara". Vom reveni asupra acestei poezii cînd vom studia influența populară asupra poetului nostru. Citez însă acum pasagiul care ne interesează și în care veți vedea mai bine decît în citațiunile făcute cum du-

pă Alexandri, natura întreagă participă la iubirea
poetului:

Umbra nopții se'ntindea
Poate munți se răspîdea
Si prin văi se adîncea,
Cînd de-o-dată se ivea,
Sus pe munte strălucea
Țintă mică de lumină
Ce creștea mereu și lină,
Pîn se făcea lună plină,
Lună plină și voioasă
Ca o frunte de mireasă!
Ea pe deal mi se oprea,
Si cu drag, de sus, privea
Jos, în valea tăimită.
Pe o prisp'acoperită,
Două umbre adunate
Si cu drag îmbrățoșate
Care lung se sărutau
Si cu gura se'mbătau
Si lumea'ntreag'o uitau!
Ear cît luna le vedea,
De foc dulce s'aprîndea
Si la stele semn făcea
Stelele viu străluceau,
Pe rînd toate se iveau
Si de sus voios priveau
Cele umbre adunate.
Cum sta dulce'mbrățoșate
Si cu drag se sărutau
Si cu gura se'mbătau
Si lumea'ntreag'o uitau!..

Vă atrag atențiunea asupra expresiei lui Alexandri
"Luna plină și voioasă ca o frunte de mireasă"

Este iarăși o comparațiune senină care arată concepțiunea limpede pe care o avea poetul despre viață. Pe cînd alți poeți făceau din lună un fel de lumină sinistră, de morminte, Alexandru compară lumina lunii cu aureola care în închipuirea lui se degajă după o frunte de mireasă.

Am urmărit pînă acum prin urmare concepțiunea senină pe care a avut-o Alexandru despre iubire în care el vede un sentiment nici că se poate mai înălțător, un sentiment care dă adevărata fericire vieții noastre.

În descrierea naturii Alexandru ne arată aceleași dispozițiuni. E știut că într'un peisagiu or cine poate găsi mai mult sau mai puțin starea lui sufletească; acelaș peisagiu poate fi descris de diferite persoane în diferite moduri după dispozițiunea sufletească a descrietorilor; un peisagiu este ca să zic așaș ca unda mării care reflectează și cerul înstelat și cerul acoperit cu nori; ei bine Alexandru, tocmai pentru că era un suflet limpede, o min-

te senină, el n'a proiectat asupra naturei idei triste sau predispozițiuni de natura acelor care le găsim la Eminescu sau alți poeți care au schimbat natura după dispozițiunei lor sufletești.

Să comparăm câte-va pasagii din descrierile lui Alexandri pentru ca să ne convingem iarăși cum și aici regăsim pe poetul nostru cu acelaș temperament

Cu deosebire noaptea, știți, e aceea care poate inspira gânduri întunecate; veți găsi la Byron și alți poeți, la Eminescu chiar, descrieri întunecate de impresiuni pe care ni le produce noaptea. Ei bine Alexandri chiar noaptea o privește numai cu ochi senin, așa precum l'am văzut pînă acum. Este un peisagiu admirabil pe care-l redă el în "legenda Rîndunicăi" de o noapte senină în care alți poeți ar fi văzut de sigur aparițiuni sinistre, fantasme de ale lui Bolintineanu:

Visează luna'n ceruri!...sub visul cel de lună
Flori, ape, cuiburi, inimi visează împreună.
Nici o mișcare'n frunze, și nici o adiere
Nu tulbura în treacăt a nopței dulci mistere.

Albina doarme-ascunsă în macul adormit,
Bătlanul pintre nuferi stă'n labă neclintit,
Si raza argintie din stele deslipită
Căzînd, săgeată lungă, prin umbra tăinuită
Se duce de aprinde văpăi tremurătoare
In albele şiraguri de rouă lucitoare.

Vedeți, un tablou plin de viață și senin în acelaș
timp, bine redat, și numai în cîte-va versuri.

In pasteluri însă cu deosebire putem regăsi a-
ceastă calitate a lui Alexandri, aplicat însă de
astă-dată la descrieri. "Lunca din Mircești" este
iarăși un tablou de o seninătate cum numai Alexan-
dri ne-a dat-o în literatura noastră. Cităm cîte-
va strofe în care, pe lîngă peisagiul senin așa
cum le vedeți la poet, găsim în acelaș timp însufle-
țirea, întregii naturi: vedem pe poet convorbind cu
stejarii; sau făcînd pe stejarul să vorbească cu
florile:

Bate vînt de primăvară și pe muguri îi deschide;
Vîntul bate, frunza crește, și voioasă lunca rîde.
Sub verdeața drăgălașă dispar crengile pe rînd
Si sub crengile umbroase mierla sare șuerînd.

O! minune, farmec dulce! O, putere creatoare!
In ori care zi pe lume ese cîte-o nouă floare,
S'un nou glas de armonie completează imnul sfînt
Ce se'nalță către ceruri de pe veselul pămînt.

Tot ce simte și viează, feară pasere sau plîntă
In căldura primăverii naște, saltă, sboară, cîntă
Omul își îndreaptă pasul către desul stejăriș
Unde umbra cu lumina se alungă sub frunziș.

El se duce după visuri; inima lui crește plină
De o sacră melodie, melancolică, divină,
De o tainică vibrație, de-un avînt inspirător,
Ce i aduc în pept suspinuri și'n ochi lacrimi de
amor.

Este timpul re'nvierii, este timpul re'noirii
S'a sperării zimbitoare, s'a plăcerii, ș'a iubirii.
Paserea-și gătește cuibul, floarea mîndrele-i colori
Cîmpul via sa verdeată, lanul scumpele-i comori.

Sus paingul pe un frasin, urzind pînza-i diafană,
Cu-al său fir de-argint subțire face o punte-aeriană,
Ear în leagăn de mătase gangurul misterios
Cu privighetoarea dulce se îngîn'afmonios.

Jos pe la tulpini, la umbră, fluturii, flori sbu-
rătoare
Se'ndrăgesc în părechere pe sîn alb de lăcrimioare,
Si ca roiu de petre scumpe, gîndăceii smălțuiți
Strălucesc, vie comoară, pe sub erburi tainuiți.

O pătrunzătoare șoaptă umple lunca, se ridică.
Ascultați!.. Stejarul mare grăește cu earba mică,
Vulturul cu ciocărlia, soarele cu albul nor,
Fluturul cu plînta, riul cu limpedele isvor.

Si stejarul zice erbei: Mult ești vie și gingașă!
Fluturașul zice floarei: Mult ești mie dragălaşă!
Vulturul uimit ascultă ciocărlia ciripînd;

Riu, isvoare, nouri, raze se împreună iubind.

Luncă, luncă, dragă luncă! raiu frumos al țării mele,
Mîndră'n soare, dulce'n umbră, tainică la foc de stele
Ca grădinele Armidei ai un farmec răpitor
Si Siretul te încinge cu-al său braț desmierdător!

Am putea tot așa cita "Concertul în lungă" cred
însă că e inutil căci e prea cunoscut, darunde ia-
răși găsim la Alexandri aceeași dispozițiune de a
vedea natura numai sub culori vii.

Chiar iarna pentru Alexandri este veselă; este o
adevărată plăcere pentru poet să privească chiar
viscolul afară, să audă lupii urlînd, lucru care
de sigur pe alți poeți cu dispozițiuni pesimiste
i-ar fi făcut să brodeze poezii întunecate.

Iacă cum descrie Alexandri gerul; îl personifică
în acelaș timp dar nu ni-l descrie ca un personagiu
furios; din contra parcă e un flăcău care glumește
și care cată să farmece lumea cu stelele de zăpadă
pe care le pune pe ferestre:

Gerul vine de la munte, la fereastră se oprește
Si, privind la focul vesel care'n sobe strălucește,
El depune flori de earnă pe cristalul înghețat,
Crini și roze de zăpadă ce cu drag le-a sărutat

Gerul face cu-o suflare pod de gheață între maluri,
Pune streșinelor casei o ghirlandă de cristaluri,
Far pe fețe de copile înflorește trandafiri
Să ne-aducă viu aminte de-ale verii înfloriri.

Tot așa Alexandri ne dă și un tablou de iarnă, un
tablou înșă cu conturile precise, tot așa de pre-
cise și limpezi ca și acelea pe care le-am văzut
pînă acum. În "Mezul erneli" iacă cum ne descrie un
tablou acoperit de zăpadă:

O! tablou măreț, fantastic!... Mii de stele argintii
În nemărginitul templu ard ca vecinice făclii.
Munții sînt a lui altare, codrii organe sonoare,
Unde crivățul-l pătrunde scoțînd note 'ngrozitoare.

Totul e în neclintire, fără viață, fără glas;
Nici un sbor în atmosferă, pe zăpadă nici un pas;
Dar ce văd?... În raza lunii o fantasmă se arată...
E un lup ce se alungă după prada-i spăimîntată!...

Să nu ne mirăm dară dacă Alexandri adresează
soarelui un fel de imn, dacă vede în soare cel mai
mare bine-făcător al nostru și consideră lumina ca
a doua fericire pe lîngă iubirea. Iacă ce ne spune
el în poezia "Imn către Soare":

O! soare fără umbră, o! splendide isvor
De viață, de rodire, de cînt și de credință,
Poa tine se afirmă înalta Providență,
Din tîna-a plecat sberul cerescului amor.

Tu geniului falnic dai aripi și cununi,
Tu omului ce moare însufli dor de zile,
Tu dai un dulce farmec la flori și la copile,
Ce sînt a tale fiice, minune'ntre minuni.

A tale zori sînt dalbe, măreț al tău apus.
Pășind cu maiestate în calea-ți ideală,
Formezi o luminoasă arcadă triumfală,
Prin care omenirea zărește Domnul sus.

Din toți nenorociții, cel mai nenorocit
E orbuș, ce nu vede sublima ta splendoare.
Din toți cel mai cu parte și cel mai fericit
E vulturul, ce poate să te aținte, - o! soare.

Eu, mic atom, în lume pierdut, neînsemnat,
Te port în al meu suflet cu'ntreaga ta mărire,
Căci vecinic se'nalță spre tine'n strălucire,
Ca razele-ți la cuibul de unde au plecat.

În tine cred o! soare, de tine-mi este dor,
Prin tine cunoscut-am păpăiele iubirii;
Cu tine-am fost tovarăș pe calea fericirii;
În tine-am sorbit viața, în tine vreau să mor!

Vi-aduceți aminte de ceea ce spunea un biograf al
lui Goethe, că cele din urmă cuvinte ale poetului
german ar fi fost : "lumină, lumină!"; ei bine A-
lexandri ne apare tot așa de setos de lumină; și ad-
mirator tot așa de puternic al soarelui după cum
fusese și poetul senin, olimpean, Goethe.

Ne rămîne să urmărim pe Alexandri tot din acest

punct de vedere în alte cîte-va scrieri ale lui; anume în poeziile în care e mai puțin personal; în care nu ne mai descrie viața lui, în care se interesează de soarta altora și în special de soarta poporului nostru. Ei bine Alexandri și aici e tot așa de senin; tot așa de optimist în felul lui după cum l'am văzut în descrierea sentimentului iubirei ca și în descrierea de peisagii. El nu putea să-și închipuiască pe poporul român înfrînt pentru totdeauna; nu putea să creadă că o asemenea națiune, care a existat în timpuri atît de grele, ar putea într'un moment să dispară sub căl cîiul unui cotropitor străin. În poezia "Sentinela romînă" este tocmai o strofă caracteristică în această privință unde Alexandri exprimă, iarăși cu aceeași seninătate pe care o cunoaștem, sentimentele lui patriotice:

- "Eu să per? eu?.. nici o dată!
Vie-o lume încrunțată,
Vie valuri mari de foc...
Nici că m'or clinti din loc.

Tot ce-i verde s'a usca,
Rîurile vor seca,
Si pustiul tot mereu
S'a lăși'mprejurul meu,
Dar eu vecinic în picioare
Printre valuri arzătoare
Voiu lupta, lupta-voiu foarte
Făr'a fi atins de moarte,
Căci Român sînt în putere,
Si Romînu'n veci nu pere"!
|Mărgăritărele|

Tot așa Alexandri în poezia "Anul 1855", își exprimă încrederea lui în soarta Romînului și în imposibilitatea ca un asemenea popor să dispară:

Căci Romînul e întocmai precum stîncile mărețe,
Care'n valurile mării furtunate și semețe,
Neclintite'n veci rămîn.

Si ceea ce face pe Alexandri să creadă în persistența acestui element romînesc, este iarăși o concepțiune senină pe care o are el despre soarta tuturilor popoarelor și despre viața în general; concepțiunea că dreptatea totdeauna trebuie să învingă și că nu se poate ca victimele să fie asuprite cînd ele sînt în adevăr cele care au dreptate.

Iacă cum în "Răpirea Bucovinei", poezi. patrio-

tică, Alexandri arată că chiar dacă pentru moment Romîni ar ajunge să fie asupriți, aceasta nu poate să dureze pentru că dreptatea ese în cele din urmă la lumină și un popor curagios și drept nu poate să fie subjugat:

Istoria înscrie tot ce-au văzut și vede.
Ea zice: Romînie, în ceruri te încrede,
Căci lacrimile calde de-un neam întreg vărsate
Rodesc jos Dreptul sacru și sus nalta Dreptate.
|Legende, Răpirea Bucovinei. |

Iacă, dlor, cum din aceste pasagii, luate din întreaga operă poetică a lui Alexandri, acolo unde cu deosebire putem constata calitățile personalității lui, ajungem să ne facem o idee generală de ceea ce e talentul poetic al lui Alexandri. Cum am spus viața pentru el este o sărbătoare, este un poem senin, un cîntec de fericire.

Vom vedea că în unele privințe a privit lucrurile și altfel ceea ce era natural într'un alt gen de activitate, cum era teatrul. Cu toate acestea, de asupra tuturor ideilor pe care le are Alexandri

despre viață, despre lume, etc se erijează această concepțiune care planează asupra întregii opere a poetului nostru.

Lecțiunea viitoare vom avea de explicat tocmai modul cum Alexandri a ajuns la o asemenea concepțiune; vom avea în acelaș timp de constatat și alte tendințe la poetul nostru precum și alte chestiuni mai de detaliu privitoare la activitatea lui.

L E C T I A XVII

Dlор, am arătat lecțiunea precedentă care e nota dominantă în opera lui Vasile Alexandri, care e spiritul general care circulează în ea. Am văzut că Alexandri ne apare ca un spirit senin, ca un om care a luat viața cu tot farmecul ei; în sfârșit am văzut că Alexandri ni se înfățișează ca un poet cîntăreț al fericirei. Ne rămîne astăzi să explicăm această caracteristică a operei poetului nostru să o explicăm numai în parte și numai cu un mijloc anume cu însăși viața scriitorului. Innainte însă

de a trece la această chestiune, voim să amintim una de o ordine mai generală.

Stiți care sînt teoriile care circulează astăzi asupra modului cum trebuie studiată o operă artistică; asupra legăturii pe care trebuie să o stabilim între o operă artistică și producătorul ei: unii spun că toată firea artistului și toată opera, ca produs al ei, poate să fie explicată prin influința mediului; alții din contra dau mai multă atențiune individului, personalității artistului, și toate calitățile și defectele cată să le explice numai prin propria persoană a artistului. Prin urmare sînt două teorii cu totul opuse: teoria mediului și teoria individului care circulează astăzi. Cu toate acestea, între aceste două teorii, este una intermediară, admisă de către unii, și care mi se pare cea mai apropiată de adevăr. Nu mai revin asupra acestei chestiuni; am vorbit despre dînsa cît mi-a permis timpul în lecțiunea de deschidere de la 1898.

Aplicînd aceste observațiuni la Vasile Alexandri ne rămîne să facem observațiunea următoare: s'a spus că Vasile Alexandri, dacă a cîntat fericirea, aceasta se datorește faptului că el a fost în adevăr un om fericit; că a dus o viață liniștită la Mircești unde a compus cea mai mare parte din poeziile lui și în special din pastele. Prin urmare aceasta ar fi singura explicațiune, singurul mijloc, după unii, care ar înlesni înțelegerea calității principale a operei lui Vasile Alexandri. Pentru că a fost fericit, pentru că n'a avut să lupte cu necazurile vieții, n'a putut decît să dea o operă ca cea analizată lecțiunea precedentă. O asemenea explicațiune coprinde o parte de adevăr numai. Ar fi foarte simplu cu un asemenea mijloc de a explica opera lui Vasile Alexandri; numai că nu urmează numai de cît că dacă cine-va a dus o viață liniștită și n'a avut să lupte cu mizeriile vieții are mintea și inima senină; n'am avea spre pildă

decît să cităm pe lord Byron. Nu se poate om mai privilegiat de soartă: bogat în toată puterea cuvîntului, putea să-și satisfacă toate capriciile, să călătorească în toată lumea, precum a călătorit și cu toate acestea cunoaștem care e nota dominantă în toată poezia lui Byron: este tristețea, melancolia; prin urmare tocmai calitatea contrară vieții pe care a dus-o el, după unele aparențe. Prin urmare dacă ar fi să judecăm astfel n'am explica decît puține din opera lui Vasile Alexandri. Trebuie deci să mergem mai departe, să examinăm lucrurile mai de aproape să introducem în discuțiune și alți termeni pentru ca să înțelegm și să explicăm opera lui Vasile Alexandri. Vom vedea că Alexandri, încă de copil, ni se înfățișează nouă cu unele din calitățile pe care le a păstrat în tot timpul vieții. Deci nu numai mediul este acela care poate explica la Alexandri, calitățile operei sale. Este totdeauna la un artist ca și la or ce om,

ceva înăscut care se transmite prin naștere și de multe ori faptul acesta este mai interesant de studiat: cum a fost un artist cînd era copil. În biografii, în general, lipsește un asemenea element și cu toate acestea ar fi foarte interesant de studiat artistul într'o epocă cînd mediul n'are o influință covîrșitoare, cînd copilul arată calitățile și dispozițiunile transmise prin moștenire etc. Trebuie prin urmare să luăm în considerație acest fapt în explicațiunea operei lui Vasile Alexandri de aceea trebuie să urmărim viața lui mai de aproape, atît cît putem să o reconstituim după propriile mărturisiri ale poetului și după studiile altora.

Alexandri, ne spune singur în manuscrisul 882 de la Academie, care cuprinde cîte-va suvenire pe care le a redactat la 1865, suvenire neterminate însă, Alexandri s'a născut la Băcău în anul 1821 luna Iulie. Anul îl putem considera ca exact; data este admisă de unii a fi 21 Iulie, mărturisesc că

n'am putut-o controla și că am oare-care îndoială asupra ei. În orice caz Iulie 1821 este data certă a nașterii poetului nostru pentru că singur a mărturisit aceasta.

S'a născut dintr'o familie care era de origine italiană, atât după mamă cât și după tată. După tată, Alexandri era originar din Veneția. Iacă cum spune dînsul lucrul acesta în manuscrisul 822:

"Familia mea este originară din Veneția, în timpul cînd această republică era strălucită. Străbunul meu, om cu inima îndrăzneată și cu spiritul cavaleresc, veni în Moldova și puse a lui spadă în serviciul țării, se căsătorii cu o romîncă și deveni obîrșia familiei Alexandri."

În adevăr, numele "Alexandri" apare în nordul Italiei în special, și cît-va timp un palat din Veneția a purtat acest nume.

Prin urmare nu mai încapă îndoială că familia lui după tată, era originară din Veneția.

De origine italiană era și după mamă, numele de familie al mamei lui Alexandri fiind "Cozzoni".

Este interesant de relevat punctul acesta în biogra-

fia poetului nostru; mi se pare că în toată opera lui Alexandri este ceva care reamintește origina lui italiană; cu deosebire gingășia, delicateța pe care o găsim la el mi-amintește mult spiritul din literatura italienească. Trebuie să mărturisesc, cu toate că nu este tocmai în favoarea literaturii noastre, că o calitate rară la noi este gingășia. E rar de găsit, ca limbă, ca idei, un scriitor mai gingaș; sînt, dar sînt foarte puțini, sînt aparițiuni cît se poate de izolate; pe cînd la scriitorii din Italia, gingășia, delicateța, a ajuns la rafinările pe care le găsim deja în secolul al XVI și XVII. Ei bine, la Alexandri, se pare că spiritul acesta fin, nobil, italianesc, reapare în opera lui și oare cum, față de alții, face o excepțiune. Așa Alexandri, cu toate că este în multe privințe, românesc, cum spus cu multă dreptate, căci și-a asimilat la perfecțiune spiritul neamului nostru; cu toate acestea, din alt punct de ve-

dere, mi se pare că are un fond mai puțin oriental și mai mult occidental, și în special italianesc.

Alexandri mărturisește că datorește multe calități părinților lui:

"Părintele meu, vornicul Vasili Alecsandri, om de o mare înțelepciune, de o probitate rară și înzestrat cu simțiri generoase, au știut aș crea singur o avere însemnată și o pozițiune înaltă în patria sa"

| Suvenire, manuscrisul 822 Acad

Despre mama lui spune:

"Maica mea , suflet nobil și înțelegător"

Cu deosebire pentru mama lui a păstrat tot timpul un adânc respect pe care l'a exprimat în câte-va poezii, recunoscând în acelaș timp calitățile fine, delicate pe care îi le datorește.

Cea d'întîi învățătură Alexandri a luat-o de la părinte Gherman, un amic al casei, care ne este cunoscut în literatură prin faptul că a păstrat manuscrisul lui Sineaiu tipărit în urmă.

În curînd însă părinții se îngrijesc de educațiunea mai serioasă a copilului lor și-l plasează în

pensionul francezului Victor Cuenim, un fost militar.

Si de astă dată trebuie să ascultăm pe Alexandri pentru că face mărturisiri prețioase pentru înțelegerea operei lui dându-ne indicațiuni asupra temperamentului lui și a dispozițiunilor pe care le arăta încă din cea mai fragedă copilărie:

In timpul cît am petrecut la el, cea mai mare plăcere a mea, cînd suanu orele de recreare, o găseam în privirea dealurilor înverzite a Scolăii. Vederea orizonului îmi însufla dorinți de sburare. Sosirea rîndunelilor, trecerea cîndurilor de cocoare pe albastrul ceriului, îmi produceau un neastîmpăr sufletesc ce intriga foarte mult pe bravul soldat al lui Napoleon. In vara anului 1834...

|Să remarcăm că poetul nostru n'avea atunci decît 13 ani|

In vara anului 1834, Dl. Cuenim dusesese școlerii săi ca să petreacă vacanciile pe malul Prutului. Satul în care ne găseam era despărțit de acest rîu printr'o mică pădure de copaci groși și rari. Imi plăcea a mă rătăci la umbra lor, căci îmi înhipuiam că eram într'o insulă sălbatecă ca Robinson Cruscé."

|Manuscrisul 822|

In partea din urmă vedeți că se amestecă puțină

influență literară; Alexandri mărturisește că sub influința cărții "Robinson Crusoe" admira peisagiul cam modest de sigur, pe care-l vedea pe malul Prutulului; dar în partea întâi a pasagiului citat, vedem pe Alexandri, deja la vârsta de 13 ani, admirând natura, simțindu-se fericit când vedea cîndurile de cocoare și rîndunelele sburînd de asupra lui.. Vedem prin urmare de atunci chiar nota pe care o vom găsi în opera lui, în special în "Pasteluri". Si să nu se zică că numai petrecerea lui la Mircești l'a făcut să ne dea acele mișunate descrieri nu petrecerea la Mircești n'a făcut decît a completat unele impresiuni să satisfacă dorința pe care o vedem exprimată la el încă cînd era tînr copil. Si lucrul acesta pe care ni-l mărturisește Alexandri în pasagiul citat, l regăsim în tot timpul vieții lui. Am constatat aceasta deja, în parte, cînd am studiat Pastelurile. Este însă iarăși interesant în această privință de aproprie pasagiul

citată de un pasagiu dintr'o comunicare a Dlui Bengescu, publicată în cartea sa "Suvenire din cariera mea", unde găsim informațiuni prețioase pentru studiul activității lui Alexandri:

"Cea mai mare plăcere a lui era de a rămâne zile întregi cufundat și ca pierdut în contemplația unui nor ce se ridică pe orizont, unui șir de rînduneli sau de cocostîrci care-și luau sborul spre plaiuri depărtate; chiar a fumului unei țigarete care se răspîndea în spirale capricioase pînă în tavanul cabinetului său de lucru din Mircești."

În afară de iubirea de natură, în pasagiul acesta mai găsim un fapt interesant din viața poetului nostru: anume nostalgia lui, dorul lui neastîmpărat de ași lua sborul și a se îndrepta spre țări străine. Ei bine în poezie găsim același lucru care în fond ne duce tot acolo: la constatarea pe care am făcut-o anume că Alexandri era un mare iubitor de viață cîmpenească, de peisagii frumoase. Iată cum își exprimă, în poezie de astă dată, dorul lui pentru țările depărtate:

Pe senin călătorește
Un nor tainic plutitor.

Al meu suflet ce jăleşte
După el se'nalţă'n sbor!

Norul trece şi dispare
In afundul cerului.
Ah! de merge el spre mare,
Duce-m'aşi pe-aripa lui!

Duce-m'aş la cele maluri
Ce oglindă fruntea lor
In poeticele văluri
A frumosului Bosfor.

Si de-acolo'n depărtare
Pe un vînt primăvărel,
Să ating cu-o sărutare
Mările din Archipel.

Duce-m'aş încă'nainte
Pe cel plaiu încîntător,
Unde soarele-i ferbinte
Ca ferbintele amor.

La Venetia mult iubită,
Raiu ferice, neuitat,
Unde gondola cernită
Te adoarme legănat.

.....

Duce-m'aş fără'ncetare
Ca vulturul să pătrund
Peste-a ochilor hotare
Orizontul fără fund.

Să văd stingerea de soare
In adîncul Ocean,
S'a lui coamă arzătoare
Răsărind ca un vulcan.

Să văd stelele voioase
Inflorind cerul senin,
Si cu raze argintoase
Desmerdînd a mării sîn

Să văd luna resărită
In a nopții aer cald
Ca o floare aurită
Intr'o cupă de smarald.....

„Dor de mare”, Mărgăritărele |

Acest pasagiu, care termină cu o comparațiune frumoasă, ne descoperă aceeași calitate pe care am constatat-o la Alexandri din citația făcută din manuscrisul 822 de la Academie.

In pensionul Victor Guenim, Alexandri nu petrece mult. Intr'o zi părinții lui hotăresc să-l trimeată la Paris. Era în 1834. Bătrînul vornic V. Alexandri, voia să dea fiului său o educațiune care îi se părea cea mai avantajoasă și în acelaș timp cea mai potrivită pentru planul ce și-l făcuse, aceasta sub influința unei persoane străine. Bătrînul Alexandri cunoscuse pe Furnaraki, un grec venit în Iași, după ce fusese cît-va timp secretarul

lui Corais. Corais, ~~știți~~, a fost un scriitor grec în timpul revoluției și avea oare-cari relațiuni în țara Românească. Secretarul său, după ce Corais muri, a trecut la Iași și acolo s'a alipit pe lângă casa vornicului Vasile Alecsandri. Firnaraki a influențat pe bătrînu l Alexandri să dea aceeași educațiune copilului său ca cea pe care o avusese Corais; bătrînul vornic a rămas încîntat de acest plan și vedea deja pe fiul său tot așa de celebru ca Corais. Grecul însă începuse cariera în calitate de medic, studiînd la Montpellier. Firnaraki face ca bătrînul Alexandri să trimeată pe fiul său în Franca pentru a studia medicina. Cu acest scop pleacă în adevăr Alexandri la 1834, împreună cu Alexandru I. Cuza, care mai tîrziu avea să fie Dpmn și cu alți doi romîni: cu Docan și cu pictorul Negulici. Alexandri e așezat în casa unui om de litere. Amintim detaliul acesta pentru că iarăși ne poate face să înțelegem mai bine o parte din mersul pe

care l'a luat activitatea lui Alexandri de la un timp. La început tînărul moldovean urmă cît-va timp medicina, se desgustă însă de ea pentru că nu era potrivită temperamentului lui de poet. Si aici iarăși vedem pe Alexandri așa cum îl cunoaștem. Alexandri ne putea să studieze medicina; ne mărturisește că sălile de disecțiune îl desgustau era revoltat să vadă pe om în asemenea stare, nu putea să vadă pe om decît fericit, totdeauna sănătos iar nu întins și mutilat pe masa unei săli de disecțiune. Scrie deci a casă că nu-i convenia medicina. Bine înțeles că tatăl lui se îndoia întru cît-va de acest desgust și nu-l voia să-l creadă și în cele din urmă pleacă singur la Paris. Tînărul Alexandri atunci ca să dovedească tatălui său că nu poate să urmeze această carieră, duce pe tatăl său, cînd vine la Paris, în sala de disecțiune. Ne putem lesne închipui ce figură o fi făcut bătrînul moldovean întrînd într'o asemenea sală, și cum că-

pătînd acelaș desgust pe care-l avea înaintea fiul său, i-a dat dreptate, lăsîndu-l să-și aleagă o altă carieră. Astfel a părăsit Alexandri cariera medicală pentru că era în deplină opoziție cu temperamentul lui de poet.

Am spus că din această trăsătură putem iarăși cunoaște pe Alexandri: în adevăr nu numai după ceea ce place cui-va putem califica spiritul lui dar și după ceea ce-i displace. Pentru aceasta mi se pare că un exemplu de aceeași natură aproape, ne poate convinge de acest lucru. Exemplul e luat iarăși din activitatea unui scriitor care, precum veți vedea, prezintă multe puncte de asemănare cu Alexandri, anume Lamartine. Lamartine, în prefața primei meditațiuni, face un fel de profesiune de credință, asupra modului cum înțelege poezia; arătînd în special gustul său literar, ce i-a plăcut și ce i-a displăcut. Ei bine, este interesantă această mărturisire care ne arată foarte bine carac-

terul lui Lamartine după cum faptul pe care l'am amintit din viața lui Alexandri ne arată iarăși temeperamentul scriitorului moldovean. Lamartine spune spre exemplu că nu i-a plăcut nici o dată menajerile lui Lafontaine, că n'a putut suferi nici o dată genul scrierilor lui și dă o justifi - care acestui desgust al lui pentru fabule și în special pentru fabulele lui Lafontaine. Iacă cum se exprime el:

" Toutes ces histoires d'animaux qui parlent, font des leçons, se moquent les uns des autres qui sont egoistes, railleurs, avares, sans pitié, plus méchants que nous, me soulevaient le coeur.....
les cigales, les corbeaux et les renards, toute cette ménagerie m'écoeurèrent; j'étais né sérieux et tendre....."

Iacă cum Lamartine mărturisește că nu se po- trivește cu sentimentele lui genul lui Lafontaine pentru că era cu desăvîrșire opus lui. El era iu- bitor de lucruri fine, delicate, de o limbă subtilă de un stil rafinat și când s'a văzut înaintea mena- geriei lui Lafontaine și când a ascultat limba- giul animalelor puse în scenă de fabulist, i-a

displăcut profund acest gen.

Vedeți prin urmare că este o mărturisire tot așa de interesantă și într'un caz și într'altul pentru a cunoaște bine temperamentul lui Alexandri pe de o parte și al lui Lamartine pe de altă parte.

În Paros, după ce Alexandri se desgustă de medicină, voește să-și ia altă carieră. Tatăl lui îl îndeamnă să urmeze dreptul; urmează dreptul cît-va timp dar se desgustă repede: nu-i plăcea vorba multăși poate că credea că se face îmbrățișînd cariera avocațească, un fel de apărător al nedreptății. Tînărul moldovean începuse a îngriji pe tatăl său medicina nu, dreptul nu, atunci podurile și șosele cu toate că avea și pentru inginerie acelaș dispreț ca și pentru școala militară, Alexandri se decide pentru podurile și șosele. Era poate mai rebarbativă această carieră pentru el decît dreptul și poate chiar decît medicina. Muncește, urmează cursuri de matematică cît-va timp, arată oare-care

silință: profesorii lui sînt încîntați de progresele tînărului moldovean; credeau chiar ca de examen să brițieze prin elevul lor, dar în ziua examenului a dat fiasco; căci a căzut la examenul general pentru admiterea în Ecole polytechnique, probabil. Atunci Alexandri se hotărește să nu mai facă nimic comunică acest plan curajos, eroic, lui Proth|?| în casa căruia se afla. Proth deja remarcase la tînărul moldovean multe aptitudini literare și francezul nostru n'a rămas de loc deziluzionat de ne-succesul lui Alexandri din contra, l'a sfătuit să nu se descurajeze și să-și îndrepte activitatea în cotro în îndemna dispozițiunile lui și în special să se ocupe cu literatura. Singur îi înlesnește să citească toate operile lui Chateaubriant, Lamartine etc și Alexandri în adevăr se dedă cu desăvîrșire literaturii pent u că vedea întrucît-va o carieră, cu atît mai mult cu cît tatăl său nu era fără o oare-care avere. Alexandri prin urmare renunță cu desăvîrșire la or ce plan mai serios de

viitor și părăsește parisul, după 5 ani, la 1839 entuziasmat de poezia franceză cunoscînd pe de asupra multe versuri care circulau pe atunci ale poeților romantici, și ale lui Lamartine în special. Înainte de a intra în țară se hotărăște să facă o călătorie în Italia ca un complement al celei din Franța. Pleacă cu prietenul său Costache Negri, pe trece la Florența, la Veneția și publică acolo o năvelă pe care avea să o publice un an mai tîrziu, la 1840 în "Dacia Literară".

Voiajul lui Alexandri în Italia este iarăși un punct capital din înțelegerea operei lui. N'am putea explica Alexandri în multe puncte dacă nu am cunoaște călătoria lui în Italia și cu deosebire în Veneția. Delicateța pe care am văzut-o la Alexandri, după aceea cultul deosebit pe care-l are el în poeziile lui erotice pentru femei, sînt reminiscențe din voiajul lui în Italia.

În Italia totdeauna atît poeții cît și pictorii au idealizat femeia. Dacă am compara de exemplu

literatura și pictura italiană cu literatura și pictura unei țări cum e Germania spre pildă, vom vedea totdeauna că din punctul de vedere al cultului pentru femeie, al idealizării ei, Italianii sînt cei d'întîi. S'a zis cu drept cuvînt că Italia este țara dragistei și e natural să fie așa: o țară cu peisagii așa frumoase este un decor foarte potrivit pentru inspirațiuni poetice; decorul este de multe ori ceea ce dă farmecul deosebit sentimentului iubirei exprimat la poeți și pentru că să cunoaștem de multe ori ideea pe care și-o face poetul despre iubire, este necesar de multe ori să examinăm decorul de care înconjoară el acest sentiment.

Alexandri este tocmăi unul din aceia cari dau un decor strălucit iubirei pentru că el a înțeles cultul pentru femei în tocmăi ca italienii. E greu să găsim în alte literaturi o efuziune de sentiment erotic atît de pronunțat ca la Petrarca

de exemplu; tot așa Beatricea lui Dante, n'a putut să fie cîntată decît în Italia. Deci nume ca Laura, Beatrice, arată foarte bine cultul pe care Italie-
nii l'au avut totdeauna pentru femeie.

Așa dar, Alexandri, călătorind în Italia, a fost viu impresionat de peisagiile de acolo și în același timp a luat Italia de cele mai multe ori ca decora-
pion pentru exprimarea sentimentului iubirii. Cînd se întoarce în țară la 1840, ne aduce tocmai o probă de această influință pe care a avut-o asupra lui ca poet petrecerea lui în Italia: "Buchetiera din Florența" este o nuvelă în care tînrul scriitor, care nu debutase pînă atunci, ne arată de la început chiar toată concepțiunea lui despre iubire cum o vom întîlni mai tîrziu; bine înțeles că face aceasta cu o formă mai puțin aleasă, cam stîngace, căci era un începător scriitorul nostru, dar ea idee găsim bine influință italienească în această primă compunere a poetului.

Alexandri nu se pune în scenă în "Buchetiera din

Florența"; ne vorbește însă despre un pictor, prieten al lui, dar Alexandri atribuie acestui prieten sentimente pe care le descrie cu atîta patimă și căldură, încît trebuie să le fi resimțit pentru ca să le poată descrie așa cum le face. Prin urmare la Alexandri petrecerea în Italia este foarte importantă din acest punct de vedere. Cînd vom studia influința străină la Alexandri, vom vedea că o asemenea influință a venit și pe cale literară, dar mai indirect, mai depărtat: Lamartine, de exemplu, a fost unul din aceia cari au fost influințați în multe privințe de Petrarca în ceea ce privește sentimentul iubirei; dacă Lamartine a cîntat-o cu atîta căldură, o datorește în mare parte și scriitorului italian; ei bine Alexandri, fiind influințat de Lamartine, a primit prin aceasta chiar o înrăurire indirectă, pe altă cale de astă-dată, din partea literaturii italienești.

Intors în țară Alexandri este fericit, pentru că

tocmai ceea ce visase el în Italia se împlinește: găsește o persoană pe care să o iubească, pe fata lui Costache Negri: Elena Negri. N'avem tocmai multe amănunte asupra acestei persoane cîntată de Alexandri în nenumărate poezii ca "Steluța, 8 Martie" etc dar cu toate acestea se vede că Alexandri a fost foarte încîntat de aceea care i-a eșit în cale. A avut un sfîrșit trist Elena Negri și aceasta a mărit intrucît-va aurola poetică cu care a înconjurat-o Alexandri; a murit în urma unui accident și a fost înmormîntată departe de țara sa la Pera la 1847. Chiar după moartea-i Alexandri a cîntat-o de multe ori și amintirea ei, cum am spus lecțiunea precedentă, a rămas adînc întipărită în sufletul poetului.

În țară cît petrece Alexandri se ocupă de literatură. Am văzut că la 1840 ne dă "Buchetiera din Florența" publicată în "Dacia Literară". Cu alți moldoveni a y înclinațiune literară, publică la

1844 "Propășirea", care însă are o scurtă durată. Se amestecă și el în luptele politice, în mișcarea de la 1848 și e silit să părăsească țara. Petrece la Paris, se întoarce însă curînd în țară, chiar în anul următor în Decembre 1849. Alexandri în timpul acesta și chiar mai tîrziu a ocupat unele funcțiuni și i s'au acordat unele titluri. Este iarăși de notat, pentru cunoașterea temperamentului lui, și modul cum înțelegea viața și cu cîtă ușurință uita unele lucruri. Este interesant să citim în această privință mărturisirile pe care le-a lăsat el lui Ubicini într'o epistolă care este un fel de autobiografie. Iacă ce scrie lui Ubicini la 1857 asupra unor titluri cari i se încredințase:

"Avant la nomination de Stourdza au trône de Moldavie j'étais commis, sous Stourdza je devins spatar et sous Ghica postelnik. A quels titres cela correspond-il? Je n'en sais rien"

Bengescu, 214

Prin urmare singur nu știa ce titluri a avut și cari au fost onorurile care i s'au dat de Sturdza

și urmașii lui.

Alexandri întors la 1849 în țară își continuă unul din planurile lui literare ocupându-se în special de colecțiunea lui de Balade. Vom reveni asupra acestora cînd vom studia influința populară la poetul nostru în baladele pe care le a cules în diferite călătorii pe care le a făcut în munți între 1842-44. La 1852 îl întâlnim la Paris plănind scoaterea unei reviste "România literară" dar nu-și poate aduce planul la îndeplinire pentru că nu se dă autorizațiunea de a tipări revista fiind socotit ca resvrătit. Revista "România Literară" nu apare decît la 1855.

La 1853 din Paris Alexandri se duce în Spania unde a călătorit mult, merge pînă în Africa, vede Marocul, descriindu-ne aceste călătorii. Se întoarce în țară la 1855 cînd publică "România literară" și continuă apoi călătoriile sale mergînd pînă în Crimeea, merge din nou la Paris și se întoarce în țară

ca să asiste la evenimentele însemnate ale Unirii etc.. Domnitorul Cuza a fost acela care i-a dat multă încredere; îl ia drept tovarăș de muncă chiar și-l trimite ca să expună situațiunea țării Europei. În Franța are o întrevvedere cu Napoleon III și descrie această întrevvedere într'un manuscris al lui unde vedem aceeași fineță, acelaș spirit, rar intrucît-va la noi, diplomatic.

Alexandri prin urmare pînă la 1860 petrece cînd în țară cînd în străinătate. După ce ia parte la toate evenimentele însemnate din care s'a format România de astăzi, se retrage mai mult sau mai puțin din viața militantă, căci nu era mare iubitor de politică, și vom reveni asupra acestui punct cînd vom studia activitatea lui pe terenul teatral.

Între 1860-85 Alexandri petrece mai mult la Mircești compunînd Pasteluri, piese de teatru, scriind unele suveniruri din călătoriile lui. Mai petrece cît-va timp și în străinătate, se duce la Paris

dar se întoarce în curînd în țară. Pînă la 1885 este pentru Alexandri o epocă de liniște favorabilă însă pentru activitatea lui literară.

Ne oprim aici cu schițarea vieții lui Alexandri pentru că pînă la 1860-70 cunoaștem toate elementele din care și-a luat naștere opera lui literară. Cînd vom studia restul activității lui vom aminti unele puncte din cariera după 1885 și pînă la moartea lui.

Cîte-va fapte ne-au explicat prin urmare la Alexandri, caracterul operei lui. Din ceea ce am văzut din biografia lui vom căuta să explicăm iarăși o parte din scrierile lui, anume petrecerea lui la Mircești, care vine să dea o mai mare dezvoltare impulsiei lui înăscute de admirator al naturii. Alexandri, cît timp petrece la Mircești, arată în toată corespondența lui, fericirea ce resimte de liniștea pe care o are el aci, fericire pe care, după cum spune el, a visat-o de mult dar care numai acum poate să o guste pentru că unele afa-

ceri la care luase parte și avusese rezultatul așa cum plănuise el. Iacă cum ne descrie el de exemplu lunga din Mircești într'o mărturisire care ne explică iarăși o parte din opera lui: Pastelurile. Un pasagiu dintr'o scrisoare adresată lui Bengescu coprinde o descriere a Mirceștilor. Este întrucât-va de mai târziu, și anume din 1885, când Alexandri era în Paris la legățiune, cu toate acestea am ales-o pentru că este una din cele mai caracteristice pentru petrecerea lui Alexandri la Mircești și în special pentru descrierea pe care o dă el de liniștea pe care o găsește aci:

"Ma maisonnette toute ensoleillée, les arbres de mon jardin surchargés de fruits, mes payans, mes petits chiens, mes chevaux, jusqu'à ma basse-cour, jusqu'au brin d'herbe du gazon tous m'ont souhaité la bienvenue avec une expansion de joie qui m'a touché profondément. Mon premier cri du coeur a été: Să cază toate fulgerile pe casa legățiunei. Enfin je respire a mon aise, a pleins poumons, je grille au soleil, je flâne parmi les groupes des fleurs."

Bengescu, 176-7 | 9sept. 1885. |

Mai este un alt pasagiu pe care-lpun în legătură

cu compunerile lui Alexandri teatrale asupra căruia voi reveni și unde vedem iarăși pe Alexandri liniștit astfel cum îl cunoaștem din pasteluri.

Liniile acestea le a scris la 1883 la Mircești:

" Viața singuratecă și liniștită la Mircești în timpul iernii, acele săptămâni și luni de închidere în casă la gura sobei, atât de plăcute mie și atât de bine întrebuințate în visuri, în planuri și în lucrări literare au fost la început întristate prin boala grea și prelungită a soției mele. Oarele-mi păreau fără sfârșit și se trăgăneau de-alungul zilei și mai cu seamă de-alungul nopții ca niște oloage nesuferite. Luam pe rând cărțile din bibliotecă, le deschideam și le aruncam fără a simți îndemnul de a le receti când într'o sară am întâlnit pe Horațiu, alesul favorit al lui August și amic al lui Mecena, armoniosul cântăreț al odelor, filozoful amabil, satiricul model, poetul Romei imperiale a umplut de o dată căsuța mea de lumină și sufletul meu de mulțumire."

Este iarăși caracteristică alegerea lui Horațiu ca erou al operei lui Alexandri "Fântâna Blanduziei". Este care-care asemănare între Horațiu și Alexandri și pe Horațiu îl vedem, din biografii, tot așa ca un om mulțumit, fericit în multe privințe, dar întrucât-va mai egoist și prea materialist față de Va-

sile Alexandri; dar cu toate acestea este o comunitate de temperament este o asemănare cu Alexandri.

În analiza pastelurilor lui Alexandri am văzut că el găsește frumoasă și iarna, că o descrie cu un entuziasm pe care alți poeți nu l'au arătat chiar descriind vara. De ce oare Alexandri, petrecînd la Mircești, a privit peisagiul de iarnă cu aceeași sesinătate cu care admira natura în timpul verei? Găsim explicațiune și la această dispozițiune a poetului nostru într'un pasagiu din opera lui unde ne descrie petrecerea lui în timpul iernei la Borsek:

"Iarna și bătrînețea sînt epoce de suveniruri
cînd pămîntul se acoperă cu zăpadă, omul se
gîndește cu drag la cerul albastru,

Prin urmare Alexandri ne spune că dacă el admira iarnași se simțea fericit chiar în timpul ei, aceasta se datorește amintirilor pe care i le aducea ea prin contrast; văzînd cîmpiile acoperite de zăpadă, își aduce aminte că cu cîte-va luni în urmă

acele cîmpuri erau înverzite și străbătute de vesele păsări. La Alexandri constatăm un contrast față de alți poeți lirici: de obicei veți vedea că poeții lirici în momentele de fericire se gîndesc la momente de nenorocire; totdeauna în fericire și-aduc aminte de nefericire; vara și-aduc aminte că va veni iarna; că după viață va veni moartea și de aceea în mare parte accentele triste pe care le găsim la poeții lirici cari au văzut viața mai întunecată datorită tocmai antitezei acestea care e plăcută spiritelor poetice. Alexandri din contra atenuază chiar părțile triste: iarna i aduce aminte de frumusețile verei; bătrînețea de momentele fericite ale tinereții; prin urmare este la Alexandri un punct de deosebire față de cei-l-alți poeți lirici. După aceea mai constatăm, ceea ce am spus și lecțiunea trecută, că pentru el suvenirile sînt totdeauna plăcute; la el asociațiuni triste împrejurul suvenirurilor, nu există așa putea zice aproa-

pe de loc.

Mai ar fi de explicat la poetul nostru încă o parte asupra căreia trebuie să spunem câte-va cuvinte: anume partea de seninătate a lui Alexandri în ceea ce privește soarta țărilor noastre, de ce anume Alexandri a cîntat cu atîta entuziasm viitoru țării noastre, de ce privește cu atîta încredere la el?

Alexandri, ca și contemporanii lui, a ajuns la convingerea aceasta, din cauză că tocmai ca Bălcescu și Alexandrescu el vedea în armată tîria noastră și mijlocul de a ne asigura un viitor strălucit. Prin urmare Alexandri, dacă și-a închipuit că țara noastră va ajunge să joace un rol însemnat vre-o dată, aceasta se va datorî numai faptului că vom avea o armată vitează. De aceea și încrederea în oștimea noastră. Era mult optimism de sigur la Alexandri, optimism însă justificat în mare parte prin evenimentele recente și pe de altă parte prin

trecutul nostru istoric. In or ce caz un fapt constatat este că Alexandri privea cu atîta încredere viitorul țării noastre, pentru că spera mult de la armată. Aici însă, constatăm iarăși o parte, așa putea zice înăscută, în poezia noastră: să nu uităm o confesiune, un detaliu pe care-l dă singur în opera lui și care ne poate explica această trăsătură curioasă din viața poetului nostru: unchiul lui după mamă, Mihai Cozoni, fusese un viteaz aprențiat; se luptase la 1821 și dintr'o notiță a lui Alexandri vedem că i fusese încredințată prinderea unui haiduc faimos. Iacă ce ne spune Alexandri în notița care însoțește balada Andreiu Popa":

"Acest hoț a cutrierat țara șapte ani întregi fără a-l putea prinde vre-o potiră. La anul 1818, Mihai Cozoni, unchiul autorului, a fost însărcinat prin poruncă domnească, ca să pue mîna pe acel hoț vestit. Deci, întîlnindu-l la Valea seacă, l'a ucis din fuga calului, după o cruntă luptă de cîte-va ore. La 1821, cînd a izbucnit revoluția grecească, Mihai Cozoni, al cărui suflet măreț se aprindea lesne la glasul libertății și a vitejiei, s'a înrolat în armia lui Ipsilanti cu rang de sutaj [ekatondas], și

la crunta bătălie a Grecilor cu Turcii în Valachia, la Drăgășani, a rămas pe cîmpul războiului, după ce făcuse mari și minunate vitejii

Acest pasagiu trebuie pus în legătură cu următoru pe ca e-l găsim în opera D-lui Bengescu care ne des-tăinuește un lucru pe care nu-l cunoșteam că Ale-xandri a fost pînă în timpul din urmă un admirator entuziast al armatei, de un entuziasm care mergea pînă la copilărie. Iacă ce ne spune Bengescu:

"El, omul cel mai pacinic din lume, el, care iarna nu eșea decît învălit în mai multe pal-toane, era în stare, pe gerul cel mai mare, - îndatăce auzea muzica unui regiment, de a sări de pe jet, de a-și arunca pe umeri cea d'întîi haină ce găsea și de a umbla ore întregi alături cu soldații în marș.

Mi-aduc aminte că într'o zi, mergînd la lega-țiune, îl întîlnii amestecat într'un grup de băștândrii și precedînd un regiment de linie ca-re eșise din cazarma din strada Penthievre pen-tru a face o plimbare militară. Aceasta se pe-trecea tocmai în momentul conflictului econo-mic cu Franția; era de neapărată necesitate să redactăm împreună pentru ministerul nostru al afacerilor străine, o depeșă urgentă; Alexan-dri electrizat de marșul cîntat de muzica regi-mentului, nu se îndura cu nici un preț să se despartă de un înalt tambur major asupra căruia își potrivise pasul și mă ruga să mă duc la cancelarie unde el nu se întoarse decît după două ore și mai bine și după ce petrecuse re-gimentul pînă la Arc de Triomphe."

E curios să vedem pe Alexandri la vârsta de 60 de ani străbătînd tot Parisul urmărind un regiment de linie; trebuie să aibă cine-va înăscut o astfel de dispozițiune ca să fie în stare să facă asemenea lucruri într'o vîrstă așa de înaintată cînd poate fi expus chiar ridicolului.

Prin urmare Alexandri avea un temperament milităresc înăscut, probabil din partea mamei; ca atare a fost unul din aceia cari au înțeles poate mai bine rolul armatei noastre și în acelaș timp s'a entuziasmat pentru ea. Vedeți prin urmare că și din acest punct de vedere Alexandri ne poate servi la explicarea încrederei care era pe la mijlocul secolului trecut pentru viitorul nostru grație unei armate puternice. Pasagiul din urmă ne desvelește pe Alexandri aproape ca un copil și în adevăr cînd urmărîm corespondența lui dintre 1885 și 1890, vedem că în multe privințe a rămas cu aceleași dispozițiuni pe care le cunoaștem între 1840-50 încît

poate să fie justificată întrucît-va calificarea care i s'a dat decît unii ca un copil fericit; și în adevăr din poezii ne apare în tocmai ca atare

Acestea sînt faptele care mi s'au părut mai caracteristice și indispensabile pentru a explica ceea ce am constatat lecțiunea precedentă.

Ne rămîne să urmărim pe Alexandri în altă direcțiune literară și pe urmă să studiem opera lui din punctul de vedere al influințelor la care a fost expusă și atunci vom avea de constatat iarăși alte fenomene care ne explică părțile ce le am constatat deja.

LECTIA XVIII

Dlor, vom studia astăzi altă parte din activitatea literară a lui Vasile Alexandri.

Am văzut pînă acuma cum poetul nostru ne a descris părțile frumoase și senine din viața lui și a altora; Alexandri a văzut însă și părțile slabe ne a descris și defectele noastre prin urma

re s'a scoborît une ori mai aproape de pămînt și a căutat să vadă mai adînc în viața noastră. Cu toate acestea și aici Alexandri și-a păstrat încă mult din seninătatea lui, atenuînd chiar cu acest spirit particular al lui multe rele. Ne descrie viața cu ridicolul ei și cu părțile ei mai întunecate, uneori cu veselie chiar și tot deauna nu o ușurință mare de expunere și nici de cum cu prea multă gravitate și dogmatic. Aceasta se vede cu deosebire în piesele lui dramatice, piese ușoare care însă aveau intențiuni serioase! aceea de a modifica viața noastră și de a îndrepta moravurile societății dintre 1840-50. În opera poetică, nu găsim la Alexandri decît două sau trei poezii care au ca temă ridicolul vieții noastre. Alexandri a scris vre-o 3 fabule; una din aceste fabule, publicată în volumul al doilea al poeziilor sale, este îndreptată direct contra unor anume oameni de la noi și Alexandri ne apare aici pentru întâia oară în poezie sub trăsătura, pe care avem să o studiem astăzi,

Este anume fabula: "Moara de vînt" care începe cu versurile următoare:

Pe un deal care-care
Cu renume sfînt...

Cu care-care sîfortare am putea presupune că se face aici aluziune la "Dealul Mitropoliei" rămânînd însă îndoială dacă cu adevăr la acest deal ar fi voit Alexandri să facă aluziune; dintr'o notiță însă pe care Alexandri o pune la sfîrșitul poeziei rezultă în mod cert că în adevăr Alexandri a avut în vedere tocmai dealul Mitropoliei, căci ne spune: "Dealul Mitropoliei din București, unde e Camera Deputaților". A vizat prin urmare Camera Deputaților. Alexandri ne spune cum o moară de vînt făcea un sgomot asurzitor; o găină, trecînd pe acolo exclamă atunci:

-- "Ce de mai făină
O fi măcinînd!"
Zise o găină
La moară sburînd.

-- "Te'nșeli surioară!
| Spune-un șoim din munți |
"Vînt e mult la moară,
"Da-i lipsesc grăunți!"

Prin urmare a făcut o aluziune la deputații noștri care întocmai ca moara de vînt hodorogesc mereu însă grăunțe le lipsește, cum spune Alexandri. Aceasta este singura fabulă în care Alexandri în opera lui poetică atacă direct un vițiu al nostru.

Mai puțină ironie găsim într'o poezie adresată Bahluiului; în edițiunile mai noi această poezie este chiar intitulată "Oadă către Bahlui". În "Calendarul" din 1845, unde a apărut această poezie intercalată într'o descriere a Iașului la 1844, Alexandri pune ca titlu: "Bahluiul, sau meditațiuni mlăștinoase". În această poezie Alexandri face o mică aluziune, cam răutăcioasă, la adresa poezilor prin urmare la adresa țivarășilor săi de muncă. Ne spune cum a venit într'o seară la Iași să audă conertul încîntător al broaștelor Bahluiului, și atunci la sfîrșitul poeziei, exclamă:

Cînd luna se ivește pe-al munților gol umăr,
Cînd pașii mei, ca gîndul, prin aburi rătăcesc,
Imi place acele imnuri de broaște fără număr,
Ce, chiar ca oare care, în hor orăcăesc.

Atuncea în credință a mea inimă saltă
Ca la un glas prieten, iubit și așteptat,
Căci gingașele broaște sînt dulcii poeți de baltă,
Precum mulți poeți gingași sînt broaște de uscat.

Prin urmare este o aluziune foarte dreaptă contra
poetilor contimporani cu el din cari mulți făceau
acelaș șgomot ca broaștele Bahluiului.

În opera prozaică însă, Alexandri lasă și mai
bine să se vadă această parte a spiritului său.

Sînt numeroase în adevăr pasagiile din volumul lui
de proză unde găsim înțepături la adresa cui-va, o
luare în rîs a deprinderilor de la noi. Cu deosebi-
re este o bucată literară unde Alexandri se desvâ-
luește mai bine din acest punct de vedere, anume
este povestea "Galbenului și a paralei", apărută
întîi în "Propășirea la 1844".

Povestea galbenului și a paralei se reduce la o
înșirare a diferitelor defecte de la noi. Galbenul
povestește paralei fel de fel de lucruri privitoare
la societatea noastră. Galbenul a trecut din mî-
nă în mînă și în modul acesta istorisește defecte-

le tuturilor acelora în mîna cărora a fost.

Cînd am studiat pe C.Negruzzi am văzut că dînsul în comediile sale ataca pe altă cale reformele lingvistice pe care unii le criticau prin teorii gramaticale și de filologie; la Alexandri această tendință se manifestă încă și mai mult și opera lui e plină de asemenea parodieri ale limbei stricate care se vorbea de unii în epoca dintre 1840-50.

Intr'un loc din "Istoria unui galben" Alexandri ridiculizează tendințele de reformă ale lui Eliade și ale unui scriitor cum era "Aristia" pe care l'a criticat aspru în o critică publicată în volumul de proză. Pasagiul din istoria unui galben unde Alexandri parioadează tendințele de reforme ale gramaticului muntean se găsește în povestea galbenului cînd dînsul amintește de împrejurările prin care a trecut în mîna unui tînăr galant care mai avea și defectul jocului de cărți. Iacă ce spune galbenul adresîndu-se paralei:

"Trebue să mărturisesc că el ajunsese la o dibăcie atît de măeastră în măsluirea cărţilor în cît ar fi meritat cu toată dreptatea o odă escamotofilă în sciul acelei adresate D-lui Rodolfo de Dl. Eliad, marele amiratore della prestidigitazione.

Paraua. - |Boldind ochii|. Ce cuvinte sînt acestea?

Galbenul. - Acestea sînt cîte-va cuvinte dintr'o nouă limbă romînească ce se descoperă acum la Bucureşti.

Paraua. - Dar escamatofil, ce bazagonie e?

Galbenul. - Escamatofil este văr primar cu braçalba cu lungumba şi frate de cruce cu Bróscăoetairie şi cu impercaicoifagi a D-lui Aristia.

Paraua. - Nu le înţeleg.

Galbenul. - Te cred, dar ia-n întrebă pe grăitorii lor dacă înţeleg cuvintele: teşmecherii şi haram, şi să vezi că ţi-or spune: nu te capisc, sau: nu te cumprind.

Paraua |Clătînd capul|. - Mare sînt minunile tale Doamne!"

Prin urmare vedeţi cum Alexandri parodiază pe gramaticul muntean cu asemenea termeni inventaţi, în genul celor pe cari i pusese în circulaţiune Eliade.

Tot în istoria unui galben, Alexandri îşi aduce iarăşi aminte de poeţii proşti cari furnicau împrejurul lui şi într'o descriere a Zamfirei, în mîna căreia căzuse galbenul, intercalează un pasagiu în

care pariodează descrierile prea exagerate ale poeților pretențioși. Iacă cum galbenul descrie frumusețea Zamfirei:

Ochii. Ca seninul după ploaie, sau ca floarea de cicoare:

Genele; lungi ca un vâl de mătăasă.

Sprîncenele; bine arcate ca arcul amorului.

Obrazii: rotundo-lungăreți și văpsiți ușjrel de purpura aurorii care decîte ori se ivește tot deodată și zîmbește pentru înlesnirea rimei și plăcerea poeților.

Gura: boboc de trandafir pe jumătate desfoiat.

Dinții: sîmbur de măr fără coajă, sau mărgăritar

Părul: vezi mai sus.

Gîtul: de lebădă după obiceiul vechiu etc

Vedem prin urmare iarăși pe Alexandri pariodînd cu dibăcie descrierile ridicole ale poeților din epoca lui.

Dacă lăsăm însă operile lui de proză și trecem la teatru, acolo vom avea un material mult mai vast de studiat în această privință.

La 1840, am spus-o cu altă ocaziune, Alexandri împreună cu Kogălniceanu și cu C.Negruzzi, este însărcinat să conducă teatrul din Iași, care după încercările lui Asachi numai bine nu mai putea să

meargă mai departe. Direcțiunea au primit-o tus trei dar trebuiau să facă în acelaș timp și pe impresariul; guvernul i-a numit conducători; era prin urmare un comitet teatral, dar nu li se pusese nici un mijloc la îndemână și trebuiau să plătească trupa, să întrețină localul etc așa că Alexandri și cu Negruzzi și Kogălniceanu au trebuit sa facă oarecum pe samsarii teatrului pe care aveau să-l înființeze, trebuiau să cante în toate părțile actori, să traducă singuri piese, să insiste pe lângă cei cari puteau dispune de ceva mijloace ca să contribue la susținerea teatrului; era prin urmare o sarcină de tot grea cu toate acestea cei trei moldoveni au muncit energic și chiar la sfârșitul aceluiaș an, -- numirea lor s'a dat la 15 Maiu 1840 -- Alexandri împreună cu colegii săi de muncă ajung să reprezinte câte-va piese prelucrate de ei.

Alexandri a scris foarte multe piese de teatru între 1840 și 1860; nota lor dominantă este sati-

rizarea societății noastre semi orientale ba așa putea zice chiar pe trei sferturi orientală pe vremea aceea și un sfert occidentală. Era mult de parodiat, erau multe deprinderi rele care puteau fi descrise, multe tipuri cari puteau fi puse în scenă. Alexandri întors din străinătate a fost bine înțeles isbit de contrastul civilizațiunii occidentale față cu societatea pe care a regăsit-o la Iași. Cu deosebire un lucru nu-l putea suporta dînsul: era încrederea mare ce domina atunci la cei mai mulți că ne găsim bine așa cum eram, ba chiar că eram superiori, din multe puncte de vedere, altor popoare; că nu ne lipsea multe calități ca să fim desăvîșiți așa că introducerea de reforme nu era atît de necesară precum se preconiza de unii. Alexandri descrie toate impresiunile acestea pe care le a căpătat el, întors din străinătate, în cîte-va scrisori publicate între 1840 și 1850 în volumul întâi al teatrului său. Alexandri, făcînd

aluziune la încrederea prea mare ce o avem în calitățile noastre, spune către un prieten anonim căruia îi adresează o scrisoare, scrisă între 1840 și 1844: "

"Sîntem învățați ca Humbold, diplomați ca Talleyrand; oratori ca Cicerone și viteji ca Mihai cel sfînt."

Si cu toată încrederea mare ce o constata, Alexandri vedea că era multe de făcut căci situațiunea în care ne găseam numai încîntătoare nu putea fi. Iacă ce ne spune Alexandri în această privință:

"Am reîntreat în țară ca un fanatic naiv..și am găsit libertatea lăntuită în însăși mîna Domnitorului....am găsit egalitatea trîntită|?| sub un nămol de prejudecii absurde și de privilegiu monstruoase...Ce zici, amice, de elementu în care sîntem chemați a trăi, noi, elevii Academiiilor din Franța și Germania?...Mare cîmp de lupte se întinde dinaintea noastră, dar luptă nu ne spărie, căci ne susține și ne aninează speranța izbîndei.

1844. Teatru. I, IX.

adiat îi vine lui Alexandri în gînd să dea tabloului acestei societăți; și sarcina nu-i grea iar materialul nu poate lipsi celor cari s'ar gîndi la

crearea unui teatru românesc care să reprezinte scene din propria noastră viață iar nu imitațiuni și traduceri dintr'o limbă străină. Iacă ce scrie Alexandri în această privință:

"Societatea noastră e împiestrițată în felurite tipuri comice și defectele ei...formează un grup destul de mărișor. Astfel sînt dascălii greci...astfel celebrii de la Fanor...Astfel ciocoi de starea întîia...a doua...a treia...i impiegații guvernului...jidovii cămătari... Iată o comoară adevărată pentru un autor dramatic."

1844 Teatru.I, XIII,XIV

Prin urmare cu aceste impresiuni și datorită faptului că conducerea teatrului îi se încredințase, Alexandri se pune la muncă și începe să scrie piese de teatru pentru ca să biciuiască defectele de la noi.

Această activitate literară el o începe cu entuziasm pentru că o credea foarte eficace, mai eficace chiar decît lupta prin gazete. Iacă în adevăr ce spune Alexandri într'o scrisoare pe care o adresează lui Ion Ghica între 1845-50. Scrisoarea e în franțuzește ca toate aproape cele pe care i

le scria Alexandri lui Ghica:

"Je fais des pièces de théâtre où je dis beaucoup de sottises a ceux qui les méritent et l'on me trouve charmant. C'est encore la seule tribune qui nous reste et j'en profite pour nourrir certains sentiments qu'on cherche à étouffer. Et cela prend assez bien. Cela réussit mieux que le journalisme."

3 Oct. 1850

Prin urmare Alexandri constată că decît să lupte prin jurnale și să scrie ca alții biciuind defectele noastre pe această cale, mai bine a luat condeii pentru ca să compună piese de tratru, vodeviluri etc care însă puteau să aibă urmări binefăcătoare pentru schimbarea moravurilor noastre.

Nu știm care este cea d'întîi piesă pe care a compus'o Alexandri; se spune însă că ar fi "Cucu-nu Iorgu de la Sadagura" în edițiunile cele mai vechi această piesă în adevăr este publicată cea d'întîia și poartă ca dată anul 1844. Alexandri însă, în prefața volumului său de teatru, amintește de alte trei piese pe care le-ar fi compus înaintea de Iorgu de la Sadagura" și anume ne vorbește de pie-

sele "Spătarul Hațmațuki", comedie în versuri; "Farmasonul de la Hîrlău" și "Cinovnicul și Modista". Alexandri ne spune în prefața Teatrului, că aceste trei piese s'ar fi pierdut precum și piesele pe care le a prelucrat Kogălniceanu cum era "Orbul fericit, Două femei contra unui bărbat" etc. Cu toată aceste afirmațiunea lui Alexandri nu-i exactă: aceste piese nu s'au pierdut, cel puțin două din ele; în adevăr pe coperta Calendarului pentru poporul românesc din 1844, publicat de Kogălniceanu, vedem figurînd în Repertoriul Teatrului Național, o publicațiune care începuse să apară odată cu venirea lui Alexandri la direcțiunea teatrului, vedem figurînd ca apărute "Modista și Cinovnicul" precum și "Farmasonul din Hîrlău". "Repertoriul teatrului național" este foarte rar cu toate acestea cite-va numere din această publicațiune 7-8 se păstrează la Academia Romîină și între ele se află tocmai "Modista și Cinovnicul" precum și "Farmasonul

din Hărlău". Piesa cea-l-altă: "Spătarul Hațmațuki" n'am văzut 'o anunțată nici pe coperta calendarului de la 1844 și se poate foarte bine să nu fi apărut. Or cum, rămîne stabilit că la 1840 Alexandri a dat la lumină aceste piese și că acestea sînt cele mai vechi din cariera lui teatrală.

De ce a voit Alexandri să ascundă aceste piese să afirme chiar că s'au pierdut, că n'au apărut nici o dată? Probabil pentru că Alexandri nu le prețuia și le considera ca niște încercări de oarecare succes pentru acea vreme dar pe care le desprețuia mai tîrziu și de aceea nu le a reproduș nici în edițiunea definitivă a teatrului său de la 1875 s'ar putea să fie în manuscris. De altmintererea putem spune că aceste două piese cel puțin, sînt prelucrări, probabil localizări după piese străine. Alexandri era foarte cinstit, în adevăr or de cîte ori prelucra ceva totdeauna a amintit. În repertoriul teatrului național" publicat la 1875 or

de câte ori era o localizare, amintea faptul într'o notă; acelaș lucru a făcut cu piesa "Modista și Cincovnicul". Se poate ca și această împrejurare să fi făcut ca Alexandri să spună că cele d'întîi piese ale lui se perduse.

Constatăm o evoluțiune în cariera literară teatrală a lui Alexandri: altul este teatrul pe care l'a scris Alexandri după 1870 și altul cel care-l vom studia astăzi. Teatrul acesta vechiu este un teatru de teză ca să zic așa; autorul nu face artă înaltă bine înțeles, nu are pretențiunea să scrie opere de o valoare durabilă; singurul scop al său este să ne dea icoana societăței în mijlocul căreia trăia el. A fost un teatru prin urmare în adevăr românesc, în adevăr național așa putea zice, cel d'întîi teatru național pe care l'am avut, dacă facem abstracțiune de câte-va încercări anterioare izolate cum le am găsit și la Asachi, cu subiecte luate din istoria noastră; aceste piese însă n'au

avut vre-o influință pe cînd cele ale lui Alexandri ca și cele cîte-va amintite ale lui C.Negruzzi, au avut o influință decizivă: toate intențiunile pe care le a urmărit scriitorii aceștia pe la 1840 - 1850 s'au realizat pe deplin aproape și au văzut realizîndu-se planurile lor.

E variată, foarte variată, putem spune, lumea pe care ne-o prezintă Alexandri în piesele lui; cu toate acestea dacă o comparăm cu lumea pe care o găsim în piesele lui C. Negruzzi, deosebire mare nu vom găsi: erau cîte-va defecte mai cu seamă care tro-
nau în epoca lui Alexandri și care trebuiau numai decît biciuite; aceste defecte le găsim descrise și în opera lui C.Negruzzi. Înainte de toate Alexandri ridiculizează modul nepriceput cum unii în-
țelegeau să introducă civilizațiunea occidentală la noi; de aceea vom găsi la Vasile Alexandri o sumă de piese unde ni se descrie persoane care vor-
besc într'o limbă franțuzească imposibilă sau asi-

milîndu-și unele maniere care le ședeau foarte rău sau îmbrăcîndu-se în așa fel ca să fie cît mai ridicoli. Cînd am amintit anul trecut activitatea-lui Anton Pann am spus că era gustul timpului pe atunci ca să se ridiculizeze jargonul grecesc etc și bine Alexandri abuzează chiar de acest motiv în opera lui dramatic pentru că mereu ne introduce cîte un grec, un arendaș, un profesor cari vorbesc într'o limbă imposibilă, un fel de amestec de limbă romînească cu grecească etc.

Alexandri a mai introdus pe scenă pe Evreul cămătar. Bine înțeles că și lui îi atribue un fel de jargon evre-o romînesc cu care-l ridiculizează. În sfîrșit constatăm la Alexandri aceleași subiecte pe care le a tratat și alți contemporani ai lui cu deosebire însă că în redarea acțiunii, Alexandri se arată mult mai dibaciu decît un Costache Negruzzi și cu atît mai dibaciu decît un G-Asachi.

Alexandri a fost mult și bine influințat de școala

franceză.

Tipurile pe care le a creat Alexandri au rămas mult timp pe scena noastră; chiar astăzi, -- cel puțin în a treia zi de Crăciun -- se reprezintă una din piesele care păceau deliciale publicului de pe la 1850-60. Ne putem însă închipui care era entuziasmul provocat de reprezentățiunea unor din piesele lui Alexandri în epoca dintre 1850-60 dacă răsfoim gazetele timpului; vedem că în adevăr toate operile lui erau salutate ca adevărate evenimente se credea că erau opere de artă durabile; prevederile însă bineînțelese că nu s'au putut împlini pentru că asemenea literatură era de o valoare efemeră; cu toate acestea chiar astăzi, n'avem decît să întrebăm pe cei cari au asistat între 1850 și 1860 la reprezentarea celor d'întîi piese ale lui Alexandri pentru ca să înțelegem ce entuziasm stîrnea asemenea compuneri. Cînd a murit Matei Millo, la 1896 Dl. Iacob Negruzzi și-a publicat impresiunile lui

pe care le a căpătat după o reprezentațiune a unei
piese a lui Alexandri: "Nunta țărănească" în anul
1848. În adevăr după această mărturisire a Dnui
Negruzzi ne putem face o idee deplină și cât se
poate de fidelă de ceea ce era teatrul lui Alexan-
dri pe vremea în care a fost produs.

Ar fi multe de relevat desigur din această parte
a activității lui Alexandri, sînt figuri care în
adevăr sînt bine zugrăvite și cari explică succe-
sul cu care au fost primite: cunoașteți toți pe
Cucoana Kirița și pe soțul ei Grigori Bîrzoiu
cum și pe copilul lor Guliță, via-duceți iarăși a-
minte de kir Gaitanis, un fel de profesor la moda
veche care pedepsea pe băeți pentru că nu cunoș-
teau regulile de gramatică; cunoașteți de asemenea
tipuri de politicieni cum sînt Clevetici, Trifă-
nescu, Sandu Napîilă, etc. Toate aceste figuri pu-
teau ușor fi reîmprospătate cu cîte-va citațiuni
din opera lui Alexandri, renunț la aceasta căci

timpul nu ne permite și după aceea o mare parte din repertoriul lui Alexandri sau cel puțin piesele lui cele mai însemnate sînt în destul de canoscute de toți și încă destul de citite chiar astăzi.

În teatru Alexandri revine iarăși asupra cîtorva puncte pe care le am văzut deja în opera lui poetică, revine spre pildă la ideile de reforme ale filologilor. Cităm iarăși un pasagiu din această parte a operei lui Alexandri pentru că stă bine în legătură cu cele deja citate și pentru că alături de cele ale lui C.Negruzzi ne pot completa ideea pe care o avem deja despre lupta pe care o duceau Alexandri și cei-l-alți pe această cale a teatrului în contra tendințelor de reformă ale limbii.

Cu deosebire într-o piesă atinge Alexandri punctul acesta: în piesa "Rusaliile". Introduce aici înan profesor de pe moșia unui boer mai mic anume Răsvrătescu; profesorul este în același timp și vecinul moșiei și poartă numele de Gălușcă latini-

zat însă în Galuscus. Iacă cum acest personajiu explică originea numelui lui și cum din expunerea lui Alexandri caută să ridiculizeze pe latiniști Galuscus se adresează către vornicul boerului răsvrătescu: Toader Buimăcilă pentru că i zisese mai pe romînește Gălușcă:

Galuscus: Faci eroare, amice, Eu mă numesc din străbuni Galuscus, nu Gălușcă. Sînt Roman din Dacia transcarpatină și mă cobor din un general roman ce a ținut rebel cu Gaulia pe timpul lui Cezar, din care motiv el a fost supranumit Galuscus de Senatul roman; în consecință binevoește amice a nu mă porecli Gălușcă, mai cu seamă că nu pot suferi găluștele...

Toader. - Fie și așa cucoane Gălușcă.

Profesorul latinist, furios că Toader vornicul îi a spus "cucoane", îi se adresează cu următorii termeni rugîndu-l să-i dea epitetul de "domn" iar nu "cucoane" și iacă cum caută să motiveze acest lucru:

Galuscus. - Ear cucoane? V'am spus la toți aice, de cînd mă aflu profesor în sat, să nu-mi mai ziceți cucoane pentru că astăzi nu mai sînt boeri. Zi-mi frate Galuscus, fiind-că toți romanii sînt frați.

Toader. - Să zic și frate, cucoane, d'apăi nu-i obiceiul de astfel pe la noi, numai călugării își zic frați.

Galuscus. - Bine; dacă uzul nu iartă, zi-mi Domnule, acest cuvânt este latin și ascendenții noștrii precum știi Teodore, erau de viță latină. Strămoșul meu, generalul Galuscus, care era văr primar cu Trifonius Petringelus și numai puținul celebru roman Bostanus Coptus, ce se rudeau cu oficiliatul și mult sapientul Cartofilus Cæsarus Craescus....

Toader. - Ia'n lasă domnule, cartofile și bostanele de o parte și m'ascultă...

Galuscus. - Fie, acum că ți-am dat explicațiunile necesarii spune ce voești?

Toader. - Te-aș ruga, dacă nu ți-ar fi cu supărare, să-mi citești poronca asta de le sub-prefectură

Galuscus. - Ai primit iar vre-un ordin?

Toader. - Ba nu o poroncă.

Galuscus. - Cum ai zis? o poroncă? Rău pronunț frate, debe să zici " u ă poroncă"!

Susana. - E trăsнит cu leuca, pe legea mei! a!a!a!

Galuscus. - Cine ride? O femeie?

Susana. - Ba nu, domnule, u ă femeie.

Galuscus |zîmbind|. - O! belă Susană!..Doamna mea, primește asigurăciunea înaltei mele considerăciuni cu care am onoarea a fi al Dvoastră devotat serb.
etc

Vedem prin urmare că asemenea pasagii pot fi relevate pentru că ating în acelaș timp și chestiuni studiate de noi privitoare la istoria limbii.

De sigur că această parodiere prin teatru a tendin

țelor latiniste a avut și ea care-care efect și poate de multe ori efect mai eficace decât acel pe care avea să-l producă discuțiunile filologice. Cu deosebire însă politica, și aceasta mai ales în piesele compuse între 1855, 1863 și 1864, este satirizată de Alexandri. În piesa "Iașii în Carnaval" Alexandri descrie multe din defectele acelor care produceau pe vremea lui politica de toate zilele; cu deosebire patrioții sînt ridiculizați de el. După cum era gustul timpului, Alexandri în piesele lui a introdus de multe ori versuri. Iacă versuri pe care le a introdus în "Iașii în Carnaval" și unde face aluziune la politicianii care exclamau la fie-care moment cuvîntul de patrie:

Intr'a păpușilor țară
Din hotare la hotară
Am văzut și buni și răi
Și cu duh și nătărei.
Unii mîndrii și 'ngîmfăți
Ca besicii cu vînt umflați!
În cea lume cît trăesc
La tot vîntul se 'nvărtesc
Alții iar cu fudulie
De neam mare vrînd să fie,

Se lipesc tot de cei mari...
Nu-s nici copoi, nici ogari!
Alții, vrednici patrioți
Dar mai vrednici Patri-hoți
Latră, urlă furios
Pîn'ce-apucă cîte-un os,

Din corespondența lui Alexandri se vede că acest cuplet a avut un mare răsunet; Alexandri ne spune chiar că în seara cînd s'a jucat pentru înflia oară "Iașii în Carnaval", un boer, după ce a auzit declamîndu-se pasagiul cu "Patri-hoți" a părăsit în mod ostentativ sala teatrului. Ne putem prin urmare, și din această mărturisire, face o idee de efectul pe care putea să-l producă asupra unor persoane interesate în cauză asemenea pasagi din opera dramatică a lui Alexandri.

În "Sgîrcitul risipitor", Alexandri iarăși se ocupă de politicieni: introduce aici două personaje: pe Clevetici și pe Tribunescu. S'ar părea că sînt nume fictive acestea, cu toate acestea, urmărind corespondența lui Alexandri cu Ghica, vedem că numele acestea ascund două personaje bine cu-

noscute în politică. Dintr'o scrisoare a lui Alexandri către Ion Ghica, aflată în manuscrisul 803 de la Academie, se vede că sub numele de Clevetici Alexandri ascunde pe Costache Rosetti iar sub numele de Tribunescu pe I.C.Brătianu; prin urmare Alexandri n'a cruțat tocmai pe unii contemporani ai lui și se vede dintr'o scrisoare a lui Alexandri că chiar pe Kogălniceanu, cu care avea multe relațiuni pe care l'a respectat totdeauna, într'un moment nu avea de loc gîndul să-l menajeze; spune anume lui Ghica că avea intențiunea să scrie o piesă în care să introducă pe un personaj Kogălceviceanu, pentru că îi se părea că Kogălniceanu era prea mult iubitor de gîlceavă. În orice caz este interesant de relevat cum Alexandri descrie tipul lui Clevetici și cum parodiază deja pe la 1856-60 lucruri pe care alții nu l'au parodiat în așa chip încît poate fi gustat și astăzi. Iacă spre pildă discursul lui Clevetici către alegătorii de la care cere vo-

turile. Clevetici își închipuie că e deja în Cameră că cere cuvîntul și ia parte la o discuțiune: iacă discursul pe care-l ține alegătorilor săi ca să le dea o mostră de discursurile pe care le va ține la Cameră:

Am cerut cuvîntul pentru ca să combat opiniunea emisă de Dl. ministru de finanțe în chestiunea budgetului. Deși Onor. preopinent | termen păstrat și astăzi în viața noastră parlamentară | a cerut chestiunea prealabilă, voi întreba ce e budgetul, dlor? Budgetul, dlor, este pulsul unui stat!...Trebuie în consecință să-l pipăim cu luare aminte a unui medic...lăsînd dar de o parte pe Dl. ministru de finanțe, care a sulevat această chestiune urgentă, mă voi adresa dlui ministru de justiție pentru ca să-l întreb cum de a cutezat a călca sacrul principiu al inamovibilității consacrat de conștiinți, depărtînd de la judecătoria nu știu cărui district pe Onor. cetățean Cîrcioc ce a dat atîtea probe de integritatea cea mai pură și de patriotismul cel mai pur? Imi va răspunde negreșit Dl. ministru de reshel că formarea unei nouă baterii este necesară? Inșă, dlor, strămoșii noștri romani, companionii de arme al strămoșului nostru Traian, n'aveau trebuință de atîtea tunuri pentru ca să învingă pe inamici și cînd e chestiune de bani se cuvine să fim economi, căci acest budget e produs de obolul săracului, acelu sărman asuprit și nenorocit pe care cade toate sarcinele!.. acelu ilot ce geme de secole fără ca Dl. ministru de interne să fie îngrijit pînă acum de a propune Camerei

un proiect de lege pentru ușurarea clasei de jos. Ah! Domnule ministru de interne! dacă ai avea alte gânduri decât cel de a prinde o rădăcină eternă pe scaunul președinției, ai gândi că dinaintea Dumitale două drumuri sînt deschise, acela urmat de Bimbașa Sava și acela urmărit de Căvur!... În darnă Dl. ministru al afacerilor străine mă întrerupe sub pretext că n'aș fi în cestiune... Dlui nu știe uzul parlamentar, dar eu... sînt trimis aici de națiune ca reprezentant al intereselor ei. Acest mandat sacru îl voi îndeplini ca cetățean liber și liberal apărînd cu energie și cu logică libertatea, egalitatea, dreptatea, fraternitatea, inviolabilitatea, inamovibilitatea, autonomia, convențiunile drepturile naționale, credința națională, partidul național și cele-l-alte... etc

Prin urmare vedeți: un discurs tipic al unui deputat pretențios de cari erau și pe vremea lui Vasile Alexandri.

Alexandri nu a putut suferi pe politicaini și detesta viața politică de la noi. Corespondența lui e plină de imprecăuțiuni contra vieții pe care o duceau politicianii și de expresiunea mulțumirei pentru traiul liniștit pe care-l ducea la Mircești cu deosebire după 1860.

Nunumai politica de la noi îl desgusta, dar în-

treaga politică europeană: într'o scrisoare către Ion Ghica califică politica franceză de o politică de băcani: "La politique épicière de la France" vorbind, tot într'o scrisoare către Ghica, de astă dată de politica noastră, califică pe politicianii noștrii de papagali ai politicei din București: "Les péroquets de la politique de Bucarest" și ar mai fi multe de citat din această privință din operă lui Vasile Alexandri.

Tocmai din această ură pe care o avea Alexandri con ra politicei, se vede iarăși o parte a sufletului său pe care am caracterizat-o deja în lecțiunea precedentă: el era un om senin care voia să se depărteze mai mult sau mai puțin de luptele sterrile care făceau plăcerea politicianilor și nu voia să se amestece în afacerile care puteau ușor să-l desguște după arată de altmintererea în corespondența lui.

Teatrul lui Vasile Alexandri însă, nu poate să

a petrecut cît-va timp în Franța și se întoarce în țară probabil pe la 1845. A jucat de cîte-va ori ca simplu diletant în trupele angajate de Kogălniceanu și Alexandri. Il vedem apărînd pe scenă la 1846 însă numai la 1850 se fixează ca actor devenind interpretul creațiunilor lui Vasile Alexandri. Alexandri era mulțumit de omul pe care-l găsisese pentru ca să-i asigure succesul mai mare al pieselor lui. În adevăr, or de cîte ori se dedea pe la 1850-1860 vre-o dare de seamă a unei piese a lui Alexandri, laudele către autor erau totdeauna întovărășite de laude aduse actorului; așa încît Matei Millo, alături de Vasile Alexandri, au întemeiat teatrul nostru național sub forma pe care o găsim pe la 1860.

Cea mai mare parte din activitatea lui teatrală a petrecut-o Millo în Iași pe urmă a trecut la București și a jucat și aici piesele lui Alexandri pe care le a popularizat și misse pare că între

1885 și 1890 Millo încă mai juca din repertoriul Vasile Alexandri.

Matei Millo moare la 1896, cu un an prin urmare după Vasile Alexandri, lăsînd pe lîngă numele de cel mai talentat interpret al lui Alexandri și acela de autor dramatic: în adevăr Millo a compus "Baba Hîrca", piesă care a avut tot atîta succes ca una din piesele lui Vasile Alexandri; a compus "Poetul Romantic" în care singur a interpretat rolul principal și alte cîte-va piese.

Pe Matei Millo îl cunoaștem însă și ca poet. A publicat o poezie în genul celor ale lui Cîrlova și Grigore Alexandrescu, intitulată "Meditațiuni asupra cetății Neamțu" care a fost publicată după moartea lui Millo în "Convorbirile literare" din 1896 de către Dl. Iacob Negruzzi. Prin urmare, incidental, studiînd pe Vasile Alexandri trebuie să amintim și de Matei Millo.

Revenim acum la activitatea dramatică în faza întâi a lui Alexandri și trebuie în această privință să facem o reflexiune: spuneam că Alexandri era un optimist pe la 1840-44; că el declarase răscobii societății pentru că prevedea succesul pe care-l voia și pentru că spera că în curînd are să se modifice societatea grație satirizării obiceiurilor rele, pe teatrul compus de el. Optimismul acesta al lui Alexandri este în adevăr justificat în multe puncte. În adevăr Alexandri singur văzuse după 1880 că unele din piesele lui nu mai puteau fi jucate pentru că nu mai erau elementele care să-l susțină, dispăruse societatea la care se adresase; dispăruse societatea care era ridiculizată. Prin urmare după 1880, o mare parte din aceste piese ale lui devenise mai mult niște documente sociale și perdeau caracterul lor literar. Cu toate acestea dacă citim cu oare-care atențiune teatrul lui Alexandri, vom vedea că multe din defectele biciui-

te de el atunci au răpas și astăzi și optimismul lui în această privință nu e tocmai justificat. Sînt în adevăr aceleași defecte care au persistat sub un nume schimbat încît o mare parte din subiectele puse pe scenă de Alexandri pot figura și astăzi în repertoriul dramatic; bine înțeles că repertoriul acesta trebuie modificat în sensul ca să se adapteze mai mult la spiritul nostru literar de astăzi. Dacă astăzi forma nu mai poate fi aceea de la Alexandri cu toate acestea teatrul lui poate ca fond să fie continuat; de altmintererea teatrul lui Caragiale în fond nu e decît continuarea teatrului lui Vasile Alexandri; și după Caragiale s'ar putea să vie și alții ca să continue firul acesta pentru că sub o altă formă, fondul, substratul pe care se reazămă în mare parte multe din piesele lui Alexandri s'a păstrat

Termin cu aceasta observațiunile asupra teatrului nostru dintre 1840 și 1860. Rămîne ca într'o

lecțiune viitoare să studiem teatrul lui Alexandri cu pretențiuni mai artistice, adică teatrul lui Alexandri care se rezumază în "Despot Vodă" .

Ne rămîne după aceea, pentru ca să încheiăm activitatea postului moldovean, să ne ocupăm de alte cîte-va detalii interesante de relevat în opera lui precum și de caracterizarea influințelor literare la care a fost expus scriitorul nostru. Acestea în lecțiunea viitoare.

LECTIA XIX

Dlor, după 1870 Alexandri reia firul activității lui dramatice început deja la 1840 și întrerupt cît-va timp. De astă-dată însă Alexandri nu mai scrie comedii, vodeviluri și farse ci se înalță ceva mai sus, încearcă un gen dramatic ceva mai superior, ne dă de astă-dată drame, sau, cum le intitulează el cu un titlu mai general: "simple piese". Atunci a scris Alexandri "Despot-Vodă", "Fîntîna

"Blanduziei" și "Ovidiu" prin urmare o dramă luată din istoria noastră națională și două luate din istoria latinității.

În "Despot Vodă" Alexandri se încearcă să desmorminteze figura cunoscutului personaj din istoria concurenței între Alexandru Lăpușneanu și Iacob Eraclide Despot Vodă. Era în adevăr, în caracterul acestui personaj, ceva care se potrivea pentru o piesă dramatică. Un aventurier, om cu care-care cultură, un spirit svîturat și un ambițios în acelaș timp; Alexandri găsea prin urmare un subiect destul de potrivit pentru piesa lui. Dar chiar de la această întâi dramă Alexandri ne arată defecte pe care nu a putut să le evite mai târziu: îi lipsea lui Alexandri, în ceea ce privește activitatea dramatică, simțul istoric îi lipsea totdeodată chiar cunoștințele necesare pentru a ne arăta trecutul nostru așa cum fusese el și pentru a prezenta persoanele cu apucăturile și tendințele pe care le

avea persoane din secolul al XVI și XVII. Înainte de toate chiar pe personagiul principal Despot Vodă Alexandri ni-l falsifică întrucât-va: îi dă o aureolă care nu i se potrivește tocmai bine; vrea să-l facă un fel de apostol al unei idei mari: în mintea lui Despot Vodă, după Alexandri, se naște un plan gigantic: acela de a întreprinde o cruciadă energetică contra musulmanilor, o cruciadă în fruntea căreia să pună principarele române și în special Moldova pentru că zicea Despot Vodă țările Române au o menire înaltă de la providență. Este o notă falsă desigur această parte a operei lui Vasile Alexandri este de neînchipuit ca Despot Vodă să fi imaginat un asemenea lucru. Avea în adevăr, după cum putem cunoaște din izvoarele destul de numeroase istoricești destul de exacte care s'au păstrat, avea Despot Vodă planul ca să reîntemeieze oare-cum împărăția veche bizantină dar planul de o cruciadă în fruntea căreia să fie pusă chiar Moldova, este bine

înțeles un plan cu desăvîrșire demodat pe vremea aceea.

Nota aceasta devine și mai falsă la Alexandri dacă o punem în legătură cu ideea generală din dramă și cu mersul acțiunii chiar: Despot Vodă ajunge să convertească pe cîți-va boeri; să-și facă partizani cu ajutorul cărora să ia tronul lui Lăpușneanu, grație faptului că Despot îi ametea cu asemenea vorbe și planuri care nu puteau să aibă nici o realizare. Este iarăși de neînchipuit cum boerii noștrii de pe atunci ar fi putut înțelege asemenea lucruri pe care le exhiba Despot Vodă; nu mergeau cu mintea boerii noștrii pînă acolo; era de neînchipuit pentru ei asemenea lucruri; politica locală, mărginită, era singura care îi preocupa; prin urmare dacă Despot Vodă ajunge să-și facă partizani printre boeri numai prin faptul că-i atrage împrejurul acestei idei așa de strălucită, este fals, cu desăvîrșire fals și istoria ne arată că altele sînt împrejură-

rile care au făcut ca Despot să-și câștige cîți-va boeri cu care să-și asigure o izbîndă, trecătoare de altmintererea.

Mai falsă însă este alcătuirea piesei lui Alexandri și din alt punct de vedere în legătură întrucît va cu cele precedente: lăsînd de o parte personajul Despot Vodă și urmărind pe boerii care se grupează în jurul lui, vedem că ei, între ei, sînt animați de ideii care iarăși nu puteau exista pe vremea aceea. Alexandri în adevăr a suferit de defectul că poetiza trecutul precum poetiza și viitorul; Alexandri nu putea să-și închipuiască că multe din ideile care au răsărit la noi avea la începutul secolului trecut n 'ar fi avut propagatori anteriori; ei bine lucrul acesta îl face Alexandri în Despot Vodă, pe Moțoc îl reprezintă cum era probabil un boer al divizionului nostru dar între 1850-60 căci este de neînchipuit ca Moțoc să vină să spună lui Tomșa lucrul următor: sînt partizan al lui Des-

pot pentru motivul că văd că țara nu poate merge departe; sînt multe certuri pentru domnie, multe familii de pretendenți și singura soluțiune ar fi atunci ca să alegem un domn străin. Idee care numai pe la 1850 a putut veni în mintea noastră dar pe care în nici un caz nu o puteau avea contemporanii lui Despot Vodă. Iacă Moțoc ce spune lui Tomșa în această privință și cum cată să esplice conduita lui căutînd să convertească totdeodată și pe Tomșa la ideea care l'a făcut să treacă de partea lui Despot :

"Destul...vreau pace în țară domnind sub cer senin."

și iacă de ce Tomșa propune un domn străin. E fals cu desăvîrșire fals asemenea lucru căci această ide nu putea exista în mintea contemporanilor lui Despot Vodă.

Cu toate acestea Despot Vodă tot amintește ici și colo pagini din istoria noastră trecută, în modul de a vorbi poate mai puțin, în modul de a gîndi

nu totdeauna dar în unele acțiuni care, cu oare-care bună-voință, ni le putem închipui ca întimplate cu cîte-va sute de ani înainte de momentul cînd a scris Alexandri piesa.

În piesele cu subiecte luate din istoria Romanilor, Alexandri se arată încă mai slab; e mai puțin dibaciu în redarea coloarei locale și vedem pe poet incapabil să se asimileze cu epoca pe care o pune pe scenă. Nunumai atât dar Alexandri în aceste piese este mai puțin fericit în alegerea persoanelor: în "Fintîna Blanduziei" ia pe Horațiu și ni-l reprezintă; Horațiu însă nu poate fi un personaj de scenă, nu e un personaj potrivit pentru o compunere dramatică. Horațiu era un epicurean, un egoist, un om fără activitate, un scriitor și atîta tot; n'a avut o viață sbuciumată, împrejurare care ar fi înlesnit punerea lui pe scenă; prin urmare nimic în toată biografia lui care să ne îndreptățească a face din Horațiu eroul unei compuneri

dramatice; de aceea Alexandri a trebuit să grupeze împrejurul lui fel de fel de persoane și a-l pune pe Horățiu într'un mediu care de altmintererea nu e de loc măgulitor pentru gloria poetului roman. Dar în afară de acestea, în Fântina Blanduziei sînt defecte cronologice, care au fost deja remarcate de critici; Alexandri ne arată că nu știe cînd a murit Ovidiu și Virgil dovedindu-ne că nu era stăpîn pe subiectul său.

În Ovidiu regăsim aceleași defecte ca și în "Fântina Blanduziei"; unele calități însă persistă, calități care salvează în adevăr activitatea aceasta din urmă a lui Alexandri: aceeași formă frumoasă, dialoguri destul de bine redată, ici și colo un humor care nu e de loc exagerat. Defectele însă la "Ovidiu" reapar iarăși. Poate că Alexandri aici era mai îndreptățit să puie pe Ovid pe scenă căci a avut întrucît-va o viață mai frămîntată, tristă chiar la sfîrșitul ei din cauza împrejurărilor

care l'au dus în exil; dar cu toate acestea, din modul cum ni-l reprezintă Alexandri, se vede imediat că nici Ovidiu nu putea fi așa ușor pus pe scenă pentru că nu putea să susție o acțiune ca aceea pe care ne-o desvoltă poetul moldovean.

În "Ovidiu", la sfârșit, constatăm un defect de care nu s'a putut desface Alexandri și care a adus întocm-va un prejudiciu citor-va din compunerile lui: Alexandri a fost, am spus-o deja, un patriot moderat în multe privințe, față de contemporanii săi; dar mai puțin moderat decât un Alecu Russo sau un M.Kogălniceanu chiar. În vre-o 4-5 poezii precum și în "Ovidiu" adaugă la sfârșit o tiradă patriotică cu desăvîrșire ne la locul ei; tiradă patriotică care în Ovidiu este și un anacronism: Ovidiu moare, - așa sfîrșește acțiunea -- și Alexandri își închipuește pe Ovid că vede în viitor temeliea unei stăpîniri puternice la Dunăre, a unei provincii romane, provincie romanizată de Traian, și în acelaș

timp spune că stapănirea aceasta glorioasă de la Roma, de pe malul Tibrului, va trece spre malul Nistrului. Prin urmare face aluziune care-cum la poporul românesc care avea să continue gloria veche a Romanilor. Ei bine e de neînchipuit asemenea lucru și este un motiv de scenă cu desăvârșire nenorocit: pe când în tot timpul Ovidiu se plînge de necazurile lui și chiar, către sfîrșitul piesei, abea mai poate vorbi pentru că e aproape să moară, de o dată îl vedem improvizînd o asemenea tiradă patriotică; o profeție care putea să convie lui Alexandri putea să fie aplaudată de spectatorii de pe la 1880 dar care este cu desăvârșire nepotrivită.

Asemenea tirade patriotice găsim la Alexandri și în poezie așa în poezia "Păsărica"; "Iorgu de la Sadagura" sfîrșește iarăși cu versuri patriotice:

Sînt Român și tot Român
Eu în veci voi să rămîn
Țara noastră să trăiască
Si'n veci steaca să-i lucească!

E foarte nepotrivit ca de o dată să vezi pe cei

care sînt cît se poate de veseli că de odată încep să întoneze asemenea tirade patriotice.

Acestea sînt observațiunile care aveam să le facem asupra părții din urmă a activității dramatice a lui Alexandri. Cu acestea termin totdeodată cu analiza operei lui, analiză din punctul de vedere al caracterizării și într'o parte numai din punctul de vedere al explicării.

Ne rămîne un ultim punct, punct esențialmente interesant de studiat, și anume influința întîi romînească și în al doilea rînd străină care au contribuit la formarea operei lui Alexandri.

Influița Romînească, este de origine populară; influința străină, e de origine franceză și în special romantică.

Din punctul de vedere cronologic, desigur că ar trebui să studiem întîi influința romantică și pe urmă pe cea populară romînească asupra lui Alexandri căci Alexandri a fost întîi romantic și pe urmă a

devenit popular, în sensul că și-a asimilat elemente din literatura noastră populară.

O parte a tinereții, tocmai partea când își formează cine-va spiritul literar, a petrecut-o Alexandri în Franța. Acolo a citit mult pe romanticii francezi și în special pe Lamartine și când se întoarce în țară la 1839, apare cu desăvârșire romantic așa cum îl cunoaștem din "Buchetiera din Florența" și din cîte-va improvizări de versuri franțuzești, scrise în genul lui Lamartine, din cari a publicat cîte-va în "Spiculatorul" lui Gh- Asaki și într'o revistă franceză tot așa de cunoscută atunci ca și astăzi: "l'Illustration". Prin urmare Alexandri a fost influențat întîi de școala străină și pe urmă a ajuns să cunoască mai de aproape literatura noastră populară după ce s'a întors în țară la 1839 și a călătorit pe la 1839-1842 prin munții Moldovei de acolo a adunat cîte-va elemente din care avea să se folosească mai tîrziu pentru colecțiunea lui de

balade. Alexandri singur a arătat că un poet trebuie înainte de toate să-și asimileze spiritul poporului din care face parte. Intr'o notă, la o poezie, face observațiunea că în literatura noastră populară sînt o sumă de elemente care nu trebuiesc neglijate de artist și care pot fi puse la contribuțiune pentru opere care pot sta alături de cele mai însemnate din literaturile străine. Alexandri după ce spune că "Poporul este izvorul celor mai poetice creații, celor mai neperitoare opere și poeții mari, cari apar ca niște rari meteori, nu sînt decît revelatorii măestri ai poeziei popoarelor concentrată în sinul lor" adaugă:

"Poveștile noastre reprezintă o comoară atît de bogată în iscodiri ingenioase, în imagini feerice, în flori de grațioasă poezie, căde s'ar naște în România un nou Ariosto, el ar compune un poem de aceeași valoare neprețuită ca poemul lui Orlando."

Aceste cuvinte sînt prin urmare ca un fel de program unei părți din activitatea lui Vasile Alexandri și Alexandri în adevăr a căutat să-și asimile-

ze cît mai mult spiritul nostru popular reprezentat prin literatura nescrisă. El avea înaintea de toate o dragoste neîțarmuită pentru poporul nostru dragoste care l'a ajutat să înțeleagă bine firea lui. La începutul unui articol consacrat poeziei populare, se exprimă astfel asupra Romînului:

Mie mi-e drag Romînul și știu a prețui bunătățile cu care l'au dăruit natura. Mie drag să-l privesc și să-l ascult, căci el e simplu și frumos în înfățișarea lui, căci e curat, înțelept, vesel și poetic în graiul lui.

.....
Eu îl iubesc și am multă sperare într'acest popor plin de simțire.....al cărui geniu lucește atît de viu în poeziile sale alcătuite în onorul faptelor mărețe."

Prin urmare, iubind poporul, avînd convingerea că o literatură națională nu se poate naște decît în contactul intim dintre literatura cultă și literatura nescrisă, s'a pus pe muncă și a adunat din toate părțile elementele pe care avea să le puie la contribuțiune pentru operele lui viitoare. Intre 1840 și 1841 Alexandri se vede că a cules, în călătoriile lui, material destul de bogat de folclor

La 1844, într'o scurtă notiță publicată în "Pro-pășirea", Alexandri a publicat un fel de apel pentru colecțiunea de balade pe care o pregătea. Iacă care este acest apel, care a scăpăt multora din vedere, dar care este interesant din punct de vedere cronologic și pentru a cunoaște mai de aproape activitatea folkloristă a lui Alexandri pînă pe la 1844:

"Dl. Vasile Alexandri, dorind a îndeplini colecția ce a făcut de cîntece populare a Romînilor, pînă a nu le pune încă sub tipar, pofteste pe toți cetitorii foaiei științifice și literare ce vor cunoaște și vor avea poezii populare să bine-voiască a le împărtăși D-sale."

Prin urmare la 1844 Alexandri avea care-care material popular și atunci se adresează aceloră cari ar fi putut contribui la îmbogățirea acestui material. În 1848 se vede că Alexandri a mai cules din literatura populară din Transilvania în pribegiile sale ; aceasta o spune singur la pagina 13 din România Literară, adăugînd însă că vre-o cîte-va poezii i-au fost comunicate de Dl. Ioan Popescu.

Se știe însă că în afară de acesta și de alți cîțiva pe care îi amintește singur Alexandri în colecțiunea lui, cu deosebire Alecu Russo este acela care a contribuit foarte multe la colecțiunea de poezii populare dată de Alexandri; cu toate acestea nu trebuie contestat lui Alexandri o parte din elementul folkloric pe care l'a publicat la 1852. Nu putem ști din ce împrejurare Alexandri a întîrziat cu publicarea colecțiunii sale de balade; pe la 1842 putem spune că o avea aproape gata în aceeași stare aproape în care o găsim în broșura din 1852. În orice caz la 1852 ne dă o colecțiune, destul de variată, cu cîte-va specimene interesante din literatură a noastră nescrisă.

Nu mă voi opri prea mult asupra lui Alexandri ca folklorist; spun "folklorist" cu toate că singur a renunțat la acest epitet și n'a avut pretențiunea de a fi folklorist, om de știință; Aceia cari au acuzat pe Alexandri că nu era folklorist nu l'au

acuzat decît în teorie pentru că folklorul din punctul de vedere ştiinţific n'a fost studiat la noi şi chiar aceia cari au venit după Alexandri n'au dat mai multă probă de discernămint în alegerea elementelor populare de studiat. În or ce caz, Alexandri a fost viu atacat pe tema că a denaturat creaţiunile poporului nostru. Alexandri singur a mărturisit în mai multe rînduri aceasta; în prefaţa colecţiunii lui şi în diferite scrisori către Bălcescu şi Ion Ghika Alexandri spune că a prefăcut mai multe balade şi că a făcut mai multe mici îndreptări. În or ce caz nu trebuie să i se facă un mare capăt de acuzaţiune dintr'aceasta căci această împrejurare nu trebuie uitată: că nu se schimbă tocmai uşor o poezie populară, ca fond cel puţin şi ca idee precum şi ca formă de multe ori; schimbarea este mult mai aridă decît ne-o închipuim noi. Din conferinţa pe care a ţinut-o Dl. Hogaş la seminar, aţi putut vedea foarte bine cum aceleaşi ele-

mente pot fi păstrate din generațiune în generațiune cu mici alterări așa încît la Alexandri să și sim alterări care s'ar părea că au fost făcute de el cu toate că în realitate găsim și în alte colecțiuni aceleași poezii cu aceleași schimbări aproape cu toate că n'a contribuit colecționarul întru nimic la asemenea schimbare; așa încît de la o simplă comparare a unei poezii a lui Alexandri cu aceeași poezie dintr'altă colecțiune de poezii populare, nu se poate trage absolut nici o concluziune sigură. Iacă prin urmare că Alexandri, cu toate că și-a permis unele alterări, cu toate acestea nu se poate spune că a denaturat prea mult spiritul nostru popular reprezentat prin poezie și că colecțiunea lui n'ar avea aproape nici o valoare întru că adunînd, și-a permis prea multe schimbări. Or cum ar fi înșă, această colecțiune este indispensabilă pentru a cunoaște net vitalitatea lui Vasile Alexandri atunci cînd începe să scrie versuri; prin urmare în

perioada dintre 1840 și 1850. Cea mai mare parte din poeziile scrise la începutul carierei sale, ne arată la Alexandri nota eurat populară; chiar volumul lui "Doine și Lăcrimicare" începe cu o doină în sensul popular:

Doină, doiniță!
De-aș avea o puiculiță
Cu flori galbene 'n cosiță
Cu flori roșii pe guriță; etc

este cu desăvârșire o compunere în stil popular.

Alexandri însă a greșit de sigur când a voit să concureze cu poezii noștrii anonimi și când a crezut că va reuși să scrie versuri tot așa de naive ca cele pe care le culesese; spiritul și l'a asimilat, este adevărat, dar trebuia să se oprească poate numai aici fără să caute să dea poeziilor lui formă populară, lucrul cel mai greu de imitat; cu toate acestea Alexandri nu s'a oprit aici: a publicat o mulțime de versuri în "Doine și Lăcrămicare" cu desăvârșire după tipicul poeziei noastre populare. Une ori s'a arătat mai maestru în redarea

formeii populare; spiritul și l'a asimilat cu desăvârșire dar din cauza formeii în cele mai multe cazuri încercările lui n'au putut să reușească.

Voi cita o singură poezie în care Alexandri în adevăr a reușit să ne dea ceva într'o formă care reamintește destul de bine poezia noastră populară; este anume poezia din Marioara Florioara, care este o descriere întocmai în sensul acelor pe care le găsim în literatura populară. Când am studiat pe Costache Negruzzi vi-aduceți aminte cum am caracterizat elementul de comparațiune în literatura populară; vom vedea la Alexandri un pasagiu cu o comparațiune de origine populară. Iacă cum ne descrie Alexandri pe Marioara Florioara:

La Moldova cea frumoasă
Viața-i dulce și voioasă!
L'al Moldovei dulce soare
Crește floare lângă floare!
Multe păsărele'n sbor
Fură minți cu glasul lor!
Multe fete și neveste
Fură inimi fără'de veste!
Dar umblare-ai, frățioare,
Nouă ani întregi cu soare,
Sus în munte, la munteni,
Jos în vale, la văleni,

Si de-ai călca nouă țări
Si de-ai trece nouă mări,
Florică n'ai găsi
Păsărică n'ai zări
Nici nevastă mîndruliță,
Nici copilă drăguliță
Ca Mărioara
Florioara,
Zinișoara munților,
Sorioară florilor!
Albă ca o lăcrumioară,
Dulce ca o primăvară,
Era sprintenă, ușoară
Ca un puiu de căprioară.
Trupușoru-i gingășel
Părea tras printr'un inel!
Nici micuță, nici năltuță,
Numai bună de drăguță,
S'o tot strîngi la piept cu foc,
Și să-ți fie de noroc!
Ochișorii săi căprii
Trezea lumea'n veselii.
Perișoru-i aurel,
Ca mătasa subțirel,
Trăgea ochii tot la el,
Și pe frunte-i strălucea,
Și'n mici valuri se'ncrețea
Ca valuri de-a grîului
La suflarea vîntului!
Ș'apoi, frate, mai avea
Pe gurit'o floricea,
Și'n gurită măgărele,
Și pe față-i drăgănele, etc

Este, cum vedeți, o descriere în stil popular destul de bine redată; însă cu deosebire în "Inșiră-te

Mărgărite" Alexandri, putem spune, a ajuns întrucît-va tot ceea ce se putea da mai bine în acest gen. "Înșiră-te Mărgărite" este punerea în versuri a unui basm. De la început și pînă la sfîrșit această compunere este cît se poate de gingașă. Aceasta este ultima sforțare a lui Alexandri de a imita genul popular. După cît-va timp, după 1860, 1870, Alexandri renunță la acest gen și nu mai scrie doine sau versuri în formă populară decît numai foarte rar și ca o excepțiune se mai pot cita asemenea încercări. O astfel de excepțiune este "Stroce Plopan".

Studiind acum influința străină la Alexandri Lamartine a fost acela care a avut o mai mare înrăuirire asupra poetului nostru; cele d'întîi inspirațiuni ale lui Alexandri au fost luate, după cum am amintit, de la Lamartine de aceea, în opera poetului nostru, ca idee și ca fond, vom regăsi la fiecare pas reminiscențe și imitațiuni chiar din ope-

ra lui Lamartine. Am caracterizat în general cîteva idei ale lui Alexandri în lecțiunea întâia ar fi inutil să reviu asupra lor să le reamintesc. Voi căuta numai să arăt că cea mai mare parte din ideile pe care le-am amintit atunci și cu deosebire ideile pe care le-a exprimat în concepțiunea pe care o are despre iubire, sînt datorite lui Lamartine. Cu deosebire o poezie a lui Lamartine, anume "Chant d'amour" rezumează, ca să zic așa filozofia iubirii poetului francez; regăsim aceleași accente ca la Alexandri regăsim ideea că iubita este o ființă extraordinară, un fel de înger trimis din cer ca să facă fericirea celui pe care-l iubește; vedem la Lamartine ceea ce am constatat la Alexandri anume că iubirea, chiar cînd a devenit o simplă amintire, păstrează încă farmecul ei poetic. Citez cîteva pasgii din poezia "Chant d'amour" a lui Lamartine ca să le puneți alături de pasagiile din Alexandri deja citate:

care pe reminiscențe și imitațiuni chiar din opo-

Sa viens-toi de l'heure bénie
Où les dieux, d'une tendre main,
Te répandirent sur ma vie
Comme l'ombre sur le chemin;
Depuis cette heure fortunée,
Ma vie à ta vie enchainée,
Qui s'éccule comme un seul jour,
Est une coupe toujours pleine,
Où mes lèvres à longue haleine
Puisent l'innocence et l'amour.

Prin urmare Lamartine exprimă aceeași idee ca și
Alexandri că toată fericirea vine de la iubita lui

Cînd iubirea a devenit amintire, Lamartine se
exprimă astfel:

Là | adică în inimă | ta beauté fleurit pour des
siècles sans nombre;
Là ton doux souvenir veille à jamais à l'ombre
De ma fidélité,
Comme une lampe d'or dont une vierge sainte
Protège avec la main, en traversant l'enceinte,
La tremblante clarté.

Ah! quand la mort viendra, d'un autre amour suivie,
Eteindre en souriant de notre double vie
L'un et l'autre flambeau
Qu'elle étende ma couche à côté de la tienne,
Et que ta main fidèle embrasse encor la mienne
Dans le lit du tombeau.

Amintim iarăși că Alexandri de cîte-va ori spune
că scopul ultim al fericirii este să treci pe pămînt

iubind cu o lungă sărutare; Lamartine pe de altă parte ne spune:

Ou plutât puissions-nous passer sur cette terre,
Comme on voit en automne un couple solitaire
De cygnes amoureux
Partir, en s'embrassant, du nid qui les rassemble,
Et vers les doux climats qu'ils vont chercher ensemble
S'envoler deux à deux!

Aceeași idee prin urmare.

O concepțiune mistică pe care o găsim la Alexandri, și pe care am amintit-o, cu privire la iubire și în special asupra persoanei iubite este concepțiunea că ea este venită din ceruri și că după moarte se întoarce tot în cer. Lamartine exprimă acelaș lucru pe care Alexandri l'a exprimat în "Steluța". Cunoașteți bine poezia "Steluța" scrisă după moartea iubitei sale Elena Negri în care poezie Alexandri se adresează steluței care-și închipuește el că întrupează flința pe care o iubise el.

Lamartine spune acelaș lucru în comentarul pe care-l face la poezia lui intitulată "Les Etoiles"

Lit. 78 Iacă pasagiul unde exprimă pe scurt această idee.

Vorbind despre stele zice:

"Ses lueurs sont des âmes, des regards,
des silences pleins de voix connues

Prin urmare stele sînt suflete cari au trăit o -
dată pe pămînt; sînt glasuri care vorbesc din cer

Mai bine însă este exprimată la Lamartine aceas-
tă idee, și în versuri de astă-dată, în poezia
"Souvenir" care ca idee se apropie mult de "Ste-
luța" lui Alexandri . Lamartine își închipuie că o
stea este iubita lui și îi se adresează cu următoa-
rele cuvinte:

Mais ta jeune et brillante image
Que le regret vient embellir
Dans mon sein ne saurait vieillir:
Comme l'âme elle n'a point d'âge.

În această strofă Lamartine revine asupra ideii că
suvenirul iubitei lui va fi în totdeauna sfînt.

În strofa următoare spune:

Non, tu n'as pas quitté mes yeux:
Et quand mon regard solitaire
Cessa de te voir sur la terre,
Soudain je te vis dans les cieux

Cînd nu te-am mai văzut pe pămînt, te-am revăzut pe cer, prefăcută în stea. Este prin urmare o înrudire incontestabilă între Alexandri și Lamartine.

Lamartine însă nu e singurul care a exprimat această concepțiune asupra iubirei; Lamartine a cunoscut pe Ossian și a fost influințat pe de altă parte de Petrarca. Multe din ideile pe care le regăsim la Lamartine sînt împrumutate, modificate de multe ori și mai mult dezvoltate. Așa ideea că sufletul iubitei se întoarce în cer de unde a plecat este a lui Ossian care spune despre iubita lui că "Razele lunii răpesc sufletul ei". Influența italiană la Lamartine este evidentă și, din alt punct de vedere, vom constata o înrudire indirectă între Alexandri și Petrarca prin intermediarul lui Lamartine: ideea, pe care am văzut-o atît de energic exprimată la Alexandri și Lamartine că iubita este aceea care preface viața într'un raiu, este a lui Petrarca. Iacă ce ne spune Petrarca în sonetul 12

Da lei ti vien l'amoroso pensiero
Da lei vien l'animoso leggiadria

|De la dînsa îmi vine ideea de dragoste; de la
dînsa er ce gînd înviorător|

Tot asemenea Petrarca exprima și el aceeași idee
pe care am văzut-o la Lamartine că iubita este un
înger coborît din cer:

Nova angeletta sona l'ale accosta
Siese dal cielo in su la fresca riva
Là ond'io passava sol per mio destino
|Madrigal III|

|Înger care ai venit din cer spre acest mal vesel
și pe unde petreceam singur după cum îmi destinase
soarta|

Este prin urmare o înrudire între Alexandri și
Lamartine pe de o parte și indirect între Alexandri
și Petrarca pe de altă parte; aceeași idee o regăsim
la toți poeții aceștia redată bine înțeles sub o
altă formă după spiritul particular al fiecărui
autor.

Mai ar fi de amintit din opera lui Lamartine al-
te pasagii decât cele referitoare la concepțiunea
iubirei care pot să fie puse alături de pasagii ana-

loage din opera lui Vasile Alexandri. Cu deosebire este o notă caracteristică la romantici: să-și închipuiască natura ca un fel de templu mistic; poetului romantic îi se pare că aude noaptea șoimote care se degajează din întreaga natură; tot asemenea și Alexandri vorbește în câte-va poezii de glasuri tainice pe care le aude în timpul nopții și alte multe înrudiri formale de astă dată, ar fi de făcut între Lamartine și Alexandri; aceiași termeni sînt întrebuițati; așa Alexandri numește luna "făclia nopții"; Lamartine o numește "le flambeau de la nuit" etc. Ar fi deci multe de spus în această privință dar trebuie să renunț la alte comparațiuni căci cred că cele amintite sînt suficiente. Prin urmare: Alexandri este rezultatul a două influințe: cea populară și cea literară străină, în special franceză. După 1860-65 și pînă pe la 1886, Alexandri serie sub impulsul acestor două influințe. În balade mai cu seamă vedem combinate aceste două

influențe; vedem romantismul francez altcît peste elementul luat din literatura populară: "Gruî Sînger" de exemplu are ca temă o legendă auzită de Alexandri din popor; și acest element l'a schimbat Alexandri în sens romantic.

Voi cita un pasagiu din "Legenda Ciocîrliei" unde constatăm bine această fuziune a celor două influențe la scriitorul nostru.

Alexandri începe pe ton popular, am crede că auzim povestirea unui basmu:

De cînd erau ca earba anticiei coderi deși,
Si mici ca mușunoe Carpații urieși,
Si văile profunde și latele vâlcele
Ca pe o apă lină ușoare vâlurele;
De cînd în lume lupii erau păstori de oi,
Si urșii cu cimpoae mînau cirezi de boi;
De cînd purta'n cosițe Ileana Cosinzană
O floare cîntătoare, o floare năsdărăvană,
N'au fost copilă'n viață mai dulce, mai aleasă
Decît frumoasa Lia, fecioară'mpărăteasă!

După ce ne a făcut această povestire pe ton popular, vine și ni se arată romantic; chiar forma se schimbă întruvît-va; iar ideea este cu desăvîrșire

proprie literaturii romantice ne descrie anume cum Lia se îndrăgește de soare și cată să afle unde e locuința lui pentru ca să se ducă la dînsul. Iacă cum ne descrie Alexandri scena în care Lia văzînd soarele se îndrăgește de el :

O! splendidă comoară de viață și amor!
Tu, ochiu deschis în ceruri să vad'a mea simțire
Tu, singura-mi dorință, tu dulcele meu mire!
Pleca-voiu, ah! pleca-voiu, luînd urmele tale,
Să te'ntîlnesc ferice, să te culeg în cale,
Să fii al meu și numai al meu, o! mîndre soare,
Să nu mai plîng de moarte, cînd tu săruți o floar
Căci te urăsc atunce...cu dragoste și dor
Si simt că de-acea ură duieasă am să mor!"

Vedeți aici este un fragment din ciclul poeziilor romantice pe cînd începutul poeziei spiritul popular predomina.

După 1880 Alexandri, în afară de piesele dramatice pe care le-am amintit, nu mai scrie mult în poezie sau ceea ce scrie singur crede că nu merita să fie publicat. Edițiunile care s'au făcut mai de curînd nu coprinde multe din poeziile pe care le a scris Alexandri între 1880 și pînă la 1890 cînd

moare. A scris atuncea multe versuri, chiar și în franceză, însă aceste versuri ne arată pe Alexandri spre declinul talentului său; sînt versuri ocazionale; improvizări ale unui poet care e glorificat, care în toate părțile, or unde s'ar duce îi se oferă un album ca să scrie o improvizare.

Bine înțeles că nu putea avea astfel scrierile energice pe care ni le dăduse pe la 1870-80. Alexandri însă a continuat pînă la 1890 să scrie și chiar cu cîte-va săptămîni înainte de moarte se ocupa cu revizuirea unor manuscrise ale lui. Prin urmare, cît tot declinul pe care l'am constatat, putem urmări pe scriitorul nostru de la 1840 și pînă la 1890 timp de o jumătate de veac deci a avut o încordare continuă; o activitatea neîntrecută.

Intr'o poezie care s'a publicat chiar la sfîrșitul volumului al doilea, noua edițiune, Alexandri își face oare-cum testamentu lui literar și tot de odată își arată părerea lui asupra acelor care-l

criticase. Nu e datată această poezie, în orice caz după starea Psihologică care transpiră din ea, trebuie să fie pusă între 1880 și poate chiar între 1885 și 1890. Poezia este intitulată "Unor critici" Iacă cum se adresează Alexandri criticilor lui din cari unii îl criticase foarte aspru:

Am scris eu multe viersuri, și poate chiar prea multe
Dar n'am cerut la nime cu drag să le asculte,
Nici mi-a trecut prin minte trufaș ca să pășesc
In fruntea tuturor ce'ntr'una viersuesc.
E unul care cîntă mai dulce decît mine?
Cu-atît mai bine țării, și lui cu-atît mai bine!
Apuce înaintea s'ajungă cît de sus, --
La răsăritu-i falnic se'nchin'al meu apus.

Alexandri își simțise deci singur apusul dar în versurile acestea ni se revelează tot așa precum îl cunoaștem din întreaga lui activitate; îl vedem tot așa de nobil, de îngăduitor, de senin.

Dacă am compara cele scrise de poeți, nu ai noștri numai dar din toate literaturile, despre criticii cari le-au studiat operele, desigur că am găsi o mare deosebire între ele și a lui Alexandri. Nici o revoltă nu vedem la Alexandri; din contra: un

spirit atît de larg încît ne-ar uimi dacã nu am cunoaște deja calitãțile lui; Alexandri recunoaște cã a scris poate multe versuri care nu erau corecte; recunoaște cã e spre declin; cu toate acestea, zice el, dacã sînt al ții care vor sã scrie cu atît mai bine, el și-a îndeplinit datoria sã vie alții sã meargã mai departe. Iacã cum sfîrșește Alexandri cariera lui literarã și cum pînã la sfîrșitul vieții lui , pînã în ultimul vers pe care-l putem cunoaște, a pãstrat aceeași seninãtate; acelaș spirit larg, aceeași noblețã de suflet.

Cu acestea încheiem aprețierile noastre asupra lui Alexandri și încheiem tot deodată și cursul de literaturã din anul acesta.

Mi-ar fi trebuit poate încã cîte-va lecțiuni; aveam de gînd sã duc literatura pînã la Eminescu între Alexandri însã și Eminescu ar fi alți scriitori de amintit și ar fi trebuit sã spun cîte-va cuvinte și asupra unor prozatori cum este Papiu

Ilarian și cu deosebire Ion Ghica care însemnează iarăși mult în literatura noastră; ar fi trebuit să amintesc de poeți cum era Haralamb Grandea, care a imitat mult pe Bolintineanu și pe Sihleanu care a scris poezii romantice cu mult talent; de asemenea și pe Petrino; dar trebuie să mă opresc aici. Asupra acestor poeți or ce manual și în special cel al D-lui Rudow vă poate da câte-va indicațiuni

Asupra lui Eminescu bine înțeles că aș fi ținut mult să vorbesc; bine înțeles că ar fi trebuit să insist asupra lui tot atîta dacă nu mai mult decît asupra lui Alexandri și dacă lui Alexandri i am consacrat 4 lecțiuni, lui Eminescu ar fi trebuit să-i consacram 6 lecțiuni și poate mai mult așa în-cît sînt silit să renunț a studia pe Eminescu pentru anul acesta sînt silit să renunț chiar la planul pe care-l făcusem înainte. Anul viitor, sau peste doi ani, voi lua pe Eminescu ca autor special și ca critic mai ales al influinței străine

și din punctul de vedere al influinței pe care a exercitat-o el ca poet și îi voi consacra nu 5 lecțiuni dar poate chiar 3 sau 4 luni. Așa încît decît să-l studiez superficial, mai bine renunț cu desăvîrșire rămînînd să studiem pe Eminescu poate chiar anul viitor.

--oo0oo--

Sfîrșit de transcris în 16/29 Iunie 903.

Henri STAHL
Stenograf al Senatului.

C U P R I N S U L

X	I. Heliade Rădulescu	pag. 2
	Săulescu	78
X	Laurian	82
X	T. Cipariu	105
X	Aron Pumnul	116
X	Nic. Bălcescu	125
X	Mih. Kogălniceanu	154
X	Alecu Russo	206
X	Costache Negruzzi	240
	Nic. Filimon	271
	Cezar Boliac	296
	Aristia	310
	Aricescu	311
	Costache Negri	312
	Al. Donici	316
	Pelimon	325
	Cuciureanu	326
	Catina	327
	Dăscălescu	328
	Bălăcescu	336
	Faca	339
	Nic. Istrati	340
	Nicoleanu	342
	Gh. Tăutu	347
	Gh. A. Baronzi	348
	Alex. Depărățianu	351
	Gh. Sion	357
	C.A. Rosetti	359
	A. Mureșianu	364
X	Grigore Alexandrescu	377
X	Bolintineanu	423
X	Alexandri	487
	Matei Millo	579

C U R S U R I

stenografiate la Universitate și reproduse la mașina de scris de Henri STAHL, stenograf al Senatului:

ISTORIA ROMÂNILOR |Originile| curs stenografiat în 1898-1899 după Dl. profesor D. Onciul.

INCEPUTURILE ISTORIOGRAFIEI LA ROMÂNI, curs stenografiat după Dl. profesor D. Onciul în 1899.

ISTORIA LITERATUREI ROMÂNE |Scala latinistă-Eliade| Curs stenografiat în 1899-1900 după Dl. profesor Ovid Densușianu.

ISTORIA LIMBEI ROMÂNE |Fonetica, Morfologia|, curs stenografiat după Dl. profesor O. Densușianu în 1899-1900.

ESTETICA, cu exemple din literatura română contemporană", curs stenografiat după Dl. profesor M. Dragomirescu, în 1900-1901

ISTORIA LITERATUREI ROMÂNE |Eliade-Eminescu| curs stenografiat în 1900 după Dl. profesor Ovid Densușianu, și transcris în 1903.

ISTORIA LIMBEI ROMÂNE |Sintaxa| idem.

--c0|0c--

STENOGRAFIA DUPLOYE adaptată limbei române, de Henri Stahl. Paris 1898. |edițiunea II-a 1903|1,50

STENOGRAFIA CU ALFABETUL LATIN, pentru uzul studenților, ziariștilor. |București 1900|0,75

COMMENT STENOGRAPHER AVEC UNE MACHINE A ECRIRE,
Limoges, 1901

ANONIMUL, FALSUL, GRAFOLOGIA în serviciul Justiției
| în pregătire |

--00000--

VERIFICAT
2017

VERIFICAT
2007

VERIFICAT
1987